

An artistic illustration of a figure in a dark blue dress, seen from the back, holding a large pair of compasses. The figure is positioned over a circular, abstract landscape featuring orange and blue tones with organic, swirling patterns. The background is a textured, mottled brown. In the top left corner, there is a white label with a black border containing the handwritten text '73, 03(100)' and 'A 81'. In the top right corner, a dark red rectangular box contains the word 'Esențial' in white.

73, 03(100)
A 81

Esențial

ARTA

ISTORIA VIZUALĂ A ARTELOR PLASTICE

LITERA INTERNAȚIONAL

Preistoria și protoistoria

40000–500 î.Hr.

Masca funerară de aur a lui Psusennes I,
cca 900 î.Hr., aur, 48 cm înălțime, Muzeul Egiptean, Cairo

Preistoria și protoistoria

Europa Centrală

40000 Homo sapiens	Tip vânător-culegător și al picturii rupestre	Stonehenge
25000 Figurinele de tip Venus	8000 Neolitic	1300 Zeități solare în diferite culturi; conuri de aur
21000 Picturile rupestre de la Altamira și Lascaux	3000 Scrierea de tip „linear B”; culturi ale ceramicii	1000 Începutul Epocii Fierului
10000 Sfârșitul culturii de	2500 Începutul Epocii Bronzului	500 Importurile grecești din Hallstatt

p. 19

Mesopotamia

3000 Basoreliefuli sumerieni pe vase	2150 Statuile regelui Gudea; figuri sculptate de măr dimensiuni	Rea Sargon II de la Khorsabad; sculpturi monumentale
2700 Statuile de la Tell Asmar	1750 Codul lui Hammurabi	600 Poarta zeilor Iștar din Babilon; diferite reprezentări alcătuite cu ajutorul ceramicii glazurate albastre
2300 Stela Victoriei de la Naram-Sîn	700 Lamasu (taurul înaripat) din palatul	

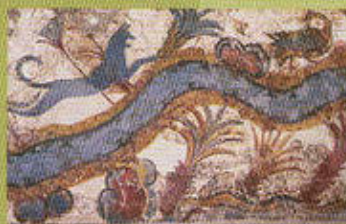

p. 23

40000 10000 5000 4000 3000 2000 1000 500

Zona Mării Egee

3000 Începuturile civilizației minoice în Creta	
2600 Figurinele cicladice	
2000 Palatele din Minoicul Vechi; ceramica de tip Kamares	
1600 Zeite șarpe; frescele de la Akrotiri, din insula Santorini	
1500 Picturile murale de la	

p. 35

Knossos; mormintele-puț din Micene

1300 Obiecte găsite în monumente funerare în formă de cupolă
1200 Începe „Epoca întunecată” – declinul civilizației miceniene

Egiptul

3000 Fondarea Egiptului; picturi murale în morminte	
2800 Basoreliefuli pictate	
2700 Apariția proporțiilor stilistice; primele statuete în pozicie șezândă sau în picioare	
2600 Statuia regelui Djoser șezând; statuia regelui Menkaure și a reginei sale	

2500
Scribi șezând; Sakkara

2400
Picturi funerare; apogeeul basoreliefului

1850
Regatul de Mitoc;

statui votive; banchetele cubice

1350
Regatul Nou; dominația lui Akhenaton și a lui Nefertiti; revoluția artistică a perioadei Amarna

900
Sculpturi din bronz de mici dimensiuni

500
„Clasicismul” egiptean – o reînnoire a stilului Regatului Vechi și al celui de Mitoc

p. 26

China

33000 Ceramică cu motive geometrice
1500 Bronzurile rituale ale dinastiei Shang
1000 Dinastia Zhou; statui animaliere de bronz și mici statuete de jad
200 Dinastia Qin; armata de teracotă

Preistoria și protoistoria

În Europa, primele manifestări artistice au loc odată cu apariția omului, în timpul Paleoliticului Superior (40000 – 10000 de ani î.Hr.). Motivele ce se regăsesc în picturile rupestre și în sculpturile de mici dimensiuni ale acestei perioade își au sursa de inspirație în lumea animală, invocând protecție și succes la vânătoare. Numeroasele obiecte găsite, care fac trimitere la fertilitatea feminină, sugerează faptul că actul procreativ era asociat unor idei de natură metafizică. Sfârșitul erei glaciare, cu numeroasele ei schimbări climaterice și culturale, a dus la dispariția societății de tip vânător-culegător din Europa. Orientul Mijlociu a ajuns în centrul atenției odată cu începutul Epocii Neolitice (cca 9000 de ani î.Hr.). Populațiile care trăiau în bazinele fluviilor Tigris și Eufrat au descoperit cerealele și plantele sălbatice, precum și oile și caprele nedomesticite – o descoperire care a înlesnit transformarea modului de viață și a condus la sedentarizarea lor, majoritatea devenind agricultori.

■ **Pictură rupestră**, cca sec. XVIII-XVI î.Hr., Peștera Chauvet, lângă Vallon-Pont-d'Arc

■ **Stelă Nanai**, statueta egipteană, cca 1400–1350 î.Hr., lemn pictat, Muzeul Egizio, Torino

■ **Ramses II copil împreună cu Huron**, relief egiptean, cca 1250 î.Hr., granit și calcar, 231 cm înălțime, Muzeul Egiptean, Cairo

Primele orașe și temple au apărut în sudul Mesopotamiei (Irakul de astăzi) prin anul 4500 î.Hr., civilizația sumeriană dezvoltându-se în jurul anului 3500 î.Hr. Ca și în cazul culturii Egiptului și a Chinei antice, fertilele terenuri mlăștinoase dintre Tigris și Eufrat produceau recolte bogate. Proiectarea și construirea unor canale și diguri era extrem de importantă, întrucât asigurau protecție împotriva inundațiilor. Pentru realizarea acestor proiecte au fost create structuri administrative, ce au stat la baza structurilor statale ulterioare. Templele din Mesopotamia au devenit centrele religioase, industriale, politice și culturale ale orașelor. Sumerienii pot fi considerați inventatorii roții olarului, ai plugului, ai roții și ai căruței, dar și ai scrierii. În jurul anului 3000 î.Hr. apăruseră deja statuetele și stelele votive înfățișând diverse narațiuni sau scene figurative.

Tot acestei epoci îi aparțin și statuile ce-i reprezintă pe regi ca mesageri ai zeilor. Cultura și civilizația arcadiană,

asiriană și babiloniană din Mesopotamia au ajuns să fie strâns întrepătrunse. Palatele conducătorilor asirieni și babilonieni erau decorate cu basoreliefuli și sculpturi monumentale.

China dinastiei Shang a avut o primă perioadă de înflorire culturală în secolul II î.Hr. Izolată de influențele externe, arta chineză și-a dezvoltat, timp de aproape 4000 de ani, propriul său stil. În afara vaselor de bronz ornamentate, a obiectelor de lac și a mătăsurilor, mii de statui de războinici și călăreți create la comanda primului împărat al dinastiei Qin constituie o mărturie grăitoare a înaltului nivel atins de arta chineză.

Statuia în mărime naturală a împăratului Djoser marchează începuturile sculpturii în Regatul Vechi al Egiptului antic, în jurul anului 2600 î.Hr. Mormintele farao- nilor, considerați a fi zei, erau decorate cu un fast nemăsurat. Credința într-o viață viitoare a stimulat dezvoltarea unor

■ **Arcași**, relief asirian, sec. IX î.Hr., detaliu al unui relief în platră, British Museum, Londra

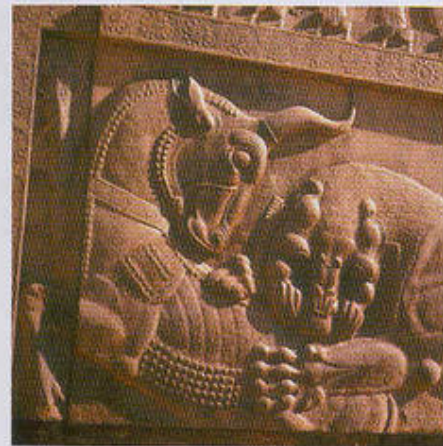
■ **Prințul**, pictură minoică, sec. XVII-XIV î.Hr., relief în stuc, pictat, Muzeul Arheologic, Heraklion

■ **Elefant**, statueta chinezească, Dinastia Shang, sec. XII-XI î.Hr., bronz, 64 cm înălțime, Muzeul Guimet, Paris

■ **Leu atacând un taur**, relief persan, prima jumătate a sec. VI î.Hr., relief, Persepolis, Iran

■ **Războinicul de la Hirschlanden**, statueta celtică, sec. VII î.Hr., figurină din calcar, 150 cm înălțime, Muzeul landului Württemberg, Stuttgart

forme de artă ce aveau drept scop perpetuarea stilului de viață al celui decedat, lucrările rămase din acea perioadă fiind de o extraordinară bogăție. De-a lungul secolelor, dinastiile egiptene ale celor trei Regate (cel Vechi, de Mijloc și cel Nou) au patronat crearea a nenumărate sculpturi, picturi murale și basoreliefuli.

În ciuda contactelor economice cu insula minoică Creta, prima civilizație europeană avea un caracter cu totul diferit de cel al culturii și artei egiptene. Principii micenieni care se stabiliseră pe țărmurile Greciei venind din insulele Mării Egee erau moștenitorii politici și culturali ai civilizației minoice dispărute brusc în preajma anului 1500 î.Hr. În jurul anului 1200 î.Hr., în Grecia a început o perioadă de declin cultural. Cultura miceniană a decăzut cu repeziciune, lăsând loc așa-numitei „epoci întunecate”.

Sculptura în Epoca Pietrei

cca 38000 de ani î.Hr. – cca 10000 de ani î.Hr.

■ *Homo sapiens* (omul de Cro-Magnon) se stabilește în Europa în timpul Paleoliticului Superior. ■ Apar pentru prima dată mici sculpturi din piatră, os sau fildeș. ■ Alături de cai sălbatici și mamuți, apar și siluete umane, precum și zeități ale fertilității, „statuete de tip Venus”.

cca 38000 de ani – 28000 de ani î.Hr. Cultura aurignaciană, din regiunea Aurignac, Franța, în timpul căreia se creează arme de os și statuete de fildeș, descoperite în sudul Germaniei.

27000 de ani – 20000 de ani î.Hr. Cultura gravettiană, numită după peștera La Gravette din Franța – vârfuri de armă, statuete și reprezentări în relief.

16000 de ani – 10000 de ani î.Hr. Cultura magdaleniană, din Dordogne, Franța; picturi rupestre și obiecte ornamentate; arme, și amulete, făcute din colți de animale, oase sau fildeș.

Figurinele sculptate în fildeș de mamut, găsite la Aurignac (Franța), se numără printre cele mai vechi sculpturi descoperite până acum în lume. Vânătorii preferau să reprezinte animalele din imediata lor apropiere. Sculpturi de numai 5 cm înălțime, ale unor cai sălbatici, mamuți, urși și bizoni, au fost găsite în Germania, în Alpii Bavarezi. Fluierile făcute din oase de pasăre și fildeș, descoperite în peștera Geissenklösterle, sunt considerate cele mai vechi instrumente muzicale din lume. O statueta stând în picioare, cu trup uman și cap de leu, de numai 28 cm înălțime, sculptată în fildeș de mamut, a fost descoperită în apropiere, într-o peșteră din Hohlenstein-Stadel (Valea Lonei). Figurinele robuste și adesea lipsite de trăsături faciale, ale unor divinități feminine ale fertilității, numite statuete de tip Venus, sunt frecvent întâlnite în Cultura gravettiană și, chiar mai abstract, în cultura magdaleniană.

■ Statuetă reprezentând un bizon, Cultura magdaleniană, cca 12000 de ani î.Hr., 10 cm înălțime, peștera La Madeleine, Dordogne, Muzeul de Antichități, Saint-Germain-en-Laye, Franța. Figurina,

cioplită dintr-un corn de cerb, înfățișează un bizon care își linge o parte a corpului. Ea ne arată cât de profundă era cunoașterea animalelor și cât de atent le erau urmărite mișcările. Caii, mamuții și bizonii erau cel mai frecvent reprezentați. Figurina era un ornament dispus în vârful unei prăjini folosite pentru aruncarea sălițelor.

Preistoria și protoistoria 40000–500 de ani î.Hr.

■ Cap de femeie, Paleolitic, cca 20000 de ani î.Hr., 3,65 cm înălțime, Muzeul de Antichități, Saint-Germain-en-Laye, Franța.

Capul este tot ce a mai rămas din statueta de fildeș de mamut găsită la Brassempouy, Landes, în Franța. Pare să fie o figurină de tip Venus, deși capul și chipul sunt executate cu o mare finețe. Statuetele de tip Venus, considerate idoli ai fertilității, aveau adesea o lucrătură aspră, cu accent mai degrabă pe elementele specifice feminine decât pe acuratețea detaliilor.

Lucrarea reproduce coafura femeii, cu șuvițele de păr împletite. Nu există date arheologice care să susțină ideea că această figurină ar fi un portret.

■ Venus din Willendorf, Cultura gravettiană, cca 24000 – 22000 de ani î.Hr., 11 cm înălțime, Muzeul de Istorie Naturală, Viena.

Această statueta, făcută dintr-un calcar moale, a fost găsită în 1911 la Willendorf, în Austria. Urme de culoare arată că, inițial, era vopsită în roșu. Săni rotunzi, spatele, burta și coapsele sunt proeminente, dar personajul nu are nici brațe, nici chip. Capul este acoperit de un păr stilizat. Figurina a fost considerată un idol al fertilității și este una dintre cele mai cunoscute statuete de tip Venus.

Acestea i-a urmat o cultură rurală care a ajuns din Orientul Mijlociu în Europa,

trecând prin Balcani. În secolul VI î.Hr., în zona Dunării se produceau deja vase și figurine de lut, reprezentând atât oameni, cât și animale. Cufundat în meditație, Gânditorul este unic prin faptul că nu pare a fi nici un idol al fertilității, nici unul al vânătorilor, ci, mai degrabă, o reprezentare a introspecției umane.

■ Gânditorul de la Cernavodă, perioada neolitică, sec. VI î.Hr., 11,5 cm înălțime, Institutul de Arheologie, București.

Această figurină masculină a fost descoperită în zona Dunării de Jos, la Cernavodă, în România. Sfârșitul erei glaciare din preajma anilor 10000 î.Hr. și clima mai caldă care i-a urmat au dus cu sine și sfârșitul culturii extrem de dezvoltate a populațiilor de vânători-culegători.

Sculptura în Epoca Pietrei

Pictura în Epoca Pietrei

40000–4000 de ani î.Hr.

- În Paleolitic, în urmă cu cca 30000 de ani, au fost create picturi rupestre de o mare expresivitate artistică
- S-au descoperit picturi în peșterile din sud-vestul Europei, în Africa, Australia și în alte părți ale lumii
- **Stînga:** Artă aborigenă, pictură pe stîncă, Kakadu National Park, Australia

■ 40000–10000 de ani î.Hr.

Paleoliticul; culturi de vânători

10000 de ani î.Hr. Sfârșitul erei glaciare în Europa aduce cu sine mari schimbări climatice

10000–4000 de ani î.Hr.

„Revoluția” neolitică – agricultura și domesticirea animalelor se răspîndesc dinspre Orientul Mijlociu către Europa; culturile de vânători supraviețuiesc în Africa și Australia până în epoca colonială

Fiind o „artă a vânătorului”, pictura din Paleolitic reprezenta în special animalele vânat, dar și inamicii naturali, precum urșii sau leii. Conform unei interpretări mitico-religioase, aceste picturi constituiau un act magic, un mijloc de a asigura succesul la vânătoare. Dar sunt posibile și alte interpretări. În picturile rupestre descoperite în Europa sunt reprezentate foarte puține figuri umane, dar sculpturile acelei perioade au adesea subiecte antropomorfe. În afara reprezentărilor surprinzător de realiste ale unor animale, peste ele sunt trasate semne abstracte, semnificând probabil sulitețele folosite la vânătoare.

■ **Bizon**, între 21000 și 13000 de ani î.Hr., pictură rupestră de la Altamira, Spania

În această superbă pictură nuanțele de maro, negru și ocru au o gradăție subtilă. Compoziția și detaliile minuoase sunt impresionante.

maro erau obținute prin prelucrarea hematitului și a ocruului, iar negrul, din cărbune. Verdele, albastrul și albul lipsesc.

■ **Cerb în mișcare**, între 21000 și 13000 de ani î.Hr., pictură rupestră de la Altamira, Spania

În peștera de la Altamira se gă-

sesc peste 100 de desene în cărbune și culori, reprezentând animale precum bizoni, cerbi, cai și mistreți. Culorile roșu, galben și

■ **Cai sălbatic**, între 17000 și 15000 î.Hr., pictură rupestră de la Lascaux, Dordogne, Franța

Cai sălbatici în galop sunt urmăriți de săgeți, prezentare, ca de obicei, din profil. Culorile erau aplicate cu ajutorul blănurilor, penelor, pensulelor de lemn sau prin suflarea unui pigment sub formă de praf printr-un os scobit.

■ **Hotenotoși – pictură rupestră africană**, cca 2500 î.Hr., peștera Diana's Vow, Rusape, Zimbabwe

Pictura redă pregătirile pentru înmormântarea unei căpetenii. Sunt înfățișate bogățiile sale – vitele, oile și câinii. Figurile umane sunt prezentate în diverse mișcări și poziții.

Pictura în Epoca Pietrei

Mesopotamia: Sumer, Akkad, Babilon, Asiria

3500 î.Hr. – 539 î.Hr.

■ Situată între fluviile Tigru și Eufrat ■ Mesopotamia a apărut în jurul anului 3000 î.Hr. ■ Este numită și „Jeagănil civilizației”

Din 3500 î.Hr. Se dezvoltă civilizația sumeriană
3000–2700 î.Hr. Apar Uruk și alte orașe sumeriene
2350 î.Hr. Imperiul Akkadian; cucerirea Urukului de către Sargon II
2100–1955 î.Hr. Renașterea Sumerului sub regele Gudea
1792 î.Hr. Primul Imperiu Babilonian, sub Hammurabi
cca sec. XVII î.Hr. Primul Imperiu Asirian
cca 1600 î.Hr. Jefuirea Babilonului de către hitiți
cca 850 î.Hr. Noul Imperiu Asirian, sub Asurnasirpal II
cca 600 î.Hr. Noul Imperiu Babilonian
539 î.Hr. Cucerirea Babilonului de către persi

Opere mesopotamiene

Gudea din Lagash, 2141–2122 î.Hr., Institutul de Artă din Detroit
 Cap de leu răgând, sec. IX–VIII î.Hr., Muzeul Metropolitan de Artă, New York
 Obeliscul negru al lui Shalmaneser III, 858–824 î.Hr., British Museum, Londra

Arta Mesopotamiei provine din regiunea cunoscută astăzi ca Irak și cuprinde creațiile culturii sumeriene, akkadiene, babiloniene și asiriene până în secolul VI î.Hr. Deși diferite ca structură socială, aceste civilizații și-au dezvoltat propriile forme artistice și culturale într-o succesiune temporală ce a condus la o profundă întrepătrundere a tradițiilor. Reliefulurile și stelele de argilă, folosite drept narațiuni ilustrate de către clasa conducătoare, erau forma preferată de artă în Sumer. Sculpturile reprezentau adesea forme cubice sau cilindrice, iar ochii erau redați cu o minuție impresionantă. Arta sculpturii în piatră, a gelifelor, a început odată cu apariția sigiliilor cilindrice. Regii asirieni își afirmau legitimitatea prin construirea unor palate decorate cu reliefuluri și sculpturi monumentale.

■ **Regele Gudea ținând un vas,** sculptură din epoca Akkad, cca 2150 î.Hr., calcat, 61 cm înălțime, găsit la Lagash, Muzeul Luver, Paris
 Gudea, regele sumerian al Lagashului, este prezentat aici ca sacagiu. Pe veșmânt apare o inscripție în scriere cuneiformă. Legitimitatea monarhului era conferită printr-un mandat divin.

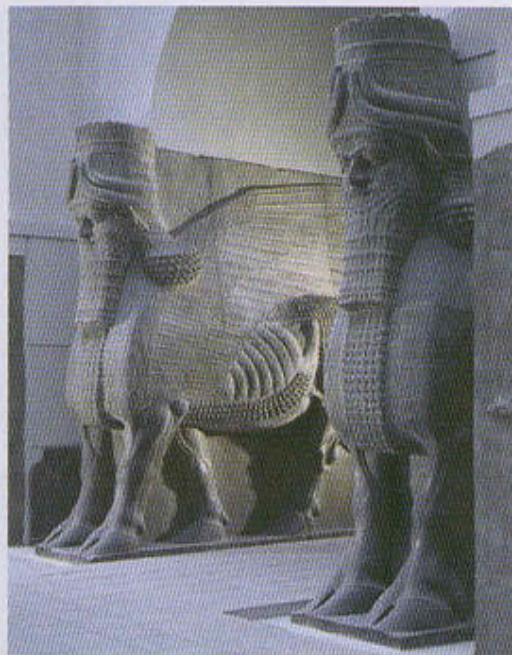
■ **Taur înaripat,** cca 720 î.Hr., calcar, 400 cm înălțime, găsit în palatul regelui Sargon II, de la Khorsabad, Muzeul Luver, Paris

Figura monumentală a unui taur înaripat cu cap de om simboliza îmbinarea dintre rațiunea umană și forța fizică animală. Statuile sunt realizate cu cinci picioare, vizibile din toate direcțiile. În timpul domniei lui Sargon II (722–705 î.Hr.), Imperiul Asirian a ajuns la apogeul puterii sale. Ușile palatului din Khorsabad erau păzite de aceste himere. Cel care venea în audiență la împărat trebuia să urmeze un protocol strict la intrarea în palat. O serie de reliefuluri ce elogiau faptele de arme ale monarhului împodobeau zidurile din apropiere. Scenele erau atent concepute, astfel încât să influențeze privitorii.

■ **Taur, element al porții zeilor Iștar din Babilon,** 604–561 î.Hr., relief din plăci de ceramică, Muzeul Pergamon, Berlin

„Calea Procesionii”, ce ducea către zăgăritul zeului Marduk și către palatul lui Nabucodonosor II trecea prin această poartă înaltă de 14 metri, decorată cu tauri, dragoni și lei.

■ **Codul lui Hammurabi,** Vechiul Babilon, cca 1750 î.Hr., 225 cm înălțime, bazalt negru, descoperit la Susa, Muzeul Luver, Paris

Hammurabi împărțea dreptatea în acord cu preceptele divine. Legea este scrisă sub acest relief, ce poate fi considerat primul exemplu de propagandă politică în artă.

Mesopotamia: Sumer, Akkad, Babilon, Asiria

Cultura înaltă a Egiptului antic

cca 3100 î.Hr. – 395 î.Hr.

■ Alături de piramide, în Egipt se mai află peste 3000 de monumente închinată vieții de apoi ■ Mormintele faraonilor conțineau opere de artă de o bogăție inestimabilă ■ Artă dinastiilor celor trei Regate – cel Vechi, cel de Mijloc și cel Nou – a dat naștere multor opere remarcabile

cca 3100 î.Hr. Unificarea Egiptului de Sus cu cel de Jos, sub regele Menes, fondatorul Primei Dinastii; perioada dinastică timpurie; apariția hieroglifelor

2700 î.Hr. Începutul Regatului Vechi – Dinastiile III-VI

2560 î.Hr. Construirea Marii Piramide a lui Khufu (Cheops)

2134–1785 î.Hr. Regatul de Mijloc, Dinastiile XI și XII

1550–1070 î.Hr. Nouul Regat – Dinastiile XVIII (perioada Amarna)–XX

750–322 î.Hr. Perioada târzie, Dinastiile XXV–XXX

332 î.Hr. – 395 d.Hr. Epoca greco-romană

Spre deosebire de Mesopotamia, în comunitatea care s-a dezvoltat în Egipt, pe malurile Nilului, nu exista o putere centralizată, care să se afle în mâinile unui singur conducător. Faraonul (termen care însemna la origine „palat”) se afla în fruntea unei ierarhii birocratice stricte și conducea ca încarnare a zeului Horus. Nilul și soarele sunt cei doi factori care au determinat apariția credințelor religioase fundamentale. Fluviul era întruchipat de zeul Hapi, iar soarele, de zeul Ra. Izolarea fizică a acestor teritorii, înconjurate de mari deșerturi, a determinat apariția unor trăsături unice în arta egipteană, caracterizată prin rezistența la influențele externe și prin conservatorism. Artă era în principal una de curte, supunându-se unor convenții severe, fapt ce poate explica absența anomaliilor stilistice.

■ **Scribul**, Regatul Vechi, cca 2500 î.Hr., 53,7 cm înălțime, Muzeul Luver, Paris

Această figură de calcar era pictată, iar ochii erau conturați cu cupru și plăcați cu alabastru și cuarț. Buna cunoaștere a ideogramelor scrierii hieroglifice le asigura scribilor o înaltă poziție socială. Ei erau responsabili cu înregistrarea tuturor afacerilor importante, a datelor administrative și a tranzacțiilor.

Preistoria și protoistoria 40000–500 de ani î.Hr.

■ **Scenă de vânătoare**, cca 1429–1375 î.Hr., frescă, mormântul lui Nebamun, Teba. British Museum, Londra

Lucrarea reprezintă o vânătoare de păsări într-un hâțș de papirus. Se poate observa canonul proporțiilor – cele mai importante personaje sunt și cele mai mari. Imaginea nu urmează legile perspectivei naturale, dar prezintă toate detaliile și punctele de vedere importante în baza unei schițe standardizate. Dimensiunile, hainele, machiajul și coafura indică statutul personajelor. Animalele sunt redată într-o manieră mai realistă decât oamenii.

■ **Menkaure și regina sa**, Dinastia IV, cca 2470 î.Hr., 139 cm înălțime, Muzeul de Arte Frumoase, Boston

Cu un picior întins înainte, statuile ilustrează postura în care erau înfățișate personajele de rang înalt. Ele nu mai prezintă decât urme ale culorii originale. Sculptura este neterminată.

■ **Mulgerea vacilor**, Regatul Vechi, începutul Dinastiei VI, după 2347 î.Hr., basorelief de calcar

Relieful descoperit în mastaba, mormântul, vizirului Kagemni redă scene ale prezentării de ofrande, precum și momente din viața cotidiană. Reliefurile acestei perioade arată predilecția pentru scenele de gen.

Cultura înaltă a Egiptului antic

Reprezentarea figurii umane stătea sub semnul unui canon strict al proporțiilor, organizat geometric. Aceeași formulă a fost folosită pentru figurile umane timp de secole: capul și picioarele erau reprezentate din profil, iar ochii și torsul erau văzute frontal. Dimensiunile personajelor erau determinate de statutul lor social. Credința în viața de apoi a avut o influență covârșitoare asupra artei. Faraonii erau zei, dar corpurile le erau muritoare, pentru imortalizarea lor fiind necesară mumificarea. Arta avea adesea menirea de a-i însoți pe oameni în morminte. Statuile le adăposteau spiritul.

■ **Cartea Morților aparținând lui Hunefer,** Noul Regat, Dinastia XIX, cca 1285 î.Hr., 39 cm înălțime, British Museum, Londra

Cartea Morților conține o descriere a judecării morților de către Osiris. Aceștia trebuiau să răspundă în fața celor 42 de zei pentru greșelile săvârșite în timpul vieții. Zeul cu cap de șacal, Anubis, pune inima mortului pe talgerul unei balanțe, pe talgerul celălalt fiind o pană de struț, simbolul lui Ma'at, zeița adevărului și a dreptății. Thot, zeul scribilor, îi transmite rezultatul lui Osiris, care stă pe un tron.

Preistoria și protoistoria 40000-500 de ani î.Hr.

■ **Vasul canopic al lui Tutankhamon,** faraon al Dinastiei XVIII, cca 1346-1337 î.Hr., 39,5x11,5x12,5 cm

Vasul canopic cu intarsii de aur și pietre prețioase conținea ficatul mumificat al faraonului, fiind o ilustrare perfectă a puterii și bogăției sale. Mumia conducătorului era păstrată în mai multe sarcofage, organele sale interne fiind îndepărtate și ținute în vase canopice asemănătoare celui de față. Grație unei intrări secrete, camera mortuară a lui Tutankhamon a fost ferită de hoții de morminte.

Alte opere

Statuia lui Karomama, Divina adoratoare a lui Amun, Dinastia XII, 945-715 î.Hr., Muzeul Luvru, Paris

Capacul sarcofagului lui Maakare, Dinastia XXI, Muzeul Egiptean, Cairo

Colecții de papirusuri, Muzeul Egiptean, Berlin

Portret de băiat, perioadă romană, sec. II d.Hr., Muzeul Metropolitan de Artă, New York

■ **Doamne pregătindu-se pentru banchetul funerar,** Dinastia XVIII, cca 1500 î.Hr., pictură murală din mormântul lui Nakht, scrib și preot în timpul lui Tutmosis (Tutmes)

În Egipt exista credința că în viața de apoi morții se vor reîntâlni cu familiile lor, evenimentul fiind marcat printr-un banchet. În unele picturi murale funerare sunt redată și pregătirile de petrecere. În această scenă, o femeie îi dă alteia o rădăcină de mătrăgună, iar o a treia femeie întinde mâna după o floare de lotus.

■ **Akhenaton, perioada Amarna, piatră, cca 1355 î.Hr., 25 cm înălțime, Muzeul Egiptean, Berlin**

Faraonul Amenhotep IV (1364-1347 î.Hr.), membru al cultului lui Aton, și-a schimbat numele în „Akhenaton”. Elementul central al cultului lui Aton era venerarea soarelui dător de lumină, căldură și viață. Akhenaton a interzis cultul vechilor zei. Cu sprijinul său, tendințele naturaliste latente ale artei egiptene au ieșit la suprafață, producând o ruptură radicală de tradiția artistică. Portretele acestor perioade nu sunt deloc idealizate.

Cultura înaltă a Egiptului antic

Nefertiti

■ Fiica lui Akhenaton, Noul Regat, 1375 î.Hr., cuarț maro, 24,8x12,3x16,5 cm, Muzeul Egiptean, Cairo

Acesta este considerat a fi portretul prințesei Meritaten. În mod tipic pentru arta Noului Regat, partea din spate a capului este alungită, fapt accentuat de lipsa părului. În cazul bustului lui Nefertiti, această conformație a capului este ascunsă de coroana regală.

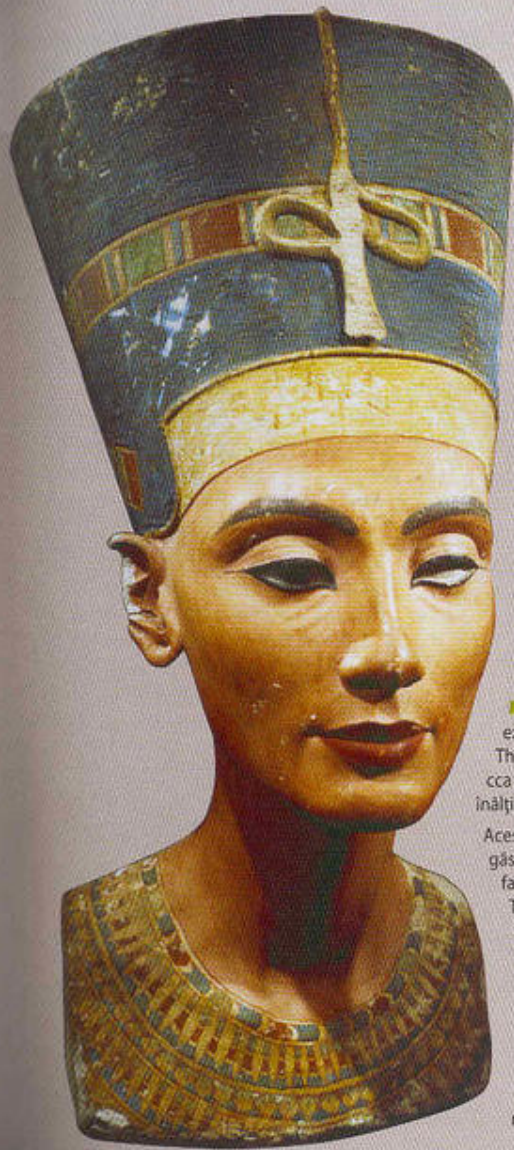

Preistoria și protoistoria 40000-500 de ani î.Hr.

În timpul Dinastiei XVIII, sculptura egipteană și arta basoreliefului și-au atins apogeul. Faraonul Akhenaton (cca 1364-1347 î.Hr.) a adoptat o serie de măsuri ce au asigurat baza unei schimbări fundamentale în artă. Ca rezultat al abandonării modalităților tradiționale de reprezentare, a apărut o puternică tendință către naturalism. Din această cauză, s-a renunțat la tratarea idealizată a personajelor aristocratice, exagerându-se într-o manieră grotescă trăsăturile lor cele mai puțin atrăgătoare. Insuși faraonul Akhenaton a fost adesea portretizat în mod defavorabil. Cu toate acestea, imaginile ce o înfățișează pe soția sa, Nefertiti – al cărei nume înseamnă „frumoasa a venit” – se situează exact la polul opus. Reprezentările extrem de însuflețite ale reginei atestă marea simpatie nutrită de artiști față de ea. Coloritul subtil al bustului (pe pagina opusă) este original și nu a avut niciodată nevoie de restaurare. Amândoi ochii erau la origine încrustați cu cristale.

■ Akhenaton și Nefertiti, relief, Noul Regat, cca 1350 î.Hr., calcar, 32 cm înălțime, Muzeul Egiptean, Berlin

Această scenă neobișnuit de intimă îi prezintă pe Akhenaton și pe Nefertiti alături de cei trei copii ai lor. Deasupra lor, zeul Aton, înfățișat sub forma unui soare, își trimite razele dătătoare de viață spre cuplul regal, atingându-le palmele. În locul gesturilor schematizate, portretizarea cuplului regal alături de copii este plină de emoție.

■ Bustul lui Nefertiti, executat în atelierul sculptorului Thutmosis, Noul Regat, cca 1350 î.Hr., calcar pictat, 50 cm înălțime, Muzeul Egiptean, Berlin

Acest bust al lui Nefertiti a fost găsit alături de alte sculpturi ale familiei regale în atelierul lui Thutmose din capitala Amarna. Cercetările sugerează că lucrarea era o variantă, sau un model, pentru că gâtul, spre exemplu, s-a dovedit a fi prea subțire pentru a susține greutatea coroanei. Urmele de ghips indică faptul că artistul a utilizat acest material pentru remodelarea sculpturii.

Nefertiti

China - Arta Imperiului Timpuriu

1550 î.Hr. - 220 d.Hr.

■ S-a dezvoltat independent de alte civilizații ■ Puternică influență a filozofiei asupra artei ■ Lacul și mătasea sunt elemente tipic chinezești

■ 1550-1030 î.Hr. Dinastia Shang: apar primele caractere ale scrierii proto-chinezești, care se regăsesc în multe documente 1027-479 î.Hr. Dinastia Zhou: este folosit fierul 551-479 î.Hr. Viața și opera lui Confucius 475-221 î.Hr. Perioada Statelor Războinice și epoca de aur a filozofiei chinezești

221-207 î.Hr. Dinastia Qin: Qin Shi Huang, fondatorul dinastiei, construiește prima capitală a Chinei și începe construcția Marelui Zid

206 î.Hr. - 220 d.Hr. Dinastia Han: expansiune spre Vest, Drumul Mătăsii

■ Vas cu trei picioare, Dinastia Shang, bronz, 21,6 cm înălțime, Muzeul Național, Beijing

Acest vas pentru încălzirea vinului se folosea în ofrandele rituale pentru strămoși. Bronzul permitea realizarea unor forme mai zvelte decât se puteau obține din lut.

Arta chinezească și-a păstrat valorile caracteristice aproape 4000 de ani, fără influențe externe notabile. China a trăit prima ei epocă de aur sub Dinastia Shang, în jurul anului 1550 î.Hr., perioadă în care s-au realizat multe vase de bronz artistice, dedicate activităților religioase și cultului străbunilor. Existau peste 30 de tipuri de vase, fiecare cu o menire specifică, pentru ofrande de mâncare și băutură în cinstea strămoșilor. De obicei, întreaga suprafață a vasului era decorată. Ornamentele rotunjite și formele figurative au ajuns să capete, în timp, un caracter organic, un dinamism și o tensiune intrinsecă. Printre motivele folosite se numără

animalele și creaturile mitice. În timpul Dinastiei Zhou s-au răspândit obiectele din mătase și cele lăcuite (veselă, mobilier și instrumente muzicale). Cei mai importanți susținători ai artelor erau curtea regală și nobilimea bogată. Mai târziu, pe vremea Dinastiei Han, Drumul Mătăsii a deschis calea comerțului spre Vest.

Alte opere importante din China

Dansatoare, Dinastia Han, sec. II î.Hr., Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Vas tombal, Dinastia Han, sec. III-IV, Institutul Smithsonian, Galeria Freer și Sackler, Washington

Fenix de lemn, Dinastia Zhou, 770-256 î.Hr., Muzeul Guimet, Paris

Vas ritual pentru vin, Dinastia Shang, cca. 1500 î.Hr., Muzeul Național, Beijing

■ Căine, Dinastia Han, cca 141 î.Hr., teracotă, 30,5 cm lungime, 2,5 kg, Muzeul de Arheologie, Shaanxi

Producția de sculpturi animaliere într-un stil simplu, dar natural era foarte populară în timpul dinastiei Han. Postura animalului este redată cu precizie. Lucrările rămase din această epocă provin din excavațiile unor morminte și constau din obiecte de bronz, teracotă sau lemn lăcuit. Sculpturile reprezintă muzicieni, războinici, cai și, de asemenea, case, corăbii și care de luptă în miniatură. Conform credințelor lor religioase, aceste obiecte erau create pentru a fi folosite de către strămoșii dispăruți.

■ Tobă de război, Dinastia Zhou, 770-481 î.Hr., bronz, 69,6 cm înălțime, Muzeul Municipal, Xianyang

Reprezentările unor dragoni și ale unor creaturi mitice alcătuite din părți ale mai multor animale sunt caracteristice artei chineze. Dragonul, aici sub forma unui mâner, era simbolul norocului și al împăratului.

■ Armata împăratului, Dinastia Qin, cca 221-207 î.Hr., teracotă, Mausoleul împăratului Qin, provincia Shaanxi

Mormântul numărul 1, care conține 6000 de statui de războinici și cai în mărime naturală, a fost descoperit în 1974. Fiecare dintre soldații de teracotă are trăsături faciale individuale. Diferitele rase reprezentate reflectă puterea și întinderea Imperiului Chinez. Stilul artistic al dinastiei Qin era de factură naturalistă.

China - Arta Imperiului Timpuriu

Sculptura Cicladelor și sculptura minoică

3100 î.Hr. – 2000 î.Hr.

■ Una dintre primele civilizații din Europa ■ Primele lucrări apar în 2700 – 2200 î.Hr. ■ Își ia numele de la Insulele Ciclade din Grecia

■ **3100 î.Hr.** Începutul primei perioade a Epocii Bronzului în Creta, Insulele Ciclade și Grecia; folosirea cuprului la fabricarea armelor și a uneltelor

2700 – 2200 î.Hr. A doua fază a Epocii Bronzului; apariția comerțului cu metale, a formării unor societăți ierarhizate și a răspândirii idolilor de marmură din Ciclade în Grecia, Creta și pe coastele vestice ale Orientului Mijlociu

2200 î.Hr. Distrugerii masive în Ciclade și în Grecia, provocate de invadatori veniți din Balcani

2000 î.Hr. Construirea vechilor palate în Creta

■ **Zeia cu șerpi**, cca 1600 î.Hr., faianță, 29,5 cm înălțime, provenind din Palatul din Knossos, Muzeul de Arheologie, Heraklion, Creta

Zeia poartă o fustă lungă și un corsaj ce-i dezvăluie sânii. Ea ține un șarpe răsucit în fiecare mână,

Numele culturii apărute în Creta în timpul Epocii Bronzului provine de la miticul rege Minos. Odată cu societățile cu structură ierarhică, în Creta s-au dezvoltat și centrele urbane. Afirmarea culturii minoice se datorează cel mai probabil comerțului maritim cu metale. Primele palate au fost construite în jurul anului 2000 î.Hr., în Knossos, Malia, Phaistos, Galatas și Kato Zakros, locuri în care elitele își exercitau funcțiile sacerdotale și administrative. În palatul din Knossos au fost găsite peste 400 de mari vase de lut cu scriere lineară A. Începând din anul

1700 î.Hr., în timpul epocii Noului Palat, influența Cretei s-a răspândit în toată Marea Egee, iar rutele comerciale s-au extins înspre Orientul Mijlociu și Egipt. Insulele Ciclade aveau propria cultură încă din anii 4000 î.Hr., producând din marmura locală sculpturi excepționale. Figurile umane erau reprezentate prin configurații geometrice triunghiulare sau ovale.

În timp ce pe cap stă ghemuită o panteră. Aceste atribute o identifică drept *Potnia Theron*, zeia animalelor. Are trăsături similare cu acelea ale zeitelor orientale ale fertilității. Zeia intră într-o astfel de ținută apar și în picturi murale, precum *Doamnele în albastru* din Palatul din Knossos, dar nu este clar dacă ele reflectă îmbrăcămintea reală a nobililor din acea epocă.

Preistoria și protoistoria 40000–500 de ani î.Hr.

■ **Idol feminin**, Ciclade, cca 2400–2300 î.Hr., marmură, 46 cm înălțime, descoperit la Chalandriani, insula Syros

Între anii 2700 și 2200 î.Hr., în Insulele Ciclade au fost create, excelente sculpturi din marmură de mici dimensiuni. Din nefericire, majoritatea obiectelor au fost obținute de la hoții de morminte, astfel încât nu se știu prea

■ **Rhyton-taur**, Epoca Noului Palat,

cca 1500 î.Hr., steatit, sidet, jasp și cristal de stăncă, 26 cm înălțime, descoperit la Micul Palat din Knossos, Muzeul de Arheologie, Heraklion, Creta

Rhyton-urile, vase de băut stilizate în forma unor capete de taur, erau create din coarne de taur și conțineau băuturi aduse ca ofrandă morților sau zeilor. Taurul era unul dintre motivele animaliere preferate în picturile și sculpturile minoice. Importanța sa ca element de cult nu a fost încă elucidată. *Rhyton*-ul de față este unul deosebit de frumos, întrucât varietatea sa coloristică, dată de utilizarea unor materiale diferite, este uluitoare în comparație cu alte relicve monocrome din aceeași perioadă.

■ **Harpist**, Ciclade, cca 2800–2200 î.Hr., marmură de Paros, descoperit la Keros, lângă Amorgos, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Idolii abstracti ai Cicladelor fascinează privitorii pentru că au un stil aproape modern. Figurile au propriul lor sistem de proporții. Au fost sculptate din blocuri de marmură, cu ajutorul unor lame de obsidian, apoi șlefuite cu smirghel. Adesea sunt portretizate femei cu brațele încrucișate pe burtă sau muzicieni cântând la flaut sau harpă. În mormintele regale din Ur, muzicienii înșiși au fost puși în mormânt alături de regii lor, o dovadă a importanței muzicii în acea perioadă.

multe despre condițiile în care au fost descoperite. Este cert că ele serveau unor scopuri religioase, pentru că cele mai multe erau ofrande de funerare. Nu se știe dacă erau imagini ale divinităților sau reprezentări ale morților.

Sculptura Cicladelor și sculptura minoică

Ceramica și picturile murale minoice

2000 î.Hr. – 1500 î.Hr.

■ În anii 1700 î.Hr., influența cretă în Marea Egee a crescut
■ Palatele au fost distruse în jurul anului 1500 î.Hr. ■ Stânga: Ceramică minoică, Palatul din Phaistos

■ **2000 î.Hr.**
Construirea vechilor palate din Creta și introducerea roții olarului

■ **1700 î.Hr.**
Distrugerea vechilor palate, construirea unor noi

■ **cca 1630 î.Hr.**
Erupția vulcanului de lângă Santorini

■ **1600–1500 î.Hr.**
Mormintele puț mikeniene și sfârșitul hegemoniei minoice asupra Mării Egee

■ **cca 1500 î.Hr.**
Distrugerea tuturor palatelor din Creta, în afara celui din Knossos

■ **Toreadorul**, sec. XVI î.Hr., frescă, 86 cm înălțime, Palatul din Knossos, Creta
O femeie cu tenul deschis ține un taur de coarne, în timp ce un acrobat încearcă să sară peste el, să-l încalce. Acest ritual sportiv era practicabil de adepții unui cult al taurului. Frescă descoperită de arheologii britanici în 1900, parțial restaurată.

Preistoria și protoistoria 40000–500 de ani î.Hr.

Spre deosebire de egipteni, artiștii minoici nu și-au înfățișat conducătorii. Temele ilustrate în picturile ceramice în picturile murale ale palatelor și în micile sculpturi provin în principal din natură. Alături de flori și peisaje erau foarte populare scenele cu personaje, nave și animale. Mai pot fi întâlnite și imagini ce înregistrează anumite evenimente sau întâmplări, fapt ce îi distinge pe artiștii minoici de contemporanii lor din Egipt și Mesopotamia. Un excelent exemplu al artei lor îl constituie fresca *Toreadorul*, de la Knossos. Ca și la egipteni, femeile erau înfățișate cu un ten mai deschis, în timp ce bărbații aveau pielea mai închisă la culoare. Figurile minoice erau adesea mult mai fluide decât corespondentele lor egiptene, sugerând, prin formele lor rotunjite, un simț mai accentuat al mișcării. Coloritul picturilor murale cu personaje umane din palatele de la Knossos, Akrotiri și din alte locuri este de-a dreptul fascinant.

■ **Peisaj cu râu**, Minoicul târziu, sec. XVI î.Hr., frescă, detaliu al unei picturi murale, Akrotiri, insula Santorini

Cea mai timpurie frescă ce reprezintă doar un peisaj. Aceste fresce au fost descoperite de arheologi în anii '30, pe insula Santorini.

Locuitorii o abandonaseră înaintea unei erupții vulcanice, în jurul anului 1625 î.Hr. Cenușa a acoperit orașul, conservând picturile murale.

■ **Băieți boxând**, Minoicul târziu, cca 1500 î.Hr., 92,5 cm lățime, parțial restaurată, Akrotiri, insula Santorini

Această frescă minoică de pe insula Santorini le depășește până și pe cele din palatele cretane. Ea înfățișează doi tineri nobili boxând. Luptătorii sunt goi, cu excepția unei fâșii de pânză ce le acoperă mijlocul. Poartă cercei și bijuterii de lapislazuli, ce le atestă originea aristocratică.

Fiecare dintre ei poartă o mânășă pe mâna dreaptă, în timp ce stânga pare a fi folosită doar pentru pararea loviturilor. Sunt reprezentați din profil, ochii fiind redați frontal.

Alte lucrări minoice

Pescar cu pește, înainte de 1600 î.Hr., Akrotiri, insula Santorini

Prințul cu flori de crin, perioada Nouului Palat, cca 1600 î.Hr., frescă, Palatul din Knossos

Doarnele în albastru, perioada Nouului Palat, cca 1600 î.Hr., frescă, Palatul din Knossos

Vas în „stilul maritim”, epoca Nouului Palat, cca 1650–1500 î.Hr.

Ceramica și picturile murale minoice

Epoca Bronzului și a Fierului în Europa Centrală

2000 î.Hr. – 450 î.Hr.

■ Odată cu începutul Epocii Bronzului, în Europa Centrală se dezvoltă o cultură independentă. ■ Arta care s-a păstrat din această perioadă este puternic influențată de religiile „primitive”. ■ Comerțul impulsionează arta.

cca 2000 î.Hr. Începe Epoca timpurie a Bronzului în Europa Centrală.
cca 2000 î.Hr. Folosirea cadelor de luptă; începuturile comerțului cu metale.
cca 1000 î.Hr. Începe producția de fier.
cca 800 î.Hr. Începutul perioadei Hallstatt; căpeteniile locale extind comerțul cu minereu de fier și sare, pentru a putea face față importurilor de obiecte de lux grecești.
cca 480 î.Hr. Începutul perioadei La Tène; celții adoptă modelele ornamentale grecești, cu lotuși și șabloane geometrice.
Începând din sec. III î.Hr. Sporește influența romană.

Preistoria și protoistoria: 40000–500 de ani î.Hr.

Recuperarea creațiilor artistice ale acestei perioade din Europa Centrală este rareori încununată de succes. Spre exemplu, *Carul solar din Trundholm* a fost găsit stricat, iar mai târziu *Cazanul Gundestrup* a fost recuperat dintr-o mlaștină. Ambele piese, alături de *Pălăria de aur de la Schifferstadt*, lucrată în foaie de aur, sunt opera unor triburi care și-au ascuns artefactele în mod deliberat. Lucrările acestei perioade au la bază credințe religioase „primitive”. Îngroparea lor poate fi considerată un soi de ofrandă adusă zeilor. Ornamente precum șiruri de perle, mărgelile și cercuri, lucrate în relief, sunt specifice obiectelor de metal din Epoca Bronzului. Se presupune că aceste coifuri de aur erau purtate de preoți în timpul ceremoniilor de cult, decorațiunile lor având probabil rolul unui sistem calendaristic. La începutul secolului I, folosirea cadelor a devenit din ce în ce mai importantă în Europa Centrală, fapt atestat și de numeroasele vehicule de acest gen îngropate în apropierea mormintelor princiare.

■ **Carul solar din Trundholm**, sec. XIV î.Hr., bronz placat cu aur, Muzeul Național al Danemarcei, Copenhaga

Spiralele și cercurile, simboluri ale soarelui și ale puterii sale divine, se pot observa aici în ornamentația discului de aur. Este posibil să fi existat procesiuni rituale în cadrul cărora un cal să fi tras un car ce purta o machetă solară.

■ **Car de cult din Strettweg**, cca sec. VII î.Hr., bronz, 33 cm înălțime, 48 cm lungime, Strettweg, Austria

O figură feminină, aproape goală, își înalță brațele pentru a ridica un platou, folosit probabil drept suport pentru o vază. Din cauza dimensiunilor impunătoare este considerată a fi reprezentarea unei zeițe sau a unui șaman. Celelalte personaje din lucrare sunt cai și războinici, dispuși într-un aranjament simetric. Construcția carului face trimitere la o semnificație mai degrabă simbolică. Figurile animale și antropomorfe prezintă asemănări cu sculpturile geometrice ale Greciei antice.

■ **Pălăria de aur din Schifferstadt**, Epoca mijlocie a Bronzului, cca 1400–1300 î.Hr., foaie de aur, 0,1–0,2 mm grosime, 29,6 cm înălțime, descoperită în Schifferstadt, Germania

Una dintre cele patru „pălării” lucrate dintr-o singură foaie de aur găsite în Europa Centrală. Faptul că au fost descoperite alte trei este dovada răspândirii și măiestriei cu care se prelucrau metalele în Europa Centrală în Epoca Bronzului.

■ **Cazanul din Gundestrup**, cca 100 î.Hr., argint suflat parțial cu aur, 65 cm diametru, 8,8 kg, Muzeul Național al Danemarcei, Copenhaga

Impodobită cu reprezentări de zei și animale, lucrarea ilustrează vechile ritualuri celtice și germanice. Obiectul a fost realizat în regiunea izvoarelor Dunării.

Epoca Bronzului și a Fierului în Europa Centrală

Antichitatea

900 î.Hr.–300 d.Hr.

Venus din Milo, cca 130-120 î.Hr., 202 cm înălțime,
Muzeul Luvru, Paris

Antichitatea

Grecia

900

Apariția ceramicii cu motive geometrice

800

Vase pictate cu scene figurative

776

Primele Jocuri Olimpice ținute în onoarea lui Zeus

700

Influențe orientale; epopeile homerice

600

Primele sculpturi masculine și feminine arhaice

480

Inceputurile „stilului sever” în sculptură; Kritios Kouras

450

Prima perioadă a artei clasice; abandonarea „stilului sever”;

„Doriforul” lui Policleet; friza Templului lui Zeus

350

A doua perioadă a artei clasice; Praxiteles sculptează celebra sa Afrodita din Knidos și pe Hermes; Lysip creează Apoxyomenos

330

Apollo Belvedere; operele sculptorului Leochares; debutul perioadei elenistice; dominația lui Alexandru cel Mare și expansiunile sale teritoriale

280

Bustul lui Demostene

190

Nike din Samotrace

170

Altarul de la Pergamon; sculpturi de o mare expresivitate dramatică

150

Alexandros din Antiohia creează statuia Venus din Milo

50

Grupul statuar Laocoön și fiii săi; mitul lui Laocoön era o temă populară a scrierilor antice grecești

30

Grecia devine provincie romană

900 800 700 600 500 400

200 100 1 100 200 300

Etruria

900

Inceputurile civilizației etrusce din Italia

650

Colonile grecești din sudul Italiei influențează Etruria

500

Morminte etrusce cu picturi murale

400

Sunt create Lupa

450

capitolina și Himera Arezzo

300

Instituirea puterii romane

Roma

750

Fondarea Romei

600

Roma este condusă de regii etrusci

500

Roma devine republică

300

Influența elenistică ajunge și la Roma

250

Busturi din epoca republicană, create într-un stil naturalist

200

Clasicismul și eclecticismul elenist

100

Venus din Milo – varianta romană; copie de marmură după statuia lui Alexandros din Antiohia

50

Vila Misterelor din Pompei

1 d.Hr.

Stilul dezvoltat la curtea lui Augustus; Augustus de la Prima Porta; frize cu figuri; Ara Pacis comandată de Augustus

81

Arul lui Titus

110

Columna lui Traian

170

Statuia ecvestră a lui Marcus Aurelius

200

Picturi murale creștine în catacombele Romei

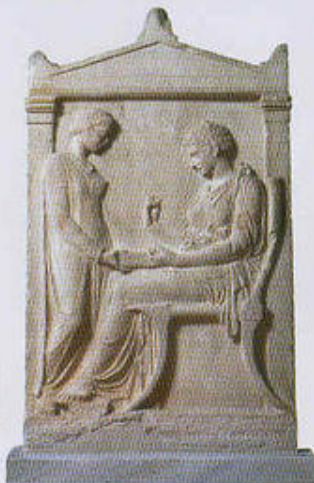
300

Tetrarhii

330

Portretul colosal al lui Constantin cel Mare

Antichitatea

După prăbușirea civilizației miceniene în secolul XII î.Hr. și odată cu „evul întunecat” care i-a urmat, în lumea de limbă greacă a început un lent proces de dezvoltare a unor noi culturi și societăți. În secolele IX și VIII î.Hr., înflorirea comerțului a dus la primele întâlniri cu Orientul Mijlociu și cu Egiptul, ce au oferit stimuli cruciali în asigurarea continuității unui stil grecesc independent în artă și arhitectură. Accesul la culturi de o asemenea bogăție a constituit o sursă de inspirație pentru stilul grec, contribuind la formarea unei viziuni proprii asupra inovațiilor artistice și arhitecturale.

Antichitatea 900 î.Hr. - 300 d.Hr.

Marile sanctuare panelenice apărute în această perioadă precum cele din Olympia, Delphi, Delos și

■ **Stela funerară a lui Hegeso**, relief, cca 410 î.Hr., marmură, 158 cm înălțime, Muzeul Național de Arheologie, Atena

■ **Războinicul din Riace**, statuie grecească, cca 430 î.Hr., bronz, 197 cm înălțime, Muzeul Național, Reggio Calabria

■ **Gal murind**, copie romană a unei sculpturi grecești, cca 220 î.Hr., marmură, 93 cm înălțime, Muzeul Capitoliului, Roma

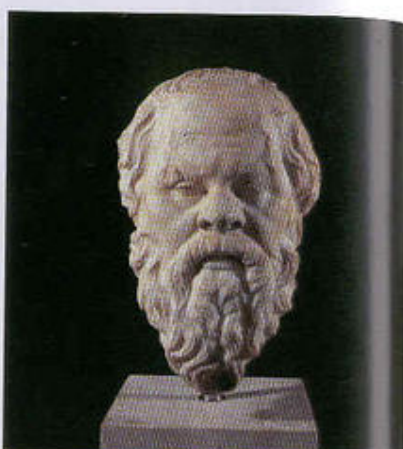
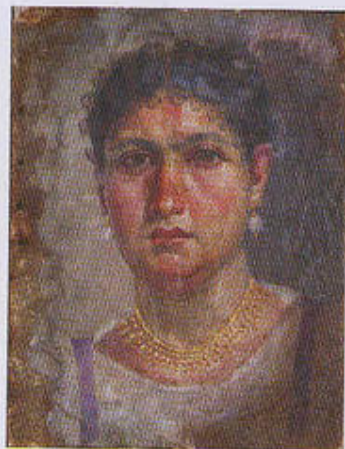

■ **Cele trei grații**, sculptură romană, sec. II d.Hr., 40 cm înălțime, Muzeul Luvru, Paris

■ **Luptă de gladiatori**, mozaic roman, sec. II d.Hr., 16x10 m, podeaua vilei romane din Nennig

Samos, au devenit înfloritoare centre culturale. Scrierea miceniană fusese uitată, dar, după adoptarea alfabetului folosit de civilizațiile Orientului Apropiat, epopeile lui Homer și Hesiod, în special *Iliada* și *Odissea*, au contribuit la crearea unei identități culturale comune popoarelor Greciei. Secole mai târziu, aceste teme mitologice sunt încă folosite în artă, ca sursă inepuizabilă de subiecte și motive. Ceramica „stilului geometric” întrebuința șabloane stricte, primele reprezentări figurative apărând de-abia în secolul VIII î.Hr. Începând cu secolul VII î.Hr., orașele-state grecești au fost conduse, din punct de vedere politic și cultural, de aristocrați, ale căror preferințe dictau temele și idealurile portretizate în sculpturi sau în picturile de pe vase. Sub influența unor modele egiptene, primele statui în mărime naturală ale unor figuri masculine (*kouros*) și feminine (*kore*), au fost create în timpul

perioadei orientalizante. În jurul anului 480 î.Hr., trecerea la stilul sever ce caracterizează epoca clasică este însoțită de o mai bună înțelegere a anatomiei corpului uman. Mișcarea se extinde către membre, cuprinzând toate părțile corpului. Prima perioadă a epocii clasice din secolul V î.Hr. a perfecționat reprezentările tridimensionale ale corpului uman. S-au păstrat câteva exemple originale din bronz și numeroase copii romane. Sculptura figurativă a atins apogeul odată cu Templul lui Zeus și cu Parthenonul de pe Acropole, în Atena. Epoca clasică grecească este considerată punctul culminant al artei antice. Sculptura epocii următoare, cea elenistică, ce cuprinde ultimele secole precreștine, se caracterizează printr-o combinație între formele clasice ale secolului V și un nou patos expresiv. În plus, apar subiecte și funcții noi.

■ **Portret funerar,** cca 150–200 d.Hr., frescă, Muzeul Egiptean, Berlin

■ **Socrate,** cca 340 î.Hr., marmură, 35,5 cm înălțime, copie romană a unui bronz atic, Muzeul Național Roman, Roma

■ **Păsări,** pictură murală romană, sec. I î.Hr., Muzeul Arheologic Național, Napoli

■ **Laocoon și fiii săi,** sculptură grecească, cca 50 î.Hr., marmură, 184 cm înălțime, Muzeul Vaticanului, Roma

În secolul II î.Hr., Roma, deja o provincie culturală elenistică, a atins nivelul de măreție cerut de o capitală imperială, devenind cea mai mare putere din zona Mării Mediterane. Aristocrația romană a adoptat cultura greacă, colecționând și copiind numeroase lucrări grecești, cel mai adesea din epoca clasică. Folosirea repetată, de către romani, a elementelor stilistice grecești face dificilă definirea unui stil independent al artei romane. Cu calitățile lor artistice și naturaliste specifice, busturile constituie cea mai importantă contribuție adusă de romani în domeniul sculpturii. În afara acestora, reliefurile istorice executate la comanda statului constituie cel mai reprezentativ gen roman. Aceste opere sunt exemple pentru felul în care arta a servit puterii și unor scopuri mai înalte decât celor strict decorative.

Evoluția stilurilor în Grecia: de la cel micenian la cel geometric

cca 1650 î.Hr. – cca 400 î.Hr.

- Cultura miceniană este prima cultură europeană înaltă neolitară
- Stilul geometric apare într-o perioadă de renaștere culturală a Greciei

■ **1650–1500 î.Hr.** Mormintele-puț din ansamblurile circulare A și B

1400 î.Hr. Primele cetăți miceniene și primele morminte cu pseudocapodă

1200 î.Hr. Distrugerea centrelor de putere miceniene și a așezărilor ce le înconjurau; începutul „Eului întunecat”

cca **1000 î.Hr.** Debutul epocii protogeometrice
cca **900 î.Hr.** Începutul epocii geometrice timpurii
850–800 î.Hr.

Epoca lui Homer

750–700 î.Hr. Epoca geometrică târzie

cca **400 î.Hr.** Colonizările grecești din sudul Italiei

Începutul perioadei miceniene este caracterizat de mormintele-puț, descoperite în 1876 în ansamblurile funerare circulare A și B (1650–1500 î.Hr.) de către Heinrich Schliemann. Relicvele găsite în aceste morminte-puț miceniene sunt considerate a fi însemnele unei elite aristocratice.

Cultura miceniană a fost profund influențată de cultura minoică, ce a dominat întreaga zonă a Mării Egee timp de mai multe secole. Primele ansambluri de palate miceniene au fost ridicate în jurul anilor 1400 î.Hr., picturile murale jucând un rol major în decorarea acestora. Micenienii au creat și scrierea lineară B, bazată pe scrierea lineară A. Linearul B, un predecesor al limbii grecești, a putut fi descifrat, dar scrierea lineară A, încă nu. Distrugerea regatelor miceniene, în anul 1200 î.Hr., a fost urmată de „Eul întunecat”, caracterizat de o sărăcire economică și culturală, care a luat sfârșit odată cu începutul „Epocii Geometrice”.

- **Vas decorat cu figuri de războinici**, sec. XII î.Hr., ceramică miceniană, 43 cm înălțime, Muzeul Național de Arheologie, Atena

În ciuda unor deteriorări, figurile de pe vas (*krater*) sunt ușor de identificat și ne ajută să ne facem o idee despre modalitățile de a purta războiul și despre echipamentul existent în ultima fază a epocii miceniene. Războinicii cu barbă poartă colțuri cu coarne, armură până la braț, apărători de tibie și țin în mâini lănci și scuturi. Toate acestea indică apariția unei noi metode de a purta războiul, ce implică existența unei infanterii mobile. Aristocrația miceniană folosea în general care de război cu două roți-

Antichitatea 900 î.Hr. – 300 d.Hr.

- **Pumnal cu vânătoare de lei**, sec. XVI î.Hr., bronz cu aur și argint, 23,7x6,3 cm, Muzeul Național de Arheologie, Atena

Heinrich Schliemann a descoperit acest pumnal în mormântul-puț IV din ansamblul funerar circular A. Pumnalul este împodobit cu măiestrie și este încrustat cu lei aurii și diverse figuri de argint. Ornamentația bogată indică faptul că aparținea unui membru al aristocrației.

- **Masca lui Agamemnon**, cca 1500 î.Hr., 35 cm înălțime, Muzeul Național de Arheologie, Atena

Schliemann a crezut că recunoaște în această mască de aur trăsăturile legendarului rege Agamemnon. Totuși, astăzi se știe că nu poate fi vorba de o reprezentare a lui Agamemnon, întrucât masca datează cu 300 de ani înaintea perioadei sale.

- **Krater geometric**, cca 740 î.Hr., ceramică, Muzeul Național de Arheologie, Atena

Provenind din Kerameikos, această vază a fost găsită în vechiul cartier al olarilor din Atena antică. Ceramică acestei perioade este decorată cu motive geometrice uniforme, de unde și denumirea de „epocă geometrică”. Vasele sunt decorate cu linii orizontale, rânduri de linii sinuoase, triunghiuri, hexagoane, cercuri și svastici. Inițial, erau reprezentate numai animale, figurile

umane făcându-și loc în ornamentație abia după anul 800 î.Hr. Ele apar sub forma unor siluete – partea superioară a corpului fiind înfățișată frontal, în timp ce șoldurile și picioarele sunt văzute din profil. Cultul morților este un motiv pentru vasele mari. Pe acest *krater*, corpurile morților sunt depuse cu mare pompă; bocitoarele și cortegiul funerar sunt reprezentate în formă de friză. Formele geometrice reprezentate în ceramică sunt folosite și la sculpturile de mici dimensiuni.

De la stilul micenian la cel geometric

Perioada arhaică: sculptura și elementele decorative arhitecturale

700–480 î.Hr.

■ În polis, viața politică și cea culturală s-au dezvoltat sub conducerea aristocrației ■ Arta greacă a fost influențată de cea orientală și egipteană

■ sec. VIII î.Hr.

Epoca marilor expediții maritime; grecii întemeiază colonii, orașe-stat independente. În sudul Italiei comerțul mediteraneean înflorise, iar Corintul devine principala putere comercială din regiune.

din 620 î.Hr.

Atena stăpânește domeniul exportului către colonile grecești din Italia.

549 î.Hr. Sparta unește orașele din sudul Greciei în Liga Peloponesacă.

561–510 î.Hr.

Tirania lui Pisistrat în Atena.

508–507 î.Hr. Reformele lui Clistene și începuturile democrației în Grecia.

490 î.Hr. Prima victorie împotriva regelui Persiei, Darius, în bătălia de la Marathon.

480 î.Hr. Distrugerea Atenei de către persi; grecii obțin totuși o victorie în bătălia navală de la Salamina.

479 î.Hr. Victoria finală a Sparte și a Atenei împotriva regelui Persiei, Xerxes, în bătălia de la Plataea.

La începutul perioadei arhaice, în secolul VII î.Hr., arta greacă a fost profund influențată, atât la nivel tematic, cât și formal, de stilurile existente în Egipt și în Orientul Mijlociu. Aceste importuri au fost reinterpretate într-o manieră grecească și dezvoltate mai departe. Tipice pentru arta sculpturală a acestei perioade sunt figurile antropomorfe masculine (*kouros*) și cele feminine (*kore*). Aceste sculpturi erau utilizate fie în temple, ca ofrande votive aduse zeilor, fie ca ornamente funerare. Erău de sine stătătoare și nu par să fi fost atașate unor coloane, precum prototipurile lor egiptene. Societatea aristocratică pare să fi avut o predilecție pentru tipul de frumusețe pe care o reprezenta corpul gol și atletic al unui *kouros*. Statuile *kouros* aveau ca model tineri aristocrați, a căror educație includea antrenamentele și competițiile (*agon*) la care se participa fără îmbrăcăminte. În schimb, sculpturile de tip *kore* apar mereu îmbrăcate.

■ Doamna din Auxerre, cca 640 î.Hr., calcar, 65 cm înălțime, Muzeul Luver, Paris

Statueta poartă pe umeri o mantie, conform obiceiurilor cretane. Influența zeitelor orientale ale fertilității se recunoaște limpede în săniile bine conturate și poziția mâinii drepte. Dezvoltarea stilistică a statuilor *kore* în perioada arhaică este vizibilă în modalitatea de tratare a șevimintelor. Faldurile, trasate inițial doar pe suprafață, au devenit din ce în ce mai ample.

■ Sfinxul din Naxos, cca 560–570 î.Hr., marmură, 10 m înălțime (inclusiv coloana), Muzeul din Delfi

Sfinxul este un monstru mitologic cu cap de femeie, piept și aripi de pasăre și corp de leu. Temă populară a artei arhaice, sfinxii se regăsesc în arta egipteană și orientală, adesea ca paznici. Cel de față a fost descoperit în vârful unei înalte coloane ionice.

■ Kritios Kouros, cca 530 î.Hr., sculptură funerară de marmură, 190 cm înălțime, Muzeul Național de Arheologie, Atena

La sfârșitul perioadei arhaice și începutul primei faze a epocii clasice, figura de tip *kouros* a suferit o schimbare stilistică fundamentală. În secolul VII î.Hr., detaliile anatomice precum urechile, părul, mușchii și genunchii erau puternic stilizate, arătând aproape ornamental. În timp, aceste detalii, precum și corpul însuși, au devenit mai puțin stilizate și mai naturaliste.

Alte lucrări din perioada arhaică

Kouros (tânăr).

cca 590–580 î.Hr., Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Zeita de la Berlin, cca 570 î.Hr., Antikensammlung, Berlin

Calărețul Rampin.

cca 550 î.Hr., capul și partea superioară a torsului la Muzeul Luver, Paris, restul, la Muzeul Acropolei, Atena

Apollo din Pireu.

cca 520 î.Hr., Muzeul Național de Arheologie, Atena

Atletul Kritios.

cca 480 î.Hr., Muzeul Acropolei, Atena

Lupta dintre zei și giganti.

cca 530 î.Hr., Muzeul Delfi, Atena

■ Războinic căzut.

490–480 î.Hr., marmură, 79x183 cm, figură de pe frontonul estic al Templului Afaiei din insula Aegina, Glyptothek, München

Frontonul acestui templu a fost decorat cu scene de luptă din marmură. Frontonul de est, reprezentând bătălia pentru Troia, marchează trecerea de la arhaicul târziu la prima perioadă a artei clasice.

Ceramica „figurii roșii” și a „figurii negre”

începutul sec. VII î.Hr. – sfârșitul sec. IV î.Hr.

■ Lucrările fac dovada unui mare talent pentru pictură ■ Ceramica ne trimite la stilul picturilor murale

■ Începutul sec. VII î.Hr.

Perioada orientalizantă – tehnica „figurii negre” apare în Corint și se răspândește în toată Attica cca 590–580 î.Hr. Perioada de creație a pictorului de vase Sophilos

cca 530 î.Hr. Pictorul Andokides inventează tehnica „figurii roșii”

cca 550–525 î.Hr. Exekias creează vase ceramice cu scene de luptă

■ Jumătatea sec. VI î.Hr.

Ceramisti atenienii creează scene narative sfârșitul sec. IV î.Hr. Cele două tehnici nu mai sunt folosite pe scară largă

■ Războinici

luptându-se, de Kleimachos, cca 560–550 î.Hr., tehnica „figurii negre”, fragment dintr-o *hydria* (vas pentru apă), Muzeul Luvi, Paris

În tehnica „figurii negre”, se schițează contururile personajelor, apoi, în interiorul lor, se bătuiesc detaliile. În cuptor, baiful capătă o culoare neagră, iar fundalul rămâne deschis.

În timpul perioadei arhaice timpurii – secolul VII î.Hr. – pictura vaselor reflectă influențe orientale. Cel mai întâlnit model este cel al frizei animaliere, care include adesea și creaturi mitice orientale. Celebrele ateliere corintiene au fost primele care au folosit tehnica „figurii negre”, la începutul secolului VII î.Hr. Apoi, în secolul VI î.Hr., meșterii atenieni din zona Kerameikos au câștigat supremația în exportul de ceramică grecească și au perfecționat tehnica de fabricație. În tehnica „figurii negre”, detaliile din interiorul figurii erau obținute prin intermediul bățuirii, ceea ce permitea crearea unei compoziții de o înaltă complexitate. Femeile sunt întotdeauna reprezentate în alb, iar bărbații în negru. Tehnica „figurii roșii” a fost inventată în jurul anului 530 î.Hr. și a ajuns să o înlocuiască pe cea precedentă. Acest tip de activitate a fost abandonat cu totul în secolul al IV-lea.

■ **Vaza François**, cca 570 î.Hr., tehnica „figurii negre”, 66x181 cm, Muzeul Arheologic, Florența

Numele este dat descoperitorului acesteia, Alessandro François, și poartă semnătura pictorului Klitias și a olarului Ergotimos. Scenele reprezintă aventurile eroice ale lui Tezeu și ale lui Ahile.

■ **Aventurile lui Tezeu**, de Kodros, cca 440 î.Hr., vas executat în tehnica „figurii roșii”, 33 cm diametru, British Museum, Londra

În centru, Tezeu trage minotaurul mort afară din labirint. Picturile vaselor înfățișau teme de interes ale aristocrației, precum războiul, sporturile și evenimentele sociale.

Alte lucrări

Ahile și Alax jucând zaruri, de Exekias, cca 540–530 î.Hr., tehnica „figurii negre”, Muzeul Vaticanului, Roma

Krater cu mănere în formă de coloană, de Lydos, 550 î.Hr., tehnica „figurii negre”, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Hercule luptându-se cu Anteu, de Eufionios, cca 510 î.Hr., krater în tehnica „figurii roșii”, Muzeul Luvi, Paris

Satir și menadă, 500–490 î.Hr., tehnica „figurii roșii”, Muzeul Getty, Los Angeles

■ **Odiseu și sirenele**, sec. VI î.Hr., *stamnos* în tehnica „figurii roșii”, 36 cm înălțime, British Museum, Londra

Ca urmare a schimbărilor ce au marcat tehnica pictării vaselor, se glazurează mai întâi întreaga suprafață a vasului, cu excepția personajelor. Detaliile interne ale figurilor pot fi astfel pictate direct, ceea ce permite o mai mare fluiditate stilistică. Pe cele mai frumoase vase apar semnăturile pictorului și ale olarului. Acest *stamnos* (vas pentru vin), creat de „pictorul de sirene”, înfățișează întâlnirea dintre Odiseu și sirene, o scenă din *Odiseea* lui Homer.

Antichitatea clasică

508-404 î.Hr.

■ După victoria din secolul V î.Hr., asupra persilor, Atena a ajuns cea de-a cincea putere din Grecia. ■ La începutul celei de-a doua faze a epocii clasice, arta și literatura au ajuns la apogeu. ■ Sculpturile create în timpul epocii clasice au devenit modele pentru Antichitate și Renaștere.

■ 508-507 î.Hr. Sfârșitul domniei tiranilor și instaurarea democrației în Atena

480 î.Hr. Distrugerea Acropolei de către persi

480-479 î.Hr. Victoriile grecești asupra persilor, la Plataea și Salamina; Atena devine centrul cultural al Greciei; renașterea artelor,

a literaturii – prin tragedie și comedie – și a filozofiei

431-404 î.Hr. Războiul Peloponesiac; înfrângerea Atenei de către Sparta

■ Poseidon, cca 460 î.Hr., bronz, 209 cm înălțime, găsită la Artemision. Muzeul Național, Atena

O sculptură în bronz atât de expresivă, încât gesturile lui Poseidon ne fac să intuim mișcarea tridentului care lipsește.

Clasicismul timpuriu, cu stilul său sever, a reușit să depășească rigiditatea perioadei arhaice (preclasice), conferind prospețime corporalității și mișcării personajelor, lucru deja vizibil în frontoanele și metopele Templului lui Zeus din Olympia. În timpul perioadei clasice, artiștii capătă pentru întâia oară o identitate. Policlet, Myron și Fidiș se numără printre maeștrii clasicismului. Sub conducerea lui Fidiș au fost construite statui

monumentală a lui Zeus din Olympia și cea a Atenei din templul Parthenon, de pe Acropole, a căror mărime nu poate fi decât aproximată de replicile de mici dimensiuni.

Epoca clasică târzie a exploatat libertățile tehnice și de execuție câștigate, după cum se poate vedea în lucrările lui Lisip, Praxiteles și Scopas, cei mai importanți sculptori ai acestei perioade.

Alte opere clasice majore

Cap de tânăr (Efeful blond), cca 485 î.Hr., Muzeul Acropolei, Atena

Venus Genitrix, copie romană, cca 480 î.Hr., Muzeul Lușru, Paris

Leonida, regele Spartei, cca 480 î.Hr.,

Muzeul Antichității Clasice, Sparta

Harmodios și Aristogeiton, cca 477 î.Hr., Muzeul Național, Napoli

Viziul din Delphi, cca 470 î.Hr., bronz, Muzeul din Delphi, Grecia

Antichitatea 900 î.Hr.-300 d.Hr.

■ Venus Colonna, cca 180 d.Hr., copie romană ușor modificată a Afroditei din Knidos a lui Praxiteles, cca 350-340 î.Hr., marmură, 209x83x73 cm, Muzeul Pio-Clementino, Roma

Încă din Antichitate, Praxiteles a făcut senzație cu sculptura sa, Afrodita, din altarul de la Knidos. În prima fază a clasicismului fiind încă acoperite de drapaj, sculpturile încep acum să prezinte detalii ale anatomiei feminine. Cu Afrodita sa dezbrăcată, Praxiteles a creat primul nud feminin din istoria artei. Această sculptură, una dintre copiile romane, este identificată aici cu Venus. Ea este apropiată de calitatea originalului, deși unele copii au modificat

poziția mâinilor, sugerând un gest de pudoare.

Aceste sculpturi reprezintă idealuri ale frumuseții feminine.

■ Discobolul, copie romană a bronzului original al lui Myron, cca 450 î.Hr., marmură, 170 cm înălțime, British Museum, Londra

Găsit în 1781 pe colina Esquilin din Roma, Discobolul marchează trecerea dintre „stilul sever” și stilul clasic matur din secolul V î.Hr. Artistul a reușit să concentreze într-un singur moment întreaga mișcare ce duce la eliberarea discului. În ciuda tensiunii interne, compoziția prezintă un echilibru perfect al direcției și al mișcării, ce îi conferă un aer „clasic”, de liniște și proporție. Detaliile anatomice și musculatura atletului sunt reproduse cu un realism perfect.

■ Profetul, cca 470 î.Hr., marmură, 138 cm înălțime, Templul lui Zeus din Olympia, Muzeul Arheologic, Olympia

Sculpturile de pe frontonul estic redau cursa de care dintre regele Oenomaus și Pelops, unul dintre pretendenții la mâna fiicei sale. Clarvăzătorul, cunoaște deja sfârșitul tragic al acestei curse.

Antichitatea clasică

Doriforul

Policlet din Argos (cca 450–420 î.Hr.) a fost unul dintre cei mai celebri și cei mai copiați sculptori ai Antichității. Disparută azi, opera lui Policlet este o ilustrare a „Canonului proporțiilor”, lucrare în care căuta să descrie proporțiile ideale în baza raporturilor matematice. Policlet pare să fie, de asemenea, creatorul poziției numite *contrapposto*, în care personajul își susține toată greutatea pe un singur picior, lăsându-l pe celălalt ușor îndoit.

Această poză era mult mai naturală decât cele tradiționale, conferind sculpturii un aer mai realist. *Contrapposto* a fost prima postură ce a permis rap-

porturilor de greutate să afecteze relația existentă între mușchii și membrele figurii. Reprezentarea policleiană a anatomiei umane a constituit atât standardul, cât și fundamentul sculpturii europene până în secolul XX.

■ **Diadoumenos**, descoperită în zona Argosului, copie antică datând din sec. I î.Hr., Muzeul Național de Arheologie, Atena

Această copie de marmură înfățișează un tânăr atlet legându-și diadema, o panglică folosită ca semn de recunoaștere a învingătorului. Sportivul este prezentat în mișcare, evocând prin întreaga sa postură o senzație de dinamism. Deși brațele îi sunt rețezate de la încheietură, este evident că el este absorbit de acțiunea pe care o execută.

Originalul de bronz, datând din jurul anului 420 î.Hr., este atribuit lui Policlet, pentru că este asemănător, din punct de vedere stilistic, celorlalte lucrări ale sale.

■ **Doriforul**, copie romană a statuii din bronz originale, datând din 440 î.Hr., marmură, 212 cm înălțime, Muzeul Național, Napoli

Doriforul, aruncătorul cu suliță, este cunoscut printr-o serie de copii romane de marmură. Se presupune că figura *Doriforului* era menită să ilustreze „canonul” lui Policlet. Piciorul care nu este folosit drept sprijin este tras înapoi chiar mai mult decât în cazul lui *Kritios Kouros*. Din cauza centrului de greutate schimbat, corpul capătă o ușoară curbura în formă de S. Poziția de tip *contrapposto* duce la apariția pe corp a diferențelor dintre zone cu musculatură încordată și cele relaxate.

■ **Kritios Kouros**, sfârșitul perioadei arhaice/începutul epocii clasice, cca 490–480 î.Hr., cel mai înalt fragment – 86 cm, sculptura originală – 117 cm, Muzeul Acropolei, Atena

Greutatea statuiilor de tip *kouros* a început să fie distribuită între un picior de sprijin și unul de echilibru. Tensiunea și relaxarea zădărilor ușor înclinate devin vizibile în musculatura bustului. Din cauză că această statuie a fost găsită în ruinele de pe Acropole și întrucât se știe precis că a fost creată cu puțină vreme înainte ca orașul să fie distrus, în 480 î.Hr., ea este ușor de datat.

Arta elenistică

404–31 î.Hr.

■ Influența culturii grecești se răspândește în lume odată cu Imperiul lui Alexandru cel Mare (356–323 î.Hr.) ■ Roma este, la rândul ei, un centru cultural elenist ■ Coexistă o pluralitate de teme și stiluri divergente ■ Influența Antichității târzii, precum și cea a lui Lisip, introduc un patos expresiv în artă

■ **404 î.Hr.** Ultima bătălie a Războiului Peloponesiac, între Sparta și Atena

■ **338 î.Hr.** Filip II al Macedoniei jefuiește Atena

■ **336 î.Hr.** Fiul lui Filip II, Alexandru, îi urmează la tron

■ **336–323 î.Hr.** Alexandru creează un mare imperiu

■ **323 î.Hr.** Moartea lui Alexandru și divizarea imperiului său între diadohi

■ **cca 200 î.Hr.** Roma își extinde dominația, treptat, asupra tuturor teritoriilor elenistice

■ **31 î.Hr.** Victoria lui Octavian Augustus asupra Egiptului

Alte lucrări elenistice

Bătrân bețiv,
sec. III î.Hr.,
Glyptothek, München

Faunul Barberini,
cca 220 î.Hr.,
Glyptothek, München

Laocoön și fiii săi,
sec. I î.Hr.,
Muzeul Vaticanului,
Roma

Nike din Samotrace,
cca 190 î.Hr.,
Muzeul Luvru, Paris

Lisip și școala sa au avut o influență deosebită asupra sculpturii elenismului timpuriu. Realismul clasic al Antichității

târzii s-a transformat, către mijlocul secolului II î.Hr., într-un dramatism aproape baroc. Celebrele lucrări *Gal murind*, ofrandă adusă regelui Attalos I al Pergamului, din anul 220 î.Hr., sau, mai târziu, *Nike din Samotrace* sunt exemple extrem de valoroase ale acestei tendințe. Direcțiile tradiționaliste, dar și o profundă înclinație către expresivitate, au modelat arta de-a lungul perioadei elenistice, conducând la o proliferare stilistică nemaiîntâlnită.

■ **Venus din Milo**, sf. sec. II î.Hr., marmură, 202 cm înălțime, Muzeul Luvru, Paris

Venus din Milo, cunoscută și ca *Afrodita din Milo*, este o ilustrare a orientării classiciste în elenism. În ciuda lipsei brațelor, se poate face o conexiune directă cu *Afrodita Capuana*, sculptură care datează de la sfârșitul secolului IV î.Hr. Aceasta din urmă ține în brațele întinse scutul iubitului ei Ares, în care-și privește propria reflexie.

■ **Altarul din Pergam**, cca 180 î.Hr., friza de est a Altarului lui Zeus din Pergam, Muzeul Pergamon, Berlin

Atena este reprezentată luând parte la războiul dintre zeii Olimpului și titani, simbolizând victoria Pergamului asupra celților. Sculpturile sunt mărturia unui puternic simț al patosului și al realismului.

■ **Afrodita, Pan, Eros**, cca 100 î.Hr., marmură, 130 cm înălțime, descoperită la Delos, Muzeul Național de Arheologie, Atena

Senzualul Pan, zeul pădurilor, o apucă de braț pe Afrodita, trăgând-o mai aproape. Ea se apără cu sandala, zăbind. Până și Eros, zeul înaripat al iubirii, îl ceartă pe Pan. Această reprezentare are puternice conotații sexuale, fiind împrumutată din universul mitic al lui Dionysos, zeul vinului și al senzualității. În această epocă, clienții puteau să comande noi teme, iar preferințele lor personale, cum ar fi erotismul, se pot exprima în arta proprie sferei private. Astfel de exemple au fost utilizate ca prototip pentru mare parte din arta epocii baroce europene. Afrodita este reprezentată realist, iar interacțiunea dintre personaje este de un intens dinamism.

Etruscii

cca 700 î.Hr. – 90 î.Hr.

■ Originea etruscilor este controversată ■ Relațiile comerciale din bazinul mediteraneeu au condus la apariția unor influențe orientale, pe lângă cele dominante, grecești ■ Capodopere ale sculpturii în bronz ■ Picturi murale și obiecte de artă au fost recuperate din necropolele de la Tarquinia și Cerveteri

cca 700 î.Hr. Morminte bogate în picturi și obiecte funerare

620–509 î.Hr.

Pegii etrusci ai Romei

550 î.Hr. Aliaj cu Cartagina împotriva orașelor-stat grecești

474 î.Hr. Înfrângerea flotei etrusce de către Siracusa, lângă Cumae; sfârșitul puterii navale etrusce

396–262 î.Hr. Orașele-stat independente sunt cucerite pe rând de Roma, devenind parte a Imperiului Roman

90 î.Hr. Etruscii capătă cetățenie romană

■ **Pictură murală etruscă**, prima jumătate a sec. V î.Hr., Mormântul leoparzilor, Tarquinia

Camera mortuară, bogat ornamentată cu picturi murale, redă o scenă de banchet. Participanții stau întinși câte doi pe canapele și sunt serviți de sclavi. Spre deosebire de greci, etruscii le permitteau femeilor să participe la astfel de evenimente.

Precum grecii, etruscii și-au creat, începând din secolul VIII î.Hr., orașe-stat aflate sub conducerea unei aristocrații. În secolele VII și VI î.Hr., orașele-stat etrusce au deținut controlul asupra centrului Italiei. Intensificarea relațiilor comerciale cu cetățile grecești din Italia a dus la adoptarea culturii și a obiceiurilor grecești. În ciuda acestui fapt, etruscii și-au păstrat propriile tradiții culturale, datând din Epoca Fierului. Necropolele etrusce au constituit o sursă prețioasă de informații cu privire la cultura acestora. Spre deosebire de greci, dar asemenea egiptenilor, etruscii credeau într-o viață viitoare, această având o puternică influență asupra ornamentației bogate a mormintelor nobiliare. Unele etrusce și sculpturile de bronz, precum *Lupa Capitolina*, simbolul Romei, sau *Himera de la Arezzo*, au fost apreciate încă din timpul Antichității.

Antichitatea 900 î.Hr. – 300 d.Hr.

Alte opere etrusce majore

Car de luptă, cca 550–525 î.Hr., bronz, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Lupa Capitolina, cca 500 î.Hr., bronz, Muzeul Capitolin, Roma

Apollo din Veii, cca 500 î.Hr., teracotă, 175 cm înălțime, Muzeul Villa Giulia, Roma

Himera de la Arezzo, sec. V î.Hr., 80 cm înălțime, Muzeul Arheologic, Florența

■ **Cuplu dansând**, cca 470 î.Hr., pictură murală, Muzeul Arheologic Național, Tarquinia

Pictura exprimă senzualitate și bucuria de a trăi, elemente tipice pentru arta etruscă. În arta etruscă se portretează frecvent bărbați cu un ten mai închis decât cel al femeilor.

■ **Sarcofagul de la Cerveteri**, sfârșitul sec. VI î.Hr., teracotă, 220x141 cm, Muzeul Villa Giulia, Roma

Cuplul este reprezentat pe capul unui sarcofag, într-o postură relaxată, asemănătoare celeia a unor oaspești la un banchet. Influența sculpturii arhaice grecești este evidentă în alcătuirea chipurilor și în aranjarea părului. Sarcofagul celor doi este însă sculptat în formă de canapea, revelând astfel influențe orientale, și nu grecești.

Etruscii

Busturile romane

Deși influențate de modelele grecești, busturile sunt considerate a fi cea mai importantă contribuție romană la sculptura Antichității. Încă din perioada republicană, în piețele romane erau ridicate sculpturi omagiale și efigii ce urmăreau să răspândească principii și valori fundamentale, în virtutea aprecierii de care se bucurau personajul reprezentat și realizările sale. În perioada târzie a Imperiului, când acesta îngloba numeroase provincii, efigiile împăratului jucau un rol important. Chiar dacă se aflau la o distanță considerabilă de Roma, ele constituiau o reprezentare simbolică a prezenței și a puterii suveranului.

■ **Bustul lui Caesar**, cca 50 î.Hr., marmură, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Bustul lui Caesar, om de stat și general roman, îl reprezintă drept un general de succes, încarnare a unei aptitudini militare ideale – *virtus*. În loc să

se conformeze idealizării de tip grecesc, tradiția reprezentării naturaliste romane din timpul Republicii se manifestă prin redarea realistă a trăsăturilor faciale. Efigiile erau create după măștile de ceară care se realizau în apropierea morții personajului.

■ **Octavian**, cca 39 î.Hr., marmură, fragment dintr-o statuie în mărime naturală, bust din Forumul de la Arles, Musée Lapidaire Païen, Arles

Octavian este înfățișat cu o barbă scurtă, un semn al doliului purtat după uciderea tatălui său adoptiv, Iulius Caesar. Reprezentarea idealistă se ghidează după imaginile populare care îl prezentau înaintea pe Alexandru cel Mare drept un tânăr erou.

■ **Augustus de la Prima Porta**, copie de marmură datând din secolul I d.Hr., originalul cca 20-17 î.Hr., 204 cm înălțime, Muzeul Vaticanului, Roma

Circa 250 de busturi ale lui Augustus au supraviețuit până în epoca noastră. Această statuie este principalul lor prototip. Înfațișarea idealizată exprimă autoritatea (*auctoritas*) și demnitatea (*dignitas*) suveranului.

Perioada augustană

202 î.Hr.–96 d.Hr.

■ Clasa aristocratică romană din timpul perioadei târzii a Republicii adoptă cultura elenistică ■ Operele de artă grecești ajung la Roma ■ Busturi ale împăratului și reliefuli reprezentând scene politice în stilul clasic apar pe tot cuprinsul Imperiului

■ 202–31 î.Hr. Ultima perioadă a Republicii romane; dominația asupra zonei mediteraneene

31 î.Hr. Victoria lui Octavian la Actium asupra lui Antoniu și a Cleopatrei; Republica romană devine Imperiul Roman

31 î.Hr.–14 d.Hr. Domnia lui Augustus; începuturile Imperiului Roman, la conducerea căruia vor urma Tiberiu, Claudiu, Nero, dinastia Flavia, Titus, Domițian

După uciderea lui Caesar și odată cu victoria lui Octavian, care a devenit mai târziu Augustus (27 î.Hr.–14 d.Hr.), Republica romană s-a transformat în Imperiu. Timp de o sută cincizeci de ani, imperiul a trecut printr-o perioadă de pace, *Pax Romana*, și a înflorit din punct de vedere cultural. Pentru a evita impresia că va crea o nouă monarhie și pentru a nu avea aceeași soartă pe care a avut-o Caesar, Augustus și-a consolidat poziția politică păstrând anumite instituții republicane, precum senatul. Augustus a cultivat un stil clasic asemănător celui grecesc. Succesorii săi din dinastiile Iulia-Claudia și Flavia (69–96 d.Hr.) au extins granițele imperiului, încercând să impună pe tot cuprinsul acestuia, prin monumente și reliefuli de stat, un stil ce continuă tradiția clasicismului augustan.

Antichitatea 900 î.Hr.–300 d.Hr.

Alte lucrări augustane

Bustul lui Iulius Caesar, sec. I d.Hr., Antikensammlung, Berlin

Venus Medici, copie a originalului lui Praxiteles, sec. I d.Hr., Galeria Uffizi, Florența

Bustul lui Augustus ca Pontifex Maximus, 10 d.Hr., Muzeul Termelor, Roma

Venus de pe Esquilin, 10 d.Hr., Roma, Palazzo dei Conservatori

■ Marea camee a Franței, cca 40 d.Hr., sardonix, 31x26,5 cm, Cabinetul Medalionilor, Muzeul Luver, Paris

În Imperiul Roman existau standarde înalte pentru sculptură, majoritatea artiștilor utilizând straturi de pietre diferite colorate. În cazul de față, sunt înfățișați împăratul Livia alături de soția sa, Livia; sub ei apar personificări ale ținuturilor cucerite, iar deasupra, o zonă populată de zeiți.

■ Ara Pacis, IX î.Hr., detaliu de pe friza de nord, marmură, 10,5 m lungime, Muzeul Ara Pacis, Roma

Acest „Altar al păcii” lui Augustus a fost inaugurat în anul 19 d.Hr., la întoarcerea din expedițiile din Gallia și Spania. Iconografia redă procesiunea inaugurală, cu Augustus, succesorul său, Tiberius, consuli, lictori, preoți și întreaga familie regală, așezați după rang. Reliefulurile de mai târziu reprezintă dinastia Iulia conform unei genealogii ce pornește de la Enea.

■ Prada de la Ierusalim, cca 81 d.Hr., fragment de pe latura interioară stângă a Arcului lui Titus, Forum Romanum, Roma

Relieful decorează arcul de triumf al lui Titus. Procesiunea poartă prada de război din Templul lui Solomon (Ierusalim).

■ Statuia lui Claudius ca Jupiter, cca 50 d.Hr., marmură, Muzeul Vaticanului, Roma

Statuia îl reprezintă pe Claudius, împăratul Romei între 41 și 54 d.Hr., drept Jupiter, purtând o coroană civică – o cunună de frunze – și un vultur. Trebuie observat faptul că o astfel de prezentare nu pune semnul echivalenței între împărat și zeu, ci sugerează ideea că împăratul deține la fel de multă putere pe pământ, pe cât are Jupiter în ceruri.

Imperiul Roman

96–337 d.Hr.

- Din punct de vedere cultural, Roma a rămas parte a lumii elenistice
- Împrumuturi libere din stilurile grecești. ■ Se dezvoltă unele genuri de artă specific romane, precum busturile, reliefulurile istorice și sarcophagele cu reliefuri
- Sculptura romană dezvoltă puține tehnici noi

■ **96 d.Hr.**
Epoca celor „Cinci împărați buni”
193–284 d.Hr.
Imperiul târziu și epoca împăraților-soldăți
250 d.Hr.
Persecutarea creștinilor
284–324 d.Hr.
Tetralhii; divizarea Imperiului în patru teritorii distincte
306–337 d.Hr.
Constantin cel Mare pune capăt persecutării creștinilor

■ **Sarcofagul Ludovisi**, 251 d.Hr., marmură, 273x153x137 cm, Muzeul Național Palatul Altemps, Roma
Înghesuie una într-alta, figurile ies din marmura sarcofagului, fiind aproape tridimensionale. Deja în secolul II d.Hr., sarcophagele de marmură erau cel mai important gen de sculptură romană, cu ramificații și în arta creștină timpurie. Mai târziu, în timpul Renașterii, au devenit importante surse de inspirație artistică.

Secolul II d.Hr. a fost o perioadă de stabilitate politică, Roma atingând apogeul său cultural și economic. În timpul epocii „Celor cinci împărați buni”, pe tron au ajuns pentru prima dată și împărați care, precum Traian și Hadrian, proveneau din provincii din Spania. Teatrele, amfiteatrele, circurile și termele constituiau fundamentul educației și al distracției maselor. În secolul III, domniile împăraților-soldăți au dus la numeroase crize politice. În reliefulurile istorice, finanțate de stat, arta continuă să servească unor scopuri politice, ajungând la apogeu în sarcophagele decorate cu reliefuluri. Tema unei sculpturi și funcția pe care avea s-o îndeplinească hotărau care dintre stilurile grecești mai vechi trebuia întrebuințat.

Alte lucrări din timpul Imperiului Roman

Altar funerar de marmură, 90–100 d.Hr., Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Împăratul Comodus înfățișat ca Hercule, 180–193 d.Hr., Muzeul Capitolin, Roma

Statuia ecvestră a lui Marcus Aurelius, 166–180 d.Hr., Piazza

del Campidoglio, Roma

Caracalla, 215 d.Hr., Antikensammlung, Berlin

Tetralhii, 300 d.Hr., Bazilica Sf. Marcu, Veneția

Portretul colosal al lui Constantin cel Mare, cca 313 d.Hr., Muzeul Capitolului, Roma

■ **Iulia Flavia, fiica lui Titus**, 80–90 d.Hr., cap de marmură pe un bust modern, Museo Nazionale Romano delle Terme, Roma
Acest bust al Iuliei, fiica lui Titus, a fost modelat respectând canoanele simplității clasice, proprie epocii augustane. Părul cărlionțat, obținut prin ciopirea în adâncime a marmurei, este o mărturie a măiestriei sculptorului.

■ **Relief de pe columna lui Traian**, 113 d.Hr., moulaj de ghips al fragmentului original, parte a Columnei lui Traian de la Roma, 90–125 cm înălțime, Muzeul Național de Istorie a României, București

Victoria lui Traian în războaiele dacice este una dintre imaginile prezentate pe Columna lui Traian.

■ **Marcus Aurelius**, 161–180 d.Hr., marmură, Muzeul Capitolin, Roma

Acest portret al lui Marcus Aurelius urmează regulile impuse de împăratul Hadrian (117–138 d.Hr.). În mod specific acestui stil, Aurelius este înfățișat cu barbă și păr lung, cărlionțat. În loc să urmeze tradiția clasică a liderului cu trup athletic prezentat ca războinic și comandant, larg răspândită în timpul lui Augustus și al succesorilor săi, aici se recurge la tradiția elenistă a portretelor filosofilor.

Pictura romană

după 600 î.Hr. – 200 d.Hr.

■ Încă din epoca Antichității grecești, pictura a atins un nivel neegalat până în secolul XVI ■ Picturile murale și modul în care artiștii au reflectat operele picturale aduc indicii prețioase pentru a reconstitui o imagine de ansamblu asupra tuturor acestor lucrări dispărute

secolele V și VI î.Hr.

Pictura murală din mormintele etrusce

cca 460–447 î.Hr.

Polignot își creează opera; apariția compozițiilor cu straturi multiple

cca 435–390 î.Hr. Opera pictorului Zeuxis; picturi cu lumini și umbre

cca 370–320 î.Hr. Apelles pictează portrete, inclusiv pe cel al lui Alexandru cel Mare

sec. II î.Hr. – 79 d.Hr. Cele patru stiluri de la Pompei

sec. I–III d.Hr. Portrete funerare egiptene și romane

Bătălia de la Issos,

sec. II î.Hr., mozaic, 12x2,71 m, Muzeul Național de Arheologie, Napoli

Imaginaea lui Alexandru fără colif, aruncându-se în luptă împotriva împăratului perșilor, omagiază victoria lui Alexandru asupra lui Darius III, la Issos, în 333 î.Hr. Mozaicul a fost descoperit în Casa del Fauno din Pompei și este considerat o copie după o pictură grecească din secolul IV î.Hr.

După cum aflăm din surse clasice, precum *Istoria Naturală* a lui Pliniu cel Bătrân, în Grecia pictura se bucura de un statut asemănător celui al sculpturii. Din păcate, numai câteva lucrări au supraviețuit, în special picturi murale (ol' fresco – vopsea se aplica pe un perete ud, sau al secco – stratul de vopsea aplicat pe un zid uscat), ceea ce nu ne permite decât să bănuim calitatea capodoperelor transmise prin sursele literare. Picturile murale etrusce, vasele pictate, mozaicurile și adoptarea modelelor grecești de către pictura murală romană în sec. I î.Hr., descoperite în orașele îngropate de cenușă după erupția Vezuviului, ne oferă indicii prețioase. La fel ca în cazul sculpturii, pictura greacă a fost considerată un model fundamental în timpurile romane. Pictura portretelor juca un important rol în cultul roman al strămoșilor.

Antichitatea 900 î.Hr. – 300 d. Hr.

■ Pictură murală din Pompei, jum. sec. I î.Hr., detaliu, Vila dei Misteri, Pompei
Fresca înfățișează, probabil, o scenă dintr-un ritual feminin de inițiere în misterele cultului

lui Dionysos. Excepționala calitate artistică a picturii este o confirmare a statutului orașelor Pompei și Herculaneum, care au fost îngropate de erupția Vezuviului.

■ Pictură murală de la Herculaneum, cca 70 d.Hr., 218x182 cm, Muzeul Național, Napoli

Scena mitologică îi reprezintă pe Telephos și pe tatăl său, Hercule.

Alte lucrări romane

Mormântul plonjorului, cca 480 î.Hr., Muzeul de Arheologie, Paestum

Cubiculum (dormitorul) vilei lui P. Fannius Sinistor, cca 40–30 î.Hr., Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Fragment al unei picturi murale dintr-o vilă din Pompei, cca 70–79 d.Hr., Muzeul Luvru, Paris

Pictura romană

Antichitatea târzie și Evul Mediu

300-1450

Dumnezeu-Tatăl, Creatorul universului, din *Libre Moralisee*,
prima jumătate a sec. XIII, quasi-și folie de aur pe
pergamament, Biblioteca Națională a Austriei, Viena

Antichitatea târzie și Evul Mediu

650–800
**Manuscrise
anlunate
irlandeze și
anglo-saxone**

În mănăstirile irlandeze textele anlunate debutază cu monograme ornamentale

780–900
**Miniaturile
carolingiene**

În perioada Renasterii carolingiene, temele creștinismului occidental sunt utilizate alături de elemente clasice

1150–1450
Arta gotică

Caracteristice pentru această perioadă sunt vitraliile catedralelor gotice franceze și apariția stilului curtenesc în manuscrisele anlunate

1250–1370
**Pictura din
Trecento**

Giotto

1267–1337

Duccio di Buoninsegna, cca 1250–1318/19

Simone Martini, 1284–1344

330–850
**Picturi și
mozaicuri
creștine
timpurii**

Mozaicurile combină subiecte creștine cu elemente stilistice clasice

632–1850
**Pictura
islamică**

Evitarea imaginii constituie nucleul concepției artistice islamice, rezultatul fiind o preeminență a artei caligrafice și a arabescurilor

850–1453
**Evul Mediu
bizantin**

Apariția icoanei ca nouă formă picturală

900–1050
**Picturile
murale și
manuscrisele
anlunate**

Stilizarea și simplificarea au un puternic impact asupra creației anlunate a picturilor murale și vitraliilor

1050–1150
Arta romanică

Antichitatea are o influență redusă în arta germană, engleză și spaniolă din această perioadă

cca 1400
**Stilul gotic
internațional**

În toată Europa, stilul aulic al Goticului matur se combină cu influențe italiene și note realiste

O epocă „anluminată”

Dumnezeu-Tatăl, Creatorul Universului din Bible Moralisée – o biblie din Champagne, cca 1325, ce cuprinde și o exegeză teologico-morală – este întruchiparea perfectă a artei creștinătății europene medievale. Miniaturile sunt caracteristice Evul Mediu, epocă a unor importante invenții mecanice, a avansului tehnologic și a descoperirilor științifice. Perioada debutează sub semnul crucii, în 312, cu victoria lui Constantin cel Mare de la Podul Milvian. În lumea bizantină se vorbea limba greacă, oamenii fiind mai aproape de Antichitate, stilurile antice perpetuându-se, în ciuda faptului că în Vest ele căzuseră în uitare de mai multe secole. Mozaicul era mediul definitor de reprezentare picturală pentru lumea estică, în vreme ce în Vest, locul central, alături de pictura murală, îl ocupa arta manuscriselor. Codexul, alcătuit dintr-un set de 24 de pagini veline, împăturite și cusute laolaltă, era împodobit cu miniaturi

■ **Sf. Apollinaire**, cca 549, mozaic, Basilica di Santi' Apollinaire en Classe, Ravenna

■ **Pagină dintr-un manuscris anluminat**, cca 680–720, guașă pe pergament, *Evangeliiarul de la Lindisfarne*, Biblioteca Britanică, Londra

■ **Sf. Evangelist Luca**, cca 816–845, guașă pe pergament, *Evangeliiarul de la Ebbon*, Biblioteca Municipală, Epernay

■ **Arhanghelul Mihail omorând balaurul**, cca 975, guașă pe pergament, *Apocalypsin Commentarius*, Museo Capitolare de la Catedral, Gerona

extravagante și frunze de aur ornamentale. Manuscrisele dau tonul artei vestice înainte de apariția picturii pe panou, în preajma anului 1200. În vreme ce călugării irlandezi din secolul VII împodobeau inițialele textelor, sau chiar pagini întregi, cu elemente decorative, la Școala Aulică a lui Carol cel Mare apar ilustrații figurative, reprezentându-i în special pe evangheliști. Monarhul franc, încoronat la Roma în anul 800, a fost primul împărat al renăscutului Imperiu Roman, inaugurând epoca Renașterii carolingiene. Esențial în analiza artei acestei perioade este faptul că sensul imaginilor nu poate fi dedus decât până la un punct, mare parte a universului de cunoaștere căruia îi aparțineau ele fiind pierdut. Cu toate acestea, se știe că fiecare dintre elementele prezente în imagini era purtătorul unui înțeles, al unui simbolism, ușor accesibil maselor în acele vremuri.

De la stilul romanic la cel gotic

Arta romanică a fost influențată de fondarea unor noi ordine religioase. Urmând calea deschisă de benedictini, cluniacenii (Cluny) și cistercienii (Cîteaux), cu esențiala lor contribuție în modelarea sculpturii și arhitecturii, și-au pus amprenta asupra întregii epoci. Începând cu secolul XI, narațiunile ilustrate au apărut în număr din ce în ce mai mare pe zidurile bisericilor, jucând rolul unor predici în imagini destinate credincioșilor în mare parte analfabeți. Europa romanică, alcătuită din mici state feudale, ce se întindeau din Scandinavia până în Sicilia și din Spania până în Italia, a fost unită de credința creștină și de limba culturii și a literaturii – latina. Ca rezultat al cruciadelor și al pelerinajelor, până și laicii au devenit mobili, arta începând să „călătorească” de-a lungul și de-a latul continentului. Bizanțul și Islamul au avut și ele o influență asupra dezvoltării artistice. Perioada gotică, marcată de construcția unor catedrale elaborate a fost „epoca de aur” a vitraliului.

■ **Inițiala „I”**, cca 1111, guașă pe pergament, *Moralia la Cartea lui Iov*, manuscris 173, f.41, Biblioteca Municipală, Dijon

■ **Maestrul Bertram: Crearea animalelor**, 1379–1383, tempera pe lemn, 80x51 cm, Petrikirche, Hamburg, Hamburger Kunsthalle

■ **Simone Martini: Miracolul copilului căzut de la balcon**, cca 1324, tempera pe lemn, Pinacoteca Națională, Siena

■ **Doctor luând sânge unui pacient**, cca 1240, guașă pe pergament, 26,5x21,5 cm, Makamat, Abu Muhammed al-Kasim Hariri, Ms. C23, vol. 12a, Institutul de Studii Orientale, St. Petersburg

Progresele făcute în arhitectură permiteau acum crearea unor deschideri în ziduri, lumina pătrunzând acum prin ferestre ca o expresie a prezenței divine. În același timp, datorită relațiilor strânse cu Imperiul Bizantin și moștenirii arhitecturale și sculpturale a Antichității, în pictura italiană s-a dezvoltat un stil cu totul diferit, mai apropiat de naturalismul antic decât de arta de la nord de Alpi. Pentru prima dată, numele și biografiile pictorilor au devenit importante, dând naștere artistului „modern”. Deși încă dependenți de patronajul curților sau al bisericii, artiștii și atelierile acestora ating celebritatea. Este de remarcat faptul că această perioadă stă în întregime sub semnul controverselor iconoclaste, atât Bizanțul, cât și Occidentul și Islamul punându-și problema dacă reprezentarea lui Dumnezeu și a sfinților este permisă. Această preocupare comună, ce depășește barierele temporale și religioase, se află în contrast cu repetatele reapariții ale idiomului pictural naturalist propriu Antichității.

Arta creștină timpurie

313-843

■ își are originile în orașul Bizanț (astăzi, Istanbul) ■ În Imperiul Roman de Răsărit se dezvoltă mai multe centre ale artei creștine ■ În Ravenna, mozaicurile, miniaturile, picturile murale și icoanele ce foloseau modele antice capătă o nouă interpretare în context creștin

■ 313

Edictul de la Milano, emis de Constantin cel Mare

324-330

Întemeierea orașului Constantinopol

402-476

Ravenna este capitala Imperiului Roman de Răsărit

527-565 Domnia

Împăratului Iustinian I: renașterea Antichității în artă

532-751 Ravenna devine centrul administrativ al Imperiului Bizantin

726-843 Controversa iconoclastă între iconoclaști și iconoduli

■ **Cartea Genezei de la Viena**, 550, pergament vopsit cu purpură, literele sunt scrise cu cerneală de argint, 31,8x25,8 cm, Biblioteca Națională a Austriei, Viena

Această imagine celebră aparține celui mai vechi manuscris cu miniaturi descoperit pe aria Imperiului Bizantin (probabil de origine siriană). Imaginea reprezintă întâlnirea lui Iacob cu cele două soții ale sale, Rahel și Leah.

Când Constantin cel Mare a câștigat bătălia de la Podul Milvian, în 312, victoria sa a avut un impact profund asupra istoriei artei europene. Adversarii săi odată înfrânți, Constantin a fost în măsură să impună creștinismul ca religie de stat. Bizanțul, denumit mai târziu Constantinopol, a devenit noua sa capitală, eveniment ce a dus în cele din urmă la întemeierea Imperiului Roman de Răsărit, în 395. Ulterior au apărut și alte centre culturale, în Ravenna și Salonic, orașe în care tradițiile grecești aveau o influență culturală mai puternică. Aici, arta bizantină putea exprima amestec dintre noile teme creștine și formele clasice prin intermediul mozaicurilor și al picturilor murale. Din pricina faptului că multe dintre picturile murale au fost șterse sau acoperite, studiul lor este extrem de dificil. Cu toate acestea, decorul multor biserici, în special al celor din Ravenna, constituie

■ **Hristos pe tron**, 390, mozaic, Santa Pudenziana, Roma

Acesta este cel mai vechi dintre mozaicurile creștine timpurii, în care își fac pentru prima dată apariția multe dintre elementele artei creștine. Un om, un leu, un taur și un vultur plutesc în ceruri, simbolizându-l pe cel patru evangheliști, în timp ce clădirile din fundal reprezintă Ierusalimul ceresc. Hristos stă pe un tron împărătesc, subliniindu-se astfel originea divină a puterii sale. În această imagine el este înfățișat în maniera antică a filosofului ce ține un discurs discipolilor adunați în fața sa.

■ **Fecioara cu Pruncul pe tron**, alături de sfinții Teodor, Gheorghe și doi ingeri,

secolele VI-VII, encaustică pe lemn, 66,5x48 cm, Mănăstirea Sf. Ecaterina, Muntele Sinai

Adorarea icoanelor își are originea în creștinismul timpuriu. De la bun început, icoana (gr. eikon - imagine) nu era folosită pentru delectarea artistică, ci ca mod de materializare a sfinților pe pământ - din moment ce se credea că sfinții capătă o prezență reală prin intermediul icoanei. Această lucrare excepțională, creată cel mai probabil la Constantinopol, are un stil delicat, ornamental. Veșmintele, tronul și naturalețea chipurilor angelice sunt uimitoare. Asemănările cu alte lucrări din Roma antică sunt evidente. Ochii mari și postura frontală a personajelor au devenit caracteristice tuturor icoanelor ulterioare.

o importantă sursă de documentare pentru arta mozaicului. Aceste mozaicuri mai noi foloseau tesere (piese de mozaic) din sticlă sau de aur, aceste materiale reflectorizante conferind bisericilor o strălucire solemnă. Cartea a progresat la rândul ei ca formă artistică, de la pergament la codex, un manuscris legat – *Cartea Genezei de la Viena* – o anluminură din epoca bizantină, fiind o probă în acest sens. Icoana, o importantă inovație artistică, a apărut în secolul VI, ajungând să fie un model esențial în dezvoltarea picturii de panou din secolul XIII. „Criza iconoclastă” a fost o perioadă de interdicție strictă, bazată pe primele două Porunci, creația de icoane și toate celelalte activități artistice fiind suspendate între anii 726 și 843.

■ **Hristos ca Bunul Păstor**, 450, mozaic, Mausoleul Gallei Placidia, Ravenna

Împărăteasa romană Galla Placidia și-a construit propriul mausoleu, deși, la moartea ei, în 450, nu a fost îngropată acolo. În acest mozaic, aflat deasupra intrării în mausoleu, Hristos este înfățișat ca Bunul Păstor, ce le permite oilor sale să păască în liniște. Acest motiv, preluat din Evanghelia lui Ioan, a fost folosit în creștinismul timpuriu, în special pentru decorarea monumentelor funerare, ca simbol al dorinței de mântuire.

■ **Botezul lui Hristos**, secolele V-VI, mozaic, Baptisteriul Arian, Ravenna

În timpul secolelor V și VI, Ravenna a fost condusă de regele ostrogot Teodoric cel Mare, adept al orientării ariene din cadrul creștinismului. În mozaicul de față, din Baptisteriul Arian, Hristos este înfățișat gol, în momentul botezului. Porumbelul aflat deasupra Sa este un simbol al Sfântului Duh. Acest mozaic utilizează foia de aur, procedeu nemaiîntâlnit în mozaicurile Antichității. Figura din stânga lui Hristos este o personificare a râului Iordan.

■ **Regina Teodora**, 547, mozaic, San Vitale, Ravenna

Această reprezentare a împăratului roman Iustinian I, a soției sale Teodora și a suitei lor aparține unuia dintre cele mai remarcabile mozaicuri din Bazilica San Vitale.

■ **Hristos în fața lui Pilat din Pont**, 550, Sant' Apollinare Nuovo, Ravenna

Mozaicul ilustrează pasajul biblic în care Pilat din Pont „și-a spălat mâinile în fața mulțimii, zicând: Nevinovat sunt de sângele acestuia!” (Matei, 27:24)

Alte lucrări de artă

Santa Constanza, 350, mozaicuri, Roma

Santa Maria Maggiore, 432-440, mozaicuri, Roma

Camera mortuară, 450-500, pictură murală, Niceea

Palatul Imperial, 400-550, mozaic, Istanbul

Sant' Apollinare in Classe, 549, mozaicuri, Ravenna

Evangheliarul din Zagba, 586, Florența

Codex Rossanensis, sec. VI, Rossano

Hagios Demetrios, 650, mozaicuri, Salonic

Eul Mediu bizantin

1057-1453

■ Orașul Constantinopol a rămas centrul artei bizantine. ■ Centre mai mici apar în mănăstirile din Grecia și de la marginea Imperiului. ■ Contactele din secolul XII cu Italia au dus la apariția unor influențe vestice. ■ Continuă producția de picturi murale, mozaicuri, manuscrise cu miniaturi și icoane.

■ **1057-1185** Domnia dinastiei Komnenos asupra Imperiului Bizantin

1096-1097 Prima cruciadă împotriva selgiucizilor din Asia Mică, condusă de împăratul bizantin Alexios I Komnenos

1202-1204 A patra cruciadă, ce duce la acutizarea rupturii dintre Biserica răsăriteană și cea occidentală

1204 Constantinopolul cucerit de cruciați într-un sub stăpânire venetă

1259-1453 Dinastia Paleologilor

1453 Constantinopolul este cucerit de otomani

■ **Theotokos din Vladimir**, sec. XII, icoană, tempera pe lemn, 113,6x68 cm, provenind de la Constantinopol, Galeria Tretyakov, Moscova
Icoana îi prezintă pe Iisus și pe Maria strâns îmbrățișați. În iconografia bizantină, Maria era întotdeauna reprezentată ca *Eleousa*, „cea milostivă”. Mâna ei stângă atinge locul de pe trupul lui Hristos în care se va afla rana de suliță.

Arta bizantină a evoluat sub dinastia Komnenos, ajungând la o și mai mare dezvoltare în secolele următoare. Lucrări precum *Theotokos din Vladimir* sau *Hristos înălțat* din Nerenzi sunt mărturie ale unei expresivități unice. Stilul bizantin ajunge și în Rusia, odată cu construirea catedralei Sf. Sofia din Kiev, în 1037. Cucerirea și jefuirea Constantinopolului de către venețieni s-a dovedit o lovitură grea, din care Imperiul nu și-a mai revenit niciodată. Mănăstirile și bisericile sârbești, cum ar fi cele de la Ohrida și Studenica, sunt exemple ale stilului din epoca Paleologilor, adoptat și în Vest sub numele de *maniera greca*, stilul grec. În secolul XIV, iconostasul, peretele împodobit cu icoane ce separă altarul de naos, într-o biserică a trecut și el printr-un proces de rafinare stilistică.

■ **Adormirea Maicii Domnului**, 1310, mozaic, fosta biserică a mănăstirii Chora, Istanbul

Adormirea Mariei, sau „adormirea întru moarte”, era unul dintre motivele importante în arta bizantină. Și această lucrare respectă reguli compoziționale stricte. Apostolii Petru și Pavel duc la îndeplinire ceremoniile funerare, în timp ce Hristos ține în mâinile sale un copil-sufletul Mariei.

■ **Hristos înălțat**, 1164, pictură murală, Biserica Sf. Pantelimon, Nerenzi, în apropiere de Skopje, Macedonia
Acele picturi murale, donate de împăratul Manuel I Komnenos și create de artiștii greci, exprimă durere și milă. Din secolul XII acest stil linear a fost adoptat și în Vest, atât în manuscrisele anluminate franceze, cât și în pictura italiană din Trecento, căpătând importanță și recunoaștere sub numele de *maniera greca*.

■ **Răstignirea**, 1209, pictură murală, Biserica Sfinților Ioachim și Ana (numită și Biserica Rege-lui), Studenica, Serbia

Membrele delicate; figurile alungite, formele lineare și caligrafice ale veșmintelor și notele emoționale dau măsura deosebitei expresivități a acestor picturi murale. Capul lui Hristos, cu ochii închiși, plini de suferință, a fost adoptat întocmai în pictura italiană a secolului XIV.

Alte lucrări

Menologion (calendar liturgic) al lui Basileus II, cca 985, manuscris anuminat

Arhanghelul Gabriel, icoană, cca 1250, Mănăstirea Sf. Ecaterina, Egipt

Hagia Sofia, cca 1260, mozaic, galeria sudică, Istanbul

Buna Vestire, cca 1320, icoană, Ohrida

Manuscrisele anluminat irlandeze și anglo-saxone

650–800

- Din Irlanda, arta manuscriselor anluminat s-a răspândit în Scoția și Anglia
- Inițialele ornate devin decorații ce ocupă o întreagă pagină

■ **Începând din sec. III** În Irlanda, creștinătatea încă din Antichitate, fără a fi niciodată parte a Imperiului Roman, se dezvoltă o variantă de creștinism celtic.

sec. V Înțelegerea mănăstirilor irlandeze de către Sf. Patrick, apostolul irlandez, și alți misionari.

sec. VI Sf. Columba fondează mănăstirile Bangor, Derry și Kells, în Irlanda, precum și Iona și Durrow, în Scoția.

sfârșitul sec. VI O misiune a călugărilor scoțieni și irlandezi ajunge pe continent.

590 Sfântul Columanus călătorește în Franța, unde întemeiază mănăstirea Annegray, precum și mănăstirile Luxeuil, în Vosges, și Bobbio, în Lombardia. St. Gallus, fondatorul mănăstirii Sf. Gallen din Elveția, este unul dintre tovarășii săi de drum.

sec. VII Mănăstirile irlandeze își dezvoltă o rețea puternică pe continent.

sec. VIII Mănăstirea Lindisfarne, din Northumbria, devine celebră.

În Irlanda, mănăstirile au început să-și concentreze atenția asupra copierii atente a lucrărilor creștine fundamentale, precum Evangheliile, înfrumusețându-le cu decorațiuni pline de fantezie. Majoritatea formelor abstracte întâlnite în astfel de ornamentații sunt preluate din cele folosite în cazul obiectelor din metal (broșe, catarama). Ornamentele spiralate se numără printre cele mai vechi forme decorative din istoria omenirii, în timp ce nodurile împletite sunt de inspirație celtică. Delicatele dantelării liniare sunt de origine germanică. Pe parcursul acestei epoci apar diverse modalități de ornamentare: decorarea unor pagini întregi, litere inițiale de mari dimensiuni la începutul unei pagini sau reprezentări ale evangheliștilor. Acestea vor influența mai târziu evoluția anluminurilor scoțiene și a celor englezești.

■ **Cartea lui Kells**, cca 800, anluminată cu simboluri ale celor patru evangheliști. Biblioteca Colegiului Trinity, Dublin.

Cartea lui Kells provine dintr-o mănăstire aflată pe insula Iona, în largul coastelor Scoției. Reprezentările simbolice ale evangheliștilor au apărut la sfârșitul epocii anluminurilor irlandeze și anglo-saxone. Acest codex este unul deosebit de bogat prin coloristica și decorațiile sale pline de fantezie, realizate mai meticuloasă decât în cazul altor lucrări similare.

■ **Evangheliarul de la Lindisfarne**, cca 698–700, miniatură reprezentând Evanghelia după Ioan, British Museum, Londra.

Copierea și ilustrarea *Evangheliarului de la Lindisfarne* a fost încredințată episcopului Eadfrith. Imaginea de față provine din colofon, adică de la sfârșitul cărții. Călugării scoțieni, sub conducerea abatelui Aidan, au fondat mănăstirea de pe insula Lindisfarne, în nord-estul Angliei. Miniatura de față expune în mod clar principiile după care se ghidau călugării anglo-saxoni în alcătuirea literelor inițiale ale codexurilor. Începutul *Evangheliei după Ioan* (*In principio erat verbum*) a fost înfrumusețat cu ajutorul unor romburi, dantelării, cruci și al altor figuri. Capete de oameni și animale, plante și păsări, toate decorate artistic, dau un plus de viață acestor pagini cu o paletă coloristică uimitoare.

■ **Cartea lui Durrow**, sec. VII, anluminată, mănăstirea Iona, Biblioteca Colegiului Trinity, Dublin.

Cartea lui Durrow este una dintre cele mai vechi cărți care s-au păstrat. Printre

modelele folosite pentru ornamentație se numără spiralele, formele dantelate și decorațiile în formă de trambiiță. Motivele sferice nu erau folosite numai ca mijloace decorative, ci și ca simboluri ale lumii.

Alte lucrări importante

Evangheliarul Echternach, cca 690, Biblioteca Națională, Paris

Psaltirea Sf. Columba, sec. VII, Academia Regală Irlandeză, Dublin

Codex Amiatinus, sec. VIII, Biblioteca Medicea Laurenziana, Florența

Codex Aureus, jumătatea sec. VIII, Biblioteca Regală, Stockholm

Cartea lui Dimma, sec. VIII, Biblioteca Colegiului Trinity, Dublin

Cartea lui Nunnaminster, sec. IX, Biblioteca Britanică, Londra

Manuscrisele anluminat carolingiene

783-900

■ Își au originea în Academia aulică a lui Carol cel Mare ■ Se întindează pe toată Europa ■ Subiecte exclusiv religioase ■ Renașterea carolingiană

■ 783-814 Academia aulică de la Aachen

cca 816-845 Școala de la Reims realizează manuscrise sub obăduirea arhiepiscopului Ebo din Reims

cca 826-855

Școala de la Metz produce manuscrise cu sprijinul financiar al arhiepiscopului Drogo

cca 835-853 Manuscrise de mari dimensiuni ale Bibliei sunt create la Mănăstirea Sf. Martin din Tours, fondată în secolul VIII de către Alcuin

Din 783, călugării și erudiții de la curtea din Aachen a lui Carol cel Mare au început să creeze manuscrise prețioase în scriptoriile lor. Textele celor patru evanghelii sunt împodobite cu reprezentări și simboluri ale evangheliștilor. În această epocă au fost create manuscrise precum *Evangheliarul Godescalc*, *Evangheliarul de la Lorsch* și *Evangheliarul de la St. Médard de Soissons*. Acestea au fost influențate de Antichitatea târzie și de stilul bizantin, fiind o ilustrare a motivelor pentru care specialiștii vorbesc de o Renaștere carolingiană. Religia creștină reprezenta fundamentul politic al domniei lui Carol cel Mare, ceea ce explică de ce aceste manuscrise conțineau texte liturgice. Fiecare dintre evanghelii are un format similar – patru coloane de text ornamentate, încheiate cu un portret al evanghelistului respectiv. După moartea

■ Evanghelistul Ioan, începutul sec. IX, pictură pe pergament, 36,2x26,7 cm, din *Evangheliarul de la St. Médard de Soissons*, Academia aulică a lui Carol cel Mare, Biblioteca Națională, Paris

Evanghelistul stă pe un tron alcătuit din elemente arhitecturale clasice, precum coloanele corintice. Vulturul este simbolul evanghelic al lui Ioan.

Alte lucrări importante

Evangheliarul Godescalc, cca 781-783, Academia aulică de la Aachen, Paris

Psaltirea de Aur (*Psaltirea Dagulf*), cca 783-789, Viena

Psaltirea de la Utrecht, cca 830, Școala de la Reims, Utrecht

Evangheliarul lui Ebo, cca 835, Școala de la Reims, Utrecht, Epemay

Biblia Grandval, cca 840, Londra

Biblia Viviană, cca 845, Paris

■ **Evanghelistul Ioan**, sec. IX, pergament pictat, 37,4x27,1 cm, din *Evangheliarul de la Lorsch*, Academia aulică a lui Carol cel Mare, Biblioteca Apostolica Vaticana, Roma

Evangheliarul de la Lorsch, cunoscut și drept *Codex Aureus de la Lorsch*, a fost scris cu cerneală de aur. Cu copertele sale din fildeș sculptat, este una dintre cele mai valoroase opere ale școlii carolingiene de la

Aachen. Ilustrațiile acestui manuscris prezintă înseminele Renașterii carolingiene, precum coloanele corintice, veșmintele de tip clasic ale apostolului și un arc de triumf, sub care evanghelistul stă și transcrie cuvântul lui D-zeu. Raiul poate fi și el întrezărit în spatele unei perdele. Paleta coloristică armonioasă și lujerii cățăraților împlețiți sunt, la rândul lor, elemente stilistice definitorii.

■ **Fântâna vieții**, începutul sec. IX, pergament pictat, 36,2x26,7 cm, din *Evangheliarul de la St. Médard de Soissons*, Academia aulică a lui Carol cel Mare, Biblioteca Națională, Paris

Fântâna vieții este un simbol al botezului, dar și al Paradisului. Cele patru coloane îi reprezintă pe cei patru evangheliști, de la care izvorăște cuvântul lui D-zeu, precum și cele patru râuri din Eden. Acestea au o sursă unică, simbolizând

mântuirea lui Hristos, ce se revarsă către toate semințiile lumii.

Manuscrisele anluminat carolingiene

■ **Litera D**, cca 850, pergament pictat, 26,5x14,5 cm, din *Liturghierul lui Drogo*, Biblioteca Națională, Paris

Služba din duminica Paștilor începe cu această literă, fapt care explică motivul pentru care ea este atât de frumos ornamentată cu o scenă din Biblie. Literele decorate marchează începutul anuminării manuscriselor, pentru că, inițial, cuvântul scris al lui D-zeu a fost considerat mai important decât imaginile.

■ **Evangelistul Ioan**, cca 800, pergament pictat, 32x24,9 cm, din *Evangeliiarul Încoronării de la Viena*, Academia aulică a lui Carol cel Mare. Muzeul de Istoria Artei, Viena

Lucrare îndatorată unor modele bizantine. Peisajul din fundal este redat într-o manieră dinamică, imprimând o anumită naturalitate elementelor arhitecturale ale tronului.

lui Carol cel Mare, în 814, Academia s-a mutat spre vest, către Fulda și Reims, unde, sub îndrumarea arhiepiscopului Ebo, au fost create *Psaltirea de la Utrecht* și *Evangeliiarul lui Ebo*. În timpul lui Drogo, fiul lui Carol cel Mare și arhiepiscop de Metz, Reims a devenit centrul artei manuscriselor anlunate. Pe la jumătatea secolului IX, aria de subiecte ale ilustrațiilor s-a extins, ajungând să cuprindă teme din întreaga Biblie. Mănăstirea Sf. Martin din Tours, în care a fost creată *Biblia Grandval*, era celebră pentru astfel de lucrări.

■ **Moise primește cele Zece porunci**, cca 840, pergament pictat, 51x37,5 cm, din *Biblia Grandval*, Biblioteca Britanică, Londra

Biblia Grandval, cu formatul ei neobișnuit de mare, conține ilustrații din Cartea Genezei și scene din Cartea

Exodului, precum cea de față, ce acoperă întreaga pagină. Ieșind din nori, mâna lui Dumnezeu-Tatăl îi dă Poruncile lui Moise, acesta arătându-le, la rândul său, poporului, după cum se poate vedea în partea de jos a imaginii. *Biblia Grandval* era celebră pentru

o serie de reprezentări ale lui Adam și ale Evei, din momentul creației lor și până în cel al alungării din Rai. Această modalitate de a istorisi o poveste prin intermediul unor secvențe de imagini era una dintre convențiile des întâlnite înaintea perioadei romanice.

Pictura între anii 900-1050

Manuscrisele cu anluminuri și picturile murale

■ În jurul anului 970, în timpul dinastiei ottoniene, manuscrisele anluminatise își fac apariția în centrele din Insula Reichenau, Trier și Echternach (toate în Germania) ■ Din 970, la Winchester (Anglia) se creează manuscrise cu decorațiuni vegetale ■ În nordul Spaniei apar Apocalipse anluminatise

- 970-1010/20 Manuscrisele din Reichenau
- 970-1100 Școala de la Winchester
- din 975 Scriptoriumul din Trier
- 1000-1100 Anluminurile din nordul Spaniei; mănăstirea San Salvador de Tábara
- cca 1050 Manuscrise din Echternach

■ **Învierea fiicei lui Iair și vindecarea femeii bolnave de 12 ani**, sf. sec. X, pictură murală, Biserica

Sf. George, Reichenau
Scenele din viața lui Hristos conferă un caracter unic picturilor murale din

această biserică. Veșmintele fluturând ale Mântuitorului sugerează cât de repede putea face miracole.

Antichitatea târzie și Evul Mediu 300-1450

■ **Otto II și statele vasale: Germania, Franța, Italia și Alemania**, cca 985, guașă pe velin, Trier. Muzeul Condé, Chantilly
Acest folio cu portretul împăratului Otto II, din colecția

scrisorilor Papei (Registrum Gregorii) de la Trier, este opera necunoscutului „Maestru al Registrum Gregorii”. Baldachinul sub care stă Otto II este unul dintre simbolurile asociate cu Renașterea carolingiană.

Lucrări din perioada ottonă

Benedictionalul Sf. Ethelwold, cca 971-984, Winchester, Londra
Apocalipsul de la Bamberg, cca 1020, Reichenau, Bamberg

Codex Aureus Epternacensis, cca 1053-1056, Echternach, Nürnberg
Codexul Hitda, cca 1025, Köln, Darmstadt

■ **Vestirea păstorilor**, cca 1007-1012, guașă pe pergament, din Pericopele lui Heinrich II, Reichenau. Biblioteca de Stat din Bavaria, München

Heinrich II, ultimul dintre împărații din dinastia ottoniană, este fondatorul catedralei din Bamberg, locul în care a fost creat acest manuscris. Scena redată aici se remarcă prin folosirea abundentă a foiței de aur – etalare a bogăției și demonstrație a credinței profunde a comanditarului. După stilul scrierii și al anluminării, deducem că lucrarea este opera școlii de pe Insula Reichenau. Figurile alungite, teatralitatea cu care sunt puse în scenă și vizibilitatea formelor corporale sub veșmintele sunt toate caracteristice acestui stil din jurul anului 1000.

Pictura în anii 900-1050

vizionară. Strălucirea ce radiază din aceste imagini simbolizează lumina divină. Dimensiunile personajelor indică importanța acestora. În Anglia, la Winchester, apar manuscrise impresionante, precum *Benedicționalul Sf. Æthelwold*, remarcabil prin decorațiunile sale florale fine și rotunjite.

■ **Arca lui Noe**, 975, din *Gerona Beatus*, guașă pe velin, 40x26 cm, mănăstirea San Salvador de Tàbara. Museo Capitular de la Catedral, Gerona

Această miniatură apocaliptică provine din principalul centru al anluminurilor spaniole. Noe trimite un porumbel pentru a verifica dacă apele potopului s-au retras; este înfățișat aici momentul întoarcerii sale.

Antichitatea târzie și Evul Mediu

■ **Cel de-al cincilea inger al Apocalipsei; Rolul de lăcuste (Apocalipsa 9:3)** cca 1050, anluminuri ale *Comentariului* lui *Beatus* din Liébana, Gasconia. Biblioteca Națională, Paris

Se presupune că această lucrare franceză este o copie după *Apocalipsa* lui *Beatus*, care s-a pierdut. Îngerul conduce o armată de lăcuste cu cap de om. Culoarele și formele simple ale personajelor sunt tipice pentru acest gen de manuscrise.

■ **Otto III înconjurat de simboluri ale evangheliștilor și de reprezentări ale puterii lumesti și spirituale**, 980-1002, *Evangheliarul* lui Otto III, facsimil, Domschatz, Aachen

Împăratul stă, asemenea lui Hristos, pe un tron susținut de personificarea pământului. Regi îngenuchiati, doi războinici și câțiva preoți sunt martorii acestei scene. Mâna lui Dumnezeu se pogoară din ceruri pentru a-l încorona pe împărat. Tronul constituie liantul dintre cer și pământ.

Pictura în anii 900-1050

Anluminurile romanice

1050–1150

■ Centre artistice importante existau în Burgundia, Anglia, Saxonia Inferioară și în zona râului Meuse. ■ Deși s-a păstrat influența bizantină, picturile au trecut printr-o simplificare stilistică. ■ Perspectiva în adâncime a fost abandonată în favoarea unei indeterminări spațiale a figurilor.

■ **sec. XI** Primele pelerinaje la Santiago de Compostela
1095 Papa Urban II inițiază prima cruciadă
după 1108 Numeroase manuscrise create la mănăstirea din Cîteaux
cca 1130 Ablația Bury St. Edmonds
după 1150 Mănăstirea Helmarshausen – centrul de referință al miniaturii și orfăvriei din Germania
cca 1140–1170 Bogată creație de manuscrise în zona râului Meuse
după 1150 Școala de pictură de la Salzburg

■ **Încoronarea regelui Heinrich Leul și a soției sale Mathilda**, cca 1173, guasă pe pergament, din *Evangeliarul lui Heinrich Leul*, Helmarshausen. Biblioteca Herzog August, Wolfenbüttel
 Principala operă a secolului XII german. Dumnezeu îi încoronază pe regele Heinrich și pe soția sa.

Miniaturile romanice au evoluat alături de pictura murală. Roma, Cluny, Salzburg și Canterbury devin importante centre ale artei romanice. Aceste școli au adoptat multe dintre tradițiile artistice ale Antichității târzii și ale artei bizantine, modificându-le însă, astfel încât să se potrivească noului stil romanic, mai simplu și mai spiritualizat. Artă romanică încerca să prezinte împărăția lui Dumnezeu abandonând ilustrațiile de factură naturalistă. Măinile și ochii personajelor sunt puternic accentuate, conferind expresiilor un plus de semnificație. Noi ordine religioase, precum cel cluniacenz sau cel cistercian din Burgundia, aveau nevoie de cărți și de Biblie, numărul lor crescând semnificativ pe parcursul acestei epoci. Apar forme de literatură moralizatoare, precum bestiarele, sau poveștile cu personaje din lumea animală, însoțite de o învățătură de ordin moral.

■ **Litera Q**, cca 1111, guasă pe pergament, din *Moralia de la*

Cîteaux. Biblioteca Publică, Dijon

Cîteaux, prima mănăstire cisterciană, a fost puternic influențată de regulile impuse de Sf. Benedict, în special de preceptul *ora et labora* – „roagă-te și muncește”. Inițialele manuscrisului *Moralia* ilustrează aspecte ale muncii zilnice a călugărilor.

■ **Gura iadului**, cca 1140–1160, guasă pe pergament, din *Psaltirea lui Henric de Blois*, Winchester. Biblioteca Britanică, Londra

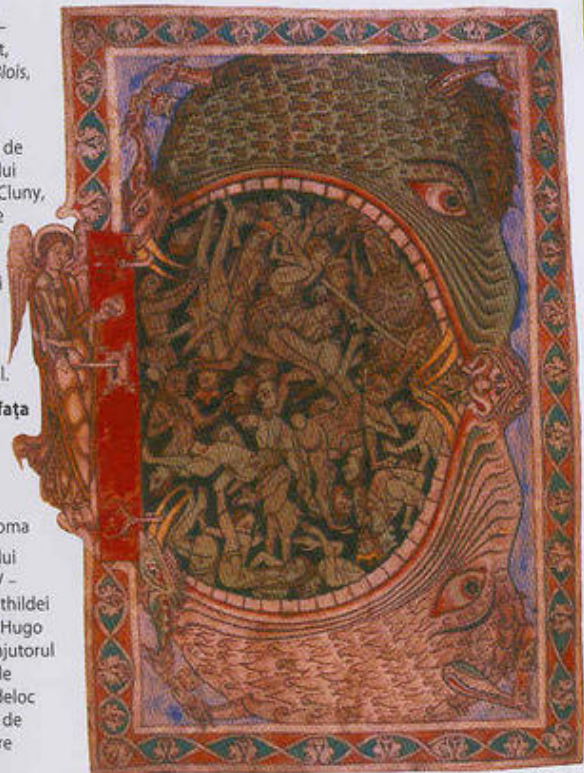
Henric de Blois, episcopul de Winchester și fratele regelui Stephen, a fost educat la Cluny, potrivit reformelor inițiate în acel centru. Această reprezentare a gurii iadului, preluată din Cartea lui Iov, prezintă influențe bizantine, vizibile în special în faldurile veșmântului arhanghelului Mihail.

■ **Heinrich IV stând în fața Mathildei la Canossa**, înainte de 1115, guasă pe pergament, din *Vita Mathildis* a lui Donizo. Biblioteca Vaticanului, Roma

Reprezentarea împăratului excomunicat, Heinrich IV – îngenunchat în fața Mathildei de Toscana și a abatelui Hugo de la Cluny, cerându-le ajutorul pentru a reintra în grațiile Papei, nu ține aproape deloc cont de perspectivă sau de raporturile spațiale dintre personaje.

Alte manuscrise romanice

Biblia, 1097, Stave Lot, Londra
 Psaltirea de la Sf. Albans, 1120–1130, Hildesheim
 Biblia de la Pantheon, cca 1176, Roma
 Biblia de la Lambeth, cca 1150, din Canterbury, Londra
 Biblia de la Perugia, cca 1150, Perugia
 Antifonar, cca 1160, Biserica Sf. Petru, Salzburg

Pictura murală romanică

1050–1150

- Pictura era omniprezentă în bisericile franceze, italiene și spaniole
- Influențe bizantine și mozarabe
- Tendință de abstractizare
- *Stînga: Hristos și cei patru evangheliști, cca 1250, frescă de boltă, San Isidoro, León, Spania*

■ înainte de 1100
Picturile murale romanice din nordul Italiei
sec. XI–XII
Picturile murale de la mănăstirea Cluny din Franța
după 1100 Köln și Bonn formează un centru cultural puternic.
1100–1300 Picturile murale din nordul Spaniei, cu influențe islamice

Zidurile și boltile bisericilor erau acoperite cu picturi, pentru a călăuzi credincioșii, în bună parte analfabeți. Marea mănăstire reformată de la Cluny, din Burgundia, a fost punctul de pornire al acestei revoluții artistice. Din păcate, nici una dintre operele ei de artă nu a supraviețuit, dar alte biserici franceze ne dau o idee despre cum arăta: abstractă, dinamică și animată. Mănăstirile spaniole, cu influențele lor mozarabe, ilustrează un alt tip de pictură murală, de o mai mare simplitate, mai liniară și plină de culoare. În Italia se păstrează influențe bizantine, iar în Germania apar centrele artistice din Valea Rinului.

■ Turnul Babel și împărțirea limbilor, cca 1090, fresco în nave, St.-Savin-sur-Gartempe

Biserica St.-Savin-sur-Gartempe are cea mai bine păstrată frescă romanică de mari dimensiuni din Franța. Pe pereții boltiți sunt pictate scene din Vechiul

Testament. Influențele bizantine sunt evidente, interacțiunea dintre personaje exprimând dăruirea și grija cu care fresca a fost realizată.

■ Arhanghelul Mihail cântărind sufletele, 1150, frescă, Muzeul Episcopal, Barcelona

Spania este deosebit de bogată în picturi murale și fresce romanice, iar acestea prezintă adesea și influențe mozarabe. În cazul de față, ele sunt evidente: fundalul nedefinit, culorile pline, figurile lamelare și gesturile distorsionate, imprecise, ale caricaturilor.

Alte lucrări importante

- Sant'Angelo in Formis, cca 1080, lângă Capua
- Civate, cca 1090, San Pietro al Monte, lacul Como
- San Clemente de Tahull, cca 1123, Barcelona
- Schwarzrheindorf, cca 1180, Sf. Maria și Klemens, lângă Bonn
- Mormintele Sfinților, cca 1180, Catedrala din Winchester

■ Lapidarea Sf. Ștefan, cca 1170, absida sudică a mănăstirii Sf. Ioan, Münstair

Prin intermediul unei generoase donații a episcopului Egino din Chur, mănăstirea de maici Sf. Ioan a putut fi împodobită în secolul XII cu noi picturi murale. S-au păstrat teme carolingiene, existând asemănări vizibile cu picturile murale de la St.-Savin-sur-Gartempe (pe pagina opusă), în special în ceea ce privește mișcarea personajelor și vestimentația lor. Copacul ilustrează tendințele de abstractizare specific romanice.

Pictura murală romanică

Vitraliile romanice

1050–1150

■ Sticla a început să fie înrămată cu ajutorul plumbului ■ Domină contraste coloristice puternice (roșu, albastru, galben) ■ Apar centre artistice în Renania și în Franța (Île de France, Poitiers) ■ Apare practica personajelor cu chipuri statice ■ Vitraliile creează o lumină divină în interiorul bisericilor

cca 1130
Catedrala din Augsburg este înzestrată cu 22 de ferestre de sticlă, din care astăzi se păstrează numai cele ce-i înfățișează pe profeții Hosea, David, Daniel și Iona

cca 1150–1175
Deschiderea unei școli de vitralii în vestul Franței; vitralii reprezentând scene biblice într-o varietate de stiluri apar la Vendôme, Le Mans, Angers și Poitiers

cca 1190
Catedrala din Chartres este ornată cu ferestre în stil romanice

■ **Profetul Hosea**, cca 1130, vitraliu, Catedrala din Augsburg

Ferestrele Catedralei din Augsburg păstrează câteva imagini de profeți purtând stindarde pe care sunt transcriși psalmi. Se pune accent pe sobrietate și solemnitate, o caracteristică specifică vitraliilor din arta romană timpurie.

Cele mai importante centre de fabricare a vitraliilor se aflau în Renania și în Franța (Île de France și Poitiers). Bucățile de sticlă viu colorate erau aranjate pe niște panouri, pe care în prealabil fuseseră executate desenele. Fragmentele de sticlă erau prinse laolaltă

în interiorul panoului, după care mâinile și veșmintele personajelor pictate erau tratate cu un email ce fuziona cu sticla datorită temperaturii înalte la care fusese topit. Sticla era apoi înrămată cu plumb. Această ultimă parte a procesului era extrem de importantă pentru estetica vitraliilor romanice, prin intermediul ei obținându-se contururile puternice și liniile negre dominante, caracteristice acestui stil. Vitraliile romanice erau vestite pentru nuanțele lor intense de albastru, roșu, și galben. Lumina filtrată de ferestre producea o senzație diafană, spirituală.

Vitralii romanice

Cap al lui Hristos, cca 1140, din Weisenburg, Alacia, Strasbourg

Arborele genealogic al lui Hristos, cca 1150–1160, din biserica Amstein an der Lahn, Castelul Cappenberg

Răstignirea lui Hristos, cca 1165, Catedrala din Poitiers

Samson la porțile cetății din Gaza, cca 1160–1170, Abajia Alpirsbach, Stuttgart

■ **Cavaleri**, cca 1160, Catedrala Sf. Patrokus, Soest

În compoziția acestei ferestre de sticlă puternic reliefate se acordă o atenție deosebită jocului dintre lumină și umbră. Scuturile, sulile și coifurile cavalerilor îi fac să pară reali. Ornamentația bogată a armurii, dar și motivele vegetale sunt asemănătoare anluminurilor și frescelor romanice, care folosesc, la rândul lor, motive liniare abstracte.

Tapiseria de la Bayeux

Tapiseria de la Bayeux este o operă de o importanță deosebită din mai multe motive. Este una dintre rarele opere de artă seculare din Evul Mediu de o asemenea valoare și, în plus, una dintre realizările cele mai remarcabile în domeniul artelor textile. Toții regii și nobilii aveau tapiserii; până și membrii clerului le foloseau pentru a împodobi spațiile reci și pustii ale mănăstirilor și castelelor. Valoarea istorică și culturală a acestei foarte ornamentate bucăți de lână brodată, căci tapiseria este de fapt o țesătură, constă în faptul că acoperă întreg universul vieții cavaleriești, conținând scene cu nobili îmbrăcați după ultima modă, cavaleri în armură, secvențe de luptă și chiar și construirea flotei, cu toate materialele și uneltele necesare. Tapiseria include importante locații geografice, precum muntele St. Michel din Normandia, ba amintește chiar și de cometa Haley, a cărei trecere a putut fi observată în 1066. Deși originea tapiseriei nu poate fi determinată cu precizie, detaliile ei sugerează faptul că ar fi putut fi creată în Anglia, probabil la Canterbury.

Tapiseria de la Bayeux. cca 1080, stofă de lână brodată, 50 cm x 70 m, Muzeul Tapiseriei de la Bayeux, Normandia

Executată probabil la comanda lui Odo de Bayeux, episcopul catedralei din localitate și fratele vitreg al lui William

Cuceritorul, tapiseria prezintă numeroase scene din timpul cuceririi Angliei de către William I Cuceritorul în 1066. Istoria și derularea bătăliei de la Hastings sunt prezentate secvențial, ajungându-se, în cele din urmă, la înfrângerea ultimului rege anglo-saxon,

Harold. Marginile sunt bogat ornamentate, fiecare eveniment fiind etichetat în latină. Tapiseria nu era expusă în catedrală, ci în sala unei reședințe aristocratice. Lucrarea conține și scena acostării vaselor normande, precum și secvențe de luptă.

Vitraliile gotice

sec. XII–XIV

■ Posibile datorită arhitecturii catedralelor gotice ■ Albastru, roșu și galben erau culorile dominante ■ În preajma catedralelor s-au dezvoltat mari ateliere de fabricare a vitraliilor ■ Île de France devine principalul centru al acestei arte, apoi nordul Franței și Alsacia ■ Vitraliile încep să apară și în Anglia

■ 1122 Suger devine abate la St. Denis

1137 Reconstrucția bisericii St. Denis, primele vitralii gotice

1163 Începe construcția catedralei Notre Dame din Paris

din 1184 Începe construcția catedralei Notre Dame din Chartres

1190–1250 Arhitectura și vitraliile gotice ajung în Normandia și Anglia

cca 1200 Vitraliile catedralei din Canterbury

Contraforturile și arcele folosite în arhitectura gotică permit, ca niciodată până atunci, deschiderea zidurilor unei catedrale pentru a face loc unor ferestre de mari dimensiuni. Perioada gotică devine epoca vitraliului. Pentru abatele Suger, cel care a construit primul cor în stil gotic la St. Denis, în 1137, acești pereți translucizi, plini de culoare, ce permit o comparație cu pietrele prețioase, au o semnificație teologică, fiind purtători unor imagini sacre. Spre deosebire de manuscrisele anluminate, la care foarte puțini aveau acces, vitraliile au constituit un fel de abecedar spiritual pentru credincioși. Mai mult chiar, ferestrele, cu strălucirea lor, depășeau cu mult picturile murale.

■ Raoul de Ferrière venerând-o pe Sf. Fecioară, 1325, vitraliu, Catedrala Notre Dame, Évreux

Raoul de Ferrière, unul dintre ctitori, se roagă în genunchi Fecioarei, care-l alăptează pe Hristos. Acest panou de sticlă este tipic pentru stilul francez al secolului XIV, prin rafinamentul său curtenesc și prin liniile fluide. Trupurile sunt înfățișate într-o manieră naturalistă, urmând o ușoară curbă în forma literei S.

Alte vitralii gotice

Catedrala din Augsburg, cca 1200

Catedrala St. Etienne, cca 1210, Bourges

Catedrala Notre Dame, cca 1215, Laon

Catedrala St. Etienne, cca 1220, Sens

Sainte-Chapelle, cca 1240–1250, Paris

Catedrala din Canterbury, cca 1250

■ Alix de Thouars (portret al ctitorului), 1221–1230, vitraliu, detaliu aflat sub rozeta navei sudice, Catedrala Notre Dame, Chartres

Alix de Thouars, fiica ducelui Guy de Thouars și soția ducelui de Bretania, Pierre I de Dreux, este îmbrăcată după ultima modă, așa cum se cuvine pentru o aristocrată. Pe cap ea poartă o parură compusă dintr-o fâșie sub bărbie, o panglică împăturită în jurul frunții și o tichie plată. Rochia evocă blazonul familiei Dreux, alcătuit din sferturi de cerc albastre și galbene, înconjurate de o bordură roșie. Cele 176 de ferestre ale catedralei din Chartres, începută în 1194, sunt o bogată sursă de informații cu privire la istoria vremii. Între 1200 și 1240, formele ornamentale s-au dezvoltat, trecând de la panourile decorative simple la configurații complexe. Romburile și trifoiurile cu patru foi se suprapun într-o manieră caleidoscopică, creând în interior efecte diafane.

■ Blănar prezentându-și marfa unui cumpărător, 1210–1225, vitraliu, 8,98x2,2 m, detaliu al unui vitraliu al capelei corului, Catedrala Notre Dame, Chartres

În colțul din stânga jos al marii ferestre se găsește un portret al ctitorilor: breasla blănarilor. În imagine, un blănar îi arată unui client o mantie de hermină. Astfel de reprezentări dezvăluie detalii ale vieții cotidiene din trecut.

Anluminurile gotice și pictura de panou

secolele XII–XIV

- Noi genuri de manuscrise ■ Artiștii sunt identificați prin nume și date
- Sfârșitul: Rudolf IV, duce de Austria, cca 1365, Muzeul Domului, Viena

- **Înainte de 1318** Moare maestrul Honoré. Acesta este văzut la Paris de mai multe ori, la sfârșitul secolului XIII
- 1334 Moare Jean Pucelle, ucenicul maestrului Honoré
- cca 1350 Maestrul de la Hohenfurth lucrează în Boemia
- cca 1380–1390 Maestrul de la Wittenberg, Boemia
- cca 1340 (Minden) – 1414 (Hamburg) Maestrul Bertram

Manuscrisele cu anluminuri gotice s-au dezvoltat la Paris, principalul centru al stilului gotic, prin intermediul a numeroși artiști, ale căror nume erau în sfârșit menționate. Anluminura a ajuns să fie cea mai căutată formă artistică a epocii, răspândindu-se în toată Europa. De la începutul secolului XIII au dominat ciclurile narative, multe dintre ele cu teme seculare. La sfârșitul secolului XIV a început să se fabrice hârtie din cârpe. Primele cărți tipărite după gravuri în lemn, împodobite cu desene pline de culoare, au apărut la jumătatea secolului XV. La sfârșitul secolului XII a început să se dezvolte un mediu artistic cu totul nou: panoul pictat.

Alte manuscrise și picturi de panou

Bible Moralise, cca 1250, Biblioteca Națională, Paris	Codexul Manesse, cca 1310–1320, Biblioteca Universității din Heidelberg
Breviarul lui Filip cel Drept, sfârșitul sec. XIII, Biblioteca Națională, Paris	Psaltirea lui Bonne de Luxemburg, cca 1345–1349, Colecția Cloisters, New York

- **Strânsul recoltei dintr-un Speculum Virginum**, cca 1190, zona Rinului mijlociu, tempera pe velin, aprox. 20 cm înălțime, Rheinisches Landesmuseum, Bonn
- Un *speculum virginum* (oglinză a fecioarelor) era o carte de instrucție religioasă pentru maicile de la sfârșitul Evului Mediu. Veșmintele sunt specifice goticului. Vârsta femeilor poate fi dedusă după tipul de acoperământ al capului: tineretele femei își păstrau părul acoperit înaintea nunții.

Antichitatea târzie și Evul Mediu 300–1450

- **Maestrul Honoré: Humilitas și Superbia, Păcătosul și Fățărnicul**, cca 1290–1300, tempera pe velin, 23,5x12,7 cm, din *La Somme le Roi*, de Laurent

de Bois, Paris. Biblioteca Britanică, Londra

La Somme le Roi a fost scrisă în 1279 pentru Filip III al Franței. Ea ilustra virtuțile și viciile, fiind

foarte populară printre laici. Curbură în formă de S, tipic gotică, poate fi văzută în cazul smereniei (*Humilitas*), sus.

Anluminurile gotice și pictura de panou

O alternativă mai puțin costisitoare la orfevrăria timpurie a altarelor, pictura în tempera pe lemn a ajuns tot mai populară. Köln a devenit unul dintre centrele importante ale picturii, apoi a fost înlocuit de Praga, după 1350.

În timpul domniei împăratului Carol IV, în Boemia au fost create numeroase panouri gotice. Un exemplu remarcabil îl constituie primul portret al lui Rudolf IV, duce de Austria, arătat ca o figură visătoare, din semiprofil.

Codexul Manesse, creat la Zürich, cca 1310, este unul dintre exemplele reprezentative pentru anuminata din zona Rinului Superior. Cartea conține 138 de miniaturi ale poezilor trubaduri (*Minnesänger*). Poezii, idealizați, sunt surprinși în timpul vieții de la curte.

■ Fecioara și Pruncul,

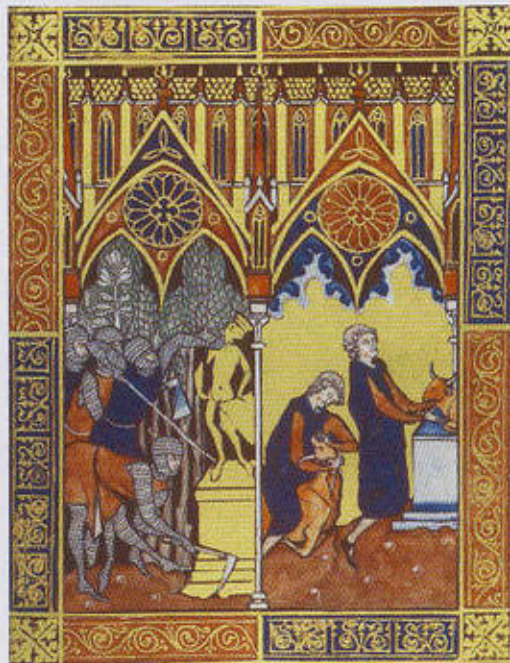
Westfalia, 1260, tempera pe lemn, Muzeul Național Bargello, Florența

Acesta este un exemplu timpuriu de pictură pe panou din Germania. Așa-numitul *Zackstil* (stil zimțat) s-a răspândit pe scară largă în Germania între 1210 și 1280, evoluând de la modelele bizantine către o expresivitate mai intensă.

■ Ghideon și oamenii săi sfarmă altarul lui Baal; Ghideon sacrifică un taur (Judecători 6:25-27),

cca 1253-1270, tempera pe velin, 21x14,5 cm, din *Psaltirele de la St. Louis*, Biblioteca Națională, Paris

Această psaltire bogată, cu 78 de ilustrații din Vechiul Testament, a fost realizată pentru Sainte-Chapelle. Stilul delicat, alungit, al goticului târziu francez era la mare căutare în toată Europa.

■ Jean Pucelle: Răstignirea, Adorarea

Magilor, cca 1325-1328, tempera pe velin, 9x6 cm, din *Heures de Jeanne d'Evreux*, Paris, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Incunabilele numite „cartea orelor” au ajuns la mare preț în secolul XIII. Jean Pucelle a creat-o pe cea de față pentru Jeanne d'Evreux, soția regelui francez Carol IV. Ea conține 25 de miniaturi în diverse nuanțe de gri. Măiestria artistului în folosirea spațiului restrâns este uluitoare, în special în micile ilustrații *drôle* (fr.: „comice”) de pe margini. Desenele glumețe, aparent incoerente, prezintă jocuri de copii sau creații fantastice. În contrast cu ele, chipurile personajelor de sub cruce sunt mai naturaliste, probabil datorită unor influențe italiene.

Pictura prerenascentistă

secolul XIII–XIV („Trecento“)

- Puternice influențe bizantine ■ Giotto se preocupă de maleabilitatea formelor, de proporții și de realismul reprezentării ■ Duccio di Buoninsegna, unul dintre pictorii influenți ai școlii sienese, a pictat în maniera bizantină
- Simone Martini îmbină stilul bizantin cu cel gotic

■ 1255–1318/19 Duccio di Buoninsegna, probabil elevul lui Cimabue

1272–1302 Cimabue lucrează în Florența

1267–1337

Giotto di Bondone

1284–1344 Simone Martini

1295–1348 Sculptorul Andrea Pisano

1300–1366 Taddeo Gaddi

cca 1336 Maso di Banco creează în Florența

cca 1348 Se sting din viață atât Pietro, cât și Ambrogio Lorenzetti, probabil din cauza ciumei

În timpul perioadei gotice, arta italiană este dominată de un stil unic: cel denumit indeobște *maniera graeca*, stilul grec, dezvoltat sub influența artei bizantine la începutul secolului XIII, mai întâi în Pisa. *Maniera graeca* se caracterizează prin compoziții liniare îndrăznețe, exprimând emoții puternice, în special în redarea patimilor. Cu toate acestea, în jurul anilor 1300, în Florența s-a produs o transformare importantă, Giotto di Bondone a părăsit modelele lineare în favoarea unui stil mai suplu și mai adaptabil, făcând un pas fundamental de la arta gotică înspre Renaștere. Realismul era un aspect important în arta lui Giotto; figurile sale puternice, cu forme rotunjite, par să trăiască în lumea reală. Un bun exemplu al unei abordări similare, caracteristice celor mai reputați

■ **Duccio di Buoninsegna: Intrarea lui Hristos în Ierusalim**, cca 1308–1311, tempera și foliă de aur pe panou, 100x57 cm, pe versoul lucrării *Maestà* din Catedrala din Siena. Muzeul Domului, Siena

Enormul retablou reprezentând-o pe Fecioara Maria așezată pe tron (*Maestà*), a fost creat de Duccio pentru Catedrala din Siena. Pe verso se află numeroase panouri mai mici, cu scene din viața lui Hristos și a Mariei. Duccio s-a îndepărtat de convențiile școlii bizantine, conferind figurilor sale dimensiuni aproape epice, mai mult volum și o simplitate îndrăzneță.

■ **Giunta Pisano: Crucifix**, cca 1240, tempera pe lemn, 174x131 cm, San Maria degli Angeli, Assisi

Prin cucerirea, în 1204, a Constantinopolului de către cruciați, Occidentul reîntră sub influența bizantină. Pisa este unul dintre primele orașe în care noii artiști, precum Giunta Pisano, îi resimt efectele. Elementele emoționale, patosul familiar al artei funerare și răstignirilor bizantine pot fi observate și în această crucificare pictată pe lemn.

Alte lucrări din Trecento

Crucifix, de Cimabue, cca 1260, San Domenico, Arezzo

Scene din viața Sf. Francisc, de Giotto Bondone, cca 1296, San Francesco, Assisi

Drumul crucii, de Pietro Lorenzetti, cca 1326–1329, San Francesco, Assisi

Triumful Morții, de Buonamico Buffalmacco, 1336–1341, Camposanto, Pisa

■ **Giotto: Răstignirea lui Hristos**, 1303, frescă, Capela Arena, Padova

Frescele lui Giotto reprezentând scene din viața lui Hristos au devenit încă din timpul vieții sale celebre pentru realismul lor – ilustrat aici de soldații care se luptă pentru hainele lui Iisus – dar și pentru portretizarea naturală a personajelor într-un spațiu definit. Deși Giotto a depășit *maniera greca*, influența acestui stil este încă vizibilă în modul de exprimare a emoțiilor.

Pictura prerenascentistă

■ **Ambrogio Lorenzetti:**
Alegoria bunei guvernări,
1337, frescă, Palatul Public,
Sala Păcii, Siena

Această alegorie a bunei și a proastei guvernări îi aparține lui Ambrogio Lorenzetti din Siena. Fresca, ce se întinde pe trei dintre pereții primăriei, este una dintre puținele opere de artă laice ale timpului. Ea preamărește înțelepciunea guvernării noului regim al guelfilor, susținătorii Papei. Clădirile și personajele sunt magistral redată, iar fundalul senin cuprinde peisaje din preajma orașului.

■ **Simone Martini:**
Investitura Sf. Martin,
cca 1320-1322, frescă,
San Francesco, Capela
Sfântului Martin, Assisi

Deși sfântul a trăit în secolul IV, scena îl prezintă într-o ambianță curtenască de secol XIV. Stilul vestimentar și coafura sunt, de asemenea, contemporane.

■ **Giotto di Bondone:**
Maestă, cca 1310, tempera
pe lemn, 325x204 cm,
Galeria Uffizi, Florența

Acest rețabil magnific o înfățișează pe Maria pe tron, cu Pruncul în brațe, înconjurată de sfinți și de îngeri.

Personajele sunt dispuse într-un spațiu realist. Deși s-a inspirat din reprezentări tradiționale, artistul a creat impresia de adâncime a spațiului plasând Fecioara cu pruncul pe un tron tridimensional și suprapunând figurile.

Plângerea la Mormânt

Până în secolul XIV, tema „plângerii” la mormântul lui Hristos era destul de neobișnuită în Occident. Cu toate acestea, în lumea bizantină, sursă de inspirație pentru arta italiană a acestei perioade, motivul era întâlnit frecvent. Interpretarea dată de Giotto acestei teme poate fi văzută în această frescă din Capela Arena, din Padova. Maniera în care Giotto reușește să traducă influențele orientale în propriul său limbaj artistic va deveni un exemplu pentru nenumărați alți artiști. Monumentalele trupuri ale personajelor sale sunt împlinite, dinamice și emoționante. Durerea, în diferitele sale ipostaze, este realist reprezentată: îngerii își smulg părul din cap, își zgârie fețele, își frâng mâinile sau țipă și plâng în hohote. Astfel de motive sunt, și ele, tot de origine bizantină. Ideea că un heruvim ar putea da dovadă de asemenea afecte era de neconceput în arta gotică de la nord de Alpi, motivul fiind introdus de Giotto. Peisajul din spatele lui Nicodim și al lui Iosif din Arimatea își are sursa în modelele orientale, reușind, cu toate acestea, să creeze impresia de spațiu vast, natural. Diagonala peretelui de stâncă dă adâncime imaginii și orientează atenția privitorului asupra trupului lui Hristos. Giotto a reușit astfel să obțină un minunat amestec de modele bizantine și trăsături realiste, inovatoare.

Inovațiile majore ale lui **Giotto** sunt ușor de recunoscut în acest detaliu. Trupul lui Hristos și durerea Sfintei Fecioare sunt redată cu măiestrie. Trăsăturile delicate ale mortului sunt ușor idealizate; cu toate acestea, cadavru este prezentat realist, cu gura întredeschisă. Suferința Fecioarei este foarte umană; ea este înfățișată în postura unei mame din vremea lui Giotto, creând astfel o legătură între privitorul epocii și scena biblică.

■ **Giotto: Plângerea la Mormânt.**
1303-1305, frescă, Capela Arena, Padova

În 1300, bancherul și negustorul Enrico Scrovegni a cumpărat, în Padova, un amfiteatru roman în ruină, intenționând să construiască în locul său un palat pentru familia sa și o capelă în memoria tatălui său. Frescele lui Giotto din micuța capelă prezintă 100 de scene din viața lui Hristos, a Mariei, a lui Iosif și a Anei, precum și reprezentări ale principalelor virtuți și ale păcatelor de moarte.

Gotic internațional

1380–1430

■ Cca 1400, picturile, miniaturile și sculpturile sunt produse în toată Europa
■ Circulația internațională a artiștilor și a lucrărilor lor ■ Apare stilul realist de inspirație italiană ■ Producția de manuscrise aniluminate continuă, dar pictura pe pânză devine mai importantă

■ 1370–1422

Conrad von Soest

1384–1409 Jacquemart

de Hesdin, miniaturist în

slujba ducelui de Berry

cca 1400–1451 Stefan

Lochner

1416 Frații Limbourg

și protectorul lor, ducele

de Berry, mor de oumă

Stilul gotic internațional, cunoscut și ca *Stilul frumos* sau *Stilul curtenesc*, poate fi urmărit în evoluția sa în pictura și sculptura europeană între anii 1380 și 1430. Temele religioase erau prezentate prin intermediul unor manifestări emoționale, iar tărâmurile cerești erau integrate în viața de zi cu zi. Pictura gotică de la nord de Alpi a căpătat o viziune realistă asupra spațiului și figurilor cu ajutorul pictorilor italieni din Trecento (p. 106). Anluminurile franco-flamande au jucat și ele un rol important, maeștri precum Jacquemart de Hesdin și frații Limbourg impunând un stil naturalist și rafinat.

■ **Luna Iunie**, cca 1416, 13,5x15,5 cm, din *Très Riches Heures du Duc de Berry*, Muzeul Condé, Chantilly

Această renumită „carte a orelor” a fraților Jean, Paul și Hermann de Limbourg combină o reprezentare exactă din punct de vedere topografic a Parisului (Palais de la Cité și Saint-Chapelle), cu elemente arhitecturale redată tridimensional și personaje aflate la lucru, pe câmp.

Lucrări ale goticului internațional

Dipticul Wilton,
cca 1390, Galeria
Națională, Londra

Răstignirea cu un
călugăr certozin,
de Jean Beaufort,
cca 1390–1395,
Muzeul de Artă,
Cleveland

Prezentarea la
Templu, de Melchior
Broederlam, cca 1399,
Muzeul de Arte
Frumoase, Dijon

Bunavestire, de
Jacquemart de Hesdin,
cca 1400, Biblioteca
Națională, Paris

■ **Maestrul de pe Rinul Superior: Grădina Paradisului**, cca 1420, tempera pe lemn, 26,3x33,4 cm, Muzeul Städel, Frankfurt

Alegorie a unui *hortus conclusus* (grădina închisă), ce trimite la virginitatea Mariei. Se observă numeroase elemente specifice goticului târziu, dar și înrădăcinate în arta italiană, vizibile în inserția naturală a corpurilor în peisaj (Giotto, p. 110).

■ **Stefan Lochner: Prezentarea la Templu**, 1447, tempera pe lemn, 139x126 cm, Hessisches Landesmuseum, Darmstadt

Stefan Lochner combină aici mai multe teme: sacrificiul lui Iosif după nașterea fiului său; purificarea Mariei, care ține în mâini un porumbel, și slujba celebrată cu prilejul acestui eveniment, în timpul căruia copiii duc lumânări pentru a fi aprinse în fața altarului.

Gotic internațional

Antichitatea târzie și Evul Mediu 300–1450

Arta islamică

661–1923

- Din cauza interdicției stricte a imaginii se impun caligrafia și arabescurile.
- Mozaicuri, manuscrise cu aniluminii și stucaturi. ■ Mari diferențe stilistice în funcție de zona geografică
- Stângă: Allah este mare, ceramică turcă, cca. 1850

- 661–750 Dinastia Umayyadilor conduce Siria, Libanul și Iordania; apar primele moschei și mozaicuri
- 750–1258 Dinastia Abasidă în Irak; stucaturile ca element arhitectural
- 909–1171 Dinastia Fatimidă în Egipt; obiecte din ceramică
- cca 1100–1300 Dominația maură în Spania; decorații cu stucaturi
- 1250–1500 Stilul persano-mongol din Iran; manuscrise cu miniaturi
- 1501–1722 Dinastia Safavidă din Iran; perioada de maximă înflorire a artei miniaturilor
- 1520–1800 Stilul moghal din India; miniaturi realiste
- 1365–1923 Stilul otoman

Alte lucrări importante

- Cupola Stâncii, cca 690, Ierusalim
- Marea Moschee, Cordoba, 965, creația lui Hakam II, mozaic
- Dioscorides de Materia Medica, 1229, manuscris, Biblioteca Națională, Viena
- Kalila wa Dimna, cca 1350, manuscris, Istanbul

Arta islamică s-a format sub imperiul unor restricții draconice în privința imaginilor. Deși nu apar în mod explicit în Coran, aceste restricții pot fi deduse din scrierile profetului Mohamed, ca pază împotriva idolatriei. Astfel, arta islamică s-a concentrat încă de la începuturile ei asupra formelor decorative, precum caligrafia, ceramica ornamentală sau stucaturile moscheilor și ale palatelor. Stilul de caligrafie folosit pentru copierea Coranului se bucură de cea mai înaltă apreciere, fiind adesea ilizibil din cauza bogăției ornamentației. La început, arta lumii islamice a fost dominată de influențe venite din Antichitatea romană și bizantină. Primele forme artistice cu adevărat islamice au înflorit sub Dinastia Abasidă, în secolul VIII. Începând cu secolul XI, sunt vizibile și alte influențe, care provin din China, India și din stepele Asiei Centrale.

■ **Detaliu de stucatură,** sfârșitul sec. IX, Qasr al-Ashiq, Samarra, Irak

Acest minunat exemplu de stucatură provine din Palatul Abasizilor din Bagdad. Acest stil, influențat de Antichitate, a fost folosit și pentru decorațiunile interioare și exterioare ale altor palate și moschei. Frunze de viță, struguri și alte plante sunt legate într-un lanț nesfârșit, în interiorul unui cadru geometric specific stilului arăbesc.

■ **Malik Bakhsi din Herat: Călătoria lui Mohamed prin paradisul terestru, 1436,** pictură pe hârtie dintr-un manuscris despre Urcarea și Coborârea Profetului, Afghanistan. Biblioteca Națională, Paris

Conduc de arhanghelul Gabriel, Mohamed este călare pe Burak, iapa sfântă cu plele de om. Influențele chineze se datorează moștenirilor mongole.

■ **Medic luând sânge unui pacient,** ilustrație din *Maqama* lui Abu Mohamed al-Kasim Hariri, cca 1240, pictură pe hârtie, 26,5x21,5 cm, Institutul de Studii Orientale, St. Petersburg

Cele cincizeci de *Maqama* (povești în proză rimată) ale poetului Hariri (1054–1121) descriu escapadele cerșetorului vagabond Abu Said, celebru pentru talentul său retoric. Ilustrațiile oferă o imagine variată și detaliată a vieții cotidiene din Irakul acelor timpuri. Miniatura de față înfățișează o flebotomie, adică o lăsură de sânge, un remediu popular în timpul Evului Mediu. Medicina islamică era foarte avansată, datorită modului în care *Coranul* încuraja cercetarea științifică. Figuri precum Rhazes sau Avicenna (care a murit în 1037) sunt reprezentative pentru medicina islamică.

Renașterea

1420–1610

Leonardo da Vinci: Doamna cu hermină, cca 1490,
ulei pe lemn, 54,8x40,3 cm, Muzeul Czartoryski, Cracovia

Renașterea

1420-1490

Renașterea timpurie în Italia

Filippo Brunelleschi
Lorenzo Ghiberti
Masolino
Donatello p. 128
Fra Angelico p. 132
Paolo Uccello p. 130
Masaccio p. 126
Benozzo Gozzoli

1490-1530

Apogeul Renașterii în Italia

Giovanni Bellini
p. 142
Leonardo da Vinci
p. 144
Michelangelo
Buonarroti p. 150
Giorgione p. 162

1420

1430

1440

1460

1480

1500

Piero della Francesca p. 138
Antonello da Messina
Andrea Mantegna p. 140
Sandro Botticelli p. 134
Francesco Botticini
Domenico Ghirlandaio
Fra Filippo Lippi
Francesco Bonsignori

Lorenzo Lotto
Palma il Vecchio
Raphael p. 156
Tizian p. 164
Andrea del Sarto
Correggio p. 168
Domenico Capriolo
Paolo Veronese p. 170

1430-1610

Renașterea în Franța

Jean Fouquet
Jean Clouet
Școala de la Fontainebleau
Jean Goujon
Antoine Caron
Germain Pilon

1570-1610

Manierismul în Spania

El Greco p. 182

1520

1540

1530-1600

Manierismul în Italia

Giulio Romano
Benvenuto Cellini
Agnolo
Bronzino p. 172
Parmigianino p. 174
Giorgio Vasari
Tintoretto p. 176
Giambologna p. 178
Giuseppe
Arcimboldo p. 180

1430-1580

Renașterea în Belgia și Olanda

Robert Campin
Jan van Eyck p. 196
Rogier van der Weyden
p. 184
Hans Memling
Hugo van der Goes

1560

1580

1600

1610

Hieronymus Bosch

p. 188
Quentin Massys
Joachim Patinir
Marten van Heemskerck
Pieter Bruegel cel Bătrân
p. 192

1470-1550

Renașterea în Germania

Konrad Witz
Michael Pacher
Martin Schongauer
Tilman
Riemenschneider p. 198
Matthias Grünewald
p. 200
Albrecht Dürer p. 194
Lucas Cranach
cel Bătrân p. 204
Albrecht Altdorfer p. 202
Hans Baldung Grien
Hans Holbein
cel Tânăr p. 206

p. 194

119

p. 186

p. 135

Zorii unei epoci noi

Termenul „renaștere” descrie o mișcare culturală care a început în secolul XV. Renașterea era impulsionată de dorința de a reanima arta Antichității clasice.

Îndepărtându-se în mod conștient de ideile perioadei gotice, artiștii și cărturarii vremii au luat drept modele literatura și statuile lumii antice.

Mișcarea renașcentistă a pus bazele unei schimbări profunde a ideilor religioase – centrul interesului artistic nu mai era Dumnezeu, ființa omniprezentă, ci, mai degrabă, umanitatea. La baza acestor schimbări se afla o puternică năzuință de comuniune cu natura și o dorință reînnoită de a etala frumusețea figurii umane.

În timpul Renașterii, artiștii nu s-au mai considerat niște meșteșugari anonimi care îndeplinesc o muncă, ci au început atât să se identifice, cât și să fie identificați cu niște intelectuali creatori.

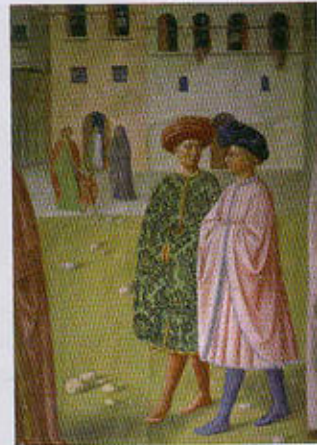
■ **Benozzo Gozzoli:**
Călătoria magilor,
1459–1461, frescă,
Palatul Medici-
Riccardi, Florența

■ **Piero della Francesca:**
Cetatea ideală,
cca 1470, ulei pe
lemn, 60x200 cm,
Galeria Națională
din Marche, Urbino

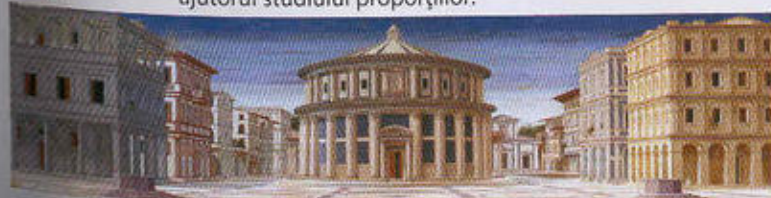
■ **Pollaiuolo:**
**Lupta lui Hercule
cu Hidra,** cca 1475,
17x12 cm, tempera
pe lemn, Galeria
Uffizi, Florența

■ **Masolino:**
Doi tineri nobili,
cca 1425, (detaliu),
Santa Maria
del Carmine,
Capela Brancacci,
Florența

Entuziasm pentru lumea antică și simț al realității

În mediul plin de viață al prosperelor orașe Florența, Urbino și Mantua, cetățeni bogați, precum familia Medici, au devenit protectori ai artiștilor și le-au încurajat dezvoltarea. Inventarea perspectivei lineare, care a fost atribuită arhitectului florentin Filippo Brunelleschi, a avut un impact revoluționar asupra picturii. Entuziasmul pentru idealurile Antichității clasice se reflecta în noile teme mitologice și într-o reînnoire la nud. Inspirați de sculpturile antice, artiștii studiau modelele reale și căutau să descopere frumusețea ideală cu ajutorul studiului proporțiilor.

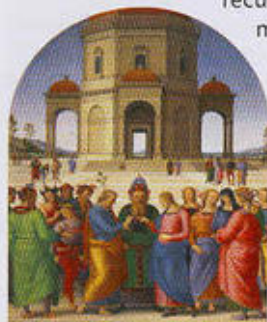
Apogeul Renașterii în Roma

Leonardo da Vinci ilustrează perfect apogeul Renașterii, după anul 1500. Leonardo, Michelangelo și Rafael au definit mișcarea artistică a clasicismului și au personificat idealul renașcentist al lui *uomo universale* – omul universal, ce năzuia să cuprindă toate domeniile cunoașterii și să-și dezvolte toate capacitățile. Dând naștere unor opere de artă de o incredibilă frumusețe, forță și echilibru, au ajuns să fie

recunoscuți drept modele pentru multe dintre generațiile care le-au urmat. Sub conducerea papilor, Roma a devenit centrul principal al artelor în Renaștere. Proiectele decadente, precum construcția catedralei Sf. Petru

■ **Sala gigantilor.**
Palatul din Te,
Mantua, construit
în 1525-1535,
după schițele lui
Giulio Romano

■ **Perugino:**
Căsătoria
Fecioarei,
cca 1500,
236x186 cm,
Muzeul de Arte
Frumoase, Caen

■ **Jacopo da Pontormo:** **Coborârea de pe cruce,**
cca 1528, ulei pe lemn, 313x192 cm,
Santa Felicità,
Capela Barbadori,
Florența

■ **Hans Memling:**
Portretul lui Benedetto di Tommaso Portinari, 1487,
ulei pe lemn, 45x34 cm, Galeria Uffizi, Florența

din Roma – finanțată cu ajutorul fondurilor obținute prin indulgențe, permise de dogma romano-catolică – au dat naștere la critici și l-au determinat pe reformatorul german Martin Luther să acționeze. În arta lui Michelangelo și a pictorului venețian Tizian își găsesc ecouri atât disonanțele, anxietatea și haosul ce erodau temeliiile Bisericii, cât și tensiunile larg răspândite în epocă. Prin lucrările lor, acești artiști au pregătit calea pentru o nouă mișcare artistică – manierismul. Începând din anul 1520, noile tendințe ale stilului manierist au depășit granițele impuse de idealurile echilibrului, ale ordinii geometrice și armoniei, asociate cu Renașterea. Arta dramatică exagerată a lui Giulio Romano și maniera rigidă, glacială a lui Bronzino constituie exemplificări perfecte ale acestui nou stil.

Naturalismul olandez

La nord de Alpi, Renașterea s-a dezvoltat sub cu totul alte auspicii, care au condus către un stil ce încorporează elemente renașcentiste, rămânând, cu toate acestea, departe de lejeritatea elegantă a artei italiene. Aici, idealurile și temele din mitologia lumii antice au jucat un rol minor. În Flandra, declinul stilurilor gotice a adus cu sine un naturalism admirabil al culorilor luminoase și al atenției meticuloase pentru detalii, care s-a dezvoltat sub domniile ducilor de Burgundia. În lucrările lor cu temă religioasă, atât Jan van Eyck, cât și Hans Memling au adus scenele biblice mai aproape de privitor, recurgând la un iluzionism uimitor. În secolul XV, peisajele, naturile moarte și portretistica au ajuns genuri autonome. Perfecționarea de către Jan van Eyck a tehnicii picturii în ulei a deschis noi posibilități de exprimare artistică, fiind adoptată mai târziu și de artiștii italieni.

■ **Joachim Patinir: Charon traversând râul Styx**, cca 1510, ulei pe lemn, 64x103 cm, Muzeul Prado, Madrid

■ **Școala de la Fontainebleau: Gabrielle d'Estrees și sora ei**, cca 1592, ulei pe lemn, 96x125 cm, Muzeul Luvru, Paris

■ **Quentin Massys: Maria și Pruncul**, 1529, ulei pe lemn, 68x51 cm, Muzeul Luvru, Paris

Multiplele dezvoltări din Germania

În Germania, Martin Schongauer a desăvârșit grafica, Matthias Grünewald a îmbogățit expresivitatea picturii religioase, iar Lucas Cranach a descoperit erotismul nudului feminin. Albrecht Dürer, intermediar între stilul gotic și Renaștere, a ajuns cunoscut, atât în Italia, cât și în Germania, pentru îmbinarea stilurilor german și italian. Iconoclasmul protestant din timpul Reformei l-a determinat pe Hans Holbein să emigreze în Anglia, unde a devenit unul dintre cei mai mari portrețiști ai epocii sale.

Elegantă și erotism în Franța

Sub domnia lui Francisc I, în Franța s-a dezvoltat un mediu artistic independent. Regele a fost cel care a invitat în Franța artiști italieni precum Leonardo, Cellini și Primaticcio. Aceștia au avut o influență covârșitoare asupra primei școli de la Fontainebleau, care a funcționat până după sfârșitul secolului XVI.

Masaccio

Tommaso di Giovanni di Simone Cassai
1401, San Giovanni – 1428, Roma

■ Unul dintre fondatorii Renașterii timpurii din Florența, împreună cu sculptorul Donatello și arhitectul Brunelleschi ■ Primul care folosește perspectiva geometrică în mod consecvent ■ În relații cu Giotto ■ A creat retable și fresce

■ **1401** Se naște Tommaso di Giovanni di Simone Cassai, fiu al unui notar, în satul San Giovanni Valdarno, lângă Arezzo

1406 Moare tatăl său

1422 Intră în breasla doctorilor și a științelor, care îl include și pe pictori

1422 Pictază un triptic pentru biserica San Giovenale din Cascia di Reggello

1423 Pleacă la Roma, probabil însoțit de Filippo Brunelleschi

1424 Intră în breasla Sf. Luca, aparținând pictorilor din Florența

1425 Decorează Capela Brancacci a bisericii Santa Maria del Carmine, împreună cu Masolino da Panicale

1426 Pictază un poliptic de mari dimensiuni în Pisa, pentru biserica Santa Maria del Carmine

1428 Moare în Roma, la 27 de ani.

Deși Masaccio a trăit numai 27 de ani, a fost o figură-cheie în istoria artei europene. În Florența el a cunoscut două personalități de marcă ale timpului, pe sculptorul Donatello (p. 128) și pe arhitectul Filippo Brunelleschi. Masaccio și-a însușit noua tehnică a perspectivei linare și a folosit-o pentru a conferi picturilor sale un efect spațial novator. A reușit, de asemenea, să stăpânească forma umană: conturate prin lumini și umbre, siluetele sale se

mișcă liber în spațiu, exprimând demnitate și încredere în sine. Lucrarea sa cea mai amplă o constituie ciclul de fresce din Capela Brancacci a bisericii Santa Maria del Carmine din Florența, realizat împreună cu Masolino da Panicale. Masaccio a reușit să confere scenelor biblice o atmosferă nouă, prin gesturile și expresiile faciale ale personajelor sale surprinse în momente de emoție extremă. Cu ciclul de fresce încă neterminat, a plecat spre Roma, unde a murit în circumstanțe necunoscute. Puținele sale lucrări sunt considerate adevărate repere în istoria artei.

■ **Alungarea din Paradis**, cca 1426, frescă, 208x88 cm, Santa Maria del Carmine, Capela Brancacci, Florența

■ **Sfânta Treime**, cca 1425–1428, frescă, 667x317 cm, Santa Maria Novella, Florența

Masaccio demonstrează cu măiestrie ce se poate realiza prin folosirea perspectivei geometrice. Arhitectura simulată, cu formele ei antice, creează iluzia unui spațiu real, ocupat de Iisus crucificat,

de Tatăl și de porumbelul Sfântului Duh, flancați de Maria și de Ioan. Punctul către care converg liniile de perspectivă se află la baza crucii, la nivelul ochilor privitorului. Spațiul pare într-atât de real, încât ochiul crede că privește prin perete într-o altă cameră. Masaccio a poziționat în mod deliberat cele două personaje

care aduc ofrande în colțurile din dreapta și din stânga jos ale picturii, în fața nișei, pentru a le situa într-un alt plan de realitate decât Sfânta Treime. Această pictură a fost redescoperită în 1861, după ce rămăsese ascunsă, încă din secolul XVI, între un retable de Vasari și un altar de piatră.

Masaccio: alte lucrări

Fecioara cu Pruncul și Sfinții, 1422, Pieve di San Pietro, Cascia di Reggello

Fecioara cu Pruncul și Sf. Ana, cca 1424, Galeria Uffizi, Florența

Fecioara pe tron, 1426, Galeria Națională, Londra

Adorația magilor, 1426, Gemäldegalerie, Berlin

■ **Tributul**, cca 1425–1427, frescă, înălțime 255 cm, Santa Maria del Carmine, Capela Brancacci, Florența

Fresca îl înfățișează pe Iisus în mijlocul apostolilor săi, în fața unui vast peisaj. Personajele sunt prezentate ca arhetipuri neoclasiche. Chipurile lor sunt atât de reale, încât par a fi vii.

Donatello

Donato di Niccolò di Betto Bardi
1386–1466. Florența

■ Cel mai important sculptor al Renașterii timpurii. ■ Preocupat de arta Antichității. ■ A stăpânit toate tehnicile sculpturii. ■ Fiecare dintre creațiile sale a constituit o inovație din punct de vedere artistic.

■ **1386** Se naște Donato di Niccolò di Betto Bardi

1404 Devine călău la atelierul sculptorului în bronz Lorenzo Ghiberti

1408–1409 Prima sa lucrare cunoscută, sculptura în marmură *David*

1416 Începe o serie de statui monumentale pentru domul catedralei din Florența

1432–1433 Călătorește la Roma pentru a studia antichitățile romane

1434–1437 Creează mari medalioane din ghips reprezentând viața Sf. Ioan Evanghelistul, care sunt instalate sub domul vechii sacristii a catedralei San Lorenzo din Florența

1446–1447 Se stabilește la Padova, unde lucrează la o statuie ecvestră a comandantului de mercenari Erasmo da Narni, numit *Gattamelata*.

1453 Se întoarce la Florența, unde creează un stil târziu, deopotrivă expresiv și neliniștit

1466 Moare la Florența

■ Statuia ecvestră a lui „Gattamelata” (Erasmo da Narni), 1444–1453, bronz, înălțime 340 cm, Piazza del Santo, Padova

Renașterea 1420–1610

Donatello a fost, fără îndoială, cel mai influent sculptor al Renașterii timpurii. A deprins meșteșugul în atelierul lui Lorenzo Ghiberti, cel mai important sculptor în bronz al epocii sale. Opera lui Donatello are la bază modele clasice. El a avut o mare influență asupra generațiilor următoare, inclusiv asupra lui Michelangelo (p. 150), datorită lucrărilor sale novatoare. Prin el, sculptura a încetat să fie subordonată arhitecturii. A îndrăznit să creeze nuduri în mărime naturală. Odată cu sculptura sa ecvestră *Gattamelata* din Padova, a creat prototipul pentru nenumărate monumente ecvestre care au continuat să fie produse până în perioada barocului. Dând naștere unei statui ecvestre care nu portretiza un conducător politic, el a reformulat o întreagă tradiție artistică. Donatello a lucrat în lemn, dar și în marmură și bronz. Basoreliefurile sale sunt executate cu o finețe caracteristică picturilor, în timp ce statuile sugerează o demnitate și un realism nemaivăzute din Antichitate. Lucrările sale intru pe o manieră ideală în Renașterea, un om independent și puternic.

■ **David**, cca 1444–1446, bronz, înălțime 158 cm, Muzeul Național Bargello, Florența

Data la care Donatello a creat această celebră lucrare în bronz nu este încă lămurită. Cu toate acestea, nimeni nu contestă importanța acestui prim nud de dimensiuni reale de după Antichitate. Îmbrăcat numai cu o pălărie și niște cizme, tânărul păstor biblic își pune piciorul pe capul decapitat al învinsului Goliat. Donatello considera corpul uman un organism viu, ale cărui părți formează un întreg armonios.

Alte lucrări importante ale lui Donatello

Sf. Gheorghe, 1416–1417, Muzeul Domului, Florența

Madonna Pazzi, cca 1420, Muzeul Bode, Berlin

Profetul Habacuc (il Zuccone), 1423–1426, Muzeul Domului, Florența

Tribuna Cantoria, 1433–1438, Muzeul Domului, Florența

Dansul Salomeei, cca 1439, Muzeul de Arte Frumoase, Lille

Juditha și Holofern, cca 1456–1457, Palazzo Vecchio, Florența

Surprinzătoare este forma corpului, delicată și aproape feminină. Deși reprezintă un ideal de frumusețe, este redat realist până în cele mai mici detalii. Linștea interioară a lui David transpare prin armonia proporțiilor.

Donatello

Paolo Uccello

Paolo di Dono

1397–1475. Florența

- Maestru al perspectivei ■ A conferit figurilor sale o nouă elasticitate și monumentalitate ■ Pasionat de geometrie ■ Prefera subiecte din viața rustică ■ În ciuda unei vieți îndelungate, puține dintre lucrările sale sunt cunoscute

- 1397 Se naște Paolo di Dono
- 1407 Discipol al sculptorului florentin Lorenzo Ghiberti
- 1415 Se înscrie în breasla oficială a pictorilor
- 1425 Se mută la Veneția, unde lucrează la mozaicurile catedralei San Marco
- 1436 Creează pictura murală reprezentându-l pe comandantul John Hawkwood
- 1443–1445 Proiectează ferestrele de sticlă ale catedralei florentine
- 1475 Moare la Florența

■ Statuia ecvestră a lui John Hawkwood, 1436, frescă, 820x514 cm, S. Maria del Fiore, Florența

Florentinul Paolo Uccello a fost un pictor complex, dedicat experimentelor. A fost influențat de Donatello (p. 128) și de Masaccio (p. 126). Îi plăcea să rezolve probleme de perspectivă cu ajutorul matematicii și să reproducă, într-o perspectivă precisă, figuri geometrice complicate. Uccello este renumit mai ales pentru prezentarea unor grandioase scene de luptă și a unor comandanți. L-a pictat pe John Hawkwood, cunoscut italienilor ca Giovanni Acuto în mărime naturală, într-o frescă din catedrala din Florența. Hawkwood comandase trupe de mercenari în slujba Florenței. Contemporanii lui Uccello au fost uimiți de forma convingătoare în care au fost redați atât calul, cât și călărețul. Influențată de monumentele ecvestre ale Antichității, pictura sa a constituit unul dintre antecedentele primelor sculpturi ecvestre de bonz ale Renașterii timpurii, create la puțină vreme după aceea de sculptori precum Donatello și Andrea del Verrocchio.

Alte lucrări importante ale lui Uccello

Frescele din Chiostro Verde, cca 1439, Santa Maria Novella, Florența

Potopul, cca 1439, Santa Maria Novella, Florența

Profanarea Ostiei, cca 1467

Muzeul Galeriei Naționale, Urbino

Cinci bărbați celebri, cca 1450, Muzeul Luvru, Paris

Vânătoarea nocturnă, cca 1467, Muzeul Ashmolean, Oxford

■ Bătălia de la San Romano, cca 1438–1440, tempera pe lemn, 182x320 cm, Galeria Națională, Londra

Aceasta este una dintre cele trei tablouri pe care Uccello pictează lupta armatei florentine de mercenari împotriva orașelor Siena

■ Sf. Gheorghe și balaurul, cca 1456, tempera pe pânză, 57x74 cm, Galeria Națională, Londra

Uccello a redat lupta dintre Sf. Gheorghe și balaur ca pe o scenă de basm. Figura delicată a ficei regelui este pictată în concordanță cu idealurile de eleganță și frumusețe ale stilului gotic internațional (prețuit și în Florența). Calul care-l poartă pe Sf. Gheorghe este pictat, conform tradiției, intrând pe diagonală în galop.

și Lucca, în 1432. Călăreții și caii par a fi sculptați în lemn, iar lăncile sunt dispuse în unghiuri geometrice.

Fra Angelico

Guido da Pietro

cca 1387, Mugello – 1455, Roma

- Artist-călugăr ■ Apropiat de goticul internațional și de Masaccio ■ A abordat numai subiecte religioase ■ A folosit tonuri de albastru, auriu și roșu

cca 1387 Se naște Guido da Pietro, lângă Vicchio, localitate din Mugello, la nord de Florența

1417 Prima atestare a activității sale de pictor cca 1419–1422 Intră la mănăstirea dominicană San Domenico din Fiesole, ce respecta cu strictețe regulile Ordinului Sf. Dominic

1436 Se mută la mănăstirea San Marco din Florența, refăcută după planurile arhitectului Michelozzo, la comanda familiei Medici

1445 Papa Eugeniu IV îl cheamă la Roma, unde întreprinde lucrări de amplasare la Vatican

1450 Devine stareț al mănăstirii San Domenico din Fiesole

1453–1454 Se mută din nou la Roma

1455 Moare la Roma

■ Judecata de Apoi, cca 1432–1435, tempera pe lemn, 105x210 cm, Muzeul San Marco, Florența

Judecata de Apoi era un subiect des tratat. Lucrarea este reprezentativă pentru paleta de auriu și albastru a lui Fra Angelico.

Renășterea 1420–1610

Lucrările pictorului-călugăr Fra Angelico reflectă o credință de nezdrușcinat în ordinea divină a universului. Madonele sale sunt pline de o extraordinară grație și puritate. Lucrările sale exprimă în mod clar o profesiune de credință într-o armonie celestă aflată dincolo de pasiunile și problemele lumești. Cu toate acestea, Fra Angelico a prezentat sistemul de credințe medieval în cea mai avansată formă artistică a timpului său. În consecință, el a devenit unul dintre cei mai remarcabili artiști ai Renașterii timpurii din Florența și Roma. Personalitatea lui Fra Angelico a fost modelată de reclusiunea sa și de supunerea sa față de valorile ordinului său: sărăcie, castitate și umilință. După moarte, a căpătat supranumele de *pictor angelicus*, „pictorul angelic”. La aproape 530 de ani de la moarte, în 1984, a fost beatificat de papa Ioan Paul II.

■ Bunavestire, cca 1450, frescă, 216x321 cm, San Marco, Florența

Fra Angelico a creat numai lucrări religioase. Frescele cu care a acoperit

pereții mănăstirii San Marco sunt printre cele mai cunoscute lucrări ale sale. El le-a păstrat în mod voit cât mai simple, pentru a stimula meditația și rugăciunea. Bunavestire (în care Maria primește vestea că este pe cale să-i dea naștere

lui Iisus) emană pace și milostenie. Arhitectura elaborată cu migală respectă regulile perspectivei liniare și reflectă perfect arhitectura mănăstirii. Grădina închisă din stânga frescei este un simbol al virginității Mariei.

Alte lucrări ale lui Fra Angelico

Viața Sf. Dominic, cca 1423–1424, Galeria Națională, Londra

Incoronarea Fecioarei, cca 1430–1432, Muzeul Luvru, Paris

Tabernacolul Linauoli, 1433, Muzeul San Marco, Florența
Altarul de la Annalena,

cca 1434–1438, Muzeul San Marco, Florența

Coborârea de pe Cruce, cca 1437–1440, Muzeul Luvru, Florența

Viața Sf. Ștefan și a Sf. Laurențiu, cca 1447–1455, Muzeul Vaticanului, Roma

Sandro Botticelli

Alessandro di Mariano Filipepi
1445–1510, Florența

■ Pictorul preferat al familiei Medici din Florența ■ Și-a dovedit măiestria în toate genurile de pictură ■ A creat importante fresce și altare, precum și portrete și scene mitologice

- 1445 Se naște la Florența Alessandro di Mariano Filipepi
- 1470 Lucrează ca pictor independent în Florența
- 1481 Este chemat la Roma de către papa Sixtus IV și contribuie la decorarea Capelii Sixtine
- 1482 Revine la Florența, unde lucrează sub oblăduirea familiei Medici
- 1495 Ilustrează Divina Comedie a lui Dante
- 1510 Moare la Florența

După ce și-a făcut ucenicia ca aurar, Botticelli a învățat arta picturii de la Fra Filippo Lippi. Apoi a lucrat, probabil, în atelierul lui Andrea del Verocchio, unde era angajat și tânărul Leonardo (p. 144). Și-a dezvoltat un stil foarte personal, care se baza în mare măsură pe linii curbe, sinuoase. Ornamentele, părul și contururile care se mișcă într-un mod plin de imaginație conferă picturilor sale o notă decorativă. Acest tip de lucrări s-a bucurat de mare trecere printre protectorii săi bogați, precum familia Medici. Prin Madonele sale a creat unul dintre idealurile feminine inconfundabile – zvelt, blond, feciorelnic și ușor melancolic. Personajele din mitologia antică au oferit noi teme de explorare artistică. Picturile sale au ajuns să fie considerate reprezentative pentru stilul florentin.

■ **Madonna del Magnificat**
cca 1482, tempera pe lemn,
diametru 115 cm,
Galeria Uffizi, Florența

Această pictură rotundă (*tondo*) este unul dintre portretele cele mai importante și mai frumoase dintre cele dedicate de Botticelli Madonei. Rama minunat sculptată a fost alegerea pictorului. Botticelli compune aici un grup care pare a se mișca armonios. Madona scrie *Magnificat*-ul, o veche cântare creștină de laudă.

■ **Alegoria Primăverii (La Primavera)**,
cca 1477–1482, tempera
pe lemn, 203x314 cm,
Galeria Uffizi, Florența

Botticelli a fost unul dintre primii pictori renascentiști care și-au ales drept subiect al unor lucrări grandioase zeii mitologiei clasice. Cărturarii umanisti de la curtea Medici l-au ajutat pe Botticelli în conceperea lucrării. În centrul *Alegoriei Primăverii*, Venus,

zeița dragostei, îl invită pe privitor într-un luminis portocaliu. În partea dreaptă dansează Flora, zeița florilor, însoțită de nimfe și de Zefir, zeul vântului, în timp ce în partea stângă apar cele Trei Grații. Tot în stânga, Mercur, împrăștiie norii cu tolagul. Această imagine poetică poate fi supusă unor interpretări. Cel mai probabil, ea simbolizează dragostea senzuală și cea spirituală.

Alte lucrări importante ale lui Botticelli

Două scene din viața Județei,
cca 1472, Galeria Uffizi, Florența

Venus și cele Trei Grații
oferind daruri unei tinere,
cca 1483–1485,
Muzeul Luvi, Paris

Moise tânăr, 1482,
Capela Sixtină, Roma

Portretul unui tânăr,
cca 1483, Galeria Națională
de Artă, Washington, DC

Marte și Venus, cca 1485,
Galeria Națională, Londra

Sandro Botticelli

Nașterea lui Venus

Capodopera lui Botticelli sintetizează, mai mult decât oricare alta, cultura florentină a Renașterii timpurii, aflată sub influența stilului clasic. Comandată de familia Medici, lucrarea o prezintă pe Venus goală – un ideal de frumusețe – stând în picioare în mijlocul unei scoici uriașe, plasate în centrul imaginii. Doi zei ai vântului o împing cu suflarea lor către mal, unde o așteaptă o nimfă, ținând o mantie brodată cu motive florale. Motivul se bazează pe *Venus Anadyomene*, o legendă din Antichitate. Poetul florentin Angelo Poliziano o descria pe zeița născută din spuma mării într-un poem din 1475, care împrumuta elemente din Homer. Filozoful Marsilio Ficino, contemporanul lui Botticelli, a interpretat mitul prin prisma uniunii dintre spirit și materie. Botticelli era la curent cu ideile cărturarilor și le-a folosit în tablourile sale. Venus este perfectă ca o statuie de marmură. Silueta ei urmărește contururile unui mare S.

Pletele sale în bătaia vântului continuă această folosire elegantă a liniei, iar tivurile curgătoare ale veșmintelor personajelor secundare îi răspund. Botticelli urmărește o armonie ideală a tuturor elementelor. Astfel a obținut o compoziție care intrucează o extraordinară claritate și frumusețe.

■ **Nașterea zeiței Venus**, cca 1485, tempera pe pânză, 172,5x278 cm, Galeria Uffizi, Florența

Acest grup, reprezentând două zeițe eoliene strâns îngemănate, suflă către Venus

dinspre stânga. Cele două personaje dau un aer de dinamism picturii, contrabalansând figura nimfei din partea dreaptă. Corectitudinea anatomică nu avea mare importanță pentru Botticelli.

În crearea figurii lui Venus, Botticelli urmează un arhetip al Antichității, „Venus Pudică”, cea care își acoperă cu modestie sânii și organele genitale cu mâna. Zeița lui Botticelli stă elegant în echilibru pe un singur picior. Ea ilustrează conceptul clasic de *contrapposto*, fiind poziționată astfel încât umerii și brațele să fie orientate într-un unghi diferit față de cel al soldurilor și al picioarelor, părand mai relaxată. Cu toate acestea, fața îngustă și expresia melancolică și meditativă nu sunt clasice. E posibil ca Venus să o aibă drept model pe Simonetta Vespucci, o tânără frumusețe florentină admirată inclusiv de Lorenzo de Medici; a murit la o vârstă fragedă, în 1476.

Piero della Francesca

cca 1415/20–1492, Borgo San Sepolcro

- A căutat să obțină o precizie matematică în picturile și frescele sale
- A combinat perspectiva centrală cu un tratament realist și clar al luminii
- Manifestă o tendință de reducere a volumelor și de geometrizare a formelor
- Picturi murale narrative

■ cca 1415–1420 Se naște Piero di Benedetto del Franceschi, în Borgo San Sepolcro, provincia Arezzo

1439 Elev al lui Domenico Veneziano, în Florența; lucrează fresce pentru spitalul din Santa Maria di Nuova

1442 Se întoarce la Borgo San Sepolcro

1451 Întâlnește pe arhitectul și teoreticianul Leon Battista Alberti la Rimini; pictează o frescă pentru Sigismondo Malatesta, ca ofrandă votivă

1452 Se mută la Arezzo, unde, până în 1466, decorează principală capelă a corului de la San Francesco

1458–1459

Trăiește la Roma

cca 1460 Menține legături la curtea lui Federico da Montefeltro, din Urbino, un important centru artistic

cca 1480 Renunță la pictură și se dedică studiului perspectivei; publică un tratat despre folosirea perspectivei în pictură. Mare parte din munca sa de cercetare va fi utilizată ulterior în lucrările altora

1492 Moare la Borgo San Sepolcro

Piero della Francesca nu a lucrat în Florența, principalul centru al culturii renascentiste timpurii, ci la curțile și bisericile din provincie. Aici și-a dezvoltat un stil inconfundabil, caracterizat printr-o mare claritate a formelor și o notă de sublim festiv. Proportțiile și ritmul lucrărilor sale se bazează pe studiul atentă a geometriei și a perspectivei. Picturile sale se evidențiau prin tratamentul riguros naturalist al luminii. Odată cu fresca *Visul Împăratului Constantin*, Francesca a reușit să creeze una dintre primele reprezentări picturale ale unei scene de noapte. Lucrările lui se caracterizează prin volume reduse și forme geometrice.

■ **Visul Împăratului Constantin**, cca 1458, 329x190 cm, frescă, San Francesco, Arezzo

Alte lucrări importante ale lui Piero della Francesca

Madonna del Parto (Madona Maternității), cca 1450, Muzeul Madonna del Parto, Monterchi

Botezul lui Hristos, cca 1450, Galeria Națională, Londra

Legenda Adevăratei Cruci, după 1458, San Francesco, Arezzo

Biciuirea lui Hristos, cca 1455, Galeria Națională, Urbino

Înviearea lui Hristos, cca 1463, Muzeul Civic, Borgo San Sepolcro

Madona cu Pruncul, ingeri și donator, cca 1472–1474, Pinacoteca Brera, Milano

■ **Ducele da Montefeltro și soția sa**, diptic, cca 1466, ulei pe lemn, fiecare panou 47x33 cm, Galeria Uffizi, Florența

Aceste portrete, pictate pe

două panouri de lemn, sunt o mărturie a influenței picturii din nordul Europei asupra artei italiene. Piero della Francesca a învățat tehnica picturii în ulei (în locul obișnuitei tempera)

de la pictorii olandezi, pe care-i urmărise la curtea ducelui de Montefeltro. Lor le datorează și fina redare a peisajelor, de o mare profunzime.

■ **Legenda Adevăratei Cruci** (detaliu), după 1458, frescă, San Francesco, Arezzo

Aceasta este o parte a unei ample serii de fresce reprezentând legenda Sfintei Cruci. Pictura o înfățișează pe Sf. Elena, însoțită de doamne de la curte, ingenunchind în fața crucii lui Hristos întinse pe pământ. Caracteristice pentru Piero della Francesca sunt ritmul clar, menit să redea povestea, și prezentarea puternică, statuară, a personajelor.

Piero della Francesca

Andrea Mantegna

1431. Isola di Carturo – 1506. Mantua

■ Cel mai important pictor al Quattrocento-ului (Renașterea timpurie) din nordul Italiei. ■ A experimentat efecte extreme de perspectivă. ■ Frescele sale vizionare au inspirat pictura barocă de plaoane. ■ A fost unul dintre primii pictori italieni care au folosit ca suport pânza. ■ A executat și gravuri în cupru.

■ **1431** Se naște la Isola di Carturo, un satuc între Vicenza și Padova

1441 Începe să învețe pictura de la tatăl său adoptiv, Francesco Squarione

1448 Pictează primul său altar de mari dimensiuni la vârsta de 17 ani

1449 Împreună cu Niccolò Pizzolo, începe lucrul la frescele din Capela Ovetari a bisericii Eremitani din Padova

1452 Lucrează la o frescă din biserica Sant' Antonio din Padova

1453 Se căsătorește cu Nicolosa, fiica pictorului venețian Jacopo Bellini

1460 Devine pictorul curții lui Lodovico Gonzaga din Mantova; lucrează în castel, finalizându-și capodopera din Camera degli Sposi (Camera nupțială) în 1474

1466 Călătorește la Florența

1488 Papa Inocențiu VIII îl cheamă la Roma pentru a decora capela privată Belvedere, de la Vatican (nu s-a păstrat)

1497 Începe o serie de picturi mitologice pentru Isabella d'Este

1506 Moare la Mantova

Extrem de talentatul Andrea Mantegna a avut parte de o recunoaștere timpurie în orașul universitar Padova. Aici s-a aflat în strânsă legătură cu umaniști cultivați, care-i împărtășeau interesul pentru Antichitatea romană, interes vizibil în elementele arhitecturale din picturile sale, marcate de stilul clasic roman. Temele mitologice au jucat un rol important în lucrările sale. Figurile au la el contururi precise, ca și cum ar fi incizate sau sculptate. Mantegna a fost influențat profund de sculptorul florentin Donatello (p. 128), care lucra și el în Padova.

■ **Familia Gonzaga, 1474, frescă, Palatul Ducal, Mantova**

Ca pictor de curte al familiei Gonzaga din Mantova, Mantegna a realizat celebrele fresce pentru Camera degli Sposi (Camera

nupțială) la palatului. Portretele familiei protectorului său sunt poziționate în fața unor detalii de arhitectură clasică, creând astfel iluzia unui spațiu mai mare.

■ **Fresca plafonului din Camera degli Sposi, 1474, Palatul Ducal, Mantova**

Mantegna a făcut experimente îndrăznețe de perspectivă. Fresca rotundă a plafonului din Camera degli Sposi pare să ne ofere o privire fugară într-un paradis deschis. Îngeri și alte figuri se uită în jos către privitor, aplecându-se peste o balustradă pictată. Acest concept a fost o piatră de hotăr în dezvoltarea picturii iluzioniste de plaoane, care a atins apogeul în epoca barocă. Un alt exemplu este silueta mult redusă ca dimensiuni a lui Hristos mort (deasupra).

■ **Hristos mort, cca 1490, tempera pe lemn, 66x81,3 cm, Pinacoteca Brera, Milano**

Alte lucrări de Mantegna

Adorația păstorilor, cca 1451-1453, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Altarul de la Sf. Zeno, 1457-1460, Biserica Sf. Zeno, Verona

Sf. Sebastian, cca 1458, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Triumful lui Caesar, cca 1486, Palatul Hampton Court, Londra

Giovanni Bellini

cca 1430–1516, Veneția

■ Pictor de frunte al școlii venețiene, la trecerea dintre Renașterea timpurie către Renașterea târzie. ■ Intermediar al marii tradiții venețiene, care a dus, prin intermediul lui Giorgione, la Tizian și Paolo Veronese. ■ A creat în primul rând picturi religioase, dar și portrete remarcabile, alegorii și scene mitologice.

■ cca 1430 Se naște la Veneția ca fiu al pictorului Jacopo Bellini

1453 Sora lui se căsătorește cu pictorul Andrea Mantegna

1459 Lucrează o vreme la Padova, împreună cu tatăl și cu fratele său, Gentile, de asemenea pictor

1475 îl întâlnește la Veneția pe Antonella da Messina și învață de la el tehnica picturii în ulei

1479 Primește o comandă pentru un mare ciclu de picturi la Sala del Magior Consiglio (Sala Marei Consilii), de la Palatul Dogilor din Veneția; îi la mai mult de un deceniu să o termine (a fost distrusă într-un incendiu în 1577)

1488 În urma unei comenzi a familiei Pesaro, pictează un triptic de mari dimensiuni pentru Biserica Frari din Veneția

1506 îl întâlnește pe pictorul german Albrecht Dürer, aflat în vizită la Veneția pe parcursul turului său în Italia

1516 Moare la Veneția

Giovanni Bellini a transformat Veneția într-un centru al picturii renascentiste comparabil cu Florența sau Roma. El a creat altare monumentale și tablouri pentru devoțiunea privată. Inițial, a fost influențat de către cumnatul său, Andrea Mantegna (p. 140). Pe vremea când, în Italia, pictura în ulei era încă o tehnică nouă, el a folosit uleiurile pentru a produce efecte strălucitoare de lumină și culoare și treceri line de la o culoare la alta. Picturile sale se opuneau clarității ilustrative a Renașterii florentine. Cei mai importanți elevi ai lui Bellini au fost Giorgione (p. 162) și Tizian (p. 164).

■ Alegorie sacră, cca 1490, ulei pe pânză, 73x119 cm, Galeria Uffizi, Florența

Semnificația acestei picturi misterioase n-a fost complet elucidată nici până în zilele noastre. Ea combină diverse

figuri de sfinți și alte personaje într-un singur portret simbolic. Peisajul din fundal primește o nouă semnificație și devine un element la fel de important al tabloului ca și personajele înseși.

■ Pala di San Zaccaria (altarul bisericii San Zaccaria), 1505, ulei pe pânză (transferat de pe lemn), 500x235 cm, San Zaccaria, Veneția

Bellini a creat acest altar de mari dimensiuni utilizând noua tehnică renașcentistă numită *Sacra Conversazione*. În timpul Evului Mediu, fiecare sânt era reprezentat pe câte un panou separat. Bellini a combinat Madona pe tron cu figurile diferiților sfinți într-o singură unitate scenică și spațială. Elementele arhitecturale pictate scot în evidență, cu deosebită acuratețe, construcția clară, simetrică, a tabloului. Măiestria artistică atribuie desăvârșit figurilor o extraordinară precizie și demnitate.

■ Tânăra femeie la oglindă, 1515, ulei pe pânză, 62x79 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

În această lucrare târzie, Bellini a creat o armonie ideală între peisaj și figură, între departe și aproape. Pictura se definește printr-o compoziție clară și un colorit luminos.

Alte lucrări importante ale lui Bellini

Agonia din Grădina Ghetsemani, cca 1459, Galeria Națională, Londra

Polipticul Sf. Vincent Ferrer, cca 1464, Basilica Sf. Ioan și Sf. Pavel, Veneția

Pala di San Giobbe, cca 1480, Galeria Academiei, Veneția

Fecioara cu Pruncul, cca 1485–1490, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Tripticul de la Santa Maria Gloriosa dei Frari, 1488, Santa Maria dei Frari, Veneția

Portretul unui tânăr, cca 1500, Galeria Națională de Artă, Washington DC

Portretul dogelui Leonardo Loredan, înainte de 1501, Galeria Națională, Londra

Ospățul zeilor, 1514, Galeria Națională de Artă, Washington DC

Leonardo da Vinci

1452, Anchiano, aproape de Vinci – 1519, Cloux (Franța)

■ Unul dintre cei mai importanți maeștri ai Renașterii ■ În principiu, pictor și desenator, a proiectat și sculpturi și lucrări de arhitectură ■ În afara de artă, era preocupat de știință și tehnologie ■ A terminat foarte puține lucrări

■ 1452 Se naște în satul Anchiano, lângă Vinci, aproape de Florența, ca fiu nelegitim al unui notar

1472 Intră în breasla pictorilor Sf. Luca din Florența

1482 Se mută la Milano, unde lucrează pentru Ludovico Sforza

1493 Lucrează la o statuie ecvestră monumentală pentru Francesco Sforza

1495 Începe *Cina cea de tină*

1499 După răsturnarea de la putere a lui Ludovico Sforza, se mută la Florența, trecând prin Mantova și Veneția

1502 Devine inginerul militar al generalului Cesare Borgia

1503 Pictură fresca *Lupta de la Anghiari* din Palazzo Vecchio din Florența (nu s-a păstrat)

1508 Se întoarce la Milano

1510 Începe studiul anatomiei umane

1513 Călătorește la Roma

1516 Regele francez Francisc I îl invită la Castelul Cloux, de lângă Amboise

1519 Moare la Castelul Cloux, pe Loara

Mai mult decât oricare altă personalitate a Renașterii, Leonardo da Vinci a fost intruchiparea idealului umanist al omului universal. Copil din flori al unei cameriste, Leonardo a ajuns unul dintre cei mai influenți artiști ai tuturor timpurilor. Deși a terminat numai 17 picturi, care-i aparțin fără umbră de îndoială, a descoperit soluții pentru toate categoriile de probleme artistice. Generații întregi de artiști au beneficiat de pe urma inovațiilor sale. Compozițiile lui sunt armonioase și curgătoare, creând o extraordinară impresie de real. Leonardo a creat modulații foarte fine ale umbrei și ale luminii, în special pentru chipurile și peisajele din fundal. Personajele sale exprimă o gamă largă de emoții

■ Omul vitruvian, cca 1490, peniță sau creion pe hârtie, 34,3x24,5 cm, Galeria Academiei, Veneția

Alte lucrări importante ale lui Leonardo

Bunavestire, cca 1472-1477, Galleria Uffizi, Florența

Madona cu garoafă, cca 1474, Alte Pinakothek, München

Ginevra de' Benci, cca 1475-1478, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Madona Benois, cca 1478-1500, Ermitaj, St. Petersburg

Sf. Ieronim, cca 1480, Pinacoteca Vaticană, Roma

Adorația Magilor, cca 1487, Galleria Uffizi, Florența

Fecioara din grota cu stândi, cca 1483-1485, Muzeul Luviu, Paris

Portretul unui muzician, cca 1490, Pinacoteca Ambrosiana, Milano

■ Fecioara cu Pruncul și Sf. Ana, cca 1501-1512, ulei pe lemn, 168x130 cm, Muzeul Luviu, Paris

Ca în cazul altor lucrări ale sale, Leonardo a lăsat-o și pe aceasta neterminată. Sf. Ana îl zămbește blând Fecioarei Maria, fiica ei, care-i stă în poală. Aceasta, la rândul ei, se apleacă cu o urmă de neliniște înspre fiul ei Iisus, care se joacă cu un miel. Scena ne trimite la rolul

său de Miel crucificat pe altarul Domnului. Leonardo realizează un grup complex de figuri, care par a se afla în mișcare, rămânând, totuși, strâns înlanțuite. Prin dispunerea piramidală, favorizată de clasiici, a conferit picturii seninătate și armonie. Peisajul, cu munții dispărând în spatele perdelei de ceață albăstră, reflectă preocuparea lui Leonardo pentru studiul atent al naturii.

Se crede că doamna din imagine a fost iubita ducelui Ludovico il Moro, la curtea căruia Leonardo a lucrat mulți ani ca pictor, sculptor și inginer. Se spune că ar fi fost o muziciană talentată, că vorbea latina fluent și că participa deseori la întrunirile filozofice ale cărturarilor. Portretul de față dă impresia de realitate nu numai datorită detaliilor extrem de minuțios lucrate, ci și din cauza posturii foarte naturale a tinerei femei. În timp ce corpul ei este întors înspre stânga, ea pare să-și fi întors brusc capul spre dreapta, ca și cum ceva din acea direcție i-ar fi atras atenția. Leonardo a evitat profilul rigid sau vederea frontală, caracteristice portretisticii acelei perioade. Hermina, redată foarte naturalist, pare și mai reală din cauză că femeia o atinge.

■ Doamna cu hermină („Cecilia Gallerani”), cca 1490, ulei pe lemn, 55x40 cm, Muzeul Czartoryski, Cracovia

Leonardo da Vinci

■ **Studiu anatomic: embrion in uter**, cca 1509–1514, creion roșu, peniță și cerneală pe hârtie, 30,4x22 cm, Biblioteca Regală, Windsor

Leonardo nu se mulțumea să deseneze nuduri, care ajunseseră un loc comun în secolul XV. Pentru a înțelege mai bine cum funcționează corpul, el a disecat cadavre împreună cu anatomici de renume. Se pare că plănuia să publice un manual ilustrat de anatomie, pe care însă nu l-a terminat (cum n-a terminat nici tratatele de inginerie sau de artă a picturii).

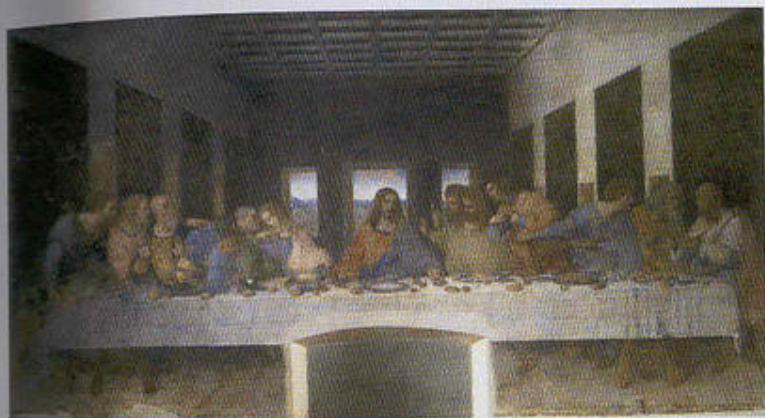
■ **Cap de față**, desen nedatat

Leonardo a fost un grafician și un desenator de geniu. A lăsat nenumărate schițe și studii – mai multe decât oricare alt artist renesanțist. El considera desenul o metodă de cercetare, parte a unui proces de înțelegere intelectuală și experimentare formală. Multe dintre schițele sale au fost făcute în grabă; altele sunt lucrate

subtil diferențiate. În crearea acestor figuri el a căutat întotdeauna să atingă frumusețea ideală. Inovațiile lui Leonardo nu se limitau numai la pictură. El încerca fără încetare să descopere cum funcționează totul. Dorindu-și mereu să ajungă la esența lucrurilor, a studiat medicina, optica, anatomia, geologia, cartografia și biologia. A lăsat în urmă schițe și caiete cu mii de pagini, ce fac dovada intuițiilor sale fundamentale cu privire la fenomenele naturale, devenind părintele ilustrației științifice. Arta era socotită o știință de Leonardo, o știință care necesita o foarte mare atenție pentru detalii și care se regăsea reflectată la nivelul întregului cosmos.

în cele mai mici amănunte. Majoritatea proiectelor sale artistice, precum pictura „Leda și lebăda”, ne sunt cunoscute numai ca desene pe hârtie. Din acest proiect n-au rămas decât studii preliminare și copii făcute de elevii săi. Părul ornamentat ne amintește de figurile feminine ale lui Botticelli și ne dezvăluie afinitatea lui Leonardo pentru liniile curbe.

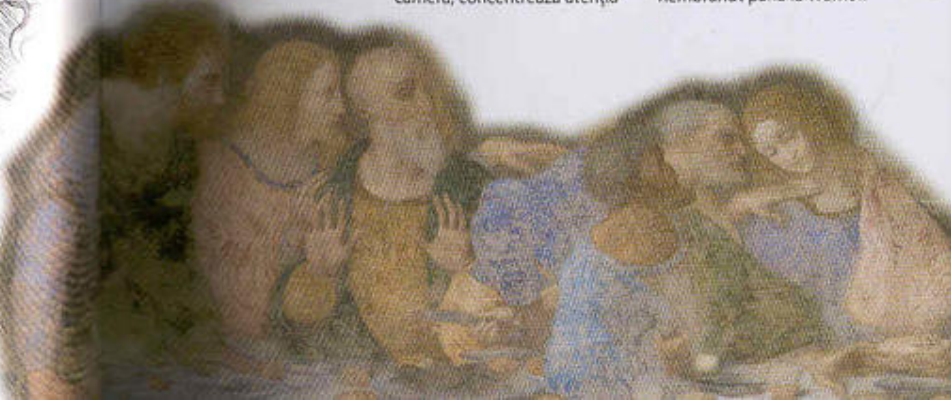

■ **Cina cea de Taină**, 1495–1497, frescă uscată, 422x904 cm, Biserica Santa Maria delle Grazie, Milano

Cei 12 discipoli sunt adunați în jurul lui Iisus pentru ultima masă de Paște înaintea crucificării sale. Leonardo prezintă momentul cu cea mai mare încărcătură emoțională, când Iisus spune „Unul dintre voi mă va trăda”.

Agitația apostolilor traversează masa. La stânga lui Iisus, Iuda se retrage înspăimântat. Iisus rămâne neclintit în centru, arătând cu mâinile întinse către pâinea și vinul de pe masă. Leonardo combină diferite reacții individuale, gesturi și temperamente într-o compoziție unitară. Perspectiva geometrică, cu ajutorul căreia este redată camera, concentrează atenția

privitorului asupra figurii lui Iisus. Cina cea de Taină nu mai fusese niciodată prezentată cu un asemenea dramatism. Leonardo a folosit tempera și uleiuri pe un perete uscat, o tehnică experimentală ce n-a rezistat în timp. În ciuda numeroaselor tentative de restaurare, s-au păstrat numai fragmente. Lucrarea a inspirat numeroși artiști, de la Rembrandt până la Warhol.

Mona Lisa

Mona Lisa este unul dintre cele mai celebre portrete din lume și, în același timp, una dintre cele mai misterioase picturi. Nu este cert nici măcar faptul că tabloul o reprezintă pe soția cetățeanului florentin Francesco

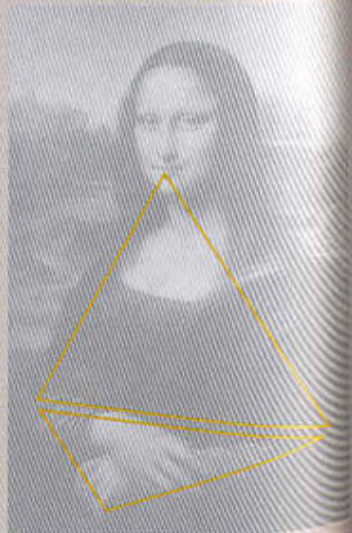
del Giocondo, numită Mona Lisa. Magia unică a picturii provine, probabil, din utilizarea stilului numit *sfumato*: o încețoșare delicată, aproape imperceptibilă, ce se regăsește în principal la nivelul trăsăturilor feței, dar și în peisaj. Leonardo a reușit astfel să evite precizia tăioasă și rigiditatea caracteristice portretisticii anterioare lui. Tonurile se amestecă, iar peisajul se contopește cu figura umană, cosmosul cu omul.

Zâmbetul Mona Lisei este unul dintre cele mai celebre din lume. Dar zâmbeste ea cu adevărat sau nu? Leonardo a obținut acest efect utilizând o tehnică de mare maestru. A lăsat expresia Mona Lisei în mod deliberat nedeterminată. O umbră fină deasupra colțurilor gurii și a ochilor întreține nesiguranța privitorului.

■ **Mona Lisa (La Gioconda)**, cca 1503-1506, ulei pe lemn, 77x53 cm, Muzeul Luvru, Paris

Forma *Mona Lisei* pare simplă, dar ținuta ei este bine calculată. Leonardo face, prin geometrie, ca figura să pară reală. În timp ce ochii ei privesc direct înspre noi, Leonardo întoarce torsoul spre stânga, dând viață compoziției.

Michelangelo Buonarroti

1475. Caprese – 1564. Roma

■ Unul dintre cei mai iluștri sculptori ai tuturor timpurilor ■ Personalitate artistică de marcă a Renașterii și unul dintre pionierii manierismului ■ Considerat în primul rând sculptor, este și autorul unor remarcabile fresce, proiecte arhitecturale și poeme ■ A lucrat pentru papi și pentru familia Medici

■ 1475 Se naște în satul Caprese, din Toscana

1488 Își face ucenicia cu pictorul florentin Domenico Ghirlandaio

1490–1492 Este invitat să locuiască la palatul lui Lorenzo de Medici Florența

1496 Se mută la Roma, unde creează prima sa *Pietă*

1501 Se întoarce la Florența și începe lucrul la statuia *David*

1504 Primește comanda pentru o frescă imensă a unei bătălii la Palazzo Vecchio din Florența, pe care n-o va termina niciodată

1505 Este chemat la Roma de către papa Iuliu II, pentru a-i proiecta monumentul funerar

1508 Începe frescele plafonului din Capela Sixtină

1520 Lucrează la capela mortuară a familiei Medici din biserica San Lorenzo de la Florența

1534 Se mută la Roma și începe *Judecata de Apoi*

1546 Preia conducerea lucrărilor la bazilica Sf. Petru și proiectează domul

1564 Moare la Roma

Provenind dintr-o familie din mica nobilime, a deprins de mic meșteșugul picturii de la Domenico Ghirlandaio. Apoi, a învățat să sculpteze împreună cu elevul lui Donatello (p. 128), Bertoldo di Giovanni. A studiat modelele sculpturii clasice în galeria familiei Medici și a avut contacte cu filozofii neoplatonicieni. Toate acestea l-au ajutat să-și formeze propria concepție artistică. Considera tipul de frumusețe indiană ca fiind o reflectare a divinității. Artă nu era pentru el o meserie, ci o provocare intelectuală. Michelangelo a fost primul artist care a fost venerat, încă din timpul vieții ca un geniu divin. A reușit să realizeze lucrări de dimensiuni impresionante.

■ **Pietă**, 1497–1499, marmură, înălțime 174 cm, Bazilica Sf. Petru, Roma

■ **David**, 1501–1504, marmură, înălțime 434 cm, Galeria Academiei, Florența

Cu această statuie a lui David, tânărul Michelangelo a creat primul nud masculin monumental de după

Antichitate (și, în același timp, una dintre cele mai renumite sculpturi din istoria artei). Michelangelo a reinterpretat figura tânărului păstor biblic,

transformându-l într-un erou puternic, plin de energie și curaj. Statuia gigantică fusese proiectată inițial ca stâlp de susținere pentru corul catedralei florentine; cu toate acestea, după ce a fost terminată, a fost amplasată în fața lui Palazzo Vecchio, ca simbol al comunității. Astăzi, în acel loc se găsește o copie, iar originalul se află la Galeria Academiei.

Alte lucrări importante ale lui Michelangelo

Lupta lăpiților cu centaurii, cca 1490–1492, Casa Buonarroti, Florența

Bacchus, 1496–1497, Muzeul Național Bargello, Florența

Madona din Bruges, 1498–1500, Notre-Dame, Bruges

Moise, cca 1513–1516, Sf. Petru în Vincoli, Roma

Victoria, cca 1520–1525, Palazzo Vecchio, Florența

Cavoul familiei Medici, 1521–1534, Biserica San Lorenzo, Florența

Michelangelo Buonarroti

■ **Sclav murind**, cca 1505–1516, marmură, înălțime 229 cm, Muzeul Luvru, Paris

Această sculptură ar fi trebuit inițial să facă parte din complexul funerar al papei Iuliu II. Deși Michelangelo a început lucrarea în 1505, ea n-a fost terminată decât un deceniu mai târziu, la o scară redusă față de

planurile originale. Artistul a făcut cadou sculptura, care n-a mai putut fi folosită acolo unde urma să fie amplasată. Figura masculină nudă, ce pare că se trezește dintr-un somn adânc, sau că se luptă cu moartea, simbolizează sufletul ce se eliberează din înlanțuirea trupului.

A conferit compozițiilor sale o claritate și o forță nemaivăzute până atunci. Idealizarea formei umane a depășit toate granițele cunoscute. A făcut din nud subiectul principal al artei sale, prezentându-l frumos și musculos, dar, în același timp, încărcat de spiritualitate și energie interioară. Michelangelo se considera în primul rând sculptor, dar a pictat de asemenea adevărate capodopere. Multe dintre lucrările sale au rămas neterminate, nu doar din cauza cerințelor papei, ci și din pricina standardelor pe care și le impunea sieși. În lucrările sale târzii, a abandonat armonia ideală și calmul Renașterii și a inițiat manierismul. Opera sa a fost o sursă de inspirație pentru Rubens (p. 234), Bernini (p. 222), Delacroix (p. 330) și Rodin (p. 364).

■ Sfânta Familie (Tondo Doni)

cca 1503–1504, tempera pe lemn, 120 cm diametru, Galeria Uffizi, Florența

Această compoziție rotundă este prima pictură cunoscută a lui Michelangelo

Renașterea 1420–1610

(și singura sa pictură de panou). Michelangelo a tratat această temă biblică tradițională în forma circulară populară în Florența. Tinerii goi din fundal sunt totuși destul de neobișnuiți.

S-ar putea ca Michelangelo să fi vrut să ilustreze legătura dintre lumea spirituală a Antichității și creștinism. Această legătură a constituit un subiect intens dezbătut de filozofii umaniști ai Renașterii.

■ Judecata de Apoi, 1534–1541, frescă, 17x13,3 cm, Capela Sixtină, Vatican

În fresca sa, *Judecata de Apoi*, Michelangelo a creat pe fațada Capellei Sixtine o mare gigantică de corpuri în mișcare. Oamenii ies din morminte pentru a fi judecați de Hristos. Contrar tradiției creștine, Iisus este reprezentat fără barbă și aproape dezbrăcat. Trupul său athletic seamănă mai mult cu acela al lui Apollo sau al lui Hercule. Chinurile damnaților din partea dreaptă a imaginii sunt redată de Michelangelo cu mult patos. Mare parte din personaje fuseseră inițial pictate nud, dar goličinea le-a fost acoperită mai târziu.

Michelangelo Buonarroti

Facerea lui Adam

Această frescă a devenit un simbol al Renașterii. Dumnezeu-Tatăl plutește în aer, purtat de ființe celeste. El lasă scânteia spiritului său divin să pătrundă în om. Omul, creat după chipul lui Dumnezeu, se trezește la viață. El nu mai este o creatură fără suflet, ci un spirit creator inspirat de cel Atotputernic – o ființă ce tânjește după perfecțiunea divină, precum artiștii și gânditorii Renașterii.

■ **Frescele de pe plafonul Capelei Sixtine** (vedere de ansamblu), 1508–1512, Vatican

Facerea lui Adam este parte a unei fresce de plafon gigantice, pe care Michelangelo a terminat-o în patru ani. A pictat scene din Vechiul Testament, de la Creație până la povestea lui Noe. Aceste scene sunt flancate de mari figuri de sibile și profeți.

Scânteia divină. Compoziția este pe cât de simplă, pe atât de ingenioasă, juxtapunând sfera pământească a lui Adam cu puterea divină. Cele două figuri nu se ating; cu toate acestea, aproape că poți simți scânteia divină trecând din degetul lui Dumnezeu către degetul lui Adam. Aceasta exprimă conexiunea spirituală dintre Dumnezeu și om.

■ **Facerea lui Adam**, 1508–1512, 280x570 cm, Vatican

Rafael

Raffaello da Urbino, Raffaello Santi, Raffaello Sanzio
cca 1483, Urbino – 1520, Roma

- Principalul reprezentat al Renașterii propriu-zise din Florența și Roma
- În secolele XVIII și XIX făcea sa o depășea pe aceea a lui Leonardo, sau Michelangelo
- A creat o serie de schițe arhitecturale și desene importante

cca 1483 Se naște, ca fiu al unui pictor din Urbino, unde primește și primele lecții de pictură

cca 1495 Călătorește la Perugia după moartea părinților săi și devine elev al lui Pietro Perugino

1501 Termină prima sa lucrare cunoscută, un altar pentru biserica San Nicola di Tolentino, din Città di Castello

1504 Se mută la Florența, unde îl cunoaște pe Leonardo și Michelangelo

1508 Pape Iuliu II îl cheamă la Roma, unde se face rapid cunoscut

1509 Creează picturi pentru Vatican și conduce un mare atelier, cu mulți ucenici

1513 Face schițele unei capelle mortuare în Santa Maria del Popolo, pentru un bancher din Roma, Agostino Chigi

1514 Preia conducerea lucrărilor de construcție la Sf. Petru după moartea lui Bramante

1515 Responsabil cu supravegherea și conservarea operelor antice din Roma

1520 Moare la Roma și este îngropat în Pantheon

Nici o fire meditativă ca Michelangelo (p. 150) și nici un cercetător neobosit precum Leonardo (p. 144), Rafael a fost un bărbat chipeș, cu o fire plăcută și echilibrată. Inteligent și extrem de talentat, a murit tânăr, la apogeul carierei sale. Fiu al unui pictor, Rafael a crescut în atmosfera culturală vie din Urbino și s-a alăturat atelierului pictorului Pietro Perugino, însușindu-și maniera sa elegantă de-a picta. În căutare de noi surse de inspirație, a călătorit la Florența, unde lucrau atât Leonardo, cât și Michelangelo. Rafael a preluat cu entuziasm noile lor idei: *sfumato*-ul estompat al lui Leonardo și limbajul sculptural puternic al lui Michelangelo. Odată cu tablourile sale dedicate Fecioarei Maria, tânărul Rafael s-a distins ca un artist de frunte.

■ Baldassare Castiglione,
cca 1514–1515, ulei pe pânză,
montat pe un panou, 82x67 cm,
Muzeul Luvru, Paris

Lucrări de Rafael

Logodna Fecioarei (Sposalizio),
1504, Pinacoteca Brera, Milano

Agnolo Doni,
cca 1506–1507, Palatul Pitti,
Florența

Madona cu sticlele,
cca 1506–1507, Uffizi, Florența

Punerea în mormânt,
1507 – 1508,
Galeria Borghese, Roma

Madona Albă,
1508, Galeria Națională de Artă,
Washington DC

Triumful Galateei,
cca 1511–1514,
Vila Farnesina, Roma

■ **Madonna della Sedia,**
1513–1514, ulei pe lemn, 71 cm
diametru, Palatul Pitti, Galleria
Palatină, Florența

Cea mai des reprodușă
pictură a lui Rafael, are
forma unui tondo.
Fiecare element al
picturii este parte
integrantă a unui tot
unitar și armonios.
Rafael a atribuit în
mod evident culori
distincte fiecărei
figuri, dar le-a
întrețesut într-o
atmosferă omogenă
prin fina modelare
a umbrelor. Jocul dintre
aproiere și depărtare este
fascinant: privirea Mariei
se adresează direct sensibilității
privitorului, dar brațul ei drept
trage personajele înspre ea,
creând distanță.

■ **Madonna del Prato,** 1505–1506, ulei pe
panou, 113x88 cm, Muzeul de Istoria Artei,
Viena

Această pictură este reprezentativă pentru
desenele fecioarei Maria făcute de Rafael în anii
petrecuți la Florența, când l-a întâlnit pentru
prima oară pe Leonardo. Ideea compozițională
a unui grup triunghiular care umple tot spațiul,
în interiorul căruia fiecare personaj se mișcă
liber, este în concordanță cu idealurile sale.
Maria se uită cu dragoste în jos, către fiul ei
Iisus și către Ioan Botezătorul. Cei doi par prinși
într-un joc copilăresc, dar țin în mâini o cruce,
aluzie la patimile lui Hristos. Nuanțele și umbrele
fin estompate indică influența lui Leonardo.
Pe de altă parte, peisajul strălucitor și fețele
pline, idealizate, contribuie la atmosfera
delicată și tandră a tabloului. Toate acestea
sunt în totală concordanță cu idealul lui Rafael.
El a reînvățat acest tablou într-o serie întreagă
de variante.

■ **Școala din Atena**, 1510–1511, frescă, 800 cm lățime, Sala Sigiliului, Vatican
Rafael a pictat o serie de fresce pentru biblioteca papei Iuliu II. Aflată inițial deasupra secțiunii de filozofie a bibliotecii, *Școala din Atena* este dedicată filozofiei. În centru stau Platon, înfățișat cu o barbă albă, și Aristotel.

Filozofii stau în fața unui măreț cadru arhitectural, amintind de proiectele lui Bramante pentru noul Sf. Petru. De cealaltă parte a bibliotecii, Rafael a pictat *Disputa*, care preamărește creștinismul și locul ocupat de Vatican în viața creștinilor. O a treia frescă, *Poezia*, înfățișează muzele și artele poetice.

Papa Iuliu II l-a adus la Roma, pentru a picta fresce de mari dimensiuni la Vatican. Rafael a onorat comanda cu ajutorul unui mare atelier. Ca arhitect, el a preluat, mai târziu, conducerea lucrărilor de construcție a noii bazei Sf. Petru și s-a dedicat descoperirii antichităților din oraș. Picturile sale au fost strâns legate de conceptele de armonie și echilibru. Astfel, Rafael și-a consolidat idealul său pictural, care avea să rămână influent secole de-a rândul.

■ **Papa Leon X cu doi cardinali** (Giulio de Medici și Luigi de Rossi), 1518–1519, ulei pe lemn, 154x119 cm, Palatul Pitti, Galeria Palatină, Florența

Papa Leon X, un om energic, a finanțat artiști precum Michelangelo și Rafael în vederea unor proiecte.

Rafael îl prezintă în fața unui codex deschis, ținând o lupă în mână. Siluetele mai mici ale celor doi cardinali cresc importanța figurii principale, iar amplasarea lor pe diagonală con-

feră portretului puterea de a ocupa tot spațiul încăperii. Rafael a creat un nou tip de reprezentare în arta portretului. În Roma era considerat cel mai de seamă portretist al vremii.

Madona Sixtină

Această pictură a fost falsificată și reprodușă de atâtea ori, încât astăzi e greu de spus care era semnificația ei originală. În această lucrare Rafael își dovedește măiestria. Ca într-o reprezentație scenică, perdelele verzi sunt trase deoparte, pentru a o dezvălui pe Fecioara Maria plutind printre nori. Veșmântul se mișcă ca și cum ar fi umflat de vânt. Papa Sixtus, de la care își trage numele lucrarea, se uită în sus către Maria, în timp ce Sf. Barbara închide cucernic ochii. Jos, doi îngeri își sprijină coatele pe marginea tabloului – un truc care trimite la baroc și la rococo. Bazată pe o configurație triunghiulară clasică, compoziția combină artistic grația cu demnitatea, o seriozitate profundă cu efecte vizuale surprinzătoare.

■ **Madona Sixtină**, cca 1513–1514, ulei pe lemn, Alte Meister Gallerie, Dresda

Expresia surprinsă a copilului Iisus este dificil de interpretat. Ea poate avea legătură cu

locația originală a picturii: pe altarul înalt de la San Sisto din Piacenza. În fața imaginii copilului se afla un mare crucifix. Iisus copil își vedea astfel viitorul – crucificarea prestabilită de Dumnezeu.

Giorgione

Zorzi da Castelfranco

cca 1477-1478. Castelfranco Veneto – 1510. Veneția

■ Întemeietor al picturii venețiene din apogeul Renașterii ■ A dezvoltat un colorit unic, cu tonuri catifelate și o ușoară înecătoșare ■ A adaptat desigur pentru teme poetice sau criptice

■ cca 1477-1478 Se naște Zorzi da Castelfranco

cca 1490 Își face ucenicia la Veneția, cel mai probabil în atelierul lui Giovanni Bellini

cca 1504 Pictază un altă pentru catedrala din Castelfranco, în nordul Italiei

1507 Primește o comandă la Veneția, pentru decorarea palatului dogelui

1508 Pictază fațada Fondaco dei Tedeschi (Casa negustorilor germani); tânărul Tizian îi este ucenic

1510 Moare la Veneția, probabil de ciumă

Lucrări de Giorgione

Judith, cca 1504, Ermitaj, St. Petersburg

Apus de soare (Il Tramonto), cca 1506-1510, Galeria Națională, Londra

Adorația păstorilor, cca 1508, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Cei trei filosofi, cca 1510, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Giorgione este unul dintre marile mistere din istoria artei. Nu se știe aproape nimic despre viața sa și numai șapte sau opt picturi îi pot fi atribuite cu certitudine. Cu toate acestea, este considerat unul dintre cei mai influenți artiști ai picturii europene. Giorgione s-a specializat în scene poetice de mici dimensiuni, create special pentru un cerc exclusivist de protectori rafinați din Veneția. Picturile sale își transmit mesajul aproape în totalitate prin intermediul coloritului. Contururile sunt mai puțin importante; desenul se retrage în spatele jocului de modulații coloristice. Pelsajul joacă un dublu rol, fiind atât purtător al semnificației, cât și revelator al atmosferei. Lumile create de Giorgione au o notă sensibilă, melancolică și visătoare. Se presupune că Giorgione s-a inspirat din surse literare și că a dorit ca lucrările sale să fascineze prin multiplicitatea semnificațiilor.

■ Laura, 1506, ulei pe pânză pe lemn, 41x34 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

O inscripție de pe spatele tabloului indică data finalizării și numele pictorului, Zorzi da Castelfranco, numele lui Giorgione în dialectul venețian. Crengile de laur sunt o aluzie la numele subiectului, Laura. Este unul dintre puținele portrete ale lui Giorgione, dar a influențat profund portretistica venețiană.

■ Furtuna, cca 1506, ulei pe pânză, 82x73 cm, Galeria Academiei, Veneția

Mai mult decât un element de fundal, natura devine în tablourile lui Giorgione subiectul real al picturii. Cerul este impresionant și vijelios. Semnificația personajelor din imagine nu este încă pe deplin limpede.

■ Venus dormind, cca 1510, ulei pe pânză, 108x175 cm, Gemäldegalerie Alte Meister, Dresda

Pictura neterminată a fost dusă la bun sfârșit după moartea lui Giorgione de către elevul său, Tizian (p. 164), ale cărui lucrări timpurii stau măturie a influenței maestrului său.

Tizian

Tiziano Vecellio

cca 1488–1490. Pieve di Cadore – 1576, Veneția

- Pictor venețian de prim rang ■ S-a manifestat în toate genurile picturale
- Și-a schimbat profund stilul pe parcursul carierei sale îndelungate
- I-a influențat pe Rubens și pe Velázquez

cca 1488–1490 Se naște Tiziano Vecellio în satul Pieve di Cadore

1508 Împreună cu Giorgione pictează frescele fațadei de la Fondaco dei Tedeschi din Veneția

1516 Începe lucrul la Assunta pentru biserica franciscană Santa Maria Gloriosa dei Frari din Veneția

1545 Pleacă la Roma

1551 Membru al Scuola Grande di San Rocco

1554 Pictură o serie de tablouri cu temă mitologică pentru Filip II

1566 Vasari îl vizitează pe Tizian în atelierul său

1576 Moare la Veneția

Tizian este unul dintre cei mai mari maeștri ai Renașterii. S-a bucurat de un succes imens în vremea sa. Printre protectorii artistului s-au numărat diferiți aristocrați din Italia, orașul Veneția, regii Franței și ai Spaniei, papa și împăratul german.

S-a născut în mica regiune alpină din zona Pieve di Cadore. La vârsta de nouă ani a plecat la Veneția, însoțit de fratele său. S-a specializat mai întâi în arta mozaicului, dar s-a mutat foarte curând în atelierul lui Giovanni Bellini (p. 142). Influența acestuia se manifestă cu predilecție în coloritul strălucitor, dar concentrat, și în compoziția armonioasă și limpede a lucrărilor sale timpurii. De o la fel de mare importanță pentru el a fost și Giorgione (p. 162), care l-a luat ucenic. Renumele lui Tizian a depășit cu repeziune granițele Veneției. Spirit universal și inventiv, Tizian nu s-a limitat niciodată la abordarea unui singur gen. Pictura sa religioasă abandonează convențiile tradiționale și îndrăznește să propună compoziții asimetrice, care au continuat să fie influente până în baroc. A pus bazele unor noi stiluri portretistice, așa cum a fost cel revelat de portretul ecvestru al lui Carol V.

■ **Înălțarea Fecioarei (L'Assunta)**, 1516–1518, ulei pe lemn, 690x360 cm, Santa Maria Gloriosa dei Frari, Veneția

Această pictură de altar, animată și plină de forță, este cutremurătoare chiar și privită de la distanță.

Alte lucrări importante ale lui Tizian

Amor sacru și amor profan, 1514, Galeria Borghese, Roma

Madonna familiei Pesaro, 1519–1526, Santa Maria dei Frari, Veneția

Papa Paul III cu doi cardinali, 1545, Galeria Națională din Capidimonte, Napoli

Ecce Homo, cca 1558–1560, Galeria Națională, Dublin

■ **Bacchus și Ariadna**, 1520–1523, ulei pe pânză, 175x190 cm, Galeria Națională, Londra

Zeul vinului, Bacchus, este înveșmântat numai într-o bucată de pânză. El sare din carul său înspre o Ariadna înspăimântată. Silueta ei se pierde în fundalul cerului, alcătuind o singură unitate coloristică. În jumătatea dreaptă a compoziției se aglomerează o mulțime turbulentă de menade și de satiri cu picioare de țap, redați în tonuri calde, de pământ. Cu coloritul său luxuriant, lucrarea întrupează idealurile renascentiste despre Antichitate.

Compoziție divizată Tabloul este împărțit pe diagonală în două triunghiuri. Zona în care se află cerul albastru dă impresia de nemișcare. Celălalt triunghi redă, în nuanțe de verde și maro, o adevărată forfotă. Reprezentarea servitorului lui Bacchus luptându-se cu un șarpe e influențată de sculptură.

■ Portretul unui bărbat,

cca 1512, ulei pe pânză, 81x66 cm, Galeria Națională, Londra

Multă vreme s-a crezut că acest tablou celebru este un portret al poetului Ariosto. De fapt, este, cel mai probabil, un autoportret al lui Tizian la o vârstă mai tânără.

În picturile sale istorice cu temă mitologică, Tizian a introdus întreg spectrul emoțiilor umane. Numeroasele sale nuduri feminine au constituit puntea de legătură dintre frumusețea poetică din vremea lui Giorgione și dinamismul și senzualitatea caracteristice stilului baroc. În ultima perioadă a vieții, Tizian a trecut printr-o dramatică schimbare stilistică, atât în ceea ce privește alegerea temelor, cât și în coloritul paletelor, care s-a întunecat pe măsură ce explora diferite alte efecte de culoare. A început să folosească o tușă liberă, plină de energie, care a depășit granițele dintre obiecte și persoane. Opera lui Tizian realizează trecerea fundamentală de la Renașterea târzie venețiană, traversând manierismul, către un stil mai îndrăzneț și individualist, care a depășit cu mult epoca și care poate explica influența covârșitoare pe care-a avut-o asupra lucrărilor unor artiști cum au fost Rembrandt (p. 244), Delacroix (p. 330) și chiar asupra unora din Epoca Modernă.

■ Incoronarea cu spini, cca 1570, ulei pe pânză, 280x182 cm, Alte Pinakothek, München

În această lucrare târzie, Tizian reia un subiect pe care-l mai tratase în urmă cu treizeci de ani. Stilul abrupt, aspru și coloritul umbrat, întunecat fac din *Incoronarea cu spini* un tablou de o intensitate emoțională și de o modernitate unice. Contururile și formele se șterg. Culoarea este aceea care transmite scena. Stilul sumar de mai târziu al lui Tizian a fost aspru criticat de către Giorgio Vasari.

Până în secolul XIX, acest stil de a picta a fost mereu discreditat, iar criticile au fost însoțite de acuzații de senilitate și cecitate. De-abia la începutul epocii moderne l-au fost recunoscute forța și profunzimea de expresie. Deși aparent neterminată, pictura sugerează o concepție radical novatoare asupra artei.

■ Venus din Urbino, 1538, ulei pe pânză, 119x165 cm, Galeria Uffizi, Florența

Cea mai celebră reprezentare a Venerei făcută de Tizian a fost comandată de ducele de Urbino, Guidobaldo III della Rovere.

Cu siguranță, nu se adresa, cu implicațiile ei erotice explicite, ochilor privitorului obișnuit. Întrebarea dacă femeia înfățișată este într-adevăr zeita Venus este încă intens dezbătută, dat fiind că ea stă întinsă într-un interior

renascentist, iar cele două servitoare din fundal sunt de asemenea îmbrăcate după moda vremii. Spre deosebire de *Venus dormind* a lui Giorgione (pe care a terminat-o Tizian), *Venus din Urbino* se uită direct către privitor.

Correggio

Antonio Allegri da Correggio
cca 1489–1534. Correggio

■ Predecesor al barocului și al rococoului ■ Îndrăznește elemente de mișcare și reducere a perspectivei ■ A creat altare și imagini sacre, fresce de boltă de mari dimensiuni și scene mitologice poetice și senzuale

- cca 1489 Se naște Antonio Allegri, fiul unui negustor, în orașul Correggio din Emilia
- 1514 Pictează un altar pentru biserica San Francesco din Correggio
- ca. 1518 Se presupune că a călătorit la Roma, unde a studiat lucrările lui Rafael și ale lui Michelangelo
- 1519 Preia comanda unei serii de picturi murale pentru mănăstirea San Paolo din Parma
- 1526 Începe lucrul la marea frescă de boltă a catedralei din Parma
- 1534 Moare la Correggio

■ **Danae**, cca 1531, ulei pe pânză, 161x193 cm, Galeria Borghese, Roma

Tabloul face parte dintr-o serie de patru lucrări, prezentând relațiile amoroase ale lui Zeus, după *Metamorfozele* lui Ovidiu. Frumoasa fiică a regelui, închisă de tatăl ei într-un turn, este vizitată de către Zeus sub forma unei ploii de aur. Cupidon îl ajută îndatoritor pe Zeus. Artă senzuală și erotică, dar niciodată vulgară, a lui Correggio, a constituit un model pentru artiștii din rococo.

■ **Adorația păstorilor**, 1522–1530, ulei pe pânză, 156,5x188 cm, Gemäldegalerie, Dresda

Lumina nu provine în această scenă de noapte de la o sursă naturală, ci, mai curând, emană de la nou-născutul Hristos, simbolizând calitatea sa de lumină a lumii. Correggio conferă stilului *chiaroscuro*, al contrastelor acute de lumină și umbră, o nouă funcție, care anticipează barocul.

Alte lucrări importante ale lui Correggio

Logodna mistică a Sf. Ecaterina, cca 1510, Muzeul Luver, Paris

Patru sfinți, 1517, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Fresca de tavan, cca 1518–1519, Mănăstirea San Paolo, Parma

Înălțarea Fecioarei, 1526–1530, frescă de boltă, Catedrala din Parma

Venus și Cupidon, 1524–1527, Muzeul Luver, Paris

Venus, Amor și un satir, cca 1525, Galeria Națională, Londra

■ **Răpirea lui Ganimede**, cca 1531, ulei pe pânză, 163,7x70,5 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Zeus, deghizat în vultur, îl răpește pe frumosul băiat, ridicându-l cu ghearele în aer. Correggio alege un format alungit, de portret, cu reducere a dinamice de perspectivă, optând pentru un peisaj apropiat de acvarelă, în sfumato.

Paolo Veronese

1528. Verona – 1588. Veneția

■ A executat compoziții festive, adesea la scară mare, cu efecte spațiale iluzioniste ■ A ținut un mare atelier, în care lucrau atât fratele și fiul său, cât și nepoții ■ A dominat împreună cu Tizian și Tintoretto peisajul artistic venețian

1528

Se naște la Verona, ca fiu al unui pietrar

1541

Învăță să picteze, la Verona, sub îndrumarea lui Antonio Badile, pe a cărui fiică o va lua mai târziu de nevastă

1551

Pictează fresce la Villa Soranzo din Castelfranco

1552

Pictează *Ispitirea Sf. Anton* pentru Catedrala din Mantua în stilul său timpuriu, care combină un punct de perspectivă situat la baza tabloului cu siluete inspirate de Michelangelo

1553

Se stabilește la Veneția

1555

Își dezvoltă un stil propriu

1560

Călătorește la Roma

1561

Decorează Villa Maser, proiectată de Andrea Palladio

1565–1580

Lucrează într-un stil mai clasic

1577

Preia redecorarea sălii Marelui Consiliu din Palatul Dogilor, ce fusese distrusă într-un incendiu

1583

Introduce lumina crepusculară în tablourile sale, amplificând efectul dramatic

1588

Moare la Veneția

Paolo Veronese a fost ultimul dintre reprezentanții de marcă ai apogeului Renașterii din Veneția. Deși era contemporan cu manieristii, nu a fost influențat de experimentele lor stilistice expresive și turbulente. Impresionat de Tizian (p. 164) și de Michelangelo (p. 150) și-a format un stil mult mai maiestuos și monumental, ce anticipa arta epocii baroce. A executat imense fresce de plafon în *trompe-l'oeil* la Palatul Dogilor, a decorat cu fresce palatele unor nobili venețieni bogați și a pictat numeroase altare. A tratat temele religioase cu aceeași eleganță și măreție cu care a abordat subiectele mitologice. Impactul vizual al tablourilor sale a fost intensificat printr-o paletă coloristică bogată și strălucitoare. Mai mult decât orice altceva, acest colorit splendid a fost cel care a inspirat pictorii de mai târziu. Giovanni Battista Tiepolo (p. 280), un pictor din rococo, și Eugene Delacroix (p. 330) au fost, amândoi, profund influențați de lucrările lui Veronese.

Alte lucrări importante ale lui Paolo Veronese

Frescele de boltă cu Povestea lui Esther, 1555–1556, San Sebastiano, Veneția

Fresca de la Villa Barbaro, cca 1560–1562, Villa Barbaro, Maser

Familia lui Darius în fața lui Alexandru, 1565–1570, Galeria Națională, Londra

Viziunile Sf. Elena, cca 1570, Galeria Națională, Londra

Hristos mort, 1576–1582, Ermitaj, St. Petersburg

Ospățul din casa Levitului, 1573, Galeria Academiei, Veneția

Venus și Marte, cca 1580, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Găsirea lui Moise, cca 1580, Muzeul Prado, Madrid

Alegoria Forței și a Înțelepciunii, cca 1580, Colecția Frick, New York

Triumful Veneției, 1580–1585, Palatul Dogilor, Veneția

Nunta din Cana Galilei, 1562–1563, ulei pe pânză, 660x990 cm, Luvru, Paris

Punctul culminant al artei lui Veronese l-au constituit scenele de mari dimensiuni

ce înfățișau diverse festivități biblice. El reușește să pună în scenă - ca într-o magnifică reprezentație teatrală - agitația numeroaselor figuri bogat înveșmântate. Abundența

de detalii naturaliste, arhitectura complexă asigură un cadru de desfășurare cu adevărat maiestuos, revelându-ne influența arhitecților Renașterii venețiene, Palladio și Sansovino.

Paolo Veronese

Agnolo Bronzino

Agnolo di Cosimo

1503, Monticelli – 1572, Florența

■ Reprezentant de seamă al manierismului din Florența ■ A aplicat cultura cu o netezime perfectă, a idoma emailului ■ A dezvoltat un nou stil al portretului de curte ■ Unul dintre membrii fondatori ai Academiei Florentine

■ 1503 Se naște ca Agnolo di Cosimo

1523 Lucrează cu profesorul Pontormo în Certosa del Galluzzo, lângă Florența

1530 Intră în slujba ducelui Guidobaldo de Urbino

1533 Pictează fresce în vilele Medici de lângă Florența

1539 Proiectează decorațiile pentru nunta lui Cosimo I

1540 Pictor de curte al lui Cosimo I de Medici

1572 Moare la Florența

Atunci când Bronzino și-a început cariera artistică, Renașterea trecuse deja de perioada ei de înflorire. Profesorul său, Jacopo da Pontormo, aparținea primei generații a manieriştilor florentini, care abandonaseră echilibrul și armonia Renașterii. Bronzino a preluat de la el folosirea culorilor strălucitoare, în maniera coloriştilor. Ca pictor de curte al ducilor de Medici, și-a câștigat o situație privilegiată. A pictat portrete și a proiectat decorații pentru sărbători, tapiserii și fresce religioase. Picturile sale extrem de precise, perfecte din punct de vedere tehnic, elimină orice urmă de spontaneitate, emoție și mișcare. Totul la ele este artificial, auster, elegant și rece – exact așa cum cerea eticheta de la curte.

Alte lucrări importante ale lui Bronzino

Ugolino Martelli, cca 1535, Gemäldegalerie, Berlin

Cosimo I, 1537, Ermitaj, St. Petersburg

Portretul Lucreziei Panciatichi, cca 1540, Galeria Uffizi, Florența

Traversarea Mării Roșii, cca 1540, Palazzo Vecchio, Florența

Coborârea de pe cruce, 1545, Muzeul de Arte Frumoase, Besançon

■ Eleonora de Toledo și fiul ei, 1544, ulei pe lemn, 115x96 cm, Galeria Uffizi, Florența

Eleonora era nevasta primului duce de Medici, Cosimo I, cel care l-a numit pe Bronzino pictor al curții. Portretul este impresionant prin coloritul său strălucitor și prin detaliile sale minuțios lucrate. Nu înfățișează personalități individuale, ci servește mai curând ca indicator al statutului social al personajelor.

■ Triumful Venerei, cca 1540–1550, ulei pe lemn, 146,5x116,8 cm, Galeria Națională, Londra

Cu catifelarea sa erotică, de porțelan, cu compoziția sa artificială și simbolismul său inteligent, tabloul se adresează

comanditorilor de la curtea regelui Francisc I la Franței. Alegoria reprezintă misterul dorinței și al iubirii.

Agnolo Bronzino

Parmigianino

Francesco Mazzola

1503, Parma – 1540, Casalmaggiore

■ A adus o contribuție importantă la dezvoltarea manierismului ■ Între al, a stat în umbra lui Correggio ■ A creat portrete, picturi mitologice și religioase și fresce. ■ A influențat Școala de la Fontainebleau din Franța

- 1503 Se naște Francesco Mazzola, la Parma
- 1521 Este trimis în ducatul Viadana, Milano
- 1522 Decorează cu fresce două capele ale Catedralei din Parma
- 1523 Lucrează împreună cu Correggio la Catedrala din Parma
- 1524 Pleacă pentru trei ani la Roma, unde studiază, în principal, lucrările lui Rafael
- 1527 Fuge la Bologna, după ce Roma este devastată de mercenarii lui Carol Quintul
- 1530 Se întoarce în Parma și pictează cele mai importante lucrări ale sale, inclusiv fresca neterminată din biserica Madonna della Staccata
- 1540 Moare la Casalmaggiore, lângă Cremona, din cauza frigurilor

■ **Autoportret în oglindă convexă**, 1524, ulei pe lemn, 24,4 cm în diametru, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Tânărul Parmigianino și-a pus la încercare talentul și predilecția pentru efectele extreme de perspectivă în acest autoportret neobișnuit. Își pictează distorsionat fața și mâna ca și cum ar fi văzute într-o oglindă convexă. Efectul este accentuat de faptul că lucrarea a fost realizată pe o mică bucată de lemn convexă.

Numele de Parmigianino face referire la locul de origine al artistului, Parma. Fiu al unui pictor, el provenea dintr-o familie de artiști și s-a dovedit un talent precoce. La începutul carierei sale a fost influențat de Correggio (p. 168), care lucrase de asemenea la Parma. Mai târziu, la Roma, Rafael (p. 156) a devenit marele său model, cu care, conform contemporanilor, semăna fizic. Parmigianino a fost un pictor complex, un mare portretist și unul dintre primii artiști din Italia cărui i s-a comandat o gravură. Este cunoscut în mod special pentru lucrările sale târzii, reprezentative pentru manierism. Corpurile sale zvelte, alungite, și punctele de perspectivă neobișnuite sunt însă surprinzătoare. Arta sa are o eleganță rafinată, fiind o artă cerebrală, care rămâne distantă.

■ **Studiu pentru Madonna dal collo lungo**, cca 1535, desen în cretă roșie pe hârtie, Galeria Academiei, Veneția

■ **Madonna dal collo lungo (Madonna cu gâtul lung)**, 1534 – 1540, ulei pe lemn, 219x135 cm, Galeria Uffizi, Florența

Cea mai cunoscută pictură a manierismului, ea ilustrează perfect cât de mult s-au îndepărtat artiștii celei de-a doua jumătăți a secolului XVI de idealurile renascentiste. Parmigianino a stilizat corpul Madonei și al Pruncului, conferindu-le proporții complet nenaturale. Membrele sunt extrem de lungi și de zvelte. Gâtul grațios al Madonei reflectă perfect coloana din fundal prin paloarea sa de alabastru. Eleganta compoziție a lui Parmigianino este încărcată de simbolism. Corpul adormit al Cristului copil formează o cruce, și duce cu gândul, prin lipsa sa de viață, la moarte.

Alte lucrări de Parmigianino

Lorenzo Cibo (atribuire), 1523, Muzeul de Artă, Copenhaga

Mitul Diane și al lui Acteon, 1524, Rocca Fontanellato, lângă Parma

Portretul unei tinere, 1524–1527 (sau 1535–1537), Galeria Națională din Capodimonte, Napoli

Viziunea Sf. Ieronim, 1527, Galeria Națională, Londra

Cupidon, cca 1523–1524, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Madonna della Rosa, 1528–1530, Gemäldegalerie Alte Meister, Dresda

Pallas Atena, cca 1539, Colecția Regală, Windsor

Tintoretto

Jacopo Robusti

1518–1594, Veneția

- Alături de Tizian și Veronese, cel mai important pictor venețian al secolului XVI
- Unul dintre principalii reprezentanți ai manierismului italian
- A creat o artă de efect, cu lumini și perspective maiestruoase

■ 1518 Jacopo Robusti se naște la Veneția

1539 Lucrează ca maestru independent

1547–1548 Călătorește la Roma

1565 Devine membru al Confreței Scuola di San Rocco și decorează clădirea

1566 Membru al Academiei Florentine

1594 Moare la Veneția

Tintoretto a lucrat aproape numai în Veneția. Dintre marii pictori venețieni ai secolului XVI, a redat cel mai bine principiile manierismului. Din lucrările sale transpare o exaltare încordată. Efecte de lumină neliniștitoare și contraste puternice de lumină-întuneric caracterizează marile compoziții pe care le-a creat pentru bisericele venețiene, pentru confrerii și la comanda statului, pentru Palatul Dogilor. În tratarea temelor religioase clasice experimenta cu încântare noi moduri, folosind alinamente spațiale îndrăznețe și perspective extreme.

Lucrări de Tintoretto

Adultera în fața lui Hristos, cca 1547, Gemaldegalerie, Dresda	Crearea Căii Lactee, cca 1575–1580, Galeria Națională, Londra
Suzana și bătrânii, cca 1560–1565, Muzeul de Istoria Artei, Viena	Cina cea de taină, cca 1592–1594, San Giorgia Maggiore, Veneția

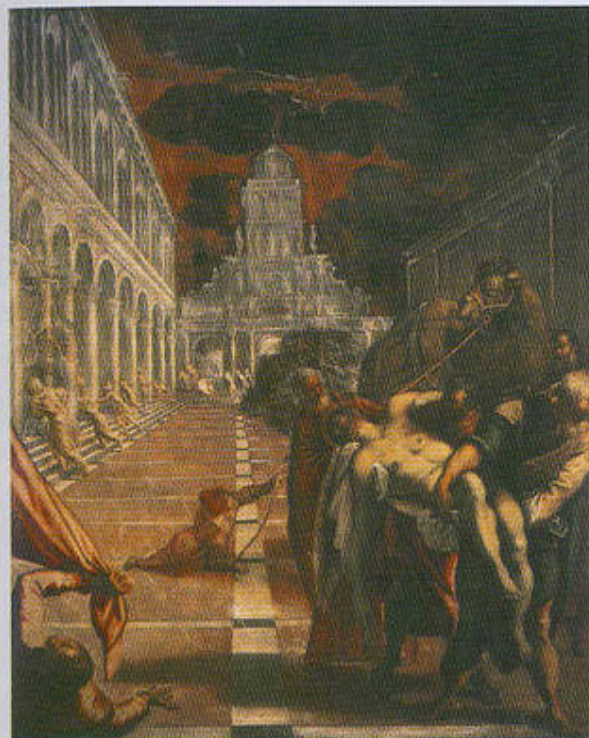
■ Adorația păstorilor, 1579–1581, ulei pe pânză, 542x455 cm, Scuola Grande di San Rocco, Veneția

Odată cu Tintoretto, subiectul cunoaște o nouă și îndrăzneță punere în scenă. Tintoretto a împărțit pictura în două niveluri suprapuse și i-a poziționat pe Hristul nou-născut pe podeaua falsă a unui hambar din Betleem. Culoarele sale tremurătoare și întunecoase și maniera schițată de-a picta amintesc de lucrările târzii ale lui Tizian.

■ Răpirea corpului Sf. Marcu, 1562, ulei pe pânză, 398x337 cm, Galeria Academiei, Veneția

Recuperarea corpului Sf. Marcu, pe cale de-a fi ars pe rug, după ce fusese martirizat, este înfățișată de Tintoretto sub un cer încărcat de furtună, ca un eveniment dramatic, de o forță vizionară fantastică. Alinierea clădirilor în perspectivă dă greutate și adâncime tabloului. Toate personajele sunt surprinse într-o stare de agitație intensă. Stilul său schematic, intens, i-a adus mare faimă în timpul vieții, dar a suscitât și multe critici.

■ Marte și Venus surprinși de Vulcan, cca. 1555, ulei pe pânză, 135x198 cm, Alte Pinakothek, München

Zeul Vulcan își surprinde soția, Venus, împreună cu iubitul ei, Marte, care se ascunde sub o masă. Această lucrare de tinerețe a lui Tintoretto ilustrează interesul său pentru perspectivă, pentru efecte spațiale și compoziții cu construcție asimetrică. Silueta lui Vulcan este reflectată de o oglindă aflată în spatele său.

Giambologna

Jean de Bologne, Giovanni Bologna
1529, Douai – 1608, Florența

■ Cel mai important sculptor italian la trecerea dintre apogeul Renașterii și Barocul timpuriu ■ A lucrat în marmură și bronz ■ A creat sculpturi în mărime naturală, monumente și figurine de bronz

- 1529 Se naște Jean de Bologne; primește primele lecții de la sculptorul Jacques Dubreucq
- 1554 Pleacă la Roma
- cca. 1556 Se stabilește la Florența
- 1559 Participă la o competiție a sculptorilor în Florența, alături de Cellini și Ammannati
- 1561 Sculptor de curte al Medicilor
- 1563 Lucrează în Bologna la fântâna Neptun
- 1587 Începe statuia ecvestră a lui Cosimo I
- 1608 Moare la Florența

Flandarul Jean de Bologne, cunoscut în Italia ca Giovanni Bologna, sau Giambologna, a fost cel mai influent sculptor manierist din Italia. La Roma, a fost influențat de Antichitatea clasică și de Michelangelo (p. 150). Figurile sale pline de viață alcătuiesc o punte între lucrările târzii ale lui Michelangelo și stilul dinamic al lui Bernini (p. 222). Giambologna a fost prețuit încă din timpul vieții, lucrând în principal la Florența, în slujba familiei Medici. Cu o măiestrie tehnică de adevărat virtuoz, forțându-i limitele cunoscute, a explorat noi posibilități în sculptura în bronz. Figurile sale par să zboare, să umble și să se întoarcă în spațiu. A creat scene senzuale și sofisticate, cu trupuri contorsionate și șerpuitoare. Figurinele sale de bronz erau obiecte de colecție râvnite în toată Europa și au avut o influență covârșitoare atât asupra contemporanilor, cât și a sculptorilor de mai târziu.

■ **Apenin**, 1580, piatră, peste 10 m înălțime, într-un parc lângă Villa Demidoff, Pratolino (lângă Florența)

Sculptura colosală, ce poate fi accesată prin interior, personifică lanțul muntos al Apeninilor italieni, sub forma unui bărbat cu barbă,

a cărui imagine este reflectată în apa unui lac. Granițele dintre natură, sculptură și arhitectură se șterg în această strălucită realizare, dovadă atât a înclinației manieriste către depășirea tuturor limitelor, cât și a popularității figurilor la scară gigantică.

■ **Mercur**, 1580, bronz, 187 cm înălțime, Muzeul Bargello, Florența

Cel mai cunoscut personaj al lui Giambologna reușește imposibilul: Mercur, mesagerul zeilor, pare să învingă gravitația și să-și ia zborul, cu picioarele sale înaripate, purtat cu repeziune de briză. Sculptorul virtuoz balansează

greutatea pe un singur punct de sprijin. Mercur plutește într-un curent de aer suflat din gura lui Zefir, zeul vântului. Gestul său ascendent îi accentuează imponderabilitatea.

Lucrări de Giambologna

- Triton**, 1560–1570, Muzeul Metropolitan de Artă, New York
- Samson ucigând un filistin**, cca. 1567, Muzeul Victoria și Albert, Londra
- Înger**, 1596, Galeria Națională a Australiei, Canberra
- Hercule și Anteu**, cca. 1600, Rijksmuseum, Amsterdam
- Statuia ecvestră a lui Ferdinando I de Medici**, cca. 1600, Muzeul Liechtenstein, Viena
- Apollo**, cca. 1600, Palazzo Vecchio, Florența
- Taur**, cca. 1600, Muzeul de Arte Frumoase, Boston

■ **Răpirea Sabinelor**, cca 1583, marmură, 410 cm înălțime, Piazza della Signoria, Florența

Mai multe siluete în formă de S se înfășoară una în jurul celeilalte într-o spirală ascendentă. Este realizarea perfectă a concepției compoziționale numite *figura serpentinata*, figură în serpentină. Poziționarea personajelor îndeamnă privitorul să facă înconjurul lucrării, descoperind noi și interesante perspective. Sculptura reprezintă legenda clasică a răpirii Sabinelor de către romani. Forța și brutalitatea sunt redată cu măiestrie în această operă dinamică. Lucrarea constituie apogeul activității lui Giambologna ca sculptor al Medicilor.

Giuseppe Arcimboldo

1527–1593, Milano

- Probabil cel mai bizar artist al Manierismului european ■ Prin portretele sale compuse din fructe, flori, sau animale, ocupă o poziție unică în istoria artei.
- A lucrat serii ■ S-a bucurat de o mare popularitate în timpul vieții
- Aproape uitat după moarte, astăzi, lucrările sale sunt deseori copiate

1527

Născut la Milano, ca fiu al unui pictor

1549

Lucrează împreună cu tatăl său la catedrala din Milano, făcând, printre altele, și vitralii

1562 Este numit portretist al curții de la Praga de către Ferdinand I, păstrând această funcție și sub succesorii săi, Maximilian I și Rudolf II

1563 Pictază primul portret alegoric, *Vara și Iarna*

1580 Este ridicat la rangul de nobil de către Rudolf II

1587 Se întoarce la Milano

1593 Moare la Milano

Lucrări de Arcimboldo

Iarna, 1563, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Apa, 1563–1564, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Avocatul, 1566, Gripsholm Slott, Suedia

Bucătarul, ca. 1570, Muzeul Național, Stockholm

Grădinarul, ca. 1590, Muzeul Civic, Cremona

■ *Bibliotecarul*, 1566, ulei pe pânză, 97x71 cm, Skoklosters Slott, Balsta
Draperia este trasă la o parte, scoțând la iveală o creatură care nu e altceva decât un morman de cărți. Imaginația lui Arcimboldo a creat cele mai bizare aglomerări și a profitat de tendința aparatului nostru perceptiv de a căuta forma familiară a feței și a trăsăturilor umane. Obiectele folosite pentru alcătuirea portretelor sale le conferă acestora un plus de semnificație.

■ *Rudolf II ca Vertumnus*, 1591, ulei pe lemn, 70,5 x 57,5 cm, Colecția baronului R. von Essen, Skoklosters Slott, Balsta

Detaliile sunt realiste, dar nu și întregul; portretul împăratului Rudolf II înfățișat cu chipul lui Vertumnus, zeul roman al vegetației și al transformării, este realizat doar din legume, fructe și flori. Un joc vizual plin de umor, care arată interesul prinților vremii pentru tot felul de curiozități din natură și artă.

■ *Primăvara*, 1573, ulei pe lemn, 76 x 63,5 cm, Muzeul Luvru, Paris

Acest profil, alcătuit din flori și frunze, este o alegorie a primăverii. Face parte din prima serie a celor patru anotimpuri, realizată de artist ca pictor al curții împăratului Ferdinand I.

El Greco

Domenicos Theotocopoulos

cca 1541, Candia (Heraklion, Creta) – 1614, Toledo

■ Grec, a lucrat în Italia și, cea mai mare parte a vieții, în Spania. ■ A pictat în principal scene religioase, dar și portrete și câteva peisaje. ■ În atelierul său au fost create numeroase versiuni ale acestor picturi.

■ 1541 Se naște în Creta Domenicos Theotocopoulos; învață să picteze icoane

1567

Călătorește la Veneția și studiază în atelierul lui Tizian

1570 Sosește la Roma, unde se află sub patronajul cardinalului Alessandro Farnese

1577 Se stabilește definitiv în Spania și lucrează în principal pentru biserică

1579 Creează un tablou pentru regele Filip II

1614 Moare la Toledo

Laocoon,

cca 1610-1614, ulei pe pânză, 137,5x172,4 cm, Galeria Națională de Artă, Washington DC

Singura pictură cu subiect mitologic a lui El Greco tratează lupta lui Laocoon și a fiilor săi cu un șarpe uriaș. Tema a ajuns la modă datorită unei sculpturi descoperite la Roma în 1506. El Greco își plasează în mod deliberat personajele în opoziție cu idealul clasic al frumuseții

Numele El Greco înseamnă „grecul” în spaniolă. Domenicos Theotocopoulos s-a născut într-un sat montan din Creta și a fost educat în spiritul tradiției icoanelor bizantine. A fost elevul lui Tizian în Veneția și a preluat ceva din influența lui Tintoretto. În Spania Contrareformei a găsit climatul de pietate și liniște spirituală pe care-l căuta. Din surse și tradiții artistice distincte și-a creat un stil personal inconfundabil, de mare expresivitate. Reprezentanții sale de sfinți, tablourile cu Hristos extatic făceau apel direct la sentimentele religioase ale privitorului. Din punct de vedere artistic, coloritul lor antinaturalist, proporțiile personajelor deliberat distorsionate și spațiul pictural aparent nerealist al lucrărilor sale ne trimit la o formă modernă de expresionism.

■ **Dezbrăcarea lui Hristos**, cca 1580, ulei pe pânză, 285x173 cm, Catedrala din Toledo

Îmbrăcat cu un veșmânt de un roșu sângieru, Hristos domină compoziția, urmat îndeaproape de soldații romani, dintre care unul îi smulge hainele. În timp ce un altul pregătește crucea. El Greco reușește să surprindă momentul dinaintea crucificării cu o maximă intensitate spirituală.

Alte lucrări importante ale lui El Greco

Hristos vindecând orbii, cca 1570, Alte Meister Galerie, Dresda
Înmormântarea contelei de Orgaz, 1586, Santo Tomé, Toledo
Hristos alungând

trădătorii din Templu, cca 1600, Galeria Națională, Londra
Vedere asupra orașului Toledo, cca 1610, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

■ **Învierea lui Hristos**, cca 1600, ulei pe pânză, 275x127 cm, Muzeul Prado, Madrid

Un Hristos imponderabil, de o strălucire radioasă, se înalță către ceruri. Tratatul difuz al luminii, tonurile reci, mișcările extatice și forma alungită a siluetei sunt, toate, caracteristice lui El Greco. Mai radical decât oricare artist al epocii sale, el lasă în urmă idealurile de frumusețe și realism ale Renașterii, pentru a atinge o intensitate nemiitănită a expresiei.

Rogier van der Weyden

Roger de la Pasture

cca 1399/1400. Tournai – 1464. Bruxelles

■ Cel mai influent pictor al vremii sale în Flandra și Germania ■ A combinat reprezentarea sentimentului religios cu eleganța rafinată de la curte ■ A pictat în genuri pe lemn ■ A creat picturi religioase și portrete desăvârșite

■ **1399/1400** Se naște Roger de la Pasture, fiu al unui tociar

1427 Intră în atelierul din Tournai al lui Robert Campin, pictor de frunte al vremii sale

1432 Devine membru al breslei pictorilor din Tournai

1435 Este numit pictor oficial al orașului Bruxelles, lucrează pentru curtea burgundă și pentru patriatul orașului

1450 În anul aniversar, așa numitul an-sfânt, pleacă într-un pelerinaj la Roma, vizitează curtea familiei Este din Ferrara și lucrează pentru familia Medici la Florența

1464 Moare la Bruxelles

Rogier van der Weyden a fost, în timpul vieții, un artist de renume internațional. A introdus în Italia, în timpul unei călătorii la Roma, tehnica picturii în ulei, pe care o perfecționase în Flandra. Multe dintre metodele folosite în compozițiile sale cu tematică religioasă vor fi adoptate de succesorii săi, mai ales în Germania și Țările de Jos. Van der Wyden a combinat desenul zvelt al figurilor, caracteristic perioadei gotice, cu un stil naturalist detaliat, folosind culori strălucitoare în redarea concentrată a sentimentului religios. În ciuda marelui succes de care s-a bucurat în timpul vieții, lucrările sale au căzut în uitare secole de-a rândul, până când istoricii de artă i-au reconstituit opera pe baza dovezilor documentare.

■ Întâlnirea Marii

cu Elizabeta, cca 1435, tempera pe lemn, 57,5x36,2 cm, Muzeul de Arte Plastice, Leipzig

Două femei, însărcinate în mod miraculos – Maria și Elizabeta, mama Sf. Ioan Botezătorul – se întâlnesc. Gesturile gingașe fac ca tema teologică a tabloului să se împletească cu o dimensiune foarte umană. Peisajul flamand extraordinar de precis redat în fundal înlocuiește des întâlnitul fundal auriu medieval. Un mare atelier și numeroși succesori, inclusiv Hugo van der Goes și Hans Memling, au făcut să se răspândească noile ide ale lui van der Weyden.

Lucrări de van der Weyden

Sf. Luca pictând-o pe Sf. Fecioară, cca 1435, Muzeul de Arte Frumoase, Boston

Altarul Miraflores, cca 1435–1445, Gemäldegalerie, Berlin

Tripticul celor Șapte Taine, ca. 1451–1455, Muzeele Regale, Anvers

■ **Coborârea de pe Cruce**, cca 1435–1440, ulei pe lemn, 220x262 cm, Muzeul Prado, Madrid

Lucrarea cea mai reprezentativă a lui Rogier van der Weyden este, cu personajele ei aproape în mărime naturală, extrem de mare pentru o lucrare flamandă timpurie. Pictorul a proiectat un altar sculptat și colorat, fără nici un peisaj în fundal, păstrând fundalul auriu folosit în Evul Mediu. Hristos și Maria, înveșmântați în albastru, domină tabloul. Figura Mariei Magdalena, aflată la dreapta, îmbină realismul cu redarea subtilă a sentimentelor.

Jan van Eyck

Înainte de 1395. Maaseik – 1441 Bruges

■ Intemeietor al vechii picturi flamande și al realismului ei revoluționar
 ■ Face descoperiri în tehnica picturii în ulei ■ Folosește perspectiva liniară și aeriană ■ Sunt cunoscute numai două lucrări semnate ■ Aparține în Italia drept unul dintre cei mai de seamă artiști ai vremii din Europa de Nord

■ Înainte de 1395

Se naște la Maaseik

1425 Intră în serviciul ducelui de Burgundia, Filip cel Bun, ca șambelan și pictor de curte; întreține, în numele ducelui, diverse misiuni diplomatice în Spania și Portugalia

din 1430 lucrează

în principal în Bruges, ca pictor al curții și al orașului

1431 Se căsătorește și își cumpără o casă în Bruges

1432 Termină Altarul de la Gent, început de fratele său, Hubert

1441 Moare la Bruges

■ Madona cancelarului

Rolin, cca 1434–1436, ulei și tempera pe lemn, 66x62 cm, Muzeul Luuvru, Paris

Spiritualul și lumescul se întâlnesc în același spațiu. Nobilul, înveșmântat într-un brocat de preț, ingenuchează în fața Fecioarei, care-l ține pe Iisus. În fundal se întinde un peisaj terestru, înfățișat într-o subtilă perspectivă aeriană. Interiorul este reprezentat din perspectivă liniară.

Pictorul olandez Jan van Eyck a fost multă vreme considerat inventatorul picturii în ulei, când, de fapt, el a fost doar primul care a folosit această tehnică exclusiv pentru pictura pe lemn. Tot el a fost acela care a exploatat la maximum luminozitatea și strălucirea caracteristice picturii în ulei. Cu ajutorul tehnicii sale artistul a obținut efecte extraordinare. Modul său de a trata lumina și spațiul a constituit temelia creațiilor de mai târziu ale pictorilor olandezi.

■ **Soții Arnolfini, 1434**, ulei pe lemn, 82x60 cm, Galeria Națională, Londra

Portretul dublu înfățișează un cuplu îmbrăcat după toate rigorile vremii. În acest tablou, van Eyck a dezvoltat pictura

în ulei prin reproducerea fidelă a luminii și a diverselor materiale: lemn, postav, metal sau sticlă. Multe dintre elementele redată sunt simboluri. Căinele, spre exemplu, semnifică fidelitatea conjugală.

Alte lucrări importante ale lui Jan van Eyck

Fecioara cu Pruncul, cca 1418, Genialdegalerie, Berlin

Judecata de Apoi, cca 1430, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Portret de bărbat, 1432, Galeria Națională, Londra

Cardinalul Niccolò Albergati, cca 1432, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Madonna Lucca, cca 1434, Institutul de Artă Stadel, Frankfurt

■ **Bărbat cu turban, 1433**, ulei pe lemn, 33x26 cm, Galeria Națională, Londra

■ **Adam și Eva (secțiune din Altarul poliptic al Mielului Mistic), 1432**, ulei pe lemn, 350x450 cm, St. Bavo, Gent

Aceste personaje sunt printre primele figuri nude reprezentate naturalist în timpurile moderne.

Jan van Eyck

Hieronymus Bosch

Jeroen van Aken

cca 1450–1516, 's-Hertogenbosch

- Un singuratic ingenios ■ Cel mai original și enigmatic artist al timpului său
- Multe dintre personajele sale sunt reprezentate într-o lume bizară, mereu legată de creștinism ■ A creat o armonie luminescentă de culori

cca 1450 Se naște Jeroen van Aken, într-un oraș olandez de provincie, într-o familie de pictori originară, probabil, din Aachen

1486/87 Intră în Confreria Notre-Dame, un grup religios conservator foarte influent, cu care va păstra legături toată viața și pentru care realizează multe lucrări

1504 Filip cel Frumos, duce de Burgundia, îi comandă o pictură de mari dimensiuni cu Judecata de Apoi

cca 1510 Își schimbă radical stilul, creează compoziții compacte cu personaje mari, care par să se apropie de privitor. Încoronarea cu spini și Purtarea Crucii

1516 Moare în 's-Hertogenbosch

Hieronymus Bosch și-a petrecut, probabil, toată viața în liniștitul oraș olandez 's-Hertogenbosch, căruia îi datorează numele. Se știe foarte puține lucruri despre el, dar se presupune că era profund implicat în viața spirituală și religioasă a orașului său. Bosch era membru al Confreriei Notre-Dame, un grup dedicat cultului Fecioarei, de care va rămâne foarte legat pe tot parcursul vieții. Confreriile dedicate venerării Fecioarei erau foarte răspândite în Europa în timpul Evului Mediu. Cea din care făcea parte Bosch era deosebit de bogată și era implicată în majoritatea activităților culturale din 's-Hertogenbosch. Lucrările lui Bosch au fost foarte apreciate în timpul vieții sale. Era obiectul unei admirații ieșite din comun în Spania, unde se află azi câteva dintre lucrările sale cele mai cunoscute. Picturile lui Bosch alcătuiesc o lume în sine. Scenele lor, de un fantastic grotesc, sunt lucrate până în cel mai mărunț detaliu și abundă de creaturi bizare, semiumane, asemănătoare insectelor sau amfibienilor. Picturile sale sunt inspirate din miniaturile manuscriselor medievale și din sculptura romană. În ciuda elementelor și a stilului medieval

■ **Judecata de Apoi,** panou central al unui triptic, cca 1505–1510, ulei pe lemn, 164x127 cm, Academia de Arte Plastice, Viena

Hristos stă pe tronul său, un curcubeu, ca judecător al lumii. Sub el, tristețea, violența și haosul au pus stăpânire pe pământ. Dezordinea

apocaliptică reface dezastrul Gomorei. Monștrii de culoarea giuvaerurilor nu trezesc numai spaima, ci și o puternică fascinație de natură estetică.

Hieronymus Bosch

■ **Grădina desfătărilor lumești**, cca 1505–1510, ulei pe lemn, 220x389 cm, Muzeul Prado, Madrid

Acest triptic a fost unic în vremea sa. Deși păstrează forma unui altar rabatabil,

nu a fost creat pentru o biserică, ci pentru un public privat. Narațiunea începe din aripa stângă a tripticului, cu *Facerea*. Panoul central înfățișează un paradis terestru al

excesului sexual. Dar universul acesta idilic e o iluzie, lucru ce devine evident odată cu al treilea panou, în care sunt înfățișate ladul și pedepsirea păcătoșilor.

■ **Grădina desfătărilor lumești**, cca 1510, ulei pe lemn, Muzeul Prado, Madrid

Lucrări de Hieronymus Bosch

Epifania (Adorația Magilor), cca 1480–1490, Muzeul de Artă, Philadelphia

Sf. Cristofor, cca 1480–1490, Muzeul Boymans van Beuningen, Rotterdam

Carul cu fân, cca 1485–1490, Muzeul Prado, Madrid

Încoronarea cu spini, cca 1500, Galeria Națională, Londra

Sf. Ieronim rugându-se, cca 1500, Muzeul de Artă Frumoasă, Gent

Corabia nebunilor, cca 1500, Muzeul Luvru, Paris

Ispitirea Sf. Anton, cca 1505–1506, Muzeul Prado, Madrid

Facerea Lumii, cca 1504–1510, Muzeul Prado, Madrid

al lucrărilor, Bosch este un artist revoluționar. Nici un alt pictor înaintea sa nu dedicase atât de mult spațiu unor asemenea creaturi sau fantezii. Interpretarea lucrărilor sale este, chiar și în zilele noastre, mai controversată decât a oricărui alt artist dinaintea Epocii Moderne.

Se consideră că proverbele și jocurile de cuvinte sunt sursa majoră a inspirației sale. Temerile, grijile și conflictele vremii își găsesc și ele expresia în lucrările lui Bosch. În principiu, era un spirit religios și moralist, cu o viziune extrem de pesimistă asupra lumii, care condamna natura păcătoasă a omului. Contemporanii săi extrăgeau învățăminte morale din lumile înspăimântătoare pe care le-a creat. În afara câtorva imitatori, Bosch nu a avut succesori. Cu toate acestea, lumile sale fantastice, de coșmar, i-au inspirat pe artiștii de mai târziu, în mod special pe suprarealiștii secolului XX, precum Salvador Dalí (p. 456).

Deși în muzeele din Europa și America se găsesc numeroase tablouri de Hieronymus Bosch, el a fost intens copiat de artiștii de mai târziu, astfel încât numai cca 30 dintre lucrări îi pot fi atribuite cu oarecare precizie.

Pieter Bruegel cel Bătrân

cca 1525–1530, Breda – 1569, Bruxelles

■ Picturi moralizatoare și didactice despre viața satului și peisaje cu personaje mitice sau religioase ■ Apogeul picturii flamande a secolului XVI

cca 1525–1530

Se naște probabil la Breda

1551

Membre al breslei

pictorilor din Anvers

1552 Călătorește în Italia,

unde lucrează împreună

cu miniaturistul

Giulio Clovio

1555 Face gravuri în cupru

pentru Hieronymus Cock,

editor din Anvers

1563 Se mută la Bruxelles

1569 Moare în Bruxelles

Lucrări de Bruegel

Proverbele, 1559,

Muzeul de Stat,

Berlin

Secerătorii, 1565,

Muzeul Metropolitan

de Artă,

New York

Începuturile lui Pieter Bruegel cel Bătrân nu ne sunt cunoscute. Singurul său predecesor și spirit afin este Hieronymus Bosch (p. 188), ale cărui lucrări le cunoșcuse cu siguranță. Deși operele sale timpurii se află predominant sub influența tradiției flamande, cele mai târzii au o oarecare notă italiană, apărută probabil în urma călătoriilor în Italia. Picturile și gravurile sale pe cupru s-au bucurat de un mare succes încă din timpul vieții. Ca întemeietor al „dinastiei Bruegel” și cel mai important membru al ei, a primit și supranumele de „Bruegel al țăranilor”. Toate picturile databile se încadrează într-o perioadă de numai 10 ani. Multe dintre tablourile sale abundă în personaje și sunt pline de aluzii la zicale și proverbe populare. Plăcerea provocată de urmărirea desfășurării vizuale a poveștii le face, deseori, să pară amuzante, dar ele intenționează să fie și moralizatoare, reflectând o viziune pesimistă asupra lumii și umanității. Pictorii olandezi din secolul XVII s-au inspirat din lucrările lui Pieter Bruegel cel Bătrân.

■ **Parabola orbilor**, 1568, tempera pe pânză, 86x154 cm, Galeria Națională, Napoli

Multe dintre tablourile lui Bruegel ridiculizează prostia umană. Cu o intensitate de-a dreptul funestă, el ilustrează pictural cuvintele lui Hristos din Evanghelia după Matei: „Iar dacă orbii îi vor conduce pe cei fără vedere, cu toții se vor prăbuși în șant.”

■ **Turnul Babel**, 1563, ulei pe lemn, 114x155 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Bruegel descrie povestea biblică a construirii turnului Babel și a apariției limbilor pe pământ cu o extraordinară minuție a detaliului. Turnul trebuia să ajungă la

cer, dar Dumnezeu a împiedicat acest lucru prin confuzia limbilor. Ca în multe picturi de Bruegel, mesajul moralizator este evident.

■ **Vânători în zăpadă**, 1565, ulei pe lemn, 117x162 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

De pe un deal se deschide o perspectivă largă asupra unui peisaj de iarnă. Un rând de copaci conduce ochiul privitorului în depărtare. Aparent extrem de realistă, imaginea atent calculată a lui Bruegel a reprezentat un punct de cotitură în istoria peisagisticii, în special datorită redării convingătoare a atmosferei antotimpului.

Pieter Bruegel cel Bătrân

Albrecht Dürer

1471–1528. Nürnberg

■ Figură dominantă a Renașterii din nordul Europei ■ Ca artist, a fost un *homo universalis*, precum Leonardo și Michelangelo ■ A întreprins studii sistematice ale proporțiilor și perspectivei ■ A fost extrem de influent, atât în calitate de grafician, cât și de pictor

- 1471 Se naște la Nürnberg ca fiu al unui avar, căruia îi devine ucenic
- 1486 Intră în atelierul lui Michael Wolgemut
- 1490 Călătorește la Basel, Colmar și Strasbourg
- 1494 Se întoarce la acasă și se căsătorește cu Agnes Frey; pleacă în Italia
- 1505 Călătorește în Italia pentru a doua oară
- 1512 Ilustrează cartea de rugăciuni tipărită special pentru împăratul Maximilian I
- 1518 Ia parte la ședințele Dietei imperiale de la Augsburg
- 1520 Călătorește în Olanda
- 1522 Se convertește la luteranism
- 1526 Se dedică scrierilor teoretice
- 1528 Moare la Nürnberg

■ **Madona Rozariului**, 1506, ulei pe lemn, 162x194,5 cm, Galeria Națională, Praga
Altarul o prezintă pe Madona pe tron, împărțind rozarii asistenței. Papa Iuliu II și împăratul Maximilian I ingenuchează în prim plan. Dürer s-a introdus și pe sine în tablou, în colțul din dreapta, sus.

Opera lui Albrecht Dürer demonstrează un interes atotcuprinzător pentru lumea din jur și pentru figura umană. Stilul artistului se află sub influența unui profund sentiment religios, dar și sub propria dorință necondiționată de a pătrunde atât legile naturii, cât și pe cele ale artei. S-a născut în Nürnberg, un prosper centru al comerțului și al artelor, Dürer a fost unul dintre primii artiști nord-europeni care a călătorit în Italia. A părăsit Germania datorită izbucnirii unei epidemii de ciumă, dar și din cauza dorinței de a-și lărgi orizontul artistic. În Veneția s-a întâlnit cu Giovanni Bellini, care era deja, la acea epocă, destul de înaintat în vârstă. Dürer s-a familiarizat cu ideile lui Leonardo (p. 144) și a studiat

■ **Cei patru Apostoli**, 1526, ulei pe lemn, 215x76 cm (fiecare panou), Alte Pinakothek, München

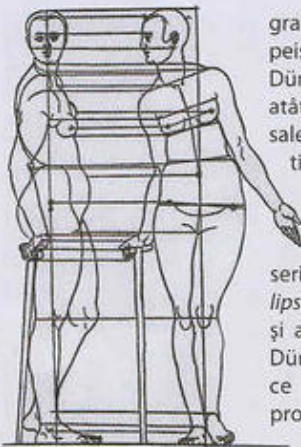
Cea mai celebră lucrare a lui Dürer a fost și ultima. Cu doi ani înaintea morții, artistul a donat cele două panouri înfățișându-i pe cei patru apostoli, Petru, Ioan, Paul și Marcu, orașului său natal, Nürnberg. Prin strălucirea lor plină de culoare și înfățișarea lor statuară, cele patru figuri monumentale demonstrează influența lui Giovanni Bellini, cu care Dürer studiasse în Veneția. Cei patru bărbați sunt reprezentanți a patru vârste și temperamente diferite. În ei se împletesc tradiția artistică de la nord de Alpi cu grandioarea clasică a Antichității și a Renașterii italiene. În esență, grupul reflectă ideea lui Luther despre o comunitate echitabilă a credincioșilor într-o biserică reformată.

■ **Artist folosind un dispozitiv optic**, din *Instrucțiuni pentru măsurătorile cu rigla și compasul*, 1525, xilogravură, 13,1x18,8 cm, Nürnberg

Ilustrația lui Dürer explicitează folosirea uneltelor ajutătoare pentru obținerea unei reproduceri cât mai exacte a perspectivei. Prin folosirea unui fir bine întins, prins de un scripet, cei doi bărbați reproduc, punct cu punct, forma unei lăute pe o suprafață de desen, ce poate fi îndoită într-o parte.

■ **Model al proporțiilor corpului feminin**, 1528, xilogravură din *Potru cărți despre proporțiile corpului uman*, Nürnberg

Dürer era convins că natura se ghidează după anumite legi. Scopul studiilor sale asupra proporțiilor era de a descoperi regulile frumuseții ideale.

■ **Iarbă înaltă**, 1503, acuarelă și gușa pe hârtie, 41x31,5 cm, Graphische Sammlung Albertina, Viena

Dürer a pictat o palmă de pământ cu iarbă, pădăii și plante la dimensiunile lor reale și în mediul lor natural, înregistrând fiecare detaliu, oricât de mărunț. „Pentru că, într-adevăr, arta se află în natură, iar cine reușește să o smulgă de acolo, o stăpânește”, scria la un moment dat Dürer.

gravurile pe cupru ale lui Mantegna (p. 140). A pictat peisaje în acuarelă într-un stil surprinzător de modern. Dürer a fost binecuvântat cu un talent excepțional atât pentru pictură, cât și pentru desen. Portretele sale, se numără printre cele mai remarcabile ale timpului său. Picturile sale religioase sunt adânc înrădăcinate în arta nordică, dar alcătuiesc și o punte către Renașterea italiană. A contribuit la dezvoltarea gravurii pe cupru și a publicat o serie de gravuri cu subiect creștin, incluzând *Apocalipsa Sf. Ioan* și *Patimile*. Aceasta i-a adus celebritatea și a exercitat o mare influență asupra altor artiști. Dürer a lăsat în urmă un tratat neterminat de pictură, ce include capitole despre perspectivă, despre proporțiile umane și despre fortificațiile militare.

■ **Melancolie I**, cca 1513-1514, gravură pe cupru, 24x19 cm

Pierdută în contemplație, o figură feminină înaripată, personificarea caracterului melancolic, își sprijină bărbia în palmă. Ea poartă o cunună de lauri, simbol al gloriei și al izbânzii, și e înconjurată de numeroase obiecte simbolice: o clepsidră, reprezentând natura trecătoare a vieții; o balanță, simbol al echilibrului și al dreptății; diverse figuri geometrice și unelte asociate meseriilor tehnice sau artelor liberale. Bogăția motivelor prezente în această lucrare provoacă privitorul la reflecție și permite o multitudine de interpretări. Din timpurile vechi, melancolia a fost văzută ca un atribut tipic spiritelor artistice.

Alte lucrări de Dürer

- Autoportret, 1493, Muzeul Luzern, Paris
- Doi muzicieni, 1503-1504, Muzeul Wallraf-Richartz, Köln
- Adorația Magilor, 1504, Galeria Uffizi, Florența
- Portretul unei tinere venețiene, 1505, Muzeul de Istoria Artei, Viena
- Fecioara cu Pruncul și Sf. Ana, 1519, Muzeul Metropolitan de Artă, New York
- Hieronymus Holzschuher, 1526, Muzeul de Stat, Berlin

■ **Portretul mamei lui Dürer**, 1514, cărbune pe hârtie, 42,3x30,5 cm, Muzeul de Stat, Berlin

Dürer și-a desenat mama la vârsta de 63 de ani. O înfățișează fără nici o înfrumusețare, ca pe o bătrână ce a dus o viață grea. Până la acea dată, urâtenia și bătrânețea aveau o conotație puternic negativă. Studiul lui Dürer anunța o reevaluare a acestui ideal.

Tilman Riemenschneider

cca 1460, Heiligenstadt sau Osterode – 1531, Würzburg

■ Unul dintre cei mai importanți artiști din Germania, de la începutul timpurilor moderne ■ Riemenschneider a îmbinat o religiozitate expresivă cu o redare realistă a chipurilor umane ■ A lucrat în principal în lemn de tei, dar și cu alabastru, calcar și marmură

- cca 1460 Se naște în Heiligenstadt, sau Osterode, din munții Harz
- 1483 Se stabilește la Würzburg, unde conduce un atelier de succes și se alătură breslei pictorilor
- 1485 Devine maestru și obține cetățenia în Würzburg, prin căsătorie
- 1504 Intră în consiliul local al orașului
- 1520 Devine primar al orașului Würzburg
- 1525 În timpul Războiului țărănesc, se aliază cu țărănii; odată cu învingerea acestora este pedepsit cu închisoarea, tortura și pierderea întregii averi
- 1531 Moare la Würzburg

Tilman Riemenschneider poate fi considerat un artist al Goticului târziu sau al Renașterii timpurii, în funcție de perspectiva din care e privit, căci opera sa constituie o punte între stilul vechi și cel nou.

Medievale sunt bogatele și complicatele rame ale altarelor sale. Dar chipurile realiste ale figurilor și nudurile sale atent studiate anunță o nouă epocă. A abandonat pictura și ornamentația bogată, caracteristică sculpturilor și reliefurilor sale timpurii. Sfinții și apostolii îndemneau privitorul să mediteze pe marginea Bibliei. Aceasta era modalitatea sa de a răspunde exigențelor Reformei.

■ Adam, 1510, lemn de păr, 24 cm înălțime, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Deși figura tinerească corespunde încă idealurilor de frumusețe gotice, detaliile realiste și rotirea în formă de S a trupului fac dovada unui interes renăscut pentru corpul uman, precum și pentru reprezentarea artistică a acestuia.

Alte lucrări de Riemenschneider

Evangelheliștii, 1490–1492, parte a altarului de la Münnerstadt, Muzeul Bode, Berlin

Sf. Ieronim și leul, 1490–1495, Muzeul de Artă, Cleveland, Ohio

Episcop șezând, cca 1495, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Mormântul episcopului Rudolf von Scherenberg, 1495–1499, Würzburg

Mormântul împăratului Henric II și al soției sale, 1499–1513, Bamberg

Altarul Sângelui Sfânt, 1510–1513, Michaelskapelle, Rothenburg

■ Adormirea Maicii Domnului, cca 1505–1510, lemn de tei, 7x3,5m, Herrgottskirche, Creglingen-am-Taube

Secvența centrală a Altarului Mariei o reprezintă pe Maria înălțându-se la cer. Artistul a creat el însuși personajele principale în mărime naturală, deși a lăsat ca diverse secțiuni ale imensei lucrări să fie terminate de ucenicii săi.

■ Cina cea de Taină, cca 1501–1505, lemn de tei și de păr, 416 cm lățime, Biserica Sf. Jakob, Rothenburg

Apostolii sunt adunați în jurul mesei pentru ultima cină a lui Iisus. Masa este înclinată în față, permițându-ne o mai bună vedere a scenei. Hristos este reprezentat în partea stângă, un pic mai mare decât restul figurilor, semn al importanței sale. Această lucrare, de o mare virtuozitate artistică, reprezintă partea centrală a unui altar în patru secțiuni, numit Altarul Sângelui Sfânt. Accentul cade pe chipurile pline de caracter și de vitalitate, fiecare cu expresia sa caracteristică. Prin intermediul fețelor contemplative ale apostolilor, antrenati cu toții în discuție, credințioșii puteau relaționa cu scena atât de asemănătoare realității. Creând spărturi în fundalul lucrării, Riemenschneider a permis luminii să inunde ansamblul. În compozițiile sale, el revenea adesea la modele grafice aparținând lui Dürer sau lui Martin Schongauer.

Tilman Riemenschneider

Matthias Grünewald

Mathis Gothardt Neithardt
cca 1480, Würzburg – 1528, Halle

■ Unul dintre cei mai mari artiști germani ai tuturor timpurilor ■ Un colorat înțeles neobișnuit, de o intensitate gradată ■ A lucrat de asemenea ca inginer, hidrotehnician, maestru constructor, fabricant de săpun și colorist

- 1480 Se naște Mathis Gothardt Neithardt
- 1509 Intră în slujba arhiepiscopului de Mainz, Ulrich von Gemmingen
- 1511 Numit în postul de șef al construcțiilor la palatul Aschaffenburg
- 1516 Numit pictor de curte al cardinalului Albrecht de Brandenburg, arhiepiscop de Mainz
- 1525 Simpatizează cu Reforma și cu răscălatele țărănești
- 1528 Moare la Halle

În ciuda ansamblului de opere lăsate de artist, dovadă a unei puteri creatoare ieșite din comun, nu se știe aproape nimic concret despre el. Până și numele, Grünewald, este bazat pe o greșeală ulterioară. În documentele timpurii este numit Mathis Pictor. Se presupune că a călătorit în Italia și Franța. Întreaga putere creatoare a lui Grünewald este concentrată în remarcabila sa operă *Altarul de la Isenheim*, o lucrare de o zguduitoare forță emoțională. În timpul vieții a fost prețuit de arhiepiscopii-electori ca pictor de curte, dar în secolul XVII era deja aproape uitat. La începutul secolului XX a fost redescoperit cu mare entuziasm. Pictorii expresioniști, precum Otto Dix, s-au inspirat din lucrările sale.

■ **Studiu pentru Sf. Anton**, pentru *Altarul de la Isenheim* din 1515, cărbune, pensulă și guașă albă pe hârtie, 289x203 mm, Kupferstichkabinett, Berlin

Acest desen bine conservat este un studiu preliminar pentru Sf. Anton, prezentat în timpul unei conversații cu Sf. Pavel pe cel de-al treilea panou al *Altarului de la Isenheim*. Sf. Anton are trăsăturile abatelui Guido Guersl, comanditarul picturii. S-au păstrat numai 35 de desene.

Alte lucrări importante de Grünewald

Batjocorirea lui Hristos, cca 1504, Alte Pinakothek, München

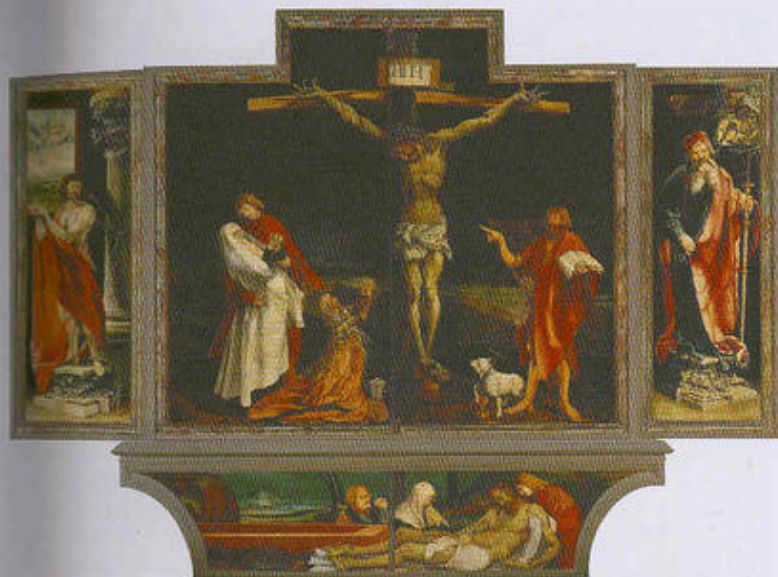
Răstignirea, cca 1511–1520, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Fecioara din Stuppach, cca 1517–1519,

Biserica din Stuppach

Sf. Erasmus și Sf. Mauritius, cca 1520–1524, Alte Pinakothek, München

Tripticul de la Aschaffenburg, cca 1523, Freiburg im Breisgau

■ **Altarul de la Isenheim**, cca 1513–1515, tempera și ulei pe pânză, 69x650 cm, Muzeul Unterlinden, Colmar

Celebrul Altar de la Isenheim este un poliptic monumental cu zece panouri și figuri sculptate. Modalitatea obișnuită de expunere îi prezintă la stânga și la dreapta pe sfinții Sebastian și Anton, iar dedesubt – punerea în mormânt. În centru este prezentată răstignirea, pe un fundal întunecat; corpul maltrat al lui Hristos, cu membrele

contorsionate de durere, este flancat de Maria, îmbrăcată în alb, cu o față de-o paloare cadaverică, împietrită în suferință. Alături de ea stau Sf. Ioan și Maria Magdalena. La dreapta, Ioan Botezătorul arată către Mântuitorul muribund. Atunci când polipticul este deschis, în zilele de sărbătoare, apare strălucitoare viziunea Mântuirii. În extraordinar de expresivă reprezentare a învierii, Grünewald ne înfățișează un Hristos ce se înalță într-un spectru de culori dinamice, sugerând o luminozitate celestă.

Albrecht Altdorfer

cca 1480, probabil Regensburg – 1538, Regensburg

- Unul dintre pionierii peisagisticii în arta germană. ■ A creat primele studii de scene de noapte din Germania și a urmărit efectele dramatice de lumină.
- A creat peisaje de sine stătătoare, care nu erau simple studii preliminare.

- cca 1480 Se naște ca fiu al unui pictor
- 1506 Primele gravuri pe cupru semnate
- 1511 Primul său peisaj
- 1515 Lucrează la vinițele cărții de rugăciuni a împăratului Maximilian I
- 1519 Membru al consiliului orașului Regensburg
- 1526 Arhitectul orașului Regensburg
- 1535 Călătorește ca ambasador la Viena
- 1538 Moare la Regensburg

Alte lucrări importante ale lui Altdorfer

Sf. Gheorghe, 1510, Alte Pinakothek, München

Marele Pin, cca 1512, Kunstsammlungen der Veste Coburg, Coburg

Hristos luându-și rămas bun de la Fecioara Maria, cca 1520, Galeria Națională, Londra

Hristos pe cruce, cca 1520, Muzeul de Artă, Budapesta

Nașterea Fecioarei, cca 1525, Alte Pinakothek, München

Îndrăgostiții, cca 1530, Muzeul de Artă, Budapesta

- Dunărea lângă Regensburg, cca 1510, ulei pe lemn, 30,5x22,2 cm, colecție particulară

Acest tablou este considerat unul dintre primele peisaje exacte topografic din pictura europeană. Altdorfer a creat un peisaj lipsit de personaje, de sine stătător. Ideea era revoluționară pentru vremea lui. În mod tradițional, peisajele jucau rolul de fundal.

- Bătălia de la Issus, 1529, ulei pe lemn, 158x120,3 cm, Alte Pinakothek, München

Această lucrare este considerată una dintre cele mai importante picturi germane. Creată pentru Wilhelm IV, ducele de Bavaria, este parte a unei serii de tablouri ce amestecă istoria antică cu teme creștine.

Tabloul reprezintă bătălia din 333 î.Hr., în care Alexandru cel Mare l-a învins pe regele persan Darius III. Tumultul luptei este înfățișat dintr-o perspectivă grandioasă. În ciuda detaliilor minuțioase, pictura reușește să obțină un efect colosal. Reflectând evenimentele de pe pământ, norii încărcăți ai cerului crepuscular sunt un indiciu al marii desfășurări de forțe din cosmos și din natură. În ciuda atmosferei de basm, cadrul natural este real. În fundal pot fi văzute Marea Mediterană, insula Cipru, și chiar și Golful Persic.

- Alaiul, cca 1515, xilogravură, 39,4x38,6 cm, Muzeul de Arte Frumoase, San Francisco

Placa face parte dintr-o serie numită *Triumful lui Maximilian I*, ce cuprinde 136 de gravuri, la care au lucrat Altdorfer, Albrecht Dürer și Hans Burgkmair. Grafica redă într-o manieră vie atât minunatele trăsuri ale împăratului și ale căpitanului său, cât și convoiul militar. Scena este plină de servitori, căruțe și negustori. Procesiunea triumfală a fost parte a unuiia dintre proiectele impresionante ale împăratului Maximilian (1493–1519). Altdorfer a fost implicat, tot pentru Maximilian, și în lucrările monumentale în lemn pentru *Arcul de Triumf*, precum și în desenarea câtorva vinițele de mari dimensiuni pentru cartea sa de rugăciuni.

Lucas Cranach cel Bătrân

Lucas Müller

1472. Kronach – 1553. Weimar

■ Unul dintre cei mai influenți pictori germani ai Reformei ■ A fost prieten cu Martin Luther și i-a ilustrat ideile teologice în picturi didactice ■ A creat grăini și portrete remarcabile

■ 1472 Se naște Lucas Müller, fiu al unui pictor, de la care primește primele lecții

1501 Se stabilește la Viena

1505

Devine pictor de curte al lui Frederic cel Întelept, în Wittenberg

1508 Călătorește ca diplomat în Olanda, pentru a avea o întrevedere cu împăratul Maximilian

1525

Este cavaler de onoare la nunta lui Martin Luther

1537 Devine primar al Wittenbergului

1550 Face portretul împăratului Maximilian

1553 Moare la Weimar

Lucas Cranach și-a ales numele după cel al orașului natal. Fiu al unui pictor din sudul Germaniei, a fost unul dintre cofondatorii Școlii dunărene de la Viena. Ca tânăr artist, a urmărit un nou ideal de peisaj plin de viață. Odată numit pictor de curte la Wittenberg, stilul său s-a schimbat. În picturile sale de altar, în portrete, nuduri și scene de vânătoare și-a dezvoltat o manieră stilizată și ornamentală de a picta, ce s-a bucurat de o mare popularitate. Cu nudurile sale a introdus o nouă temă în pictura nord-europeană. Fiind un spirit antreprenorial, a fondat un atelier de succes, care i-a copiat cele mai populare motive și teme în nenumărate versiuni. Chiar și astăzi, lucrările sale se găsesc în numeroase muzee din toată lumea. Fiul său, Lucas Cranach cel Tânăr, a preluat conducerea atelierului, dar n-a ajuns niciodată la statutul artistic sau succesul tatălui său.

Lucrări de Cranach

Altarul Sf. Ecaterina, 1506, Gemäldegalerie, Dresda

Sfânta Familie, 1509, Muzeul Stadel, Frankfurt

Portretul prințului de Saxonia, cca 1517, Galeria Națională de Artă, Washington DC

Hercule și Omfale, 1537, Muzeul Thyssen-Bornemisza, Madrid

Izvor mineral, 1546, Gemäldegalerie, Berlin

■ Fuga în Egipt, 1504, ulei pe lemn, 69x51 cm, Gemäldegalerie, Berlin

La marginea pădurii, Sfânta Familie s-a așezat să se odihnească împreună cu o mulțime de îngeri. Cranach a creat această lucrare idilică înainte de numirea sa ca pictor de curte la Wittenberg. Ambianța romantică și peisajul înviorător al munților din sudul Germaniei atestă relația strânsă cu Școala dunăreană, căreia i-a aparținut și Albrecht Altdorfer.

■ Venus, 1532, ulei pe lemn, 37,7x24,5 cm, Muzeul Stadel, Frankfurt

Spre deosebire de Italia, unde artiștii se inspirau din Antichitate, în nordul Europei nudul nu era la modă. Cu toate acestea, sub influența lui Luther, care-și abandonase celibatul și se căsătorise cu o fostă călugăriță, sexualitatea maritală a început să fie privită pozitiv. În mod aproape provocator, Cranach a arătat, prin numeroasele sale Venere, farmece feminine, folosindu-se de pretexte mitologice.

■ Adam și Eva, 1533, ulei pe lemn, 50,4x35,5 cm, Muzeul de Stat, Berlin

De o frumusețe zveltă și tinerească, primii oameni de pe pământ stau unul în fața celuilalt. Sedusă de șarpe, Eva îl întinde soțului ei fructul oprit. El îl duce la gură, punând capăt păcii și inocenței.

■ Luther și soția sa Katharina von Bora (diptic), 1529, ulei pe lemn, 37x23 cm fiecare panou, Galeria Uffizi, Florența

Reformatul german a fost un prieten apropiat al lui Cranach. Atelierul artistului a realizat multe portrete ale lui Luther.

Lucas Cranach cel Bătrân

Hans Holbein cel Tânăr

cca 1497/98, Augsburg — 1543, Londra

■ A fost unul dintre cei mai remarcabili și mai influenți portretiști ai tuturor timpurilor. ■ În afară de portrete a mai creat și picturi murale decorative și alegorice, altare, ilustrații de carte, schițe vestimentare și bijuterii. ■ A avut o influență majoră asupra stilului portretisticii engleze.

- **1497/98** Se naște la Augsburg, ca fiu al unui pictor
- **1515** Lucrează în atelierul lui Hans Herbst, în Basel
- **1516** Primește primele comenzi de portrete
- **1517** Este implicat într-un caz de injunghiere
- **1519** Se căsătorește și devine un membru activ al breslei pictorilor din Basel
- **1521** Îl cunoaște pe Erasmus din Rotterdam
- **1526** Se mută la Londra
- **1536** Este pictor la curtea regelui englez Henric VIII
- **1543** Moare de ciumă

■ **Hristos în Mormânt**, 1521–1522, ulei pe lemn, 30,5x200 cm, Muzeul de Artă, Basel

Tabloul prezintă fără menajamente și cu o remarcabilă minuție a detaliului realitatea fizică a morții. Imaginea este cu totul neconvențională. Corpul lipsit de viață al lui Hristos, în spațiul său îngust de îngropăciune, prezintă urme de descompunere.

Alte lucrări de Holbein cel Tânăr

Sir Thomas More,
1527, Colecția Frick,
New York
Madona primarului
Jakob Meyer,
cca 1528/29,
Schlossmuseum,

Darmstadt
Ambasadorii francezi
la Curtea Angliei, 1533,
Galeria Națională, Londra
Anne de Cleves, 1539,
Muzeul Luvru

Hans Holbein provenea dintr-o prestigioasă familie de pictori și, încă de la o vârstă fragedă, și-a făcut la Basel o reputație de pictor și grafician talentat. Ca și artiștii Renașterii din nordul Italiei, în special Leonardo (p. 144) și Jan van Eyck (p. 186), avea o obsesie pentru detaliu. Iconoclasmul Reformei l-a determinat să plece în străinătate. La recomandarea celebrului umanist Erasmus din Rotterdam a plecat la Londra, unde s-a stabilit ca portretist al curții și al nobilimii. Atenția pe care o acorda fiecărei cute, fiecărui fir de păr și reflexiei luminii l-a ajutat să creeze niște portrete de o perfecțiune aproape fotografică. Ele sunt caracterizate de o compoziție surprinzător de strictă, aproape geometrică. Contemporanii săi credeau că se află cu adevărat în fața celor pictați.

■ **Vânzarea indulgențelor**, cca 1522–1523, xilografură, 8x27 cm

Gravura denunță vânzarea de indulgențe de către Biserica romano-catolică. Spre deosebire de păcătoșii care se pocăiesc (stânga), papa Leon X primește bani pentru iertarea păcatelor (dreapta). Se pare că Holbein a făcut ilustrația pentru un pamflet luteran anticatolic.

■ **Henric VIII**, 1540, ulei pe lemn, 88,5x74,5 cm, Galeria Națională de Artă Antică, Roma

Acest portret al regelui, o copie a unei picturi murale pierdute de la Whitehall Palace, este o imagine iconică a puterii. Holbein le-a pictat, de asemenea, și pe soțiile regelui, Jane Seymour și Anne de Cleves.

■ **George Gisz din Danzig**, 1532, ulei pe lemn, 96x86 cm, Gemäldegalerie, Berlin

Mândrul negustor Georg Gisz din Danzig stă în picioare în colțul camerei sale de lucru dintr-o filială a firmei, plină cu diverse obiecte. Holbein distorsionează toate obiectele din imagine, modificându-le perspectiva. Printre multele lucruri înșirate pe masă se află scrisori, unelte de scris, inele cu sigilii și o foarfecă, ce trimit la statutul profesional al lui Georg Gisz. Multe dintre aceste obiecte au, de asemenea, o semnificație simbolică: micul ceas de aur amintește de trecerea timpului, iar buchetul de flori simbolizează credința și modestia.

Hans Holbein cel Tânăr

Barocul

1600–1740

Diego Velázquez – Prințul Baltasar Carlos călare
 ulei 1675, ulei pe pânză, 209,5 x 175 cm
 Muzeul Prado, Madrid

Barocul

1600-1720 Barocul în Italia

Annibale Carracci
Orazio Gentileschi
Caravaggio p. 218
Guido Reni
Bernardo Strozzi
Artemisia Gentileschi
Pietro da Cortona

1620-1700 Barocul în Olanda

Frans Hals p. 242
Gerrit van Honthorst
Jan van Goyen
Jan Davidszoon
de Heem p. 254

1620-1710 Barocul în Franța

Nicolas Tournier
Simon Vouet
Georges de la Tour p. 226
Nicolas Poussin p. 228
Claude Lorrain p. 232

1620-1730 Barocul în Germania

Georg Flegel
Johann Liss

1600 1620 1640 1660 1680 1700 1720 1740

Gianlorenzo Bernini p. 222
Guercino
Luca Giordano
Andrea Pozzo
p. 224

1610-1700 Barocul în Flandra

Peter Paul Rubens p. 234
Frans Snyders
Jacob Jordaens
Anthony van Dyck
p. 240
Jan Brueghel
Adriaen Brouwer

Rembrandt van Rijn p. 244
Gerrit Dou
Emanuel de Witte
Cornelis de Man
Willem Kalf
Jan Steen p. 250
Jacob van Ruisdael p. 252
Pieter de Hooch
Jan Vermeer p. 256

1620-1700 Barocul în Spania

José de Ribera
Francisco de Zurbarán
p. 266
Diego Velázquez p. 268
Alonso Cano
Bartolomé Estéban
Murrillo p. 268
Claudio Coello

Johann Heinrich Schönfeld
Joachim von Sandrart
Balthasar Permoser
Andreas Schlöter

Louis Le Nain
Charles Le Brun
Hyacinthe Rigaud

Dramatism, patos și grandoare

Termenul de *baroc* a fost folosit mai întâi în sec. XVIII, pentru a descrie o orientare stilistică. Este de origine portugheză și derivă, probabil, de la cuvântul *barocco*, respectiv „formă neregulată”. Folosit inițial într-o manieră depreciativă, termenul și-a păstrat multă vreme conotația negativă. De aceea, în Italia spre exemplu, arta acestei epoci este mai curând cunoscută sub denumirea de artă din Seicento (arta secolului XVI). Artă barocă s-a dezvoltat la Roma și, de-acolo, s-a răspândit în toată Europa. În timpul Contrareforme, Biserica catolică se baza în mare măsură pe influența artelor. Roma a devenit capitala creștinătății, proces condus de preeminentul sculptor și arhitect baroc Giovanni Lorenzo Bernini. Atmosfera favorabilă artelor din Roma a atras numeroși artiști europeni care, sub influența lui Michelangelo și a lui Rafael, erau în căutarea idealurilor lumii antice.

■ **Guido Reni:**
Aurora.
1612–1614, frescă,
700x280 cm,
Casino Rospigliosi
Pallavicini, Roma

■ **Artemisia Gentileschi:**
Ludita și Holofern.
cca 1620, ulei pe
pânză, 199x162 cm,
Galeria Uffizi, Florența

■ **Luca Giordano:**
Căderea ingerilor răvrățiți.
cca 1684, ulei pe
pânză, 198x147 cm,
Gemäldegalerie,
Berlin

1600: O epocă de tranziție

Din punct de vedere stilistic, secolul XVII a fost o epocă de tranziție. După artificialitatea manierismului, artiștii erau în căutarea unor noi căi de exprimare. Frații Annibale și Agostino Carracci din Bologna au încercat să reinnoiască pictura printr-o reîntoarcere la Antichitate și la apogeul Renașterii. Pictura lui Caravaggio stă în opoziție cu arta fraților Carracci. Stilul său de clarobscur, bogat în contraste, de un naturalism surprinzător și de un puternic dramatism al sentimentelor, a fost adoptat de numeroși alți pictori. Artiștii din Utrecht aflați sub influența lui Caravaggio, precum Gerrit Honthorst sau Hendrik Terbrugghen, au introdus acest stil în Olanda, iar pictorul de origine spaniolă José Ribera l-a exportat în Spania. Acolo, pictori precum Francisco Zurbarán și Diego Velázquez au inaugurat *Siglo d'Oro*, Secolul de Aur al picturii spaniole.

Apogeul artei flamande

Peter Paul Rubens este una dintre cele mai remarcabile figuri ale timpului său și reprezentantul emblematic al exuberantului stil baroc. Experimentatul pictor a îmbinat tradițiile flamande cu influențele italiene, punând accent în mod special pe mișcare, forță, senzualitate și patos. În lucrările sale, gesturile ample și culorile strălucitoare se întâlnesc în cadrul unui format de o grandoare monumentală. Printre numeroșii săi colegi se află și cei mai semnificativi artiști din sudul Olandei, Jan Brueghel cel Bătrân și Jacob Jordaens. Anthonis van Dyck a devenit un strălucit portretist al aristocrației europene. Portretele lui Rubens, van Dyck, Velázquez legitimau pretențiile monarhilor la puterea supremă, aducându-le în schimb autorilor lor faimă și un statut privilegiat la curte. Pictura de plafon și cea murală au creat spații impresionante în interiorul bisericilor sau al palatelor aristocraților, preamărind triumful credinței și proslăvindu-i pe monarhi.

■ **José Ribera:**
Scălbâmbul, 1642,
ulei pe pânză,
164x95 cm.

Muzeul Luvru, Paris

■ **Jan Brueghel**
cel Bătrân: Vas
cu flori,

cca 1599-1607, ulei
pe lemn, 51x40 cm.
Muzeul de Istoria
Artei, Viena

■ **Jacob**
Jordaens:
Copilăria lui Zeus,
cca 1630, ulei pe
pânză, 147x103 cm,
Muzeul Luvru,
Paris

■ **Gerrit van**
Honthorst: Con-
certul,
cca 1620, ulei pe
pânză, 168x202 cm,
Galeria Borghese,
Roma

Clasa de mijloc în Olanda

Arta a cunoscut o dezvoltare aparte în provinciile olandeze din Nord, care obținuseră independența față de puterea spaniolă în secolul XVI, devenind rapid puteri comerciale de nivel internațional. În recent îmbogățite orașe Amsterdam, Delft și Leida lua ființă o scenă artistică înfloritoare, în care nenumărați pictori se aflau în competiție pentru a obține comenzi din partea negustorilor cu stare. Naturile moarte realiste, scenele cu țărani, interioarele de biserici, marinele și peisajele citadine sunt o reflecție a vieții cotidiene din Olanda acelor vremuri. Unul dintre pictorii cei mai importanți din istoria Olandei a fost Rembrandt van Rijn. Cu maniera sa ingenioasă de a utiliza clarobscurul și cu stilul său frust de a picta, el a creat portrete, autoportrete, scene biblice și pânze istorice.

David Teniers cel Tânăr:
Arhiducele
Leopold în galerie
sa, cca 1651,
ulei pe pânză,
106x129 cm, Mu-
zeul Prado, Madrid

Pictura barocă de curte din Franța și Germania

Doi dintre cei mai importanți pictori ai barocului francez – intelectualul clasicist Nicolas Poussin și peisagistul Claude Lorrain, ale cărui tablouri visătoare, cu subiecte mitologice, au avut o influență profundă asupra peisagisticii europene – au lucrat în Roma. Simon Vouet este cel care a introdus pictura barocă italiană în Franța. Aici, pictura barocă a fost supusă influenței atotputernicului maestru al artei franceze din secolul XVII, Charles le Brun. Le Brun ocupa postul de director al Academiei de Pictură și Sculptură, întemeiată în 1648. Toate comenzile pentru palatele regale, inclusiv pentru Versailles, erau avizate de Le Brun, care avea funcția de pictor oficial al curții. Portretul lui Ludovic XIV, pictat de Hyacinthe Rigaud, este considerat sinteza perfectă a portretisticii din barocul târziu. Barocul a slujit intereselor Contrareformei, glorificând Biserica și privilegiind

Hyacinthe
Rigaud: Ludovic
XIV, cca 1694,
ulei pe pânză,
277x194 cm, Mu-
zeul Luvru, Paris

Simon Vouet:
Alegoria bogăției,
cca 1630/1635,
ulei pe pânză,
170x124 cm,
Muzeul Luvru, Paris

tematica religioasă. În contrast cu situația din restul Europei, curțile germane au fost slăbite pentru o lungă perioadă de timp din cauza conflictelor religioase stârnite de Războiul de Treizeci de Ani (1618–1648) și a transformărilor provocate de Reformă. Unii dintre cei mai remarcabili pictori germani, cum ar fi Adam Elsheimer, au lucrat în afara granițelor țării lor. La începutul secolului, Elsheimer a produs scene de noapte a căror lumină crea o atmosferă plină de mister; mai târziu, el a fost considerat un precursor al romantismului. Deși a creat în general picturi de mici dimensiuni, cunoscute și ca picturi de cabinet, opera lui i-a influențat pe Rubens și pe Rembrandt. În urma numeroaselor sale călătorii, Joachim von Sandrart a ajuns celebru atât pentru tablourile sale, cât și pentru scrierile sale despre arta germană, asemenea lui Giorgio Vasari, care făcuse același lucru cu un secol înainte în Italia.

Caravaggio

Michelangelo Merisi

1571. Caravaggio – 1610. Porto Ercole

■ A pus accentul pe reprezentarea naturalistă a corpului ■ Și-a pozitionat personajele astfel încât să atingă maximum de teatralitate ■ Prefera subiectele violente

■ **1571** Se naște pe 28 septembrie 1573, la Caravaggio, în Italia

1584 Devine ucenic al pictorului Simone Peterzano din Milano, unul dintre discipolii lui Tizian

1592 Ajunge la Roma și lucrează ca asistent de atelier

1595 Primește comanda lucrărilor de renovare a bisericii San Luigi dei Francesi

1606 Îl omoară pe Ranuccio Tomassoni da Terni din cauza unui joc de tenis

1607 Fuge în Malta și apoi la Napoli

1610 Este grațiat de papă; pierde un vapor către Roma, care pleacă fără el

1610 Moare în Porto Ercole

Caravaggio a fost unul dintre cei mai revoluționari artiști ai barocului, aflându-se la originea unui stil dramatic de reprezentare a subiectelor religioase, ce îmbină spiritualul cu realul. Stilul său naturalist a constituit o reacție la artificialitatea manierismului, prezentând de regulă câteva personaje minuțios detaliate și teatral iluminate într-un spațiu gol. Caravaggio s-a născut lângă Milano, ca fiu al unui arhitect de la curtea marchizului de Caravaggio. A fost ucenicul pictorului Simone Peterzano înainte de a se muta la Roma, unde a câștigat clienți de vază. Primele sale lucrări erau niște pânze de mici dimensiuni, niște tablouri de gen meticuloasă detaliate, numite „tableautins”. Cu ajutorul cardinalului Francesco del Monte, Caravaggio a primit o comandă pentru capela Contarelli de la San Luigi dei Francesi, care i-a consolidat reputația de artist. Stilul lui Caravaggio se caracterizează printr-un clarobscur intensificat, cunoscut ca „tenebrism”. Contrastând puternic lumina și umbrele, Caravaggio

■ **Meduza**, cca 1598, ulei pe pânză, 55,5 cm diametru, Galeria Uffizi, Florența

Alte lucrări importante ale lui Caravaggio

Tânăr care ține un coș de fructe, 1593, Galeria Broghese, Roma

Bacchus, 1593, Galeria Uffizi, Florența

Jucătorii de cărți, 1594, Kimbell Muzeul de Artă, Fort Worth

Amor, 1598/1599, Gemäldegalerie, Berlin

Narcis, 1599, Palatul Barberini, Roma

Cina din Emmaus, 1602, Galeria Națională, Londra

Îndoiala Sf. Toma, 1601–1602, Neues Palais, Potsdam

Ioan Botezătorul, 1604, Nelson-Atkins Muzeul de Artă, Kansas City

Înviearea lui Lazăr, 1608–1609, Muzeul Național, Messina

■ **Iudita tăind capul lui Holofern**, ulei pe pânză, 130x160 cm, Palatul Barberini, Roma

În cadrul tradiției picturale de până atunci, imaginile cu Iudita tăind capul lui Holofern simbolizau victoria spiritului. Tânăra eroină este reprezentată plină de virtute a binelui ce triumfă asupra răului. În opoziție cu această tradiție, tabloul dramatic al lui Caravaggio explorează latura strict fizică a corpului prin intermediul imaginilor morții și ale senzualității. Spațiul lipsit de adâncime și figurile îngheșuite, dispuse pe orizontală, fac ca accentul să cadă pe scena crimei. Roșul draperiei ne atrage privirea spre corpul masculin aflat în convulsii morții, iar prezența unei servitoare în vârstă scoate în evidență senzualitatea Iuditei.

■ **Bachus bolnav**
(Autoportret), 1593,
ulei pe pânză, 67x53 cm,
Galeria Borghese, Roma

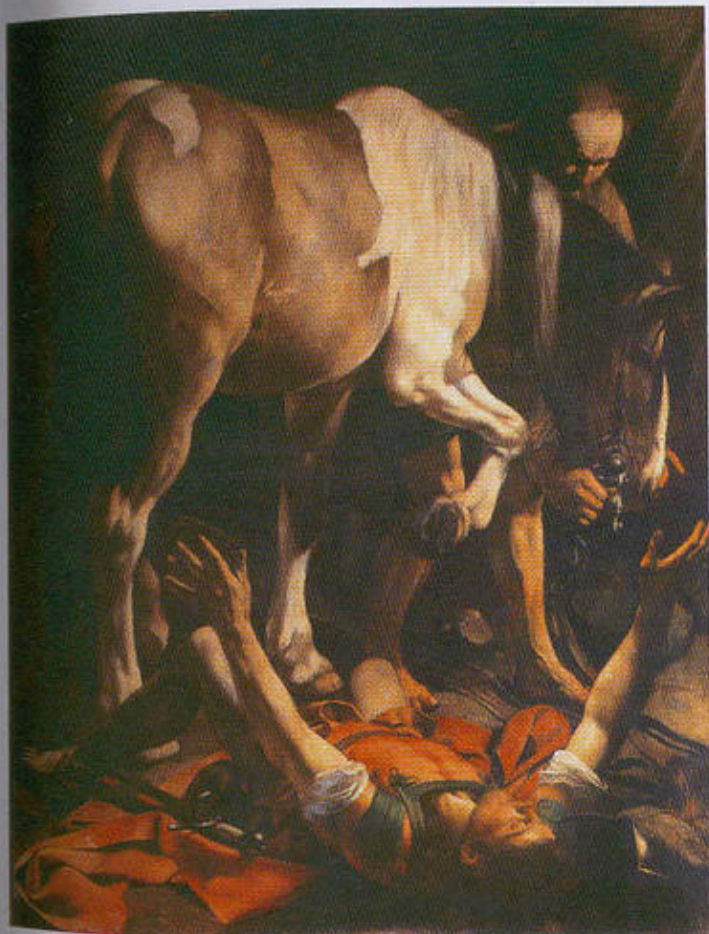
Specialiștii consideră că această pictură melancolică este un autoportret. Ea dezvăluie talentul versatil al artistului și dă măsura virtuozității lui Caravaggio în reprezentarea luminii, a texturii diverselor suprafețe și a expunerii naturaliste a diferitelor nuanțe ale mișcării și ale expresiilor faciale.

■ **Sf. Ieronim**, 1606,
ulei pe pânză, 112x157 cm,
Galeria Borghese, Roma

Sf. Ieronim este reprezentat ca un pustnic în vârstă, adâncit în contemplație. Fața și barba prind formă din fragmente de culoare. Corpul gol, emaciat, al sfântului trimite la caracterul muritor al cărnii. Capul pleșuv, iluminat teatral dintr-un singur punct, conform canoanelor tenebrismului baroc, se află în opoziție cu craniul: spiritualitatea contrapusă mortalității.

aducea scena la viață, producând un puternic efect de tensiune emoțională. Pentru prima dată, lumina juca rolul dinamic care fusese rezervat în timpul Renașterii corpului uman. Naturalismul lui Caravaggio se baza pe studiul atent al naturii. Obiceiul său de a reprezenta personajele religioase prin intermediul oamenilor obișnuiți și metoda sa de a lucra direct pe pânză se opuneau metodelor convenționale. A fost chiar acuzat că frumosul îi este indiferent. Abordarea originală a lui Caravaggio i-a permis acestuia să exprime atât introspecția, cât și dramatismul senzorial al scenelor religioase. În vreme ce unii dintre contemporanii săi așteptau aceste inovații, alții le considerau vulgare. Unul dintre criticii săi fățiși, pictorul Nicolas Poussin, a declarat: „Caravaggio s-a născut ca să distrugă arta picturii.” Stilul lui Caravaggio a exercitat o influență extraordinară. La Roma i-a inspirat pe Giovanni Baglione și pe Orazio Gentileschi, a cărui fiică, Artemisia Gentileschi, a devenit una dintre cele mai talentate urmașe ale sale. La Napoli, Battistello Caracciolo și Carlo Sellitto i-au adaptat tehnicile, iar „Caravaggienii din Utrecht” i-au răspândit stilul în Europa de Nord. Rubens (p. 234), Vermeer (p. 256), Rembrandt (p. 244) și Velázquez prezintă cu toții semne ale influenței sale.

■ **Convertirea Sf. Pavel**, 1601,
ulei pe pânză, 230x175 cm,
Capela Cerasi a bisericii Santa
Maria del Popolo, Roma

Neținând cont de modalitatea tradițională de reprezentare a convertirii Sf. Pavel, Caravaggio

a centrat compoziția în jurul calului, a redus numărul de personaje și a evitat să-l includă pe Iisus. Pavel, mult îngustat, aflat într-o atitudine de prostrație, gesticulează către lumina ce se revărsă asupra

corpului său din colțul din dreapta sus. Această perspectivă dinamică îndreaptă ochiul privitorului de-a lungul diagonalei corpului lui Pavel, aproape ignorându-l pe slujitor, ce rămâne insensibil la miracol.

Giovanni Lorenzo Bernini

1598. Napoli – 1680, Roma

■ Cel mai important sculptor baroc ■ A lucrat în principal în slujba papilor
■ Lucrările sale dinamice au constituit adevărate pietre de temelie în dezvoltarea sculpturii ■ A creat portrete sculpturale, grupuri mitologice și religioase, monumente, fântâni, decorațiuni și schițe arhitecturale.

■ 1598 Se naște la Napoli, ca fiu al sculptorului Pietro Bernini, căruia îi este și elev
1605 Se mută la Roma

1618 Se afirmă printr-o serie de grupuri statuare, în mărime naturală, comandate de cardinalul Scipione Borghese, printre care se află și *Daphnis și Apollo*

1629 Preia conducerea lucrărilor de construcție la Sf. Petru

1656 Proiectează colonada și piața din fața bazei Sf. Petru

1658 Proiectează biserica San Andrea al Quirinale

1665 Călătorește la Paris și proiectează fațada estică a palatului Lușru, ce nu va fi construită niciodată

1680 Moare la Roma

Bernini, un pictor reputat, este cunoscut de asemenea ca inventatorul sculpturii baroce. Considera sculptura ca o poveste cu desfășurare dramatică și subordona fiecare detaliu conceptului de mișcare. De-a lungul carierei sale a contopit într-o tot mai mare măsură sculptura cu arhitectura. Sub pontificatul lui Urban VIII, a ajuns să fie spiritul creator al Romei baroce. Susținut de un mare atelier, a dus

la bun sfârșit numeroase lucrări monumentale de toate tipurile. Și-a dedicat o mare parte din capacitatea de creație proiectării bazilicii Sf. Petru. Artiști din toate țările i-au răspândit influența în Europa.

Alte lucrări importante ale lui Bernini

Copii necăjind un faun, 1616–1617, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Enea, Anchise și Ascanius, cca 1618–1619, Galeria Borghese, Roma

Adevărul, 1646–1652, Galeria Borghese, Roma

■ **Daphnis și Apollo**, 1622–1625, marmură, 243 cm înălțime, Galeria Borghese, Roma

Pentru a scăpa de Apollo, Daphnis, una dintre nimfele apei, se transformă

într-un laur. Măiestria tânărului Bernini este evidentă atât de dinamismul lucrării, cât și de maniera în care sunt tratate suprafețele. Piatra prinde viață prin textura măiestrită.

■ **Extazul Sfintei Tereza**, cca 1647, marmură, 3,5 m înălțime, Santa Maria della Vittoria, Roma

Bernini ilustrează extazul Sfintei Tereza ca pe un spectacol copleșitor de lumină, mișcare, expresii faciale și suprafețe dramatic contorsionate. Această sculptură este considerată a fi una dintre capodoperele barocului târziu din Roma. Extazul religios pare a fi aici o experiență ce poate fi cuprinsă cu ajutorul simțurilor. În timp ce ingerul lui Dumnezeu este pe cale să o străpungă pe sfântă cu săgeata iubirii divine, ea s-a prăbușit într-un somn greu. Bernini și-a bazat lucrarea pe una dintre relatările Sfintei Tereza.

■ **Fântâna celor patru râuri**,

1647–1651, travertin și marmură, Piazza Navona, Roma

Prin această lucrare spectaculoasă, Bernini a creat un nou tip de fântână. Ca un decor de spectacol, vizibil din

personal al papei cât mai aproape de realitate. Gesturile și expresia reflectă devoțiunea religioasă.

orice punct, complexul dinamic de stânci, animale, plante și zeiță ale apei se înalță către ceruri. Personajele reprezintă cele patru mari râuri ale lumii și cele patru continente. Fântâna a fost inaugurată în 1651.

Andrea Pozzo

1642, Trento – 1709, Viena

■ Maestru al artei decorative și al picturii iluzioniste din barocul târziu
 ■ A fost membru al Ordinului Iezuiților, pentru care a executat cele mai multe lucrări
 ■ A fost pictor, arhitect și teoretician al artei
 ■ Tehnica sa îl doborâse între cele mai remarcabile figuri ale perioadei baroce

- **1642** Se naște la Trento
- 1645** Devine membru al Ordinului Iezuiților din Milano
- 1675** Creează pictura de boltă a bisericii Santi Martiri din Torino
- 1681** Pleacă la Roma
- 1694** Își termină lucrarea cea mai de seamă, frescele din biserica Iezuită din Roma, San Ignazio
- 1702** Împăratul Leopold II îl invită la Viena, pe drum, lucrează la Arezzo și Montepulciano
- 1703–1707** Numeroase comenzi la Viena, inclusiv frescele din Palatul Liechtenstein și din Colegiul Iezuit, precum și cele de la Villa Favorita
- 1709** Moare la Viena

Alte lucrări de Pozzo

Fresce de boltă, 1676–1678, San Francesco Saverio, Mondovì

Cupolă, 1703–1707, boltă, Biserica Îndălțării Fecioarei, Viena

Primirea lui Hercule în Olimp, 1704–1707, frescă de boltă, Palatul Liechtenstein, Viena

■ **Apoteoza Sf. Ignățiu,** 1691–1694, frescă, 17x36 m, San Ignazio, Roma

Fresca enormă trebuie văzută dintr-un anumit punct, marcat pe podea, pentru ca iluzia să fie perfectă. În centru se află Sf. Ignățiu, fondatorul Ordinului Iezuiților, canonizat în 1622. El primește de la Hristos raza luminii celeste, care apoi radiază de la el către figurile laterale, ce reprezintă cele patru culturi ale lumii.

■ **Cupola,** 1685, ulei pe pânză, cca 13 m diametru, San Ignazio, Roma

În mod extrem de convingător, Pozzo creează iluzia unei cupole adevărate. Aceasta a fost, de fapt, o soluție de urgență, dat fiind că planurile arhitecturale au fost modificate, iar cupola originală n-a mai fost construită din lipsa fondurilor.

Georges de la Tour

1593. Vic-sur-Seille – 1652. Lunéville

■ A dus o viață retrasă în Lorena. ■ A fost influențat de naturalismul lui Caravaggio și de clarobscurul său dramatic. ■ A creat peisaje de noapte unice, în care eclerajul este asigurat doar de o lumânare. ■ Și-a dezvoltat un stil sever și minimalist, ce depășea convențiile academice ale timpului.

- **1593** Se naște în orașul Vic-sur-Seille, aproape de Nancy
- 1617** Primele măturii oficiale ale activității sale ca pictor
- 1620** Se mută la Lunéville, unde trăiește și lucrează până la sfârșitul vieții
- 1621–1622** Călătorește în Italia sau Olanda
- 1623** Ducele Henric II îi achiziționează un portret
- 1639** Poartă titlul de „Peintre ordinaire du Roi” – pictor la curtea regelui
- 1652** Moare în Lunéville, probabil de ciurmă

Lucrări de La Tour

Cântărețul din vielă, cca 1620–1630, Muzeul de Arte Frumoase, Nantes

Sf. Ieronim, 1621–1623, Colecția Regală, Hampton Court, Londra

Femeia cu puricele, cca 1630–1644, Muzeul de Istorie, Nancy

Ghicitoarea, cca 1632–1635, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

■ **Magdalena pocăindu-se,** cca 1635–1640, ulei pe pânză, 134x92 cm, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Lumina arzătoare și întinericul adânc se întâlnesc în acest tablou. Contrastul nu creează însă acțiune dramatică, ci o liniște totală. În prim-plan stă, nobilă și senină, femeia păcătoasă, meditănd la natura trecătoare a vieții, așa cum o mărturisesc și simbolurile lui vanitas – craniul, oglinda, lumânarea și bijuteriile.

■ **Sf. Sebastian îngrijit de Sf. Irina,** cca 1649, ulei pe pânză, 167x131 cm, Muzeul Luvru, Paris

Acțiunea acestui tablou are un ritm meditativ. Sf. Sebastian, rănit cu săgeți de soldații romani, este întins în prim-plan de parcă ar fi mort, dar Sf. Irina descoperă că mai este în viață. Într-o manieră subtilă, de la Tour ne îndrumă privirea pe diagonala formată de personaje cu ajutorul contrastelor extreme și al jocului de lumină.

■ **Trisorul cu asul de caro,** cca 1630, ulei pe pânză, 106x146 cm, Muzeul Luvru, Paris

Pe un fundal negru se petrece o dramă subtilă – trei complici, în stânga, vânează banii jucătorului neexperimentat. Privirile pe care și le aruncă îl fac pe privitor un confident al jocului lor necinstit.

Nicolas Poussin

1594. Les Andelys – 1665. Roma

■ Unul dintre cei mai influenți pictori francezi ai secolului XVII ■ S-a preocupat în mod special de mitologie și de arta Antichității ■ Maniera sa recu: clasică, se află în opoziție cu arta plină de dramatism a contemporanului său, Rubens ■ Poussin și-a petrecut peste jumătate din viață în Roma

■ **1594** Se naște la Les Andelys, în Normandia, unde primește și primele lecții
1612 Pleacă la Paris, entuziasmat de gravurile lui Rafael

1624 Se mută la Roma și, după un început dificil, își găsește un cerc de patroni influenți

1640 Revine fără tragere de inimă pentru doi ani la Paris, la ordinul lui Ludovic XIII

1665 Moare la Roma

Nicolas Poussin a lucrat timp de zece ani în diverse ateliere pariziene, înainte de a-și putea îndeplini visul de a se muta la Roma. „Orașul etern” a devenit căminul său adoptiv. I-a studiat pe Rafael și pe Tizian și a fost preocupat de arta Antichității. Făcea schițe ale unor ruine și sarcophage și, cunoscând foarte bine limba latină, îl citea pe Ovidiu și pe Tacit.

Poussin a fost un artist extrem de cerebral, care n-a acceptat niciodată să aibă un elev sau un asistent. Claude Lorrain (p. 232) a fost unul dintre prietenii săi. Compozițiile lui Poussin sunt limpezi și concepute cu minuție. Transpunea sentimentele într-un limbaj al formelor bazat pe armonii abstracte, subordonate rațiunii.

Barocul 1600-1750

■ **Sfânta Familie pe trepte**, cca 1648, ulei pe pânză, 68,6x97,8 cm, Muzeul Cleveland, Ohio

Sfânta Familie este înfățișată în mijlocul unor construcții arhitecturale clasice. Sf. Ioan este reprezentat împreună cu mama

sa Elisabeta pe trepte. Grupul formează un triunghi clasic, armonizat prin folosirea culorilor primare.

■ **Păstorii din Arcadia**, cca 1639, ulei pe pânză, 124x200 cm, Muzeul Luvru, Paris

Acest peisaj, compus cu măiestrie, este tipic pentru stilul lui Poussin. Nu este un peisaj real, ci, mai degrabă unul compus artistic, idealizat, creat din bucăți de decor. Atmosfera melancolică corespunde perfect poveștii tragice a lui Orfeu și a lui Euridice, reprezentați în fundal.

■ **Et in Arcadia ego**, cca 1638-1640, ulei pe pânză, 85x121 cm, Muzeul Luvru, Paris

În Arcadia, tărâmul utopic al Antichității, păstorii descoperă o inscripție ce dezvăluie că moartea există până și acolo.

Nicolas Poussin

Considera că este important să aleagă cea mai potrivită metodă de execuție pentru fiecare subiect în parte: un ritm al narațiunii fie dinamic, fie solemn, caracterul potrivit al peisajului și culorilor.

Deși arta peisajului nu s-a bucurat de mare apreciere în teoria artei, Poussin și-a câștigat respectul prin intermediul peisajelor sale idealizate, ce tratau mari subiecte literare și filozofice ale Antichității.

Influența lui Poussin în dezvoltarea artei academice din secolul XIX nu poate fi supraestimată; spre exemplu, David (p. 300) s-a inspirat din stilul său, și chiar Cézanne (p. 328) și Picasso (p. 428) au admirat claritatea abstractă a lucrărilor sale.

Alte lucrări importante de Poussin

Martiriul Sf. Erasmus, 1628, Muzeul Vaticanului, Roma

Inspirația poetului, cca 1630, Muzeul Luvru, Paris

Apollo și Muzele (Parnas), cca 1630, Muzeul Prado, Madrid

Acis și Galatea, cca 1630, Galeria Națională a Irlandei, Dublin

Neptun și Amfitrita, 1634, Muzeul de Artă, Philadelphia

Tancred și Erminia, 1634, Ermitaj, St. Petersburg

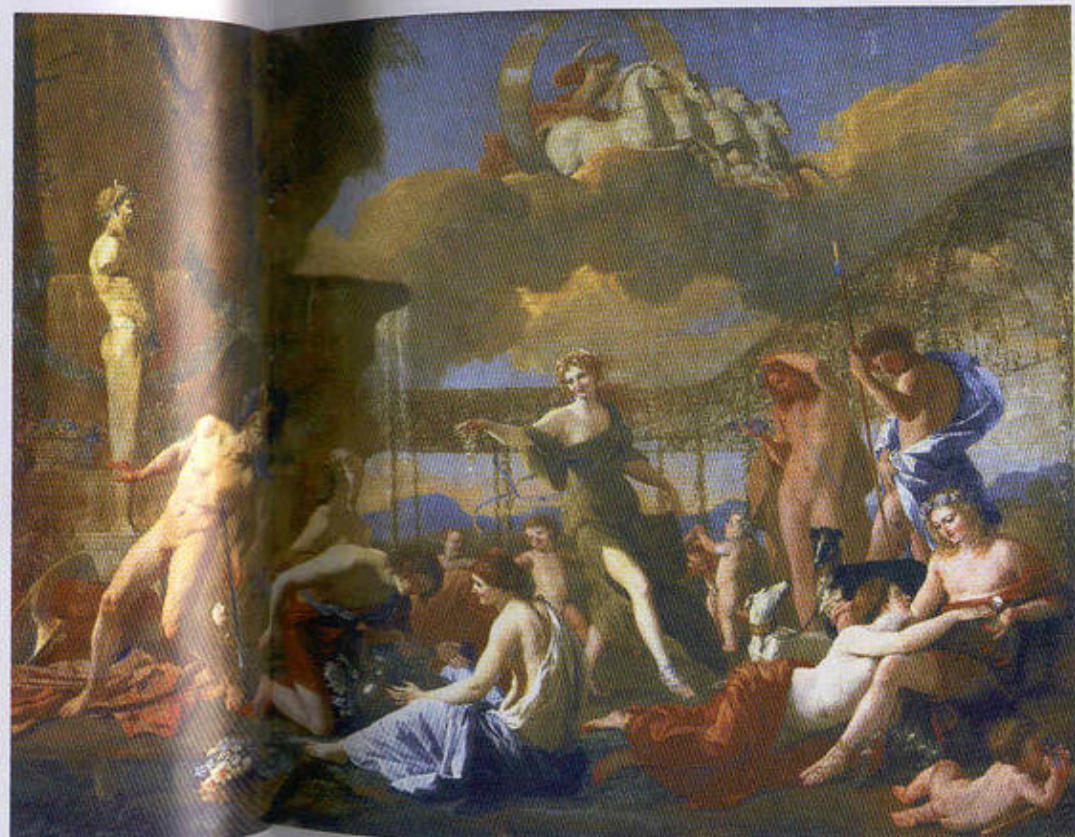
Nimfa Syrinx urmărită de Pan, 1637, Gemäldegalerie, Dresda

Ciclul celor patru anotimpuri, 1660-1664, Muzeul Luvru, Paris

■ **Răpirea Sabinelor**, înainte de 1655, ulei pe pânză, 154x209 cm, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Compoziția tumultuoasă, cu numeroase personaje, este dispusă în prim-plan, asemenea unei frize, ilustrând influența exercitată de sarcofagele și sculpturile clasice asupra lui Poussin.

■ **Împărăția Florei**, 1630-1631, ulei pe pânză, 131x181 cm, Gemäldegalerie Alte Meister, Dresda

Acest tablou celebru revelează latura romantică, poetică, a clasicismului Poussin. În ciuda coloritului luminos și delicat, pictura emană o atmosferă

melancolică. Trecând cu un pas ușor, zeița zămbitoare a florilor împrășteie petale și boboci. Diverse personaje ale Antichității apar în prim-plan. După moarte, acestea au fost transformate în flori. În plan depărtat, în stânga, se află o statuie a lui Pan, zeul naturii. În fața sa, eroul Ajax se prăbușește în tăişul

sabiei sale, în timp ce lângă el, Narcis își cercetează propria oglindire în apă. Perechea de îndrăgostiți Crocos și Smilax se află în partea dreaptă; în spatele lor stă Hyacinth, reprezentarea clasică a nudului. Helios își mână carul pe cer. Mesajul picturii ar putea fi acela că viața este caracterizată prin schimbare.

Nicolas Poussin

Claude Lorrain

numit și Claude Gellée sau Claude Le Lorraine

1604. Chamagne – 1682. Roma

■ Cel mai important artist peisagist al secolului XVII, a creat în special peisaje ideale ■ S-au păstrat 255 de picturi și 44 de gravuri ■ A trăit în principal la Roma ■ A influențat peisagistica secolelor XVIII și XIX

- **1604** Se naște la Chamagne, în Lorena
- cca 1618** Ajunge la Roma după moartea părinților săi și își face ucenicia cu peisagistul Agostino Tassi
- cca 1625** Lucrează timp de un an de zile la Nancy
- 1627** Se stabilește definitiv la Roma
- 1633** Devine membru al Academiei Sf. Luca din Roma
- 1635** Începe să și înregistreze tablourile cu ajutorul schițelor în a sa *Liber Veritatis* (Cartea Adevărului)
- 1682** Moare la Roma

Fiu al unor părinți săraci, Claude Lorrain, al cărui nume face referire la ținutul său natal Lorena, n-a avut parte de educație. Rămas orfan la o vârstă fragedă, și-a croit drum spre Roma, lucrând probabil ca plăcintar. Odată ajuns acolo, a început să studieze pictura și a devenit unul dintre cei mai importanți peisagisti ai Italiei. Lorrain s-a specializat în peisajul idealizant, ale cărui origini merg până la pictura venețiană din jurul anilor 1500. Tablourile sale transmit starea visătoare, aproape melancolică, a unei epoci de aur străine de realitatea vieții cotidiane. Peisajele sale sunt mereu însoțite de mici personaje, de ruine antice sau de scene portuare. Era un maestru al luminii și al culorii. În celebrele sale peisaje, în care lumina vine din fundal, a fost primul artist care a introdus soarele strălucind într-un tablou. Influența sa a fost imensă, în special în Anglia, și a schimbat atât percepția publică asupra naturii, cât și arta proiectării parcurilor.

■ Imbarcarea reginei

din Saba, 1648,
ulei pe pânză,
149x194 cm,
Galeria Națională, Londra

Acest tablou splendid înfățișează un port antic cu o arhitectură fantastică. Soarele care răsare, tipic pentru imaginile portuare ale artistului, iluminează scena, accentuând culorile calde și armonizând întregul. Printre inovațiile sale se află includerea soarelui în pictură ca sursă de lumină.

■ Peisaj, 1650, desen în peniță și laviu, Muzeul de Arte Plastice, Leipzig

Lorrain a lăsat peste 1.000 de desene. Acest laviu în cerneală maro trebuia să fie o lucrare de sine stătătoare. Însă, multe lucrări de genul acestuia nu sunt decât studii ale împrejurimilor Romei. Odată ajuns în atelierul său, Lorrain le transpunea pe pânză.

■ Moise salvat din apă, 1639-1640, ulei pe pânză, 209x138 cm, Muzeul Prado, Madrid

În peisajele idealizate ale lui Claude Lorrain se regăsesc multe scene biblice. Formatul îngust, de portret, este neobișnuit, dar disponerea peisajului urmează aceleași reguli ale armoniei clasice precum multe alte lucrări ale sale. Copacii întunecați din partea stângă conduc privirea spre interiorul tabloului. Al doilea pâlcc de copaci și râul modifică traiectoria privirii, îndreptând-o spre orizont. Siluetele munților care se pierd în ceață întregesc compoziția.

Alte lucrări de Lorrain

Peisaj cu vite și țărani, 1629, Muzeul de Artă, Philadelphia

Peisaj cu Apollo și Sibila din Cumae, 1646, Ermitaj, St. Petersburg

Trăversarea, 1648, Muzeul Luvru, Paris

Izgonirea lui Agar, 1668, Alte Pinakothek, München

Peter Paul Rubens

Pierre Paul Rubens

1577, Siegen – 1640, Anvers

■ Marele maestru al barocului european ■ A lucrat în toate genurile și formatele, a creat portrete, teme clasice și biblice, peisaje, scene animaliere sau de vânătoare, precum și picturi alegorice ■ Avea un ideal senzual de frumusețe

■ **1577** Se naște Pierre Paul Rubens din părinți patricieni originari din Anvers, ce trăiau în exil
■ **1589** Se mută la Anvers, unde învață să picteze de la Adam van Nort și Otto van Veen

■ **1598** Devine maestru al breslei Sf. Luca

■ **1600** Pleacă în Italia și lucrează la Venetia, Mantova, Roma și Genova

■ **1628** Călătorește în Spania cu o misiune diplomatică

■ **1608** Ține un mare atelier la Anvers

■ **1638** Se căsătorește pentru a doua oară

■ **1640** Moare la Anvers

■ **Peisaj cu Filemon și Baucis**, cca 1620–1635, ulei pe lemn, 147x209 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Spre deosebire de Poussin sau de olandezi, Rubens nu tratează natura în manieră statică, ci, mai degrabă, ca pe un continuum dinamic aflat în permanentă schimbare. În dreapta, în mijlocul furtunii, zeii Mercur și Jupiter se întâlnesc cu bătrânii Filemon și Baucis.

Nici un alt pictor nu reprezintă mai bine stilul baroc decât Peter Paul Rubens, provenit dintr-o familie culturală de patricieni flamanzi. Opere lui se caracterizează printr-un patos plin de forță, prin dramatismul sentimentelor, prin mișcări tumultuoase, portretizări senzuale ale corpului uman, culori strălucitoare și trăsături de penel fluente, degajate. Și-a dezvoltat stilul în timpul îndelungatei șederi în Italia, unde i-a studiat pe Rafael, Michelangelo, Tizian, Caravaggio și Veronese. Lucrările târzii ale lui Tizian (p. 164) au avut o influență puternică asupra creației lui Rubens.

În tinutul său natal, Rubens a colaborat cu cei mai importanți pictori flamanzi, inclusiv cu pictorul Jan Brueghel cel Bătrân, cu Frans Snyders, cu Jacob Jordaens și cu tânărul Anthonis van Dyck (p. 240). Știa să transpună subiectele alegorice complexe în tablouri provocatoare și pline de viață. Deoarece compozițiile sale nu se bazuau pe

■ **Sosirea la Marsilia** (Ciclul vieții Mariei de Medici), cca 1623–1625, ulei pe pânză, 394x295 cm, Muzeul Luver, Paris

Parte a unei serii realizate pentru regina Franței,

Maria de Medici, lucrarea prezintă sosirea ei la Marsilia în anul 1600. Zeița faimei plutește deasupra ei, în timp ce zeități ale mării se joacă în jurul navei, vestindu-i sosirea.

■ **Autoportret cu Isabelle Brandt**, 1609–1610, ulei pe lemn, 178x136 cm, Alte Pinakothek, München

Portretul dublu datează, în mod evident, din preajma nunții celor doi și prezintă perechea în mărime naturală, în aer

liber. Amândoi sunt îmbrăcați după ultima modă, în perfectă concordanță cu statutul lor de membri ai nobilimii. Tufișul de caprioi este un simbol al dragostei maritale și al fidelității, ce se reflectă în gesturile lor relaxate și în atingerea delicată.

■ **Studiu de portret**, 1621, cretă albă, roșie și neagră pe hârtie, 25,2x20,3 cm, Graphische Sammlung Albertina, Viena

Acest studiu, schițat după un model real, îl prezintă pe Nicolas, tânărul fiu al artistului din prima sa căsătorie, din 1609, cu Isabelle Brandt.

Peter Paul Rubens

desene precise, ci erau mai degrabă însoțite de o debordantă mișcare a culorilor, Rubens a transformat schița în ulei într-una dintre etapele fundamentale ale realizării unui tablou. Impresionantul său corpus de lucrări nu ar fi fost posibil fără un atelier de mari dimensiuni, perfect organizat.

În afară de pictură, s-a ocupat cu proiectarea decoratiunilor, a tapiseriilor și a ilustrațiilor de carte, fiind de asemenea creatorul proiectului arhitectural al propriei locuințe. Rubens s-a distins în cele mai alese cercuri ale societății nu numai ca artist, ci și ca diplomat. Pictura sa a influențat generații de pictori, incluzându-i pe romanticii începutului de secol XIX, precum Delacroix (p. 330) și Girodet.

■ **Pălăria de pai**, 1622-1625, ulei pe lemn, 79x54 cm, Galeria Națională, Londra

Acest faimos portret o reprezintă pe Suzanna, sora mai mare a celei de-a doua soții a lui Rubens, Helene Fourment. Pictorul o înfățișează la lumina zilei, sub cerul liber. Pălăria cu pană și boruri late, foarte la modă, îi brăzdează chipul cu umbre catifelte, care o fac să pară și mai atrăgătoare. Acest truc a fost admirat și adesea copiat de artiștii de mai târziu. Ca multe altele dintre tablourile lui Rubens, care prefera să lucreze pe lemn, și acesta a fost mărit prin adăugarea unor fragmente jos și în partea dreaptă.

■ **Urmările războiului**, 1638, ulei pe pânză, 206x342 cm, Palatul Pitti, Florența

Rubens însuși a explicat sensul acestei picturi alegorice într-o scrisoare din 1638. Marte, zeul războiului, se năpustește afară din templul său, în timp ce Venus încearcă să-l rețină. Însă una dintre Furii îl trage

în vârtejul nimicitor al războiului. Personajele se contopesc într-un torent de mișcare. Nici măcar iubirea nu poate stăvi violența războiului.

Alte lucrări de Rubens

- Coborârea de pe Cruce**, cca 1612, Catedrala Notre-Dame, Arras
- Toaleta Venerii**, cca 1615, Colecția Fürst von Liechtenstein, Vaduz
- Sf. Barbara**, 1620, Muzeul Ashmolean, Oxford
- Război și Pace**, 1629-1630, Galeria Națională, Londra
- Sf. Cecilia**, cca 1632-1634, Gemäldegalerie, Berlin
- Venus și Adonis**, 1635, Muzeul Metropolitan de Artă, New York
- Peisaj cu Castelul Steen**, cca 1636, Galeria Națională, Londra
- Judecata lui Paris**, cca 1636, Galeria Națională, Londra
- Cele Trei Grații**, 1639, Muzeul Prado, Madrid

■ **Căderea ingerilor răzvrătiți**, cca 1619-1622, ulei pe pânză, 433x288 cm, Alte Pinakothek, München

În 1619, Rubens a primit din partea ducelui de Pfalz-Neuburg comanda de a picta singur întregul retablou. Aceasta a fost o comandă specială, cu totul ieșită din comun, întrucât Rubens obișnuia să se ocupe personal doar de structura compoziției și de personajele principale, lăsând

restul în seama atelierului său. În această lucrare, compoziția personajelor lui Rubens face ca întreaga pictură gigantică să fie cuprinsă de o mișcare involburată. Lupta dramatică dintre Bine și Rău se desfășoară cu personajele plutind liber în spațiu. Cu pelerina roșie fluturând, Arhanghelul Mihail îl învinge pe răzvrătitul Lucifer, înfățișat aici sub forma unui balaur apocaliptic.

Peter Paul Rubens

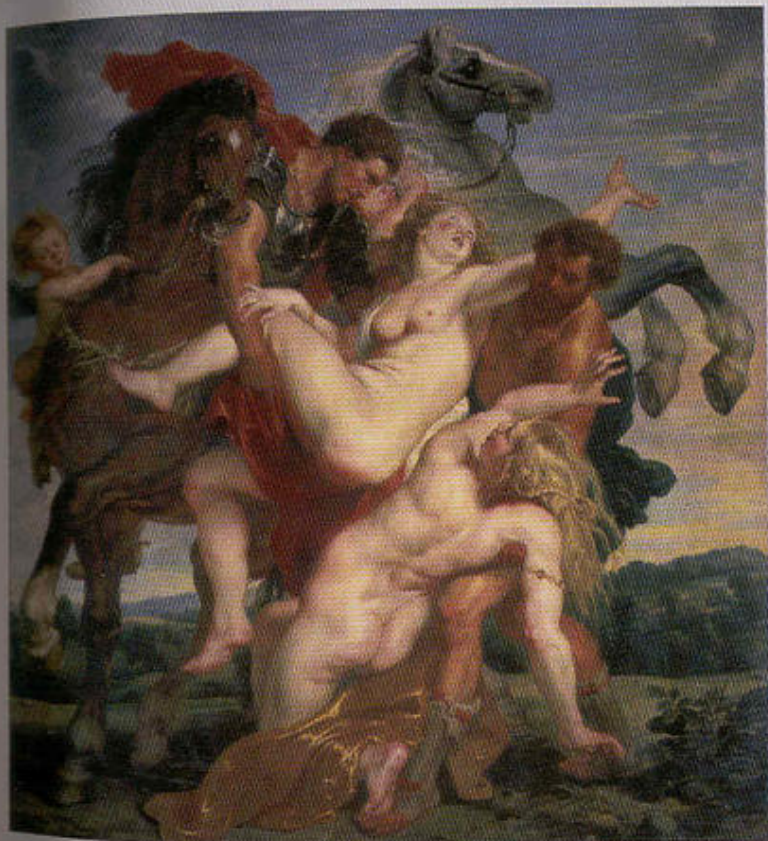
Răpirea fiicelor lui Leucip

Conform legendei antice, gemenii Castor și Pollux le răpesc pe fiicele lui Leucip din Argos, deși acestea erau făgăduite altor bărbați. Rubens face din acest subiect o adevărată dramă senzuală. Femeile, aproape dezbrăcate, se apără cu mâinile și imploră divinitățile îndreptând privirea către cer, dar e greu de spus dacă nu cumva în privirile lor se reflectă ardoarea răpitorilor îndrăgostiți. Rubens mizează pe această ambivalență, precum și pe fermecătorul contrast între strălucirea trupurilor feminine, cu rotunjimi voluptuoase, și bărbații întunecați. Peisajul din fundal asigură decorul perfect, cu nuanțele sale reci de albastru și verde.

■ **Răpirea fiicelor lui Leucip**, cca 1618, ulei pe pânză, 224x210,5 cm, Alte Pinakothek, München

Arcuire dramatică Rubens concentrează acțiunea în prim-planul tabloului, astfel încât grupul de personaje este situat deasupra liniei joase a orizontului, asemenea unui grup statuar. Artistul redă coliziunea forțelor opuse sub forma unor cercuri și a unor arce.

Tușă nervoasă

Îndrăznețele trăsături de penel ale lui Rubens urmăresc forma corpurilor și le modelează numai prin culoare. Adesea pot fi identificate trăsături individuale de penel în stratul de vopsea. Reproducerea vie, plină de senzualitate, a tonului pielii se bazează pe întrepătrunderea multor nuanțe de culoare.

Peter Paul Rubens

Anthonis van Dyck

1599. Anvers – 1641. Londra

- Important pictor flamand, pe aceeași treaptă cu Rubens. ■ Marele portretist al aristocrației europene. ■ A creat un stil portretistic elegant, sub auspiciile căruia s-a dezvoltat întreaga artă portretistică europeană a secolului XVIII.
- A executat de asemenea picturi religioase și gravuri.

1599

Se naște la Anvers, al șaptelea fiu al unui bogat negustor de mătase.

1609 La 10 ani lucrează în atelierul lui Hendrik van Balen; mai târziu, în cel al lui Rubens.

1618 Devine maestru în breșla pictorilor din oraș.

1621 Pleacă în Italia, unde devine un căutat portretist al aristocrației și studiază lucrările lui Tizian.

1627 După mulți ani, se reîntoarce la Anvers.

1632 Este pictor de curte pentru regină Angliei.

1641 Moare la Londra.

Alte lucrări de van Dyck

Drumul Crucii, 1617, Biserica Sf. Pavel, Anvers.

Autoportret, cca 1621, Muzeul Metropolitan de Artă, New York.

Jelirea lui Hristos, 1634, Alte Pinakothek, München.

Portret ecvestru al lui Carol I Stuart, cca 1637–1638, Galeria Națională, Londra.

În momentul morții sale, la Londra, la numai 42 de ani, Anthonis van Dyck lăsa în urmă o carieră strălucită, ce adusese celebritatea internațională, averea și un titlu nobiliar. Astăzi i se atribuie aproape 500 de portrete.

Van Dyck s-a remarcat încă de timpuriu ca un talent precoce, fiind primit de Rubens în atelierul său.

Van Dyck a pictat și lucrări religioase, dar marele său succes s-a datorat talentului pentru portret. Fiind un observator atent, a înțeles perfect cum trebuie să combine eleganța și demnitatea curtenească și impresia nemijlocită a vieții.

Splendidele sale portrete în mărime naturală nu par niciodată artificiale, rigide, în ciuda faptului că modelele sale au o postură maiestuoasă, ce a ajuns să fie definitorie pentru lucrările sale.

■ **Cardinalul Bentivoglio,** cca 1623–1624, ulei pe pânză, 195x147 cm, Palatul Pitti, Florența.

Culoarea roșie a robei cardinalului domină acest portret în mărime naturală. Drapele bogate și coloana din fundal creează o atmosferă de bogăție și demnitate. Personajul emană seninătate, dar, cu toate acestea, ochii săi privesc atent într-un colț al camerei, reflectând prestanța intelectuală a cardinalului, un istoric și un umanist remarcabil.

■ **Regina Henrietta Maria cu Sir Jeffrey Hudson,** 1633, ulei pe pânză, 219,1x134 cm, Colecția Samuel H. Kress, Galeria Națională de Artă, Washington DC.

Stând lângă piticul său de curte, Jeffrey Hudson, tânără regină pare înaltă și impunătoare. În acest portret, van Dyck alătură cu măiestrie culorile calde și cele reci și scoate în evidență frumusețea catifelei și a mătăsurilor.

■ **Frans Franken II, 1630, gravură.** Portretul face parte dintr-un ciclu de 100 de portrete ale unor contemporani de marcă, pe care van Dyck le-a publicat cu ajutorul altor artiști. Lucrarea este o dovadă a perfecției stăpânirii a artei gravurii. Van Dyck a creat mai multe astfel de serii de portrete ale unor contemporani de renume.

■ **Carol I Stuart, cca 1635–1638,** ulei pe pânză, 266x207 cm, Muzeul Luvru, Paris.

Postura regelui sugerează superioritate și impune distanță.

Frans Hals

cca 1580–1585, Anvers – 1666, Haarlem

■ A pictat în principal portrete și o serie de scene din viața cotidiană, cu personaje de dimensiuni reduse ■ A folosit cu predilecție tușe libere, degajate ■ Și-a petrecut mare parte din viață în orașul Haarlem ■ Foarte apreciat de contemporanii săi și de artiștii de mai târziu, inclusiv de impresionisti

- cca 1580–1585 Se naște la Anvers ca fiu al unui croitor; emigrează împreună cu părinții din sudul Olandei, ocupat de spanioli, către nord.
- 1591 Trăiește la Haarlem, unde este probabil să fi fost elevul pictorului și scriitorului Karel van Mander
- 1610 Este acceptat în breasla Sf. Luca din Haarlem
- 1649 Pictază portretul filozofului René Descartes
- 1654 Dificultăți financiare îl silesc să-și scoată bunurile la licitație
- 1666 Moare la Haarlem

Frans Hals este unul dintre cei mai remarcabili portrețiști ai secolului XVII. Le-a conferit celor pictați în tablourile sale un tip de prezență cu totul nou, de o vivacitate ieșită din comun. Picturile sale de gen – scene amuzante din viața cotidiană olandeză – se concentrau asupra unui sau mai multor personaje, surprinzând momente și emoții pasagere. Este semnificativă maniera sa spontană, hotărâtă, de a picta, care a devenit pe parcursul vieții sale din ce în ce mai degajată. Rapid și temperamental, întindea cu larghețe pe pânză trăsătură după trăsătură. Numai atunci când sunt văzute de la distanță tușele se întrepătrund, creând o impresie surprinzătoare și totală de realitate. Nu numai clienții săi i-au admirat virtuozitatea, ci și mulți pictori ai secolului XIX, mai ales impresionisti, și printre ei, în mod special, Van Gogh (p. 386).

Alte lucrări de Hals

Petrecăreții din Shrovetide, cca 1615, Muzeul Metropolitan de Artă, New York
 Willem van Heythuysen, cca 1625–1630, Alte Pinakothek, München
 Țigăncă, cca 1626–1630, Muzeul Luuvru, Paris
 Malle Babbe, vrăjitoarea din Haarlem, cca 1629–1630, Gemäldegalerie, Berlin

- **Mulatrul**, cca 1628–1630, ulei pe pânză, 75,5x64 cm, Muzeul de Arte Plastice, Leipzig
 Un bărbat îmbrăcat colorat se întoarce răsând către privitor. Gura întredeschisă și obraji strălucitori dau impresia de instantaneu. Pensula dinamică, spontană, aduce la viață personajul, menit să reprezinte, probabil, un cunoscut bufon de curte.

- **Ofițerii găzii corporației Sf. Gheorghe**, 1616, ulei pe pânză, 175x324 cm, Muzeul Frans Hals, Haarlem
 Asemenea portrete de grup erau o specialitate olandeză. Frans Hals dă viață compoziției cu ajutorul perspectivei scenice, grupându-i pe ofițeri ca la un banchet și mărind spațiul tabloului prin introducerea unui peisaj. Capetele sunt dispuse într-o diagonală ritmică, accentuată de steagul care urcă pe aceeași diagonală.

- **Doi băieți cântând**, cca 1623–1625, ulei pe pânză, 66x52 cm, Staatliche Kunstsammlungen, Kassel
 Văzându-i pe acești doi băieți cântând, aproape că îi poți auzi. Scena vie, de zi cu zi, poate fi interpretată ca un simbol al muzicii sau al simțului auditiv.

Rembrandt van Rijn

Rembrandt Harmenszoon van Rijn

1606, Leiden – 1669, Amsterdam

■ Remarcabil pictor al Epocii de Aur olandeze ■ A fost extrem de apreciat încă din timpul vieții ■ A avut numeroși elevi și imitatori

■ **1606** Se naște Rembrandt Harmenszoon van Rijn, fiul unui morar din Leiden

1620 Se înscrie la Universitatea din Leiden, după ce studiasse la școala latină; studiile sale sunt întrerupte brusc și începe ucenicia ca pictor în atelierul lui Jacob van Swanenburgh și, mai târziu, în cel al lui Pieter Lastman din Amsterdam

1625 Se întoarce la Leiden și-și deschide un atelier; devine cunoscut ca pictor independent

1632 Ca portretist, se îmbogățește la Amsterdam; începe să-și semneze lucrările numai cu numele mic

1632 Începe un amplu ciclu al Patimilor pentru guvernatorul Olandei, prințul Frederick Hendrick de Orania, și atinge apogeul faimei sale

1642 Moartea soției sale, Saskia; pictează faimosul tablou *Rondul de noapte*

1649 Menajera sa, Hendrickje Stoffels, devine partenera sa de viață

1656 În ciuda a numeroase comenzi, are dificultăți financiare și trebuie să-și vândă bunurile la licitație

1669 Moare pe 4 octombrie, la Amsterdam

Rembrandt Harmenszoon van Rijn a fost un maestru al narațiunilor prin imagini și unul dintre marii interpreți ai condiției umane. Știa cum să redea cele mai intime nuanțe ale emoției, ale trăirilor de ordin spiritual și ale caracterului uman într-o manieră vie. În acest scop a folosit un stil din ce în ce mai liber, excesiv pigmentat, și a făcut din lumină elementul său definitoriu. Deși n-a părăsit niciodată Olanda în timpul vieții, era la curent cu gravurile și stampele italiene.

Cariera de pictor istoric a lui Rembrandt a început imediat după ce și-a abandonat studiile de la Universitatea din Leiden. Va părăsi curând stilul cromatic al profesorului său Pieter Lastman și-și va crea propriul stil, bazat în principal pe o dramatică punere în scenă a luminii și a umbrei. La Amsterdam și-a făcut renumele ca portretist.

■ **Sacrificiul lui Isaac,**

1635, ulei pe pânză, 193x133 cm, Ermitaj, St. Petersburg

Rembrandt a pus în scenă această pictură de mari dimensiuni, cu un pronunțat caracter dramatic. Abraham l-a legat, după porunca lui Dumnezeu, pe fiul său Isaac și este pe punctul de a-l sacrifica. El i-a dat deja capul pe spate și a ridicat cuțitul, gata să-i rezeze gâtul. În ultimul moment, îngerul îi oprește mâna ucigașă. Rembrandt a amplificat tensiunea acestei scene des reprezentate din Vechiul Testament și a captat un instantaneu dramatic: cuțitul este încă suspendat în aer. Două mari diagonale leagă personajele între ele. Lumina pune în evidență corpul gol, lipsit de apărare, al victimei întinse pe pământ. Mai mult chiar, eclajul lui Rembrandt îndreaptă privirea către fețele și mâinile personajelor principale, punându-le în evidență contrastul cu atmosfera întunecată.

■ **Zaraful, 1627, ulei pe lemn, 31,7x42,5 cm, Gemäldegalerie, Berlin**

Acestă lucrare timpurie înfățișează un bărbat într-o cameră întunecată, înconjurat de teancuri de cărți. Ridurile sale se reflectă în paginile cărților. La lumina lumânării, studiază o monedă. E posibil ca această scenă, redată în nuanțe maronii, să trimită la parabola biblică a creșterii grânelor.

■ **Autoportret cu beretă,**

1630, gravură, 5,1x4,5 cm

Această gravură de mici dimensiuni este un studiu al gesturilor și expresiei faciale. Rembrandt s-a luat deseori pe el însuși ca model și a realizat multe studii pictate, desenate sau gravate. Lucrarea arată buna stăpânire a mediului și a uneltelor gravurii, fiind o dovadă a capacității tânărului artist de a reda expresii realiste.

Rembrandt van Rijn

Dar a creat și remarcabile pânze cu teme istorice, biblice sau mitologice. Gravurile și desenele sale au o spontaneitate deosebită.

Rembrandt a avut numeroși elevi și imitatori. Aceștia și-au însușit stilul său într-atât de bine, încât este aproape imposibil de spus care sunt lucrările lor și care îi aparțin lui Rembrandt, aceasta fiind una dintre problemele care necesită, chiar și astăzi, un studiu atent, precaut.

■ **Femeie citind**, cca 1640, peniță maro, 15,6x16,6 cm, Kupferstichkabinett, Berlin

Rembrandt și-a dezvoltat o tehnică de desen foarte vie. Femeia este redată din numai câteva trăsături energice. De pe reversul paginii se vede capul unui bărbat cu barbă și turban.

■ **Lecția de anatomie a profesorului Tulp**, 1632, ulei pe pânză, 169,5x216,5 cm, Mauritshuis, Haga

Acest tablou de grup tipic îl înfățișează pe profesorul de anatomie, Nicolaes Tulp, în timpul unei lecții. Bisturiul său pătrunde în brațul disecat al cadavrului din fața sa, în timp ce el oferă cu calm și obiectivitate explicațiile. În jumătatea stângă a picturii, un grup de studenți urmărește cu atenție demonstrația. Rembrandt a reprezentat grupul într-o postură vie și a pus accentul pe acțiune – o idee nouă în portretele de grup olandeze.

■ **Femeie în pat**, cca 1547, ulei pe pânză, 81,3x68 cm, Galeria Națională a Scoției, Edinburgh

E posibil ca această pictură celebră să fi împodobit inițial ușa unei camere sau a unui cabinet. Astfel de picturi iluzioniste nu erau neobișnuite în epocă. De multă vreme specialiștii susțin că femeia ar fi una dintre iubitele lui Rembrandt. Din cauză datării încă incerte a tabloului, ar putea fi vorba fie de prematur dispăruta Saskia von Uylenburgh, fie de una dintre partenerile de mai târziu ale lui Rembrandt, Geertje Dirckx sau Hendrickje Stoffels. Este posibil ca tabloul să ilustreze un subiect biblic, și anume pe Sara din Vechiul Testament, care, în noaptea nunții, și-a văzut soțul, Tobias, învingând un demon.

■ **Autoportret**, 1669, ulei pe pânză, 86x70,5 cm, Galeria Națională, Londra

Înainte de epoca modernă, nici un alt artist nu s-a mai reprezentat pe sine atât de des ca Rembrandt. Autoportretele sale târzii sunt în mod special ieșite din comun. Acest autoportret a fost creat în anul morții sale, fiind realizat în maniera liberă, aspră, a lucrărilor sale târzii.

Alte lucrări importante ale lui Rembrandt

Artistul în atelierul său, cca 1629, Muzeul de Arte Frumuse, Boston

Ospățul lui Baltazar, cca 1635, Galeria Națională, Londra

Predicatorul Anso și soția sa, 1641,

Gemäldegalerie, Berlin

Sfânta Familie, 1646, Muzeul de Stat, Kassel

Batșeba, 1654, Muzeul Luvru, Paris

Rondul de noapte

Numele de *Rondul de noapte* a fost atribuit pentru prima dată lucrării mult după moartea lui Rembrandt. De fapt, este vorba de un portret de grup al găzii civile a căpitanului Frans Banning Cocq și a locotenentului Willem van Ruytenburgh – cea mai substanțială comandă de portret primită de Rembrandt.

Căpitanul Cocq apare în mijlocul tabloului, îmbrăcat în negru, lângă al doilea locotenent al său. Această pictură supradimensionată nu aduce în nici un chip cu un portret. Dat fiind că Rembrandt a reușit să transforme portretul într-o secvență în mișcare – asemănătoare unei intrări pline de tensiune în scenă – pânza devine un mare tablou istoric. Trebuie să luăm în considerare faptul că în secolul XVII arta era împărțită în diverse genuri, dintre care pictura istorică era cea mai prețuită, în timp ce arta portretului era considerată mult mai puțin complexă. Rembrandt a pus în discuție această ierarhie a formelor într-o manieră revoluționară, instituind un punct de cotitură în arta picturii.

Căpitanul Frans Banning Cocq

stă în centrul scenei, iar brațul său întins înainte pare să iasă din tablou. Modul ingenios în care Rembrandt se folosește de gradarea fină a luminii creează un puternic contrast între lumină și întuneric și produce iluzia adâncimii. Împărțirea tabloului în două grupuri iese în evidență prin contrastul puternic dintre veșmintele deschise și cele închise la culoare. Inițial tabloul era mai lat, dar ulterior s-au tăiat părți din el, mai ales în sânge.

■ **Rondul de noapte**, 1642, ulei pe pânză, 359x438 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

În tablou apare un număr de personaje cu caracteristici particulare, purtând diverse uniforme și arme. Compania pare a fi pe punctul

de a ridica tabăra. Silueta slab luminată a unei fete din fundal este dificil de interpretat. Ea ar putea fi personificarea gloriei.

Jan Steen

cca 1626–1679, Leiden

■ Un remarcabil reprezentant al picturii de gen olandeze ■ A lucrat în genurile artistice Haarlem, Haga, Delft și Leiden ■ A pictat cu afecțiune scene din viața cotidiană ■ Tablourile sale sunt bogate în personaje și au adesea nuanțe umoristice sau mesaje moralizatoare

- 1626 Se naște la Leiden
- 1646 Studiază la universitatea din oraș
- 1648 Devine membru al breslei pictorilor din Leiden
- 1649 Pleacă la Haga și se căsătorește cu fiica maestrului său, Jan van Goyen
- 1654 Ține o berărie în Delft
- 1661 Se stabilește în Haarlem
- 1671 Devine conducătorul breslei pictorilor din Leiden
- 1679 Moare în Leiden

Alte lucrări de Steen

Cum a venit, așa s-a și dus, 1661, Muzeul Boymans van Beuningen, Rotterdam

Retori la fereastră, cca 1662–1666, Philadelphia Muzeul de Artă, Philadelphia

Ajunul Sf. Nicolae, cca 1665–1668, Rijksmuseum, Amsterdam

Școala satului, cca 1670–1672, Galeria Națională a Scoției, Edinburgh

Serenadă nocturnă, cca 1675, Národní Galerie, Praga

Jan Steen a fost un povestitor inventiv și plin de umor, pentru care viața era o mare comedie de moravuri. Fiul al unui berar, el a învățat să picteze sub îndrumarea pictorului de gen Adriaen van Ostade și a peisagistului Jan van Goyen. Pe parcursul vieții, Steen a creat peste 700 de tablouri, cu subiecte religioase și mitologice, precum și portrete. Prefera scenele din viața de zi cu zi a micii burghezii olandeze – scene din cârciumi, petreceri de familie, scene din școlile sătești, consultațiile la domiciliu ale medicilor. Astfel de picturi de gen se bucurau de o mare popularitate în Olanda, dar nu aduceau un venit prea mare. Astfel încât Steen își câștiga existența ținând o berărie și o cârciumă. Începând din secolul XVIII, atât lucrările sale, cât și moștenirea sa artistică au devenit din ce în ce mai apreciate.

■ **Voioasa familie**, 1668, ulei pe pânză, 111x141 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

Steen înfățișează o petrecere de familie zgomotoasă. Tineri și bătrâni cântă, râd și beau vin. Cei doi copii aflați în prim-plan în colțul din dreapta îl imită pe adulți, fiind ilustrarea perfectă a proverbului olandez: „Bătrânii cântă, copiii fluieră după ei.” În aparență, Steen a conceput această agitație haotică tratând personajele ca pe niște caricaturi. Materialele și detaliile sunt, toate, reproduse cu măiestrie.

■ **Jucători de popice în fața unui han**, cca 1670, ulei pe lemn, 68x87 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Acest tablou idilic surprinde atmosfera relaxată a unei zile de odihnă. În planul apropiat, câțiva bărbați joacă popice într-o groapă cu nisip, în timp ce alții stau pe iarbă, câțiva copii se joacă, iar o mamă își face cumpărăturile. Peisajul remarcabil, și atipic pentru Steen, îi demonstrează din plin talentul.

Jacob van Ruisdael

Jacob Izaaksoon van Ruisdael

cca 1628/1629. Haarlem – 1682. Amsterdam

- Considerat a fi cel mai mare dintre nenumărații artiști peisagisti olandezi ai secolului XVII ■ Și-a format un repertoriu neobișnuit de variat de peisaje
- A creat în jur de 700 de tablouri, 100 de desene și gravuri

■ **1628/1629** Se naște Jacob Izaaksoon van Ruisdael, fiul unui pictor și fabricant de rame, de la care ia și primele lecții de pictură

1646

Prima lucrare datată

1648 Acceptat ca maestru în breșla Sf. Luca din Haarlem

1650–1653 Face împreună cu Nicolaes Berchem excursii în Olanda de Est și în ținuturile din jurul Rinului

1655

Se stabilește la Amsterdam

1682

Moare la Amsterdam

În Olanda secolului XVII, nenumărați pictori se specializau în peisaj, dedicându-se de cele mai multe ori impresionurilor cunoscute. Născut în 1628 (sau 1629), fiu al unui pictor și nepot al lui Salomon van Ruisdael, la rândul său artist peisagist, Jacob van Ruisdael a depășit peisajele monotone și monocrome create de generațiile anterioare, însușind compozițiilor sale realiste forță dramatică și folosind contraste puternice de lumină și întuneric. Largul său repertoriu de motive mergea de la scene cu munți întunecați și stânci ascuțite, peisaje împădurite cu arbori milenari și cascade zgomotoase, până la peisaje marine sau de iarnă. Adesea, personajele sale decorative erau lucrări de alți pictori. Cel mai important elev al său a fost Meindert Hobbema.

■ **Moară de vânt în Wijk**, cca 1670, ulei pe pânză, 83x101 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

Un cer înalt, cu mulți nori, corăbii pe apă, teren neted, case oarecare și o moară de vânt înălțându-se cu mândrie ca punct focal al tabloului – această celebră lucrare a lui Ruisdael a prezentat pentru prima oară realist peisajul tipic olandez, cu nuanțele sale de albastru, gri, verde și maro. Ruisdael transformă detaliile peisajului într-o compoziție perfect echilibrată, cu adevărat fermecătoare.

Barocul 1600–1750

■ **Cimitirul evreiesc**, cca 1660, ulei pe pânză, 84x95 cm, Gemäldegalerie Alte Meister, Dresda

Cimitirul evreiesc se numără printre cele mai importante lucrări ale lui Ruisdael. Toate elementele fac trimitere la natura trecătoare a vieții: cerul sălbatic și agitat, arborele aproape uscat, pârâul repede, clocotitor și, desigur, pietrele funerare. Artistul le aduce în prim-plan, ca motiv principal, permițându-le să lase discret din întuneric. În secolul XIX, pictorul romantic Friedrich (p. 326) vedea în astfel de peisaje sumbre, încărcate de simboluri, o sursă de inspirație.

Alte lucrări importante de Ruisdael

Castelul Bentheim, 1653, Galeria Națională, Dublin

Peisaj împădurit cu cascade, cca 1665, Colecția Wallace, Londra

Raza de soare, cca 1660, Muzeul Luvru, Paris

Câmpuri cu grâne, cca 1670–1680, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Jan Davidszoon de Heem

1606, Utrecht – 1683/1684, Anvers

- Unul dintre cei mai remarcabili creatori olandezi de naturi moarte
- Un maestru al detaliului
- A combinat precizia caracteristică naturii moarte din nordul Olandei cu luminozitatea picturii flamande
- Multe dintre lucrările sale au un accentuat simbolism referitor la vanitas

■ **1606** Se naște la Utrecht și își face probabil ucenicia cu pictorul de naturi moarte Balthasar van der Ast

1626 Lucrează în orașul universitar Leiden

cca **1631** Se naște fiul său, viitorul pictor Cornelis de Heem

1636 Se mută din Olanda de Sud la Anvers, unde se înscrie în breșla pictorilor; ia contact cu natura moartă flamandă prin lucrările lui Frans Snyders și Daniel Seghers

1669 Se întoarce pentru trei ani la Utrecht

1672 Pleacă din Utrecht, fugind din fața invaziei franceze

cca **1683/1684**
Moare la Anvers

Lucrări de Heem

Natură moartă cu cârpi, 1628, Mauritshuis, Haga

Masă cu deserturi, 1640, Muzeul Luvru, Paris

Natură moartă cu pahar și scoici, cca 1640, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Euharistie într-o salbă de fructe, 1648, Muzeul de Istoria Artei, Viena

Jan Davidszoon de Heem a fost cel mai semnificativ reprezentant al unei întregi familii de pictori de naturi moarte. Acest gen s-a dezvoltat în secolul XVII, fiind apreciat în mod deosebit în Olanda, iar de Heem l-a deprins probabil ca ucenic al pictorului Balthasar van der Ast. În Leiden s-a aliniat direcției impuse de cercul de pictori din jurul lui Rembrandt (p. 244) și a început să lucreze întunecatele *vanitas* – picturi ce tratează temele sumbre ale morții și trecerii timpului – și naturi statice pentru ilustrații de carte. Întoarcerea sa la Anvers a provocat o schimbare profundă în stilul său și în subiectele abordate. Somptuoasele naturi moarte flamande ale lui Daniel Seghers și Frans Snyders l-au inspirat în crearea unor aranjamente viu colorate de flori, fructe, alimente și vase ornamentate. De Heem și-a păstrat atenția tipic olandeză față de detalii, reușind astfel să creeze o punte între cele două tradiții.

■ **Natură moartă cu craniu**, nedatată, ulei pe pânză, 87,5x65 cm, Gemäldegalerie Alte Meister, Dresda

Aranjamentul floral este redat cu o precizie aproape botanică. Lălelele, garoafele și trandafirii din imagine erau un lux în Olanda epocii respective. Frumusețea lor efemeră le reamintește privitorilor de natura trecătoare a vieții, imagine accentuată de craniul ce stă ascuns în spatele scoicii și a florilor.

■ **Natură moartă cu rac și fructe**, cca 1648–1649, ulei pe pânză, 95x120 cm, Muzeul de Stat, Berlin

Aranjamentul opulent de crustacee, tacâmuri și fructe strălucește pe fundalul întunecat cu o prestanță aproape

suprarealistă. În colțul drept, un rac roșu pare să se ridice deasupra marginii mesei și să părăsească spațiul pictural. Astfel de iluzii fac parte din repertoriul clasic al naturilor moarte.

Transparența irizată a strugurilor, coaja catifelată a piersicilor, exoticele carapace și vasele luxoase sunt redată cu o acuratețe nemaîntâlnită.

Scena trimite la un stil de viață atât de bogat, încât nici măcar cei mai înstăriți olandezi nu și l-ar fi putut permite cu ușurință.

Jan Davidszoon de Heem

Jan Vermeer

Johannes Vermeer van Delft

1632–1675, Delft

■ Unul dintre cei mai importanți pictori olandezi ■ A început prin a picta scene religioase de mari dimensiuni, mai târziu s-a dedicat panotamelor urbane; prefera scenele de gen ■ Nu au rămas numai 34 de tablouri terminate

■ **1632** Se naște Johannes Vermeer van Delft, fiul unui hangiu și negustor de artă

1653 Se căsătorește cu Catharina Boines, care-i naște 15 copii, și se înscrie în breasla Sf. Luca din Delft

1657 Se adâncește în datorii, de care nu va scăpa toată viața

1662 Devine șef al breslei Sf. Luca din Delft

1663 Diplomatul și marele amator de artă francez Balthazar de Moncony îl vizitează în atelierul său

1672 Apreciază valoarea unor picturi italiene ca evaluator de artă

1675 Moare la Delft

■ Lăptăreasa,

cca 1658–1660, ulei pe pânză, 45,4x40,6 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

O tânără servitoare toarnă cu atenție lapte într-un vas. Laptele curge, timpul trece și totuși tabloul emană calm și nemișcare. Este una dintre cele mai cunoscute capodopere ale lui Vermeer. Modul în care se îmbină nuanțele de galben și albastru conferă scenei o notă de armonie distinctă.

Barocul 1600–1750

■ Atelierul pictorului

(Alegoria picturii), cca 1666–1667, ulei pe pânză, 120x100 cm, Muzeul de Istoria Artei, Viena

De dimensiuni mari pentru Vermeer, tabloul reprezintă o scenă din atelierul unui pictor, poate chiar Vermeer însuși. Draperia trasă creează un efect de surprinzătoare adâncime a interiorului și îl dezvăluie pe artist în fața șevaletului său, privindu-și modelul care stă în fața unei mari hărți a Olandei. Cartea și cornul pe care le ține în mână, precum și cununa de lauri, sugerează faptul că ea pozează drept muza istoriei, proclamând măreția picturii. Astfel, scena de zi cu zi a studioului devine o ambițioasă alegorie a picturii și, implicit, o modalitate de gloriificare a pictorului. Harta, cartea și modelul clasic simbolizează aspirațiile sale intelectuale.

Alte lucrări importante ale lui Vermeer

Paharul cu vin, cca 1660, Gemäldegalerie, Berlin

Națională de Artă, Washington DC

Vedere din Delft, cca 1660, Mauritshuis, Haga

Geografal, cca 1668, Institutul de Artă Stadel, Frankfurt

Femeia cu balanța, cca 1663, Galeria

Femeia la virgină, cca 1673, Galeria Națională, Londra

■ **Dantelăreasa,** cca 1669–1670, ulei pe pânză, 24x21 cm, Muzeul Luvru, Paris

Fata se concentrează, aplecându-se deasupra lucrului ei. Vermeer surprinde scena, focalizând gradat adâncimea: firul colorat ce iese din pernă este redat oarecum neclar, în felul în care privirea focalizează un obiect din depărtare.

Jan Vermeer

tratarea luminii sugerează faptul că ar fi putut să aibă contact cu caravagienii din Utrecht. Cum Vermeer lucra extrem de lent, a ajuns să fie înglodat în datorii și a trebuit să țină și un magazin de obiecte de artă. Mare parte din lucrările sale sunt scene calme de interior din viața cotidiană, cu unul sau două personaje. Tablourile sale sunt extrem de picturale, mai ales datorită unei armonii coloristice bine nuanțate, adesea concentrată pe două tonuri de albastru și galben, precum și datorită folosirii perfecte a perspectivei și a extraordinarului fler pentru echilibrul compozițional. Se crede că Vermeer a fost unul dintre pionierii camerei obscure. Multe dintre tablourile sale erau, chiar în secolul XIX, atribuite altor pictori, precum Metsu sau Pieter de Hooch. Cercetătorii încă lucrează la stabilirea exactă a cuprinsului corpusului său de lucrări.

■ **Scrisoarea de dragoste**, cca 1668, ulei pe pânză, 44x38 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

Eleganta burgheză este reprezentată la o asemenea distanță, încât avem impresia că o privim fără știrea ei. O mică gaură în vopsea marchează punctul de fugă și ne arată că Vermeer a construit perspectiva cu ajutorul unui fir ținut întins de un ac, și nu folosindu-se de camera obscură.

■ **Străduța din Delft**, cca 1657, ulei pe pânză, 53,5x43,5 cm, Rijksmuseum, Amsterdam

Acest tablou pare să surprindă imaginea de vis-à-vis de casa lui Vermeer. Artistul a schimbat probabil detaliile reale din rațiuni compoziționale. Scena stradală meticuloasă observată este extraordinar de naturalistă. Ea avea un aer poetic, cu copii jucându-se și femeii cufundate în lucrul lor zilnic. Pictura seamănă cu scenele de stradă și cele campestre ale contemporanului său din Delft, Pieter de Hooch.

■ **Fata cu cerclul de perla**, cca 1665, ulei pe pânză, 46,5x39 cm, Mauritshuis, Haga

Deși nu dezvăluie nimic din caracterul ei, privirea tinerei femeii ne cucerește. Strălucirea proaspătă a ochilor și gura ușor întredeschisă îi conferă

o prezență vie, apropiată. Pielea imaculată este redată în cele mai fine tonuri. Cerclul de perla iridescent și turbanul albastru-deschis îi dau un aer exotic pe fundalul indigo. Este una dintre cele mai cunoscute picturi din

lume și, cu toate acestea, rămâne și astăzi învăluită în mister. A apărut pentru prima dată la o licitație în secolul XIX, iar ideea că modelul ar fi fiica cea mai tânără a lui Vermeer rămâne o simplă ipoteză.

Diego Velázquez

Diego Rodríguez de Silva y Velázquez

1599, Sevilla – 1660, Madrid

■ Unul dintre cei mai importanți artiști europeni ■ Ca pictor de curte, a pictat portrete minunate ■ Și a creat un stil personal cu un colorit specific și o tăcută atractivă ■ A avut o mare influență asupra generațiilor următoare

1599

Se naște Diego Rodríguez de Silva y Velázquez

1611 Studiază cu Francisco Pacheco

1623 Devine pictorul de curte al lui Filip IV

1628

Face cunoștință cu Rubens

1629 Studiază intens în toată Italia

1649 Se întoarce în Italia

1650 Devine membru al Școlii de Artă din Roma

1659 Devine cavaler al Ordinului Santiago

1660

Moare la Madrid

■ Triumful lui Bacchus,

cca 1628–1629, ulei pe pânză, 165x225 cm, Muzeul Prado, Madrid

Reprezentat ca un tânăr palid, cu frunze de viță în păr, Bacchus stă în mijlocul unor țărani care petrec. *Triumful lui Bacchus* este una dintre cele mai timpurii lucrări ale lui Velázquez și o mărturie a opoziției sale față de Caravaggio (p. 218), prin portretizarea realistă a unei teme mitologice.

De-a lungul întregii sale vieți, Velázquez s-a străduit să redea cu cea mai mare acuratețe realitatea. Tablourile sale sunt o dovadă a acestui fapt, prin culoarea, eclajul și atmosfera lor, ce dezvăluie privitorului întreaga individualitate a subiecților reprezentați. La începutul carierei sale, Velázquez a pictat scene realiste de gen, inspirându-se din clarobscurul lucrărilor lui Caravaggio (p. 218), pe care pictorul spaniol José de Ribera le aduse cu sine din Italia. Velázquez s-a impus ca portretist la curtea regală din Madrid, unde va ocupa ulterior funcții importante. În ciuda poziției sale privilegiate, artistul a continuat să picteze și oameni obișnuiți. Portretele piticilor aflați în slujba regelui sunt de un realism emoționant prin maniera în care este redată personalitatea fiecăruia dintre personaje.

■ Prințul Baltasar Carlos călare, cca 1635, ulei pe pânză, 109,5x173 cm, Muzeul Prado, Madrid

Întors din Italia, Velázquez a realizat o serie de tablouri

de mari dimensiuni pentru noul palat regal de la Buen Retiro. Între ele, și acest tablou al prințului în vârstă de numai șase ani. Velázquez a combinat în mod ingenios portretul

copilului cu modelul clasic al călărețului, pe fundalul munților Sierra Nevada. Diagonalele formate de cal și de peisaj dau dinamism lucrării.

Lucrări de Velázquez

Hristos în casa Martei,
cca 1618,
Galeria Națională,
Londra

Sacagiul din Sevilla,
cca 1623,
Muzeul Wellington,
Londra

Don Luis de Góngora y
Argote, cca 1622-1629,
Muzeul de Arte Frumoase,
Boston

Fierăria lui Vulcan, 1630,
Muzeul Prado,
Madrid

Predarea orașului Breda,
1634-1645,
Muzeul Prado, Madrid

Don Sebastian de Morra,
1643-1644,
Muzeul Prado, Madrid

Juan de Pareja,
cca 1649, Muzeul
Metropolitan de Artă,
New York

■ **Papa Inocențiu X**,
cca 1650,
ulei pe pază,
140x120 cm,
Galeria Doria Pamphili,
Roma

Velázquez l-a pictat pe papă în timpul celei de-a doua călătorii în Italia, adoptând stilul portretistic folosit înainte de Rafael și de Tizian. A surprins privirea pătrunzătoare a papei, iscoditoare și vie, reușind să redea perfect personalitatea hotărâtă a acestuia. Tușa fină se joacă cu echilibrul dintre tonurile roșu-aprins și cele albe și gri.

Ca portretist al familiei regale, a imbinat realismul și fantezia, reinterpretând scene mitologice, istorice, foarte rar religioase. Și-a format un stil de pensulație propriu, influențat fiind de tablourile lui Tizian (p. 164), pe care le studiase inițial în colecția regală, iar mai apoi în Italia. Și-a dezvoltat un stil unic, lejer, dominat de culori strălucitoare, care va juca mai târziu un rol important, influențând stilul impresioniștilor din secolul XIX. Măiestria sa constă în dizolvarea coturilor într-un continuum de lumină și culoare, de o frumusețe stranie. Temele tablourilor sale au influențat de asemenea mulți artiști din secolul XX, precum Pablo Picasso (p. 428) sau Francis Bacon (p. 494). Majoritatea lucrărilor sale celebre se găsesc la Muzeul Prado.

■ **Venus la oglindă**,
cca 1647-1651, ulei pe pânză,
122x177 cm, Galeria Națională,
Londra

Acest tablou celebru este unul dintre puținele nuduri făcute în Spania înaintea secolului XIX.

■ **Torcătoarele**, cca 1644, ulei pe pânză, 220x289 cm, Muzeul Prado, Madrid

Acest tablou, cu multiple niveluri de interpretare, pare să reprezinte o simplă scenă de lucru într-o fabrică de tapițerii a curții regale spaniole – pe scurt, un grup de țesătoare. Cu toate acestea, în fundal se observă o scenă mitologică: pariul dintre Atena și Arachne, fiecare susținând că poate face cea mai bună tapițerie. Astfel, Velázquez imbină mitul și realitatea.

fiind, probabil, o comandă privată. Velázquez își arată în această lucrare respectul față de Tizian, prin varietatea de teme la care face trimitere modul în care Venus stă întinsă. Noua la Velázquez este jocul

măiestrit cu oglinda și senzația de apropiere. Acest tip de joc se va regăsi ulterior adesea în repertoriul său. Venus nu este înfățișată ca o zeiță, ci ca o femeie goală, din carne și oase.

Diego Velázquez

Las Meninas

Las Meninas înseamnă „domnișoarele de onoare”. Acest tablou o reprezintă pe Margarita, fiica în vârstă de cinci ani a lui Filip IV, înconjurată de domnișoarele ei de onoare, în timpul unei vizite în atelierul pictorului curții, Velázquez. Această compoziție extrem de complexă, cu figuri aproape în mărime naturală, creează o izbitoră iluzie de realitate, prin folosirea gradată a luminii și prin detaliile atent nuanțate. În esență, tabloul pare o reflecție asupra artei picturale. Totuși, este dificil de spus care este subiectul principal al tabloului. Copila pare să pozeze pentru un portret. Pictorul se află în stânga tabloului. Pe cine pictează el și la cine se uită majoritatea personajelor din imagine? Capodopera lui Velázquez a stârnit numeroase discuții și teorii și a inspirat numeroși pictori, inclusiv pe Francisco Goya (p. 308) pentru *Familia lui Carol IV*.

Oglinda. Acest detaliu este esențial în structura compozițională. Chipurile lui Filip IV și al soției sale apar în oglinda situată pe peretele din spate al camerei. În consecință, copilul regal trebuie să fi fost și el prezent atunci când a fost creat tabloul și trebuie să fi stat undeva în afara ramei picturii, către stânga. Asta înseamnă că Velázquez, cel din pictură, nu se uită la privitor, ci la cei doi. El pictează un portret al lor în mărime naturală, pe o altă pânză.

Copilul Margareta (1651–1673) urma să fie viitoarea regină a Austriei și nevasta lui Leopold IV. În ciuda vârstei, chipul și ținuta ei sunt demne de o regină.

Pictorul Velázquez s-a înfățișat aici ținând pensula și paleta și stând în fața unei pânze enorme. Pieptul său a fost repictat mai târziu, adăugându-i-se crucea roșie a ordinului Santiago, primit în 1659. Pentru a obține această onoare a trebuit să demonstreze că n-a făcut niciodată vreo muncă nedemnă de un nobil.

■ **Las Meninas**, cca 1656, ulei pe pânză, 320x270 cm, Muzeul Prado, Madrid

Tabloul este o capodoperă din punct de vedere compozițional. Grupul doamnelor de onoare, strânse în jurul copilei bălale, constituie prin formele lor rotunde un contrast față de cadrul perpendicular al tablourilor, față de cadrul ușii și de oglinda din fundal. Lumina și culoarea

îndreaptă atenția privitorului către fața luminată a infantei. Velázquez, pictorul din stânga, se află într-un contrast pronunțat cu aceasta. Deși are o mișcare de recul înspre camera întunecată, pare, cumva, mai mare decât celelalte personaje. Minusculul personaj masculin din cadrul ușii este pus în evidență prin contraste de lumină și culoare.

Diego Velázquez

Francisco de Zurbarán

1598. Fuente de Cantos – 1664. Madrid

■ Cel mai celebru reprezentant al caravaggismului din Spania ■ N-a călătorit niciodată în afara Spaniei ■ Și-a pus arta în slujba Contrareformei ■ În cadrul picturilor sale monastice de mari dimensiuni a introdus teme cu totul noi, fiind considerat unul dintre cele mai inventive spirite artistice ale Spaniei

■ 1598 Se naște în Fuente de Cantos, în Extremadura, ca fiu al unui negustor

1614 Pleacă la Sevilla pentru a studia cu Pedro Díaz de Villanueva și îi cunoaște pe tânărul Velázquez

1617 Administrează un atelier la Llerena, executând lucrări pentru mănăstirile din Sevilla

1629 Se stabilește la Sevilla la invitație oficială

1633 Primește titlul de „Pintor del Rey” din partea regelui Filip IV

1634 Pictază seria sa mitologică pentru palatul regal de la Buen Retiro

1647 Pictază tablouri care vor fi expediate în America

1664 Moare la Madrid

■ **Natură moartă**, cca 1633, ulei pe pânză, 46x84 cm, Muzeul Prado, Madrid

Puținele naturi moarte făcute de Zurbarán rămân fidele tradiției spaniole, care implică, de obicei, câteva obiecte ce ies puternic în evidență pe un fundal întunecat. Lucrarea este aproape modernă în simplitatea ei radicală.

Prin opera sa încărcată de religiozitate, Francisco de Zurbarán este o încarnare a Spaniei catolice. El a eliminat din tablourile sale toate detaliile lipsite de importanță. Lumina puternică și efectele de umbră îndreaptă atenția privitorului spre singurul lucru esențial – semnificația religioasă. În același timp, tablourile sale sunt caracteristice pentru realismul frust, adânc înrădăcinat în tradiția artistică spaniolă.

Clarobscurul lui Zurbarán s-a dezvoltat ca rezultat al influenței lui Caravaggio (p. 218), într-o manieră similară cu a contemporanilor săi: Velázquez (p. 260), Honthorst, în Olanda, sau La Tour (p. 226), în Franța. Cu toate acestea, nimeni nu s-a preocupat de estetica religiei cu aceeași ardoare ca Zurbarán. A creat mari cicluri picturale pentru mănăstirile din Sevilla și din provinciile învecinate. Stilul său a devenit mai calm și mai sensibil sub influența lui Murillo (p. 268), al cărui stil predomina la vremea respectivă.

Alte lucrări de Zurbarán

Hristos pe cruce, 1627, Institutul de Artă, Chicago

Vista Sf. Pedro Nolasco, cca 1628, Academia San Fernando, Madrid

Natură moartă cu lămâi, 1633, Muzeul de Artă Norton Simon, Pasadena

■ **Sf. Bonaventura rugându-se**, 1629, ulei pe pânză, 239x222 cm, Gemäldegalerie, Dresda

Acest tablou face parte dintr-o serie dedicată Sf. Bonaventura, pe care Zurbarán a creat-o pentru Școala franciscană din Sevilla. Sfântul ingenuchează în fața mitrei papale pentru a afla de la îngeri numele noului papă, în timp ce adunarea

cardinalilor eligibili stă în așteptare în partea dreaptă. Lucrarea a fost creată la apogeul carierei lui Zurbarán și este o măturie a stilului deosebit de fin al tușei sale. Suprafețele extrem de puternic luminate contrastează cu un întuneric profund. Reprezentarea capătă o dimensiune realistă prin redarea minuțioasă a subiectului.

Francisco de Zurbarán

Bartolomé Esteban Murillo

1617–1682, Sevilla

■ Celebru pentru Madonele sale delicate, idealizate ■ A făcut din scenele cu copii o temă extrem de populară a picturii de gen ■ Si-a dezvoltat o penelă ușoară, suplu, transparentă, fără contraste puternice ■ A fost primul pictor spaniol care și-a câștigat un renume internațional ■ A pregătit calea rococoului

■ **1617** Se naște la Sevilla ca fiu al unui doctor; studiază pictura cu Juan del Castillo.

1645 Devine maestrul picturii din Sevilla; se căsătorește cu Beatrice Sotomayor y Cabrera.

1648 Călătorește la Madrid pentru a studia lucrările lui Rubens, Van Dyck și Velázquez.

1658 Este membru fondator al Academiei de Arte din Sevilla.

1660 Devine primul președinte al Academiei de Arte din Sevilla.

1682 Moare la Sevilla în urma unei căderi de pe schelele pe care lucra la Catedrala Capuzina din Cadix.

Alte lucrări de Murillo

Întorcerea fiului risipitor, cca 1667–1670, Galeria Națională de Artă, Washington DC.

Fată cu dușă, cca 1670, Galeria Națională de Artă, Washington DC.

Viziunea Sf. Anton din Padova, cca 1660–1680, Ermitaj, St. Petersburg.

Cele două Treimi, 1681, Galeria Națională, Londra.

Asemenea lui Velázquez, Murillo s-a născut la Sevilla, dar cariera sa, opera și temperamentul său artistic îl deosebesc profund de contemporanul său mai vârstnic. La început, Murillo a adoptat stilul clădăsc, realist și bogat în contraste, al lui Zurbarán (p. 266). Cu toate acestea, în 1650 el își dezvoltase deja un stil artistic cu totul nou, ce se baza pe o armonie delicată, în totală opoziție cu realismul. A îndulcit contrastele dure prin crearea unor forme suple și prin folosirea unei lumini calde, difuze. Contururile sunt estompate și orice element de dramatism este suprimat. Astfel, Murillo aderă la idealurile de frumusețe și formă ale renașcențistilor Rafael (p. 156) și Fra Angelico (p. 132). Stilul său diafan, numit *estilo vaporoso*, a pregătit calea rococoului. Murillo a avut mulți imitatori și a fost extrem de popular în secolele XVIII și XIX.

■ **Preacurata**, cca 1670, ulei pe pânză, 206x144 cm, Muzeul Prado, Madrid

Maria plutește pe cornul lunii înspre ceruri. Rugându-se supusă și umilă, ea privește către Dumnezeu. Heruvimii țin o oglindă, simbolul purității, și o frunză de palmier, reprezentând martiriul. Imagistica de acest tip o preamărește pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu, absolută de păcatul originar. De-a lungul Contrareformei, în timpul căreia astfel de imagini erau frecvente, Murillo a pictat un număr important de lucrări cu această tematică.

■ **Copii jucând zaruri**, cca 1670–1675, ulei pe pânză, 146x108,5 cm, Alte Pinakothek, München

Murillo era extrem de apreciat în Spania ca pictor religios, iar colecționarii din Europa țineau la mare preț tablourile sale de gen, mai ales scenele cu copii. Subiectul acestora îl constituie strengări săraci și zdrențăroși, prezentați într-un mediu vag definit. În acest tablou, doi dintre copii sunt complet absorbiți de jocul de zaruri, în timp ce un al treilea stă în picioare mușcând dintr-un colțuc de pâine. Cu chipurile lor angelice, ei trezesc mila privitorului, deși emană o fericire distrată și vitalitate și par să fie extrem de mulțumiți cu micile lor bucurii. Farmecul inocenței lor iese la iveală prin contrast cu decorul rigid și săracăcios.

Naturalismul reprezentării face ca tablourile să nu cadă pradă unui sentimentalism banal.

Secolul XVIII

270

Jean-Honoré Fragonard - Leagănul, 1767,
ulei pe pânză, 81x65 cm. Colecția Wallace, Londra

Secolul XVIII

1700-1750 Începutul secolului XVIII

Nicolas de Largillière
Giacomo Amiconi
Jean-Marc Nattier
François le Moine
Jean-Baptiste Joseph
Pater

1700 1710 1720 1730 1740

Giovanni Battista Tiepolo
p. 280
Jean-Baptiste Simeon
Chardin p. 278

1700-1770 Rococoul

Jean-Antoine Watteau
p. 286
François Boucher p. 288
Jean-Honoré Fragonard
p. 282

1700-1800 Secolul XVIII englez

William Hogarth p. 292
Sir Joshua Reynolds
p. 296
Thomas Gainsborough
p. 294
Joseph Wright of Derby
p. 298

1600-1867 Stampe asiatice

Honami Koetsu
Nishikawa Sukenobu
Kitagawa Utamaro
Hokusai Katsushika
Isoda Koryusai

1750-1800 Neoclasicismul

Anton Raphael Mengs
Jean-Antoine Houdon
Francisco de Goya y
Lucientes p. 308
Jacques-Louis David
p. 300
Antonio Canova
Bertel Thorvaldsen
Jean-Auguste-
Dominique Ingres p. 304

1750 1760 1770 1780 1790

Toshusai Sharaku
Ando Hiroshige

Secolul XVIII

Rococoul și neoclasicismul sunt definitorii pentru secolul XVIII, stilul specific reflectând în termeni estetici schimbările socio-politice ale epocii. Rococoul s-a dezvoltat ca o reacție împotriva naturii grandioase a barocului. În esență, el a apărut din dorința aristocrației de la curte de a avea o artă mai lejeră și mai jucăușă. La origine, stilul se limita la designul interior. „Rococo” provine din termenul francez *rocaille*, care înseamnă „piatră” și se referă la imaginile organice care împodobeau pereții și plafoanele. În timp, această estetică exuberantă a fost preluată și de artele frumoase. Noua abordare ni se dezvăluie în pictură prin operele unor pictori de marcă ai rococoului: Giovanni Battista Tiepolo, Jean-Honoré Fragonard, François Boucher și Jean-Antoine Watteau. Atmosfera pănzelor lor luminoase și jucăușe contrasta puternic cu gravitatea și cu dramatismul sumbru caracteristic creațiilor baroce. Subiectele lucrărilor sunt și ele un indicator al schimbărilor fundamentale

Secolul XVIII

■ **Noël-Nicolas Coypel:** *Bacchus, Venus și cele Trei Grații*, nedatat, ulei pe pânză, 101x82 cm, Muzeul de Artă și de Istorie, Geneva

■ **Nicolas de Largillière:** *Studiu, diferite tipuri de mâini*, cca 1715, ulei pe pânză, 65x53 cm, Muzeul Luuvri, Paris

■ **Angelika Kauffman:** *Autoportret*, 1787, ulei pe pânză, 65x51 cm, Neue Pinakothek, München

■ **Jean-Marc Nattier:** *Petru cel Mare*, nedatat, ulei pe pânză, 142,5x110 cm, Ermitaj, St. Petersburg

petrecute la nivelul stilului. Tema distinctivă a rococoului, *fête galante*, era un subiect de gen ce se concentra pe scene de tihnă în aer liber. Un alt tip de subiect erau povestirile mitologice, precum *Hercule și Omphalos*, al lui François le Moyne, sau *Bacchus, Venus și cele Trei Grații*, al lui Noël-Nicolas Coypel. În opoziție cu barocul, tratarea picturală a subiectului este și ea mai lejeră și mai vivace. Genul portretistic a crescut în importanță și a suferit o transformare similară. Acum, pictorul se concentrează mai mult pe obținerea unei impresii de eleganță grațioasă, decât pe sugerarea unei senzații de maiestate impunătoare. Acest nou tip de accent este vizibil în pânze precum *Petru cel Mare*, de Jean Marc Nattier, sau în *Autoportretul* lui Nicolas de Largillière. Poate din pricina originii sale de stil menit decorațiilor interioare, rococoul și-a păstrat o preocupare deosebită pentru suprafețe. Diferențierea meșteșugită dintre piele și țesături din

Introducere

tabloul lui Largillière – *Studiu, diferite tipuri de mâini* – ilustrează această grijă față de textură.

Trecerea la neoclasicism este strâns legată de schimbarea mediului politic din Franța. Revoluția franceză pretindea un nou tip de expresie artistică, radical diferită de voiosul rococo. Cu toate acestea, începuturile acestei schimbări stilistice se regăsesc în lucrările mai rezervate ale lui Chardin. Stilul neoclasic matur se inspira din arta și literatura clasică a Romei și Greciei antice. Pictorii Jacques-Louis David și Jean-Auguste-Dominique Ingres au fost cele mai importante personalități ale mișcării. Lucrările lui David mizau pe forța culorii, asociată cu un puternic dramatism, pentru a realiza desfășurări narative cu numeroase personaje, în timp ce compozițiile mai severe ale lui Ingres se bazau pe forța contururilor, pentru a conferi o

■ **Anton Rafael Mengs:** *Maria Magdalena pocăindu-se*, 1752, ulei pe pânză, 47,5x63,5 cm, Gemäldegalerie, Dresda

■ **Antonio Canova:** *Amor și Psyche*, 1787–1793, marmură, 155 cm înălțime, Muzeul Luvru, Paris

■ **François le Moyne:** *Hercule și Omphalos*, 1724, ulei pe pânză, 184x149 cm, Muzeul Luvru, Paris

impresie de întreg. Deși lucrările specific neoclaseice tratau evenimente istorice antice sau contemporane, mișcarea a explorat și tematica religioasă (*Maria Magdalena pocăindu-se*, a lui Anton Rafael Mengs), sau mitologică (*Amor și Psyche*, a lui Antonio Canova). Elementul unificator îl constituie temele înălțătoare și entuziasmante ale sacrificiului, eroismului și moralității. Regulile proporției și ordinea au avut în neoclasicism un efect profund asupra portretisticii, care a devenit, deopotrivă, mai realistă și mai idealizantă, precum în tablourile lui Joshua Reynolds și în sculpturile lui Jean-Antoine Houdon (*Voltaire*). Secolul XVIII a fost, de asemenea, epoca de aur a școlii japoneze de gravură colorată în lemn ukiyo-e. Estetica școlii ukiyo-e va avea mai târziu un impact semnificativ asupra evoluției artei occidentale din secolul XIX.

Jean Siméon Chardin

1699–1779, Paris

■ Faptul divers capătă la Chardin o noblete teneasă ■ Cele mai simple și nobile gesturi sunt pline de importanță ■ Evită în mod evident să abordeze teme moralizatoare ■ Celebrul scriitor și filosof Denis Diderot s-a numărat printre susținătorii săi cei mai înfocați

■ 1699 Se naște la Paris

1728 Studiază la Academia Regală de Pictură și de Sculptură

1740 Este primit în audiență la regele Ludovic XV

1743 Consiliază la Academia Regală

1755 Devine trezorier la Academia Regală

1757 Are un atelier și un apartament în Louvre

1761 Lucrează tablouri pentru Saloni

1774 Demisionează din Academia Regală

1779 Moare pe 6 decembrie, la Paris

Jean Siméon Chardin a înălțat natura moartă pe o nouă treaptă în cadrul ierarhiei formelor artistice din Franța. În opoziție cu gustul comun pentru pictura istorică, Chardin s-a inspirat din tradiția olandeză. A pictat la scară redusă, subiecte din viața cotidiană. Chardin picta adesea femei, servitori și copii, tratându-și întotdeauna subiecții burghezi cu respect. Din punct de vedere tehnic, el reușește să redea cu meticulozitate realismul fiecărei texturi, paleta sa coloristică fiind de o mare finețe. A căzut pentru o scurtă perioadă în uitare, înainte să fie readus în centrul atenției de către frații Goncourt, de Gide și de Proust. Modalitatea sa novatoare de alegere a subiectelor și preferința pentru realism au avut o influență majoră asupra lui Cézanne (p. 382), Matisse (p. 408), și Van Gogh (p. 386).

■ **Iepure, sturz și pale**, 1755, ulei pe pânză, 38,5x45 cm, Muzeul Vânătorii și Naturii, Paris

Chardin prezintă într-un mod precis, dar simplu, o colecție de elemente ce cuprinde și un iepure mort. Gradația culorilor și diferențele tactile sunt într-atât de subtile, încât sunt aproape indiscernabile. Natura moartă nu istorisește nimic și nu dă nici o lecție moralizatoare, dar transmite privitorului o stare de meditație calmă.

■ **Guvernanta**, 1739, ulei pe pânză, 46,7x37,5 cm, Galeria Națională a Canadei, Ontario

Imagina un copil și a guvernantei sale reușește să transmită niște sentimente de regulă rezervate unor personaje mai puțin banale. Chardin redă interacțiunea dintre personaje, privitorul reușind să întrezărească o frântură din relația lor.

Alte lucrări de Chardin

Castelul din cărți de joc, 1737, Galeria Uffizi, Florența

Desenatorul, 1737, Muzeul Louvre, Paris

Copil cu titirez, 1737, Muzeul Louvre, Paris

Mesagerul, 1739, Muzeul Louvre, Paris

Toaleta de dimineață, 1746, Muzeul Național, Stockholm

■ **Baloane de săpun**, 1734, ulei pe pânză, 60x73 cm, County Museum of Art, Los Angeles

Un tânăr își pierde timpul suflând baloane de săpun. Compoziția este centrată în jurul imaginii balonului, iar lucrarea se axează pe concentrarea băiatului în timp ce expiră aerul din plămâni. Tonul meditativ, caracteristic tablourilor lui Chardin, impregnează întreaga scenă și creează o atmosferă de răbdare calmă și concentrată.

Jean Siméon Chardin

Giovanni Battista Tiepolo

cunoscut și ca Gianbattista sau Giambattista Tiepolo
1696, Veneția – 1770, Madrid

- Folosea culori strălucitoare. ■ Considera că pictura este o artă ce trebuie să fie plăcută ochiului. ■ Subiectele sale aparțin unui tărâm al fanteziei.
- A fost renumit pentru picturile sale de boltă. ■ Stil decorativ și teatral.

- 1696 Se naște la Veneția
- 1710 Devine elevul lui Gregorio Lazzarini
- 1717 Este primit în breasla Fraglia del Pittori
- 1725 Primește o comandă de la arhiepiscopul din Udine
- anii 1730 Începe să lucreze în toată Italia
- anii 1740 Primește comenzi de la clienți străini din toată Europa
- 1755 Devine primul președinte al Academiei Venețiene
- 1762 Primește de la regele Spaniei comanda de a decora sala tronului din palatul regal
- 1770 Moare la Madrid pe 27 martie

Alte lucrări de Tiepolo

- Ingerii arătându-se lui Abraham, 1726–1729, Palatul Patriarhal, Udine
- Frescele de la Palatul arhiepiscopal, 1752–1753, Würzburg
- Femeie cu mandolină, 1755–1760, Institutul de Artă, Detroit

Giovanni Battista Tiepolo a ajuns celebru ca pictor de fresce pentru biserici. Subiectele sale mergeau de la povestiri biblice până la istoria și mitologia antică. Influența lui mai era încă simțită chiar și în vremea lui Goya. A dezvoltat stilul baroc, accentuându-i teatralitatea, dar evitând clarobscurul. În același timp, opera sa relevă o simpatie pentru ornamentația de tip rococo. Vedea în pictură expresia unei fantezii voioase și își prezenta comanditarii aristocrați ca zeități. Caracteristice pentru opera lui sunt includerea mai multor perspective în aceeași compoziție, spațiile aglomerate, tratarea iluzionistă a picturii ca sculptură, o paletă și o tușă catifelată și un ecleraj puternic.

■ **Martiriul Sf. Agatha.** cca 1755, ulei pe pânză, 184x131 cm, Muzeul de Stat, Berlin

Subiectul acestei compoziții este martiriul Sf. Agatha. Paleta coloristică a lucrării este alcătuită din tonuri de albastru, alb, galben și portocaliu. Agatha este situată la marginea spațiului, susținută de o slujnică ce îi așterne o rochie peste rănile sângărânde. Pajul prezintă indiferent sânii tăiați pe un platou de argint.

■ **Rinaldo și Armida,** cca 1742, 186,8x259 cm, Institutul de Artă din Chicago

Tabloul este vizualizarea unui vis, redând povestea unui cavaler cruciat. Pastelurile subtile, trăsăturile de penel diafane și decorul magnific creează o senzație de fantastic. O multitudine de figuri și de arbori aglomerează spațiul, creând impresia de mișcare. Rochia Armidei îi învâluie elegant trupul.

■ **Banchetul Cleopatrei,** cca 1747, (detaliu), 650x300 cm, Palatul Labia, Veneția

Scena o reprezintă pe Cleopatra în fruntea mesei la un mare banchet și a fost pictată pentru regele Poloniei. Complicatele detalii arhitecturale creează impresia de opulență, abundență și decadență. Scena se concentrează pe regina Egiptului, care ia o perla din cerceul ei și o înmoale într-un pahar cu oțet. Acest gest amplifică atmosfera de nepăsare extravagantă.

Giovanni Battista Tiepolo

Jean-Honoré Fragonard

1732. Grasse – 1806. Paris

■ Ilustrează perfect stilul rococo ■ Caracteristica tușei sale era rapiditatea și fluența ■ Culori calde, pastelate ■ Atmosfera tablourilor este plină de voioșie ■ Influențat de dragostea pentru peisaj caracteristică lucrărilor olandeze și flamande ■ Subiectul său preferat este iubirea pasională

■ 1732 Se naște pe 5 aprilie

1748 Este, timp de doi ani, elevul lui Boucher și pentru scurt timp al lui Chardin

1753 Este elev la École Royale des Elèves Protégés

1756 Călătorește la Roma și se înscrie la Academia Franceză de acolo

1763 Călătorește în Olanda

1767 Încetează să expună la Salon

1772–1773 Revizitează Italia și Olanda

1793 Este numit de către Jacques-Louis David în postul de conservator al Palatului Luviu

1806 Moare pe 22 august, în urma unui atac de cord

■ **Le feu aux Poudres**, înainte de 1778, ulei pe pânză, 37x47,5 cm, Muzeul Luviu, Paris

Tabloul este parte a unei perechi, intitulată *La chemise enlevée*. Subiectul său îl constituie o scenă de dragoste între o tânără femeie și un heruvim. Coloritul și tușa conferă imaginii o atmosferă romantică, de vis.

Secolul XVIII

Fiind unul dintre cei mai remarcabili artiști ai rococo-ului, Jean-Honoré Fragonard s-a bucurat de o imensă popularitate printre comanditarii săi aristocrați.

Dincolo de faptul că a fost un pictor de renume, Fragonard și-a câștigat reputația de desenator remarcabil și de gravor talentat. Evoluția sa stilistică a fost influențată de barocul francez și de școala artistică flamandă și olandeză.

În ciuda faptului că primise, ca pictor istoric, o educație clasică, Fragonard prefera scenele de gen. Lucrările vii ale artistului reprezintă o manifestare cât se poate de limpede a spiritului voios al rococo-ului.

■ **Leagănul**, 1767, ulei pe pânză, 81x65 cm, Colecția Wallace, Londra
Tabloul, încărcat de simboluri,

redă legătura galantă dintre o tânără ce se dă în leagăn și admiratorului ei. Pantoful pierdut de femeie în agitația ei este un simbol

al virginității pierdute. Venus, delfinii și grădina întreagă exprimă același mesaj al iubirii senzuale și al pasiunii clandestine.

Jean-Honoré Fragonard

Alte lucrări de Fragonard

Tânăra jucându-se cu un câine
1765-1772; Fundația Cailleux,
Paris

Bărbat cântând la un
instrument, 1769,
Muzeul Luvru, Paris

Lección de música, 1769,
Muzeul Luvru, Paris

Denis, 1770, Muzeul Luvru, Paris

Baba-oarba, cca 1773,
Galeria Națională de Artă,
Washington, DC

Adorația păstorilor, cca 1775,
Muzeul Luvru, Paris

Uciderea lui Feraud, 1795,
Muzeul Luvru, Paris

■ **Pygmalion**, 1770,
ulei pe pânză,
55x45 cm,
Muzeul Berry,
Bourges

Statuia unei femei frumoase, adusă la viață de creatorul ei, era un subiect de succes printre artiștii francezi din epocă, fiind preluat din mitologie. Înșuflețită de dorința lui Pygmalion, o frumoasă marmoreană se mișcă în imagine, aplecându-se ușor către sculptor. Tabloul se dezvoltă în jurul interacțiunii lor tăcute. Imaginile unor norișori pufoși și ale unor muze cu corpuri rozace se adună în jurul axului central, reprezentat de cei doi iubiti, animând scena prin dinamismul mișcării lor. Coloritul catifelat și tușa delicată creează o atmosferă de reverie.

■ **Tânăra citind**,
1776, ulei pe pânză, 82x65 cm,
Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Lucrarea tratează o temă din viața cotidiană. O tânără îmbrăcată elegant este absorbită de lectura ei. Eclerajul blând o luminează delicat, din profil. Spectrul subtil gradat al pernei de culoare roz din spatele ei și nuanțele de galben ale peretelui creează o armonie liniștită.

■ **Zăvorul**,
cca 1777, ulei pe pânză,
73x93 cm, Muzeul Luvru, Paris

Dând senzația de violență, *Zăvorul* prezintă o altă latură a unei întâlniri amoroase. Decorul duce cu gândul la un rendez-vous, dar acțiunile personajelor și mobila răsturnată sugerează cu totul altceva. Gestul bărbatului de-a apuca zăvorul pare a fi unul ostil. Plasarea personajelor în spațiu și eclerajul sunt dramatice.

Jean-Honoré Fragonard

Antoine Watteau

1684. Valenciennes – 1721. Nogent-sur-Marne

- Renunțat ca pictor de serbări galante ■ A ridicat statutul picturii de gen
- S-a inspirat din teatrul și baletul italian ■ A pictat imagini romantice, idealizate, pentru aristocrația franceză ■ A fost influențat de Rubens și Tizian
- Lucrările sale transmit o senzație de nostalgie elegiacă.

- 1684 Se naște pe 10 octombrie, la Valenciennes
- 1702 Ploacă la Paris
- 1703 Elev al pictorului Claude Gillot
- 1708 Lucrează cu Claude Audrain, custodele Palatului Luxembourg
- 1709 Încearcă să câștige Premiul Romei, dar eșuează
- 1712 Este acceptat ca membru plin al Academiei
- 1717 Este primit în Academie sub titulatura „Le peintre des fêtes galantes”
- 1719 Vizitează Anglia în încercarea de a se vindeca de tuberculoză
- 1720 Se reîntoarce la Paris
- 1721 Moare pe 18 iulie, la Nogent-sur-Marne

■ **Îmbarcarea către Cythera**, 1717, ulei pe pânză, 129x194 cm, Muzeul Luver, Paris

Tabloul prezintă un grup elegant de îndrăgostiți minunat înveșmântați, în vizită la locul de naștere al Venerel: Cythera, insula iubirii. Lucrarea este exemplară pentru genul de *fête galante* specific lui Watteau. Semnele plecării dau ansamblului o tonalitate melancolică.

Secolul XVIII

Jean-Antoine Watteau a introdus lumina și culoarea în baroc, pregătind astfel calea pentru Rococo. El a conceput un nou gen de *fête galante* și a fost, de asemenea, unul dintre inventatorii motivelor ornamentale *chinoiserie* și *singerie*. Ajungând la Paris la vârsta de 18 ani, a fost copist de tablouri de gen olandeze, făcându-și ucenicia pe lângă Claude Gillot, care l-a inițiat în *commedia dell'arte*, și a studiat cu Claude Audrain, designerul de interior și custodele palatului Luxembourg. Odată acceptat în Academie, Watteau a început să se bucure de succes în rândul burgheziei înstărite și a consacrat pictura de gen, conferindu-i eleganță și grație. Tablourile sale fermecătoare, subtile și expresive dau senzația de nostalgie și melancolie. Stilul său, influențat de Rubens (p. 234) și Tizian (p. 164), și-a pus amprenta atât asupra peisagisticii europene, cât și asupra pictorilor de gen, a designerilor și a scriitorilor.

Tehnica lui Watteau se inspira din spectacolele de balet și din comedii italiene. Compoziția pare a fi coregrafiată la fel ca într-o grațioasă scenă de balet.

■ **Gilles**, cca 1718–1719, ulei pe pânză, 184x149 cm, Muzeul Luver, Paris

Personajul reprezentând îndrăgostitul respins din *commedia dell'arte*, denumit generic Pierrot, este reprezentat aici sub forma unui clovn trist. Watteau redă sentimentul său de însingurare cu empatie. Îmbrăcat în obișnuitul costum alb, Pierrot stă în prim-planul unui peisaj. Celelalte personaje – doctorul, Léandre, Isabelle, căpitanul – se află în fundal.

Alte lucrări de Watteau

Jupiter și Antiope, 1712, Muzeul Luver, Paris

Venus dezarmându-l pe Amor, 1710, Muzeul Condé, Chantilly

Conversație în parc, cca 1717, Gemäldegalerie, Dresda

Mezzetin, 1718–1719, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Serbările venețiene, cca 1719, Galeria Națională a Scoției, Edinburgh

Firma lui Gersaint, 1720, Palatul Charlottenburg, Berlin

François Boucher

1703–1770, Paris

■ Artă se situează în prelungirea rococoului ■ Tablouri senzuale și încălcare de erotism ■ Scopul lucrărilor sale era acela de-a fi plăcute și ornamentale ■ Operă extrem de diversă ■ Personajele sale se caracterizează prin forme molate, unduitoare ■ Folosea o paletă de culori pale: verde, albastru și roz

- **1703** Se naște pe 29 septembrie, la Paris
- 1723** Este câștigător al Premiului Romei
- 1727** Călătorește în Italia pentru a studia artele
- 1731** Se întoarce în Franța
- 1734** Este numit membru în consiliul Academiei Regale
- 1755** Director al fabricilor Gobelins
- 1765** Devine pictor al regelui, director al Academiei Regale și prim desenator la fabrica regală de porțelanuri
- 1770** Moare pe 30 mai, la Paris

■ **Venus primind armura lui Enea de la Vulcan, 1751, ulei pe pânză, 320x330 cm, Muzeul Luver**

Tabloul o prezintă pe Venus primind din partea soțului ei armura fiului. Culoarele caracteristice pentru Boucher, rozul și nuanțele de coral, sunt folosite în redarea lui Venus și a heruvimilor.

François Boucher a devenit unul dintre cei mai de succes pictori francezi ai epocii sale. Celebritatea sa s-a datorat și patronajului marchizei de Pompadour. Lucrările lui Boucher sunt caracteristice pentru rococo și mult mai senzuale decât cele ale predecesorilor săi.

A fost un artist complex, care a reușit atât în proiectele de mici dimensiuni, cât și în cele de amploare. A fost, de asemenea, prolific, atât în artele frumoase, cât și în cele decorative – ornamente de interior, tapiserii, porțelanuri și stampe.

■ **Madame de Pompadour, 1766, ulei pe pânză, 201x157 cm, Alte Pinakothek, München**
Madame de Pompadour a fost frecvent portretizată de către

Boucher. Tabloul o înfățișează pe strălucitoarea curtezană cu o carte deschisă în mână, lângă o masă de scris, ca o intelectuală, adeptă

a iluminismului. Fiecare suprafață – de la țesăturile bogate și până la rochia ei opulentă – este observată și redată cu minuție.

Alte lucrări importante de Boucher

Heruvimii culegători, cca 1733, Muzeul de Arte Frumoase, Houston	Venus la oglindă, 1752, Muzeul Metropolitan de Artă, New York
Triumful lui Venus, 1740, Muzeul Național din Stockholm	Răsăritul soarelui, 1753, Colecția Wallace, Londra
La toilette, 1742, Muzeul Thyssen-Bornemisza, Madrid	Odalisca brună, 1753, Muzeul Luver, Paris
	Piața chinezească, cca 1768, Rijksmuseum, Amsterdam

Antoine Watteau (p. 286), cel care a introdus pentru prima dată genul „serbare galantă” în lumea artelor a influențat stilul lui Boucher. Și la el descoperim aceeași predilecție pentru decorul natural. Subiectele sunt adesea frivole, reprezentând cupluri aristocratice jucându-se de-a păstorii în peisaje molcome. Arta sa nu are pretenții de profunzime filozofică sau morală. Pastoralele sale sunt, în mod deschis, superficiale și amuzante, ilustrând moravurile curte-nești. Paleta sa blândă și finisările delicate își găsesc sursa de inspirație în Rubens (p. 234). Dintre numeroșii discipoli ai lui Boucher, doar câțiva au reușit să-l imite tușa ușoară. Cel mai reputat discipol al său a fost Fragonard (p. 282). Boucher și-a pierdut popularitatea odată cu dezvoltarea noului stil neoclasic, ce promova valori care, în opinia criticilor, lipseau din lucrările fa-cile ale lui Boucher.

■ **Diana odihnindu-se după baie.**

1742, ulei pe pânză, 56x73 cm, Muzeul Luvru, Paris

Pânza o înfățișează pe zeița vânătorii din mitologia antică îmbrăcându-se după baie. În opoziție cu reprezentările tradiționale ale Dianei, înfățișată ca distantă și virginală, Boucher o prezintă ca pe o femeie tânără, rezervată, dar ademenitoare. Corpul ei languros și voluptuos este cât se poate de uman, și nu divin, iar subiectul mitologic este subordonat nuanțelor erotice ale scenei. Boucher își distribuie privitorul în rolul unui voyeur, care surprinde dintr-o privire goliciu-neia delicat colorată a zeiței.

■ **Micul dejun,** 1739, ulei pe pânză, 81,5x65,5 cm, Muzeul Luvru, Paris

După căsătorie, Boucher a început să picteze scene

de gen domestice. Spre deosebire de tablourile sale senzuale, această compoziție se concentrează asupra interacțiunii dintre membrii familiei artistului în

timpul mesei de dimineață. O lumină puternică traversează scena venind de la geamul din stânga și iluminează detaliile camerei decorate artistic.

William Hogarth

1697–1764. Londra

■ Paleta sa nu era foarte cuprinzătoare, dar coloritul folosit era echilibrat și generos ■ Își înșea tablourile cu numeroase detalii, fiecare adăugând câte ceva la semnificația întregului ■ În tablourile sale în ulei pigmentul se acumula, creând o textură densă ■ Tușa sa era lejeră și degajată, dar expresivă

- 1697 Se naște pe 10 noiembrie
- 1712 Devine ucenicul unui gravor
- 1720 Își face un nume în lumea gravurii
- 1726 Primește comanda de a ilustra o carte de Samuel Butler
- 1732 Termină seria *A Harlot's Progress*
- 1735 Termină seria *Cariera unui destrăbălat*
- 1743 Termină seria *Marriage à la Mode*
- 1753 Începe lucrul la tratatul său – *Analiza frumuseții*
- 1757 Primește un post de pictor la curtea regelui George II
- 1764 Moare pe 26 octombrie

Lucrări de Hogarth

- Don Quijote, 1738, ilustrație de carte
- Vânzătoarea de creveți, cca 1740, Galeria Națională, Londra
- Autoportret cu mops, 1745, Tate Britain, Londra
- Servitorii artistului, 1758–1759, Tate Britain, Londra

William Hogarth a jucat un rol esențial în definirea artei britanice ca școală stilistică independentă. A început ca gravor, ilustrând cărți. Deși s-a străduit să devină un pictor istoric monumental, s-a făcut cunoscut ca pictor ilustrativ. Hogarth și-a câștigat celebritatea ca autor al unor serii de tablouri ce înfățișau diferite vicii ale societății și ofereau lecții morale tranșante.

Bazându-se pe experiența sa anterioară, Hogarth s-a folosit de gravuri pentru a răspândi seriile sale picturale atât în mediul aristocratic, cât și în rândul oamenilor obișnuiți. S-a concentrat în principal pe subiecte contemporane, introducând teme din actualitate și modernizând arta britanică. Hogarth a fost un portretist redutabil, care reușea să-și individualizeze modelele. Stilul său se caracterizează printr-o observație percutantă și trăsături de penel agresive, nefinisate.

■ Simon, lord Lovat, august 1746, gravură, 33,4x22,4 cm, Tate Britain, Londra

Hogarth a creat această gravură a lordului Lovat în perioada în care acesta era pe cale să fie judecat și, ulterior, executat pentru trădare. Talentul de portretist al artistului se face remarcabil în acuitatea observației, ce redă caracteristicile fizionomice ale subiectului. Accentul cade pe expresia facială, surprinzând din câteva trăsături șiretenia și lipsa de remușcări a personajului.

■ Tête à tête, cca 1744, imaginea II din seria *Marriage à la mode*, ulei pe pânză, 68,6x88,8 cm, Galeria Națională, Londra

Personajele sunt tineri căsătoriți,

fiul unui nobil scăpat și fiica unui negustor bogat. Ambii personifică vicii contemporane. Soțul, întorcându-se acasă la noua sa soție, ascunde o pălărie de damă în buzunar.

Nevasta este extenuată după ce toată noaptea a jucat cărți. Valetul ține în mână facturi neachitate. Reprezentarea lui Cupidon înconjurat de ruine subliniază mesajul moral.

■ Cariera unui destrăbălat: Orgia, cca 1734, ulei pe pânză, 6,25x7,52 cm, Muzeul Sir John Soane, Londra

Imaginea face parte dintr-o serie de opt picturi pe care Hogarth le-a răspândit apoi ca gravuri. Subiectul ciclului este dezintegrarea vieții tânărului Tom Rakewell. Această scenă se desfășoară într-un bordel: Tom este beat, aproape de ușă cântă un cântăreț ambulant, în prim-plan o prostituată își scoate ciorapii. Această serie are, ca multe alte lucrări ale lui Hogarth, un mesaj moral explicit. Decăderea lui Rakewell, rezultat al depravării, se vrea un puternic semnal de alarmă.

Thomas Gainsborough

1727. Sudbury – 1788. Londra

- S-a axat pe subiecte contemporane ■ Celebru pentru incredibila asemănare dintre portret și model ■ Influențat de artiști olandezi precum Rubens, dar și de William Hogarth ■ Folosea o lumină difuză și o tușă lăsată
- Se baza pe observarea naturii și exprima individualitatea modelelor sale

- 1727 Se naște pe 14 mai
- 1740 Pleacă la Londra pentru a-și începe educația artistică
- 1748–1749 Se întoarce la Sudbury, unde se concentrează pe portretistică
- 1761 Trimite lucrări la expoziția Societății Artiștilor din Londra
- 1769 Trimite lucrări la expoziția Academiei Regale
- 1780 Primește comanda să facă portretul familiei regale; devine pictorul favorit al acestora
- 1788 Moare pe 2 august

Thomas Gainsborough a fost cel mai de seamă peisagist și unul dintre cei mai importanți portretiști ai Angliei secolului XVIII. La vârsta de 14 ani a început să învețe cu gravorul londonez Hubert Gravelot și, mai târziu, a lucrat în atelierul lui William Hogarth (p. 292). Întrucât nu s-a bucurat de succes de-a lungul acestei perioade, s-a întors acasă și a început să picteze portrete. După ce a participat la câteva expoziții regale, și-a făcut relații printre comanditarii aristocrați, devenind unul dintre membrii fondatori ai Academiei Regale și unul dintre portretiștii preferați ai familiei regale. Stilul lui Gainsborough se caracterizează prin vivacitate, rezultat al tușei lejere, și printr-o impresie de inocență și grație. Talentul său transformă subiectele obișnuite în imagini elegante, memorabile.

- Regina Charlotte, 1781, ulei pe pânză, Colecția Regală, Londra
- Acesta este portretul reginei Charlotte, nevasta de origine germană a lui George III. Regina este înveșmântată după moda elegantă și strălucitoare a epocii. Sobrietatea întregii ei înfățișări îi trădează statutul. Artistul a lucrat cu meticulozitate drapajul complicatei rochii albe, împodobite cu panglici și dantele, folosind eclerajul său caracteristic și pensulația diafană și acordând o mare atenție detaliilor.

Lucrări de Gainsborough

- Peter Darnal Mullman, Charles Crockatt și William Keeble, 1753, colecție privată
- Băiatul în albastru, 1770, The Huntington, San Marino, California
- Doamna în albastru, 1777–1779, Ermitaj, St. Petersburg
- Marie Jean Augustin Vestris, cca. 1781–1782, Tate Britain, Londra
- Mrs. Thomas Hibbert, 1786, Neue Pinakothek, München
- Căruța de legume, 1786, Galeria Națională, Londra

- Plimbarea de dimineață, 1760, ulei pe pânză, 236x179 cm, Galeria Națională, Londra

Dublul portret a fost comandat pentru a comemora căsătoria lui William cu Elizabeth Hallet. Tabloul este reprezentativ pentru stilul artistului la maturitate. Gainsborough a plasat în mod ingenios elegantul cuplu în decorul natural oferit de un parc, având alături un câine, simbolul fidelității. Plimbarea romantică a cuplului prin minunatul peisaj simbolizează drumul comun pe care cei doi îl au de parcurs de-a lungul vieții.

- Domnul și doamna Andrews, cca. 1750, ulei pe pânză, 70x119 cm, Galeria Națională, Londra

Acest dublu portret neconvențional măsoară măiestriei artistului în reprezentarea scenelor în aer liber. Pictat la reîntoarcerea sa în Sudbury, tabloul îl înfățișează pe proaspăt căsătorii Robert Andrews și Francis Carter. Peisajul, arma și banca de lemn ne arată starea socială și bogăția lui Andrews.

Joshua Reynolds

Sir Joshua Reynolds

1723, Plympton, Devon – 1792, Londra

■ Și-a dedicat întreaga viață aducerii portretisticii britanice la statutul de „mare școală” ■ În competiție cu Thomas Gainsborough pentru statutul de cel mai mare portretist al epocii ■ Prefera ca modele femeile și copiii în ambient natural

■ 1723 Se naște pe 16 iulie

1740 Își face ucenicia pe lângă portretistul Thomas Hudson

1749 Face o excursie la Marea Mediterană

1764 Pune bazele Clubului Literar

1768 Primul rector al Academiei Regale

1769 Scrie și prezintă primul dintre *Discursurile* sale

1769 Este înnobit de regele George III

1784 Devine pictorul regelui

1792 Moare pe 23 februarie

Lucrări de Reynolds

Familia Marlborough, 1777–1778, Palatul Blenheim, Oxfordshire

Alexandru al X-lea, duce de Hamilton, 1782, Galeria Națională a Scoției, Edinburgh

Mrs. Mary Robinson, cca 1783, Colecția Wallace, Londra

Mrs. Siddons ca Muza tragediei, cca 1783, The Huntington, San Marino, California

Joshua Reynolds a pictat primul său portret la vârsta de 12 ani. A studiat arta portretului la Londra, apoi a călătorit în Italia, unde a luat hotărârea de a încorpora în portretistica engleză aspecte ale picturii istorice italiene. În portretele sale cita elemente din capodoperele trecutului, plasându-le și modelele contemporane în posturi și decoruri clasice.

Reynolds a ajuns să fie cunoscut drept unul dintre cei mai mari portretiști ai epocii sale, creând, pe parcursul vieții, un număr uimitor de portrete. Reynolds a fost, de asemenea, și un reputat scriitor, apreciat pentru scrierile sale despre artă și estetică. El este autorul unor celebre *Discursuri*, care au pus în discuție scopul artelor și au dus la îmbunătățirea statutului artistului în societatea britanică. Datorită reputației sale artistice și relațiilor sale a fost numit rector al nou createi Academii Regale de Artă.

■ Tănărul profet Samuel rugându-se, cca 1780, ulei pe pânză, 89x70 cm, Muzeul Fabre, Montpellier

Tănărul profet, ingenu-cheat în centrul compoziției, își înalță privirea către deschiderea din cerul întunecat. Reynolds se inspiră din tradiția lui Rembrandt, explorând interacțiunea dintre întuneric și lumină. Raza divină ce-l luminează pe băiat este realizată cu ajutorul unei palete de culori calde, catifelate, maro și bej.

■ Nelly O'Brien, 1763, ulei pe pânză, 125,1x100,1 cm, Hunterian Museum and Art Gallery, Glasgow

Modelul din acest portret este o faimoasă curtezană. Reynolds îi dezvăluie statutul social înfățișându-o alături de o altă amantă celebră, Danae. Tânăra femeie este elegantă, senină și complet relaxată. Reynolds este fascinat de jocul de lumini și umbre, explorând efectele acestuia pe diverse suprafețe: pe corpul ei, pe rochie și pe vegetația luxuriantă. Contururile și formele subiectului său sunt create cu ajutorul acestei dinamici. Între artist și modelul său se face simțită o atracție reciprocă. Privirea femeii este expresivă și intimă, angajând privitorul într-o conversație personală. Coloritul stins și trăsăturile atrăgătoare se unesc pentru a crea o imagine înnobită a modelului.

■ Cupidon desfăcând centura lui Venus, 1788, ulei pe pânză, 127,5x101 cm, Ermitaj, St. Petersburg

Un Cupidon jucăuș dezleagă panglica ce ține laolaltă veșmintele Venelei. Paleta vie este o mărturie a influenței venețiene, în timp ce senzualitatea scenei și varietatea texturilor se inspiră din tradiția franceză.

Joseph Wright of Derby

1734–1797, Derby

■ Folosea contrastul dintre lumină și întuneric într-o manieră asemănătoare clarobscurului lui Caravaggio. ■ Lumina sa artificială l-a adus celebritate. ■ Cule mai cunoscute lucrări ale lui Wright au teme industriale prezentate într-o lumină romantică. ■ Paleta sa cuprinde nuanțe estompate de verde, albastru și galben.

- 1734 Se naște pe 3 septembrie
- 1751 Devine elevul unui portretist de succes, Thomas Hudson
- 1765 Are o primă expoziție la Incorporated Society of Artists
- 1773 Călătorește în Italia
- 1776 Se înscrie în Academia Regală
- 1777 Se întoarce la Derby
- 1781 Membru corespondent al Academiei Regale
- 1784 Renunță la poziția de membru corespondent
- 1785 Expoziție personală la Londra
- 1797 Moare pe 29 august

Secolul XVIII

Născut la Derby, unul dintre centrele Revoluției Industriale, Joseph Wright introduce știința ca subiect în arta britanică. Contrar practicilor acceptate, a evitat Londra și, cu toate acestea, a reușit să devină un artist de renume al timpului său. Wright a primit o educație de portretist, dar a devenit cunoscut ca un maestru al scenelor de gen luminate dramatic. După ce a vizitat Italia, și-a dezvoltat un stil caracteristic, ce combină peisajul rustic cu lumina nocturnă. Clarobscurul său specific este o mătură a influenței lui Caravaggio (p. 218), iar predilecția pentru interioare slab luminate este de inspirație rembrandtiană, în timp ce opțiunea pentru realism și subiecte de gen își are sursa în tradiția olandeză. A înfățișat diverse personaje, de la nobilimea locală și până la muncitori, de la oameni de știință până la personaje italianizate.

■ Grotă cu „banditti” în Regatul Neapoleului, la apus, cca 1777, ulei pe pânză, 122x174 cm, colecție particulară

Peisajul de tip italian înfățișează o peșteră pitorească plină cu bandiți, explorând contrastul dintre întunericul din interiorul peșterii și strălucirea apusului de soare. Culoarele saturate folosite în reprezentarea bandiților ce se luptă cu victima lor dau viață scenei și reflectă strălucirea caldă a soarelui din spațiile lor.

■ Forja, 1771, ulei pe pânză, 125,7x99 cm, Muzeul și Galeria de Artă Derby

Scena industrială este luminată artificial. Imaginea preamărește puterea realizărilor umane. În paleta cromatică a acestui tablou în ulei predomină nuanțele de maro, accentuate de tonuri strălucitoare de alb și galben.

Alte lucrări de Wright

Planetariul, 1766, Muzeul de Artă Derby, Derby

Experiment cu pasăre în pompa de aer, 1768, Galeria Națională, Londra

Alchimistul, 1773, Muzeul de Artă Derby, Derby

Sir Brooke Boothby, 1781, Tate Britain, Londra

■ Bătrânul și Moartea, cca 1780, ulei pe pânză, 63,5x76,2 cm, Galeria de Artă Walker, Liverpool

Creată în timpul unei faze târzii a carierei artistice a lui Wright, această lucrare alegorică încorporează elemente din literatura și mitologia clasică. Povestirea moralizatoare se bazează pe una dintre fabulele lui Esop. Protagonistii, un bătrân și Moartea, sunt înfățișați într-un peisaj natural, detaliat minuțios. Bărbatul și scheletul sunt luminați de razele soarelui la apus.

Joseph Wright of Derby

Jacques-Louis David

1748. Paris – 1825. Bruxelles

■ David era fascinat de subiectele din istoria antică și de poveștile biblice.
■ Lucrările sale abundă de detalii arheologice. ■ Pânzele istorice ale artistului sunt încărcate de un dramatism teatral și își propun să fie învățătoare și moralizatoare. ■ De obicei, în portretele sale, modelele sunt idealizate.

- 1748 Se naște pe 30 august
- 1764 Se înscrie în Academia Regală
- 1774 Câștigă Premiul Romei
- 1792 Participă la lucrările Convenției Naționale
- 1794 Este arestat, încarcerat și apoi eliberat
- 1799 Devine pictor oficial al lui Napoleon
- 1815 Este exilat după căderea lui Napoleon
- 1825 Moare pe 29 decembrie, la Bruxelles

Jacques-Louis David a avut un rol important în impunerea neoclasicismului. Noua mișcare avea o predilecție pentru marile tablouri istorice. Drept urmare, subiectele pânzelor de mari dimensiuni ale lui David tind să se mențină în aria istoriei antice. Cu toate acestea, ocazional, el prezenta și personaje politice contemporane în rolurile eroilor din Antichitate. Acest mod de abordare i-a permis lui David să susțină legitimitatea liderilor contemporani, asemuindu-i conducătorilor clasici, și astfel regimul aflat la putere a folosit pânzele lui David ca mijloace propagandistice. David a fost un participant activ la viața politică a timpului său. A participat la organizarea unor târguri sponsorizate de stat, a conceput costume, uniforme, afișe și alte

■ **Marat asasinat**, 1793, ulei pe pânză, 162x128 cm, Muzelele Regale de Arte Frumoase, Bruxelles
Portretul idealizat, slab luminat, îl reprezintă pe Marat ca pe un martir. David se inspiră din iconografia lui Michelangelo, în special din *Pietà* (p. 150). Marat este înfățișat la doar câteva momente după moarte, cu trupul încă flexibil și cu o culoare vie, ținând în mână scrisoarea pe care o scria.

Alte lucrări ale lui David

Hristos pe cruce,
1782, ulei pe pânză,
Biserica Sf. Vincent,
Mâcon

Andromaca jeliindu-l
pe Hector, 1783,
ulei pe pânză,
Muzeul Luvru, Paris

Jurământul Horatiilor,
1784, ulei pe pânză,
Muzeul Luvru,
Paris

Madame Récamier,
1800, ulei pe pânză,
Muzeul Luvru,
Paris

■ **Sabinele**, 1799, ulei pe pânză, 385x522 cm, Muzeul Luvru, Paris

Subiectul se bazează pe mitul antic al intervenției Sabinelor în luptele dintre părinții și soții lor. Personajele sunt dispuse asemenea actorilor dintr-o piesă; compoziția este organizată simetric în jurul unei figuri feminine cu brațele larg deschise.

■ **Napoleon Bonaparte trecând Alpii**, 1799, ulei pe pânză, 259x221 cm, Muzeul Național din Chateau de Malmaison

David îl prezintă pe Napoleon în postura unui erou romantic. Compoziția a fost inspirată de o sculptură ecvestră a lui Petru I, de Falconet. Napoleon își ține în frâu calul, ridicând brațul într-un gest de comandă. Mantia sa strălucitoare se învâlturează în bătaia vântului, rezonând cu mișcarea cozii și a coamei calului.

Jacques-Louis David

elemente decorative pentru autorități. Mai mult, tablourile sale neoclase sunt concretizarea perfectă a principiilor culturale și estetice ale epocii sale. David i-a construit reputația reușind să transmită în mod explicit un mesaj moral și poetic. Din punct de vedere stilistic, s-a bazat pe o compoziție simplă, ordonată, și pe primatul contururilor asupra culorii. Limitările sale stilistice autoimpuse erau în concordanță cu noua orientare a societății către austeritate și stoicism, ce contrasta flagrant cu frivolitatea decadentă a rococoului. Contururile precise, talentul deosebit în redarea variatelor texturi și finisajul perfect al suprafețelor sunt caracteristicile stilului său. Printre cei mai de seamă elevi ai lui David se numără artiști precum Girodet, Gros și Ingres (p. 304).

■ **Încoronarea lui Napoleon I și a împărătesei Josephine,** 1805–1807, ulei pe pânză, 629x979 cm, Muzeul Luvru, Paris

Această lucrare de mari dimensiuni are o suprafață de peste 50 mp și 150 de personaje. David și-a bazat compoziția pe lucrarea lui Rubens, *Încoronarea Mariei de Medici*. Lucrarea îl prezintă pe proas-

pătul împărat al Franței, al cărui chip este subtil luminat, în timp ce o încoronează pe soția lui. Papa o binecuvăntează pe împărăteasă, iar membrii celor două familii imperiale și alte personaje politice asistă la ceremonie. Atenția ne este captată de protagoniștii din centrul scenei, puși în evidență cu ajutorul culorilor strălucitoare.

Reproducere dintr-o ediție

■ **Lictorii aducându-i lui Brutus trupurile fiilor săi,** 1789, ulei pe pânză, 323x422 cm, Muzeul Luvru, Paris

David înfățișează povestea lui Brutus, care și-a condamnat fiul la moarte pentru trădare, ca un sacrificiu patriotic. Inspirat de *Isala* lui Michelangelo, Brutus stă, suferind stoic, în afara razei de lumină, fiind astfel separat de femeile îndurerate. Plasat într-un colț întunecat al compoziției, Brutus este cu totul singur în disperarea sa.

Jean-Auguste-Dominique Ingres

1780. Montauban – 1867 Paris

■ Descriș cel mai adesea ca liniar și senin ■ Modul în care tratează subiectele lasă adesea impresia de detașare rece ■ Avenție meticuloasă pentru detalii ■ Imaginile senzualității feminine lasă impresia unui erotism subtil

- 1780 Se naște pe 29 august
- 1791 Se înscrie la Academia Regală de Arte din Toulouse
- 1797 Studiază cu David
- 1801 Câștigă Premiul Romei
- 1824 Se întoarce la Paris
- 1834 Este director al Academiei Franceze de la Roma
- 1841 Se întoarce la Paris
- 1845 Legiunea de Onoare
- 1855 Medalia de aur la Expoziția Universală
- 1867 Moare pe 14 ianuarie

Jean-Auguste-Dominique Ingres a fost elevul și unul dintre marii rivali ai lui Jacques-Louis David (p. 300). Ingres este considerat ultimul mare reprezentant al tradiției picturii istorice clasice. Influențele sale au fost multiple de la Renașterea italiană și până la Școala olandeză. Cu toate acestea, stilul artistului a tins întotdeauna către obținerea unui finisaj extrem de atent. Ingres este cunoscut pentru portretele sale. Artistul considera că desenul este unul dintre mijloacele esențiale în crearea unei opere de artă. Drept urmare, genul portretistic i-a permis să-și demonstreze talentul neegalat pentru desenul precis, bine stăpănit, al contururilor, dragostea pentru redarea texturilor și a suprafețelor și măiestria în surprinderea precisă a asemănării. Austeritatea sa

■ **Napoleon I pe tronul imperial**, 1806, ulei pe pânză, 259x162 cm, Muzeul Armatei, Paris

Acest portret aproape fotografic al lui Napoleon frapază privitorul contemporan prin sentimentul unei puternice imobilități, combinat cu lipsa oricărei emoții. Imaginea puterii imperiale la Ingres este aceea a unui Napoleon șezând nemișcat pe un tron bogat ornamentat. Prezența unor simboluri medievale ale puterii regale, a sceptrului, a palmei dreptății și a spadei, este intenționată: prin includerea acestor regalia, lucrarea îl prezintă pe Napoleon ca moștenitorul de drept al suveranilor din trecut. Tratarea luminii și a culorii transformă lucrarea într-un spectacol de bogăție.

■ **Oedip și Sfinxul**, 1808–1827, ulei pe pânză, 189x144 cm, Muzeul Luvru, Paris

Un tânăr dezbrăcat înfruntă un sfinx pe jumătate animal, pe jumătate femeie, la intrarea într-o peșteră. Scena este o alegorie a triumfului rațiunii, personificată de Oedip, asupra iraționalului, reprezentat de monstrul înaripat. Frumusețea fizică a corpului masculin, accentuată de lumina solară, este în contrast cu lipsa animalică de unitate a sfinxului, parte om, parte leu, parte pasăre.

■ **Marea Odaliscă**, 1814, ulei pe pânză, 91x162 cm, Muzeul Luvru, Paris

Modelul stă întors, având un spate alungit, și aruncă o privire distantă peste umăr. Nuanțele saturate de roșu și turcoaz contrastează cu tonurile reci ale carnației. Bogăția materialelor și a obiectelor accentuează erotismul exotic al scenei.

stilistică i-a permis să atribuie un plus de importanță personajelor sale unice. Cu toate acestea, stilul său a diminuat importanța compozițiilor sale cu mai multe personaje, criticate pentru lipsa lor de unitate și pentru senzația de imobilitate. Compozițiile lui Ingres se inspirau din mitologie, din istoria antică și imagistica Orientului. Prin această notă orientală, Ingres și-a câștigat reputația de mare pictor al senzualității feminine și al erotismului de factură exotică. Perfecțiunea liniară a modelelor sale feminine dădea naștere mai degrabă unei senzații de atracție rece, decât unui sentiment de viu. Ingres a avut o mare influență, atât în timpul său, cât și printre artiștii de mai târziu. Printre elevii săi se numără Théodore Chassériau, Hyppolyte Flandrin, Henri Lehmann și Eugene-Emmanuel Amaury-Duval. A fost, de asemenea, extrem de apreciat și admirat de artiștii de mai târziu, precum Edgar Degas (p. 360), Henri Matisse (p. 408) și Pablo Picasso (p. 428).

■ **Apotheoza lui Homer**, 1827, ulei pe pânză, 386x515 cm, Muzeul Luvru, Paris

Întreaga compoziție a lucrării se organizează în jurul figurii lui Homer, cel care înfruntă privitorul. El pare să ignore toate personajele aflate la picioarele sale. Un înger îl încoronază pe Homer; cele două femei așezate la marginea tronului reprezintă marile poeme ale acestuia: *Iliada* și *Odiseea*. Printre celelalte figuri prezente pe această pânză se numără Dante, Molière și Poussin. Paleta este pastelată, iar aranjamentul diverselor elemente picturale, extrem de formal. În fundalul tabloului apare un templu roman.

■ **Ioana d'Arc la încoronarea lui Carol VII în Catedrala din Reims**, 1854, ulei pe pânză, 240x178 cm, Muzeul Luvru, Paris

Figura Ioanei d'Arc a devenit de mare importanță pentru imaginea culturii franceze. Tabloul a fost comandat pentru o comemorare. Lucrarea are ca subiect devoțiunea ei religioasă în sprijinul familiei regale franceze. Sfânta patroană a Franței este înfățișată stând în picioare lângă un altar înalt, decorat cu basoreliefurile unor figuri religioase și încrustat cu bijuterii colorate. Ioana d'Arc poartă o armură strălucitoare. În dreapta ei, un colț și niște mânuși strălucesc pe o treaptă întunecată. În mâna dreaptă ține un stîndard; roșul lancei scoate în evidență axa diagonală a compoziției. Atributele ei militare sunt contrabalansate de elementele feminine: fusta și părul lung. Fundalul cu flori de crin reiterează legătura indisolubilă dintre ea și conducătorii Franței.

■ **Baroneasa Betty de Rothschild**, 1848, ulei pe pânză pe lemn, 142x102 cm, colecție particulară, Paris

Ingres își etalează talentul de portretist, reușind să surprindă expresia modelului său într-o manieră idealizată. Privirea cu care femeia fixează spectatorul creează senzația unei legături intime. Artistul acordă o la fel de mare atenție rochiei elegante. Suprafața strălucitoare a mătăsii are o puternică notă tactică, accentuând bogăția portretului. Baroneasa este scăldată în lumina, ce o scoate din fundalul întunecat.

Alte lucrări importante ale lui Ingres

Domnișoara Rivière,
1806, Muzeul Luvru, Paris
Jupiter și Thetis, 1811,
Muzeul Granet,
Palais de Malte,
Aix-en-Provence, Franța

Prințesa de Broglie,
1851-1853,
Muzeul Metropolitan de Artă,
New York
Bala turcească, 1862,
Muzeul Luvru, Paris

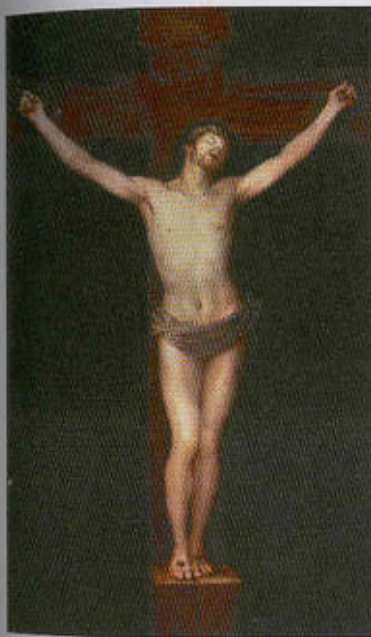
Francisco de Goya

Francisco José de Goya y Lucientes
1746, Fuendetodos – 1828, Bordeaux

■ Stilul său este greu de definit, evoluând pe parcursul anilor ■ Lucrările sale dovedesc înțelegere față de oamenii obișnuiți ■ Portretele nobililor și ale familiei regale au nuanțe satirice ■ Artă sa este dominată de emoție și umanism

- 1746 Se naște pe 30 martie
- 1760 Primele lecții cu un artist local
- 1775 Începe să lucreze pentru fabrica regală de tapiserii
- 1780 Membru al Academiei Regale San Fernando
- 1789 Pictor de curte
- 1795 Director al secției de pictură a Academiei
- 1814 Este absolvit de rege pentru colaborarea cu guvernul napoleonic
- 1824 Se mută în Franța
- 1828 Moare pe 16 aprilie

Cariera artistică a lui Francisco de Goya se întinde de-a lungul a mai mult de 60 de ani și este martora a numeroase schimbări socio-politice în Spania. A fost un artist multilateral, producând numeroase pânze, gravuri și desene și lucrând și ca desenator de tapiserii. Inovațiile sale picturale l-au consacrat ca unul dintre primii pictori moderni și au avut un impact major asupra generațiilor de artiști din secolul XIX. Printre maeștrii care au avut o mare înrăurire asupra lui se numără Rubens (p. 234), Velázquez (p. 260), Tiepolo (p. 280) și Antonio Rafael Mengs. Stilul său a constituit o ruptură dramatică față de tablourile maiestruoase ale unor David (p. 300) și Ingres (p. 304). Goya s-a remarcat prin sarcasmul emoțional și realismul lucrărilor sale. Decât să prezinte realitatea aseasonată cu o moralitate înălțătoare, artistul a explorat suferința și urătenia vieții.

■ **Hristos pe cruce**, 1780, ulei pe pânză, 255x153 cm, Muzeul Prado, Madrid

Hristos pe cruce a fost proba dată de Goya pentru admiterea în Academia Regală din Madrid. S-a inspirat din lucrările cu același subiect ale lui Velázquez și Mengs. Chipul lui Iisus este întors spre ceruri, având întipărită expresia clasică a suferinței. Artistul urmează îndeaproape canoanele și folosește un fundal negru pentru a accentua tonurile gălbui, catifelate, ale trupului lui Hristos. Lumina blândă conferă scenei dramatice a crucificării un aer de visare, iar Christul capătă înălțate în fața tuturor celorlalte elemente: crucea, fundalul și decorul. Artistul fuzionează cu subtilitate formele, iar trăsăturile de penel sunt atât de diafane, încât nici nu se văd.

■ **Saturn mănâcându-și fiilii**, cca 1821, ulei pe pânză întărită cu ghips, 146x83 cm, Muzeul Prado, Madrid

Unul dintre *Tablourile negre* ale lui Goya îl înfățișează pe zeul antropofag al timpului devorându-și progenitura. Figura lui Saturn domină scena, în timp ce strânsoarea lui își lasă victima fără vlagă. Izbitoare este strălucirea roșiatică a sângelui, în comparație cu culorile închise.

■ **Maja nudă (Maja desnuda)**, cca 1800, ulei pe pânză, 97x190 cm, Muzeul Prado, Madrid

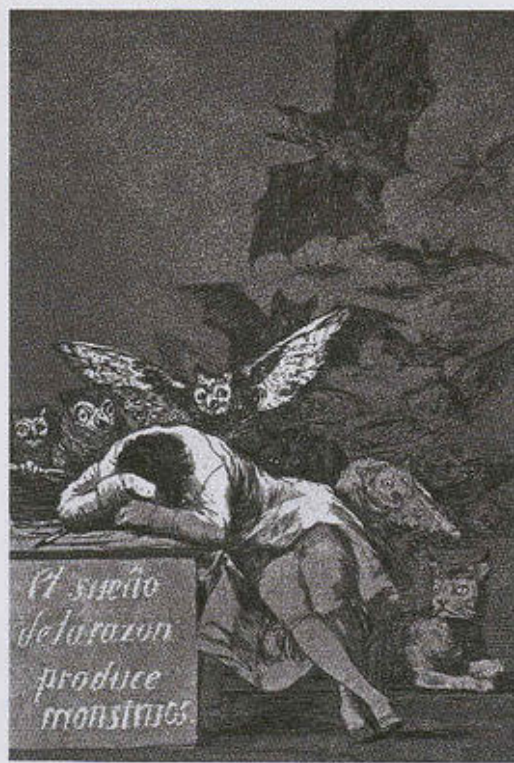
Una dintre cele mai celebre lucrări ale artistului, pictura este considerată primul nud lipsit de trimitere literară. Din pricina lipsei oricărei referințe literare, tabloul a stârnit o mulțime de controverse. Este contrapartea unei alte pânze, *Maja îmbrăcată (Maja vestida)*. Ambele prezintă același model atrăgător, în exact aceeași poziție culcată.

Pătrunzătoarea sa modalitate de abordare a condiției umane nu făcea diferența între aristocrație și oamenii obișnuiți.

Spre deosebire de predecesorii săi, care se exprimau într-o manieră narativă, lucrările lui Goya creau dramatism prin intermediul unor inovații de concepție extrem de moderne. Tablourile sale sunt caracterizate de o paletă îndrăznească, de lipsa modelajului și de prezența unor distorsiuni vizuale.

În epoca sa, Goya a fost celebru ca portretist. Astăzi este cunoscut pentru explorările sale de adâncime în psihicul uman și pentru antimilitarismul său.

Secolul XVIII

Alte lucrări de Goya

Baba-oarba, 1788-1789, Muzeul Prado, Madrid

Ducesa de Alba, 1797, Hispanic Society of America, New York

Familia lui Carol IV, 1800, Muzeul Prado, Madrid

Maja îmbrăcată, cca 1801, Muzeul Prado, Madrid

Timpu și bătrânele, cca 1810, Muzeul de Arte Frumoase, Lille

Christos pe Muntele Măslinilor, 1819, Escuelas Pías de San Anton, Madrid

Autoportret cu doctorul Arrieta, 1820, Institutul de Artă, Minneapolis

Don Manuel Osorio Manrique de Zuñiga, 1788, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Cele două Maja la balcon, 1800-1814, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

■ **„Somnul rațiunii naște monștri”**, 1799, 215x150 cm, planșa 43, prima ediție a *Caprichos*, gravură în acvaforte și acvatintă, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Subiectul acestei gravuri, parte a unei serii intitulată *Caprichos*, este reprezentarea vizuală a unui coșmar. Goya a fost influențat de lucrările lui Albrecht Dürer, în care artistul este chinat de melancolie. În această lucrare autobiografică, Goya se înfățișează pe sine înconjurat de creaturi grotești, născute din sfera irațională a creativității sale. Ființele nopții plutesc amenințător în aer, pândind din umbră și bănuindu-i visele.

■ **3 mai 1808: Executarea apărătorilor Madridului**, 1814, ulei pe pânză, 266x345 cm, Muzeul Prado, Madrid

Tabloul a fost comandat de rege în semn de protest împotriva regimului napoleonic. Uciderea rebelilor capătă o semnificație simbolică prin opoziția creată de Goya între violența ordonată și supunerea haotică. Contrastul între lumină și întuneric este analog prăpastiei create între figurile interșanjabile ale soldaților și identitățile bine conturate ale victimelor lor.

■ **Manechinul de paie**, 1791-1792, ulei pe pânză, 267x160 cm, Muzeul Prado, Madrid

Tabloul face parte dintr-o serie de planșe destinate realizării unor tapiserii de mari dimensiuni. Personajele rustice, decorative fuseseră alese chiar de rege, în intenția de a crea o atmosferă veselă, lipsită de griji. Compoziția se organizează în jurul păpușii de paie aruncate în aer cu ajutorul unei pături. Deși ritualul pare o joacă, rigiditatea femeilor, precum și forma și mișcările artificiale ale păpușii, creează o atmosferă neliniștitoare.

Francisco de Goya

Stampele japoneze

1600 – anii 1890

■ Școala ukiyo-e a influențat stilul unor artiști precum Toulouse-Lautrec, Monet, van Gogh și Gauguin ■ Xilografurile reprezentau scene de călătorie, episoade din viața de zi cu zi și scene de teatru kabuki ■ Procesul de producție implica artiști, editori și gravori

- **1600–1860** Xilografurile ukiyo-e înfloresc ca artă populară
- 1760–1849** Hokusai Katsushika
- 1797–1858** Ando Hiroshige
- 1867** Parizienii asistă la prima expoziție oficială de arte și meserii nipone la Expoziția Mondială
- ~1890** Popularitatea stampelor crește în Europa

Secolul XVIII

Arta stampelor ukiyo-e s-a dezvoltat în Japonia ca rezultat al apariției unei cereri din partea clasei mijlocii pentru scene de gen contemporane. Cuvântul *ukiyo* s-ar putea traduce prin „ imaginea lumii trecătoare”. În timpul perioadei Edo, stilul de viață din centrele urbane japoneze era desemnat drept *ukiyo*, termenul ce descria moda, distracțiile și decadența citadină. Stampele ukiyo-e înfățișează viața cotidiană, păstrând totuși și interesul tradițional pentru peisaj. Ele se caracterizează prin lipsa de adâncime, printr-un colorit luminos și opac, prin spațialitate plană, narativitate și preeminența liniei.

■ **Ando Hiroshige: Rupere de nori la Shono**, cca 1833, din 53 de etape pe drumul spre Tokaido, 22x34,5 cm

Această scenă oarecum bizară, cu un cer înorat și întunecos și copaci în bătaia vântului, ne prezintă efectele ploii asupra drumetșilor. Diagonalele formate de ploaie și de oamenii ce aleargă accentuează dinamismul imaginii.

■ **Ando Hiroshige: Livadă de pruni, Kameido**, 1857, din *O sută de vederi celebre din Edo*, xilografură, 34x23 cm, Muzeul Brooklyn, New York

Prunul, cu ramurile sale întinse și mugurii înfloriți, este figura centrală a compoziției. Pomul din prim-plan îl introduce pe privitor înăuntrul scenei.

■ **Hokusai Katsushika: Marele val**, cca 1830, din *Treizeci și șase de vederi ale Muntelui Fuji*, xilografură, 24,6x36,2 cm

În zilele noastre, aceasta este una dintre cele mai des reproduse stampe japoneze. Puterea mării și forța sa neîmblânzită sunt aspecte importante ale vieții japonezilor.

Stampele japoneze

desenate, precum și intenția de-a provoca spiritul de observație al privitorului. Perspectiva este sugerată prin poziționarea obiectelor – cele din josul lucrării sunt considerate în prim-plan, iar cele de sus, în fundal. Stilul ukiyo-e a avut o influență majoră asupra impresioniștilor, atât prin alegerea subiectelor din viața contemporană, cât și prin paletă și prin modalitatea de construcție. În Occident au ajuns să fie cunoscuți mai ales Hokusai Katsushika și Ando Hiroshige. Hokusai a lăsat în urmă aproape 30.000 de stampe, tablouri și desene. Cea mai influentă lucrare a sa este seria de *manga* în 15 volume, având drept subiect Muntele Fuji. Hokusai a fost receptiv la influențele Occidentului. Hiroshige, care a ajuns să fie cunoscut în Occident de-abia după moartea sa, a fost unul dintre cei mai importanți artiști ukiyo-e. Cea mai celebră lucrare a sa este *Cincizeci și trei de etape pe drumul spre Tokaido*, o serie de scene din diverse puncte ale celebrului traseu ce traversează Japonia.

■ **Podul din Fukagawa**, de Hokusai Katsushika, cca 1820, xilogravură, 28x40 cm, Staatliches Kupferstichkabinett, Dresda

Această reprezentare detaliată a unui pod prezintă influențe străine în colorit, perspectivă și modalitatea de tratare a umbrelor. Deși xilogravurile de tip ukiyo-e s-au axat în principal pe scene de gen, s-a continuat și tematica mai tradițională a reprezentării unor peisaje naturale. Hokusai, un apreciat gravor de peisaje, a fost primul care a permis ca lucrările sale să fie influențate de stilul european. Produsele europene fiind interzise în Japonia, Hokusai a trebuit să studieze gravuri europene aduse ilegal.

Alte lucrări japoneze

Hokusai Katsushika: Muntele Fuji pe vreme senină, cu vânt din sud, cca 1831, cerneală pe hârtie, xilogravură, Rijksmuseum, Amsterdam

Hokusai Katsushika: Casacada în care Yoshitsune și-a spălat calul, cca 1832, xilogravură, 38,2x26,4 cm

Ando Hiroshige: Cartierul bolangilor, Kanda, 1857, din *O sută de vederi celebre din Edo*, xilogravură, Muzeul Brooklyn, New York

Ando Hiroshige: Procesiunea de la Festivalul Sanno din Kojimachi-I-chome, 1857, din *O sută de vederi celebre din Edo*, xilogravură, Muzeul Brooklyn, New York

■ **Hokusai Katsushika: Actorul Sakata Hangoro III în rolul lui Chinzel Hachirono Tametomo**, 1791, xilogravură, 31,4x13,5 cm, Muzeul de Arte Frumoase din Boston

Acest portret al unui actor îmbrăcat în costumul său ilustrează un tip de stampă extrem de răspândit, ce reprezenta interpreți de teatru *kabuki*, dând măsura importanței acestei forme de divertisment de care se puteau bucura clasele mijlocii în timpul perioadei Edo. Subiectele pieselor erau adaptate gustului nesofisticat al publicului, concentrându-se pe legende și pe viața contemporană. În teatrul *kabuki*, toate personajele erau interpretate de bărbați. Reprezentările actorilor, cum este și aceasta, erau foarte îndrăgite.

Stampele japoneze

Secolul XIX

Eugène Delacroix - Libertatea călăuzind poporul
(28 iulie 1830), 1830, ulei pe pânză, 266x325 cm.
Muzeul Luvru, Paris

Secolul XIX

1780–1850 Romantismul

William Blake
Caspar David Friedrich
Joseph Mallord William Turner

1848–1900 Pre-rafaeliții, „Arte și Meserii”, Clasicismul victorian

Thomas Woolner
James Collinson
Arnold Böcklin

1850–1900 Realismul și Naturalismul

Jean-Baptiste-Camille Corot
Jean-François Millet
Adolf von Menzel
Gustave Courbet
Edouard Manet
Ilya Repin
Thomas Eakins
Henry Ossawa Tanner

1860–1900 Impresioniștii

Camille Pissarro
Edgar Degas
Auguste Rodin
Pierre-Auguste Renoir
Claude Monet
Georges Seurat
Mary Cassatt

1860–1900 Post-impresioniștii

Paul Cézanne
Paul Gauguin
Vincent van Gogh

1880–1920 Art Nouveau, Jugendstil

1850–1900 Simbolismul, Neoromantismul

Pierre Puvis de Chavannes
Gustave Moreau
Odilon Redon
Ferdinand Hodler
Mikhail Vrubel
James Ensor
Edvard Munch
Leon Spilliaert

Louis Comfort Tiffany
Antoni Gaudí
Alphonse Mucha
Charles Robert Ashbee
Gustav Klimt
Aubrey Beardsley
Egon Schiele

1898–1908 Primitivismul, Fauvismul

Henri Matisse
Georges Rouault
Raoul Dufy
Charles Camoin
André Derain
Amedeo Modigliani

1800 1810 1820 1830 1840 1860 1870 1880 1890 1900

Secolul XIX

Secolul XIX a fost martorul apariției și dezvoltării unei pleiade de mișcări stilistice. Romanticismul s-a dezvoltat în cea de-a doua jumătate a secolului XVIII ca o reacție la raționalitatea idealizată de neoclasicism. Caracteristica principală a romantismului a fost preeminența emoției asupra rațiunii. Paleta coloristică s-a intensificat, iar subiectele au căpătat o tentă mai dramatică. În fruntea mișcării se află pictorii francezi Théodore Géricault și Eugène Delacroix. Lucrările amândurora se concentrau pe scene pline de dramatism. Atât Géricault, cât și Delacroix explorau cu aviditate posibilitățile picturale ale melancoliei, ale nemulțumirii și ale excesului.

Alte două figuri de seamă ale romantismului au fost pictorul spaniol Francisco Goya și artistul englez William Blake (*Satan ridicând la luptă îngerii răzvrățiți*). Deși lucrările lor aveau un caracter predominant narativ, o seamă de romantici erau artiști peisagiști, precum Thomas

Secolul XIX

■ **Gustave Caillebotte:**
Rașchetatorii de parchet, 1875,
ulei pe pânză,
102x146,5 cm,
Muzeul Orsay, Paris

■ **Henri Rousseau:** **Visul**,
1910, ulei pe pânză,
204x298,5 cm,
Muzeul de Artă
Modernă, New York

■ **Gustave Moreau:** **Orfeu**,
1865, ulei pe pânză,
154x99,5 cm,
Muzeul Orsay, Paris

Cole (*Izgonirea – luna și lumina focului*), J.M.W. Turner, John Constable sau Caspar David Friedrich.

Romanticismul a legitimat imaginația ca principiu al creației artistice și a dus la dezvoltarea teoriei *artei pentru artă*.

Acesta susținea că arta nu trebuie să se preocupe de alte subiecte, precum literatura, istoria sau religia, ci să existe ca ramură de sine stătătoare a vieții spirituale. *Nocturna* lui James McNeill Whistler întruchipa perfect noua independență a artei, anticipând evoluțiile ulterioare ale impresionismului. Curentul *prerafaelit* și cel denumit *arte și meserii* aveau un obiectiv diferit, imbinând subiectivitatea cu dorința de

Introducere

a lega arta de alte discipline. Prerafaeliții erau un grup de șapte pictori englezi, care își căutau sursele de expresie artistică în arta prerenașcentistă. Conținutul simbolic al lucrărilor lor își avea sursa în literatură. Printre reprezentanții majori se află Dante Gabriel Rossetti, William Holman Hunt (*Păstorul tocmit*), John Everett Millais (*Ofelia*) și Edward Burne-Jones.

Naturalismul a fost o creație a unui grup de artiști cunoscuți drept *Școala de la Barbizon*, care îmbinau atmosfera romantică cu observarea realistă a naturii. Din grupul care realiza peisaje în pădurea de la Fontainebleu făceau parte Théodore Rousseau, Jean-Baptiste Corot și Jean-François Millet.

Curentul realist respingea atât idealizarea neoclasică, dar și sentimentalismul specific romantismului. Picturile unor Gustave Courbet, Gustave Caillebotte (*Rașchetatorii de parchet*), Honoré Daumier și Thomas Eakins (*Clinica Agnew*) sunt o bună ilustrare a acestui stil. Inspirându-se din pictura tradițională de gen nord-europeană, realiștii s-au

■ **Mikhail Vrubel:**
Demon șezând,
1890, ulei pe pânză,
114x211 cm,
Galeria Tretyakov,
Moscova

■ **Alphonse Mucha:**
Dans,
1898, litografie,
38x60 cm

■ **William Blake:**
Satana ridicând la luptă îngerii răzvrățiți,
cca 1800,
acuarelă pe hârtie,
34,3x42 cm, Muzeul
Victoria și Albert,
Londra

ținut deoparte de subiectele istorice și mitologice, preferând scene din viața cotidiană.

Impresionismul a preluat din realism tipul de subiect tratat. Firul conducător al mișcării era un realism de tip științific, profund influențat de progresele înregistrate în înțelegerea modului de funcționare a aparatului optic uman; curentul s-a inspirat din noua estetică a xilografurii japoneze și a fotografiei moderne. Respiși de Academie, impresioniștii, precum Camille Pissarro, Edgar Degas, Claude Monet, Alfred Sisley (*Ceața*) și Rosa Bonheur (*Arând la Nivernais*), au pictat instantanee ale vieții moderne și au înregistrat efectele luminii asupra subiecților lor cu trăsături de penel viguroase. Neo-impresionismul pointilistului Georges-Pierre Seurat și al primitivistului Henri Rousseau (*Visul*) sunt prelungiri ale esteticii impresioniste.

Postimpresionismul a luat naștere din impresionism, continuând abordarea acestuia în ceea ce privește definirea formelor cu ajutorul culorilor, dar respingând pretențiile de obiectivitate științifică. Cei mai notabili artiști ai

postimpresionismului sunt Paul Cézanne, Vincent van Gogh și Paul Gauguin. Ei susțineau că expresivitatea individuală, subiectivă este superioară redării fidele a realității. Postimpresioniștii au lucrat într-o varietate de stiluri, iar majoritatea artiștilor aparținând acestei mișcări au făcut parte și din alte curente.

Gauguin și van Gogh pot fi integrați și curentului simbolist. Ei considerau că anumite culori, forme abstrase și subiecte spiritualizate pot provoca un răspuns emoțional din partea privitorilor.

William Holman Hunt:
Păstorul tocmit.
1851, ulei pe pânză,
Galeriile
Manchester City,
Manchester

Thomas Cole:
Izgonirea – luna și lumina focului,
cca 1828, ulei pe pânză,
91,4x122 cm,
Muzeul Thyssen-Bornemisza,
Madrid

John Everett Millais:
Ophelia,
1851-1852,
ulei pe pânză,
76,2x11,8 cm,
Tate Britain,
Londra

Alți simbolști, precum Pierre Puvis de Chavannes, Gustave Moreau (*Orfeu*), Edvard Munch (care face parte și din mișcarea Secession din Berlin) și Mihail Vrubel (*Demon șezând*) se inspirau din surse literare și mitologice pentru a crea o formă decadentă de simbolism.

Art Nouveau este strâns legată de simbolism. Ideile curentului au fost adaptate de către Gustav Klimt și Alphonse Mucha (*Dans*), aceștia utilizând în imaginile lor figurative și elemente de design interior.

Fauvismul, al cărui lider este Henri Matisse, s-a inspirat din postimpresionism, folosind culori vii într-o manieră subiectivă și uneori agresivă.

Caspar David Friedrich

1774, Greifswald – 1840, Dresda

■ Cel mai faimos artist peisagist german al epocii. ■ Lucrările sale simbolice se inspirau din misticismul creștin și se bazau pe observarea realistă a naturii. ■ Credea că prin contemplarea puterii spirituale a naturii se poate ajunge la o înțelegere mai profundă a vieții.

- **1774** Născut pe 5 septembrie la Greifswald, în Germania
- 1781** Moare mama sa
- 1787** Moare fratele său, încercând să-l salveze pe Friedrich de la înec
- 1794** Se înscrie la Academia de Artă din Copenhaga
- 1798** Pleacă la Dresda
- 1810** Devine membru al Academiei Prusace de Artă din Berlin
- 1816** Devine membru al Academiei de Artă din Dresda
- 1840** Moare pe 7 mai, la Dresda

■ **Bărbat și femeie contemplând luna**, cca 1824, ulei pe pânză, 34x44,1 cm, Alte Nationalgalerie, Berlin

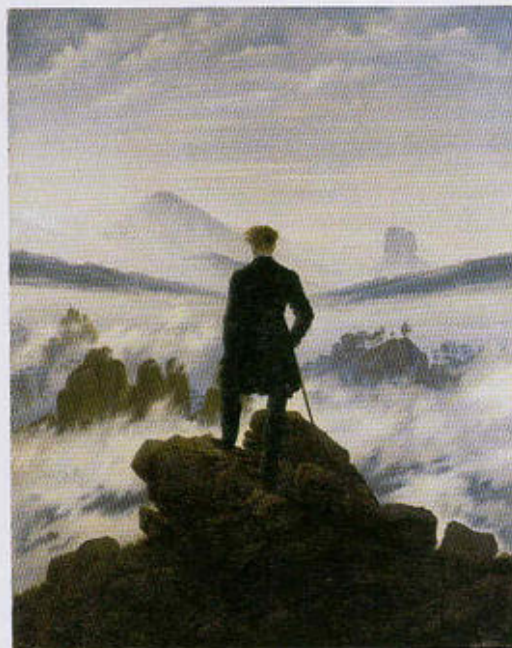
Două personaje tăcute apar într-un peisaj scăldat de razele lunii. Siluetele lor întinute se conturează într-un prim-plan încoșat, în contrast cu întinderea incandescentă a cerului nocturn. Imaginea unui copac uscat nu face decât să amplifice efectul sumbru. Există și alte variante ale lucrării, inclusiv *Doi bărbați contemplând luna*, cca 1820

■ **Călătorul deasupra unei mări de ceață**, cca 1818, ulei pe pânză, 94,8x74,8 cm, Kunsthalle, Hamburg

Personajul singuratic este, probabil, un autoportret al artistului. El este îmbrăcat cu o haină neagră și ține în mână un baston. Și-a întors spatele către privitor și pare absorbit de mișcarea smocurilor groase de ceață. Perspectiva compoziției și poziționarea personajului uman forțează privirea spectatorului să urmărească diagonală până departe, în ceață. La orizont, un lanț de munți accentuează senzația de întindere nesfârșită.

■ **Ruine în pădure**, 1809–1810, ulei pe pânză, 110x171 cm, Castelul Charlottenburg, Berlin

Într-un peisaj de iarnă, Friedrich înfățișează ruinele unei abații părăsite, înconjurată de un pălc de copaci desfrunziți. Niște morminte apar în prim-planul sumbru. Lucrarea dă senzația de tristețe, de pierzanie, făcând

referire nu numai la efemeritatea vieții pământești, ci și la declinul Germaniei în urma războaielor napoleoniene.

Alte lucrări ale lui Friedrich

- Altarul Tetschen**, 1807–1808, Gemäldegalerie, Dresda
- Vedere din insula Rügen**, 1818–1819, Muzeul Oskar Reinhardt, Winterthur
- Mare înghețată**, cca 1823–1825, Kunsthalle, Hamburg
- Riesengebirge**, 1835, Ermitaj, St. Petersburg
- Copacul singuratic**, 1821, Alte Nationalgalerie, Berlin
- Călugăr la malul mării**, 1809–1810, Alte Nationalgalerie, Berlin
- Cimitirul înzăpezit al mănăstirii**, 1817–1819, distrusă în 1945

Théodore Géricault

1791, Rouen – 1824, Paris

■ Lucrările sale sunt o sinteză a romantismului ■ Stilul său a fost influențat de Michelangelo, Rubens și Caravaggio ■ A transpus o sumă de elemente neoclasiche în lumea mai teatrală și încărcată de afecte a romantismului.
■ Prefera subiectele dramatice, șocante

■ 1791 Se naște pe 26 septembrie, la Rouen, în Franța

1812 Trimite prima lucrare la Salon

1816 îl întâlnește pe Ingres

1818 Devine ofițer de cavalerie în rândul forțelor regaliste franceze

1819 *Pluta Meduzei* câștigă o medalie la Salon

1820–1822 Călătorește la Londra, unde pictează cai de curse și jochei și face stampe având ca subiect pe săracii orașului

1824 Moare pe 26 ianuarie

Théodore Géricault este artistul exemplar al romantismului. Géricault a explorat scene cu o puternică încărcătură emoțională, imagini tipice ale suferinței, morții sau victoriei. A creat numeroase studii ale corpului uman, atât viu, cât și neînsușit, și a studiat comportamentul pacienților unui spital de psihiatrie. Prin patosul lor, portretele alienaților mintal și imaginile muribunzilor au căpătat caracterul unor spectacole vizuale fascinante.

De la atracția sa timpurie pentru naturalismul lui Michelangelo (p. 150), Géricault a păstrat un interes constant pentru realism, detalii, texturi și nuanțe. Din punct de vedere stilistic, a obținut efecte dramatice prin folosirea unor culori saturate îndrăznețe, a luminii puternice și a contururilor accentuate. A avut o mare influență asupra lui Delacroix și a realismului.

■ **Capete retezate.** 1818, ulei pe pânză, 50x61 cm, Muzeul Național, Stockholm

Imaginea crudă a unor capete umane retezate este prezentată din postura imparțială a unui pictor de naturi moarte. Géricault a observat cu meticulozitate degradarea treptată a țesuturilor umane și a redat-o cu o șocantă abundență de detalii.

■ **Pluta Meduzei,** 1819, ulei pe pânză, 491x716 cm, Muzeul Luvru, Paris

Monumentala lucrare este inspirată de un naufragiu din epocă, a cărui cauză – o eroare de pilotaj – fusese mușamalizată de autorități.

Din cauza subiectului său, lucrarea a stârnit numeroase controverse. În ea se întâlnesc idealizarea de tip neoclasic și emotivitatea specific romantică. Tratarea idealizată a corpurilor este în contrast cu reprezentarea realistă a suferinței.

■ **Femeie suferind de mania jocurilor de noroc,** 1822, ulei pe pânză, 77x65 cm, Muzeul Luvru, Paris

Subiectul satisface interesul romantic pentru extreme și idiosincrasii. Géricault a început să picteze portrete ale alienaților la cererea doctorului E.J. George, încercând să le surprindă fizionomiile.

Lucrări de Géricault

Cuirasier rănit părăsind luptă, 1814, ulei pe pânză, 349x266 cm, Muzeul Luvru, Paris

Portretul unei nebuie, cca. 1822, ulei pe pânză, 71x58 cm, Muzeul de Arte Frumoase, Lyon

Théodore Géricault

Eugène Delacroix

Ferdinand-Victor-Eugène Delacroix

1798, Charenton-Saint-Maurice – 1863, Paris

■ Stilul său prezintă toate trăsăturile romantismului francez ■ Se caracterizează prin culori intense și o tușă îndrăznească ■ Alegerea subiectelor sale face dovadă unei fascinații pentru teatralitate și pentru exotismul oriental

- 1798 Se naște pe 26 aprilie, în Charenton-Saint-Maurice.
- 1816 Se înscrie la Școala de Arte Frumoase din Paris
- 1822 Are prima expoziție la Salon
- 1825 Călătorește în Anglia
- 1828 Primește comanda unor ilustrații pentru *Faust* de Goethe
- 1832 Vizitează pentru 6 luni Africa de Nord
- 1855 Expune la Expoziția Universală de la Paris
- 1863 Moare pe 13 august, la Paris

■ **Femei din Alger**, 1834, ulei pe pânză, 180x229 cm, Muzeul Luvru, Paris

Scena de harem, întunecată și intimă, ne prezintă niște femei cu părul închis la culoare, îmbrăcate în costume tradiționale, într-un decor ale cărui elemente arhitecturale și ornamentale sunt atent observate. Lucrările cu subiect exotic ale lui Delacroix au devenit extrem de populare. Astfel de imagini satisfăceau fascinația publicului francez pentru Orient și pentru misterele și tinuturi îndepărtate.

Eugène Delacroix a fost unul dintre cei mai cunoscuți și mai influenți pictori ai romantismului francez. Stilul său este rezultatul opoziției sale față de mișcarea neoclasică, pe care o consideră a fi o reprezentare rece și distantă a realităților emoționale ale existenței umane. Cu toate acestea, Delacroix a îmbinat dramatismul accentuat și turbulența emoțională a romantismului cu un tip de concentrare asupra figurii umane specific neoclasică. În concordanță cu ideile sale romantice, lucrările lui Delacroix trebuiau să transmită adevărul sentimentelor celor mai profunde. Deși exagerate într-o manieră teatrală, imaginile sale intense, ce evocă episoade tragice, evită senzația de melodramă și își păstrează integritatea. Printre cei care l-au influențat se află maeștrii precum Rembrandt (p. 244) și Michelangelo (p. 150), dar și contemporani precum Géricault (p. 328)

■ **Moartea lui Sardanapal**, 1827, ulei pe pânză, 392x496 cm, Muzeul Luvru, Paris

La originea acestei lucrări s-a aflat piesa lui Byron, ce tratează subiectul sinuciderii unui rege asirian înfrânt în luptă. Tabloul descrie masacrul dus la îndeplinire din ordinul monarhului. Imaginea distrugerii și a crimei contrastează cu opulența vizuală a decorului. Bogăția de culori intense și trupurile contorsionate ale concubinilor muribunde creează o senzație de ororă, dar și de senzualitate. În mijlocul întregii descătușări de energie, regele privește detașat.

■ **Libertatea călăuzind poporul** (28 iulie 1830), 1830, ulei pe pânză, 260x325 cm, Muzeul Luvru, Paris

Tabloul este o interpretare a transformărilor politice contemporane. Lucrarea se inspiră din Goya și

Géricault. Demn de remarcat, cu toate acestea, este faptul că această pânză viu colorată este o reprezentare vizuală a fanteziilor romantice cu privire la libertate și egalitate. Tabloul este una dintre cele mai importante lucrări ale lui Delacroix, atât ca subiect, cât și ca stil. În imagine, locuitorii Parisului merg la braț sub stindardul figurii alegorice a Libertății. Înconjurată de mulțime și de soldații muribunzi, Libertatea iese triumfătoare. Săniile dezgoliți sunt simboluri ale descătușării în noua republică. *Libertatea călăuzind poporul* ilustrează dinamismul climatului politic din epoca lui Delacroix și a ajuns să fie percepută ca un simbol al Revoluției franceze.

și Constable (p. 334). Delacroix a fost un artist versatil, care a pictat portrete, lucrări cu subiecte religioase, literare, istorice și mitologice și, ocazional, chiar și naturi moarte și peisaje. Sub influența barocului venețian, paleta sa era intensă și strălucitoare, iar tușa era energică și agresivă. Delacroix a avut o mare influență asupra următoarelor generații de artiști, printre care și asupra lui Matisse (p. 408), a lui Cézanne (p. 382) și Picasso (p. 428). Stilul său a fost important pentru evoluția impresionismului, iar interesul pentru orientalism va avea ulterior impact asupra simbolistilor.

Alte lucrări ale lui Delacroix

Orfană în cimitir,
1823, Muzeul Luvru,
Paris

Masacrul din Chios,
1824, Muzeul Luvru,
Paris

Apollo învingând pitonul,
1850-1851, Muzeul Luvru,
Paris

Vânătoarea de lei, 1860-1861,
Institutul de Artă din Chicago,
Chicago

■ **Barca lui Dante**, 1822, ulei pe pânză, 189x246 cm, Muzeul Luvru, Paris

Barca lui Dante, ilustrarea unei scene din *Divina Comedie* de Dante, l-a consacrat ca artist pe Delacroix.

Compoziția, structurată într-o manieră teatrală, se inspiră, atât prin culori, cât și prin organizare, din *Pluta Meduzei* de Géricault. În imagine, Dante și Virgiliu traversează apele zburcinate ale iadului. Cele două

personaje stau în picioare în luntre, pe un fundal de un roșu amenințător. În momentul în care trupurile damnaților încearcă să se urce în barcă, Dante se apleacă spre Virgiliu, căutându-i sprijinul și protecția.

Eugène Delacroix

John Constable

1776, East Bergholt – 1837, Hampstead

■ Peisajele lui Constable se disting prin naturalismul lor și prin redarea directă a scenelor ■ Stilul său se caracterizează printr-o tușă largă, spontană, prin aplicarea densă a culorii și printr-o paletă proaspătă ■ Constable a obținut cu greu recunoașterea, de abia la vârsta de 53 de ani

- 1776 Se naște pe 11 iunie, în localitatea East Bergholt, din Anglia
- 1796–1798 Studiază cu John Thomas Smith și George Frost
- 1799 Se înscrie la Academia Regală
- 1801–1806 Face excursii în Derbyshire, Kent și în Zona Lacurilor
- 1821 Se mută în Hampstead
- 1824 Primește medalia de aur la Salonul de la Paris
- 1829 Devine membru plin al Academiei Regale
- 1837 Moare în Hampstead, pe 31 martie

■ **Peisaj cu râu**, 1820, ulei pe pânză, Muzeul Lazaro Goldiano, Madrid

Acest peisaj tulburător depășește pacea senină și admirația pentru plăcerile simple ale vieții, pe care le regăsim în mod obișnuit la Constable. Culorile întunecate ale scenei ne prezintă o natură puternică și schimbătoare. Cerul încărcat creează o atmosferă de așteptare încordată.

■ **Studiu de nori**, 1822, ulei pe hârtie, 24x30 cm, colecție particulară, Sotheby's, Londra

Între anii 1821 și 1822, Constable a realizat numeroase studii ale unor formațiuni noroase, în diferite condiții meteorologice și cu diverse mijloace. Scopul său era acela de a surprinde efectele pasagero ale luminii și felul în care aceasta schimbă înfățișarea cerului, pentru a le folosi mai târziu în peisaje. Această lucrare a fost pictată repede, cu tușe nervoase și cu o paletă restrânsă de culori: alb, albastru și galben.

■ **Căruța cu fân**, 1821, ulei pe pânză, 130,2x185,4 cm, Galeria Națională, Londra

Prezentând un peisaj din Suffolk, lângă râul Stour, acest tablou de mari dimensiuni a fost creat în atelier, pe baza unor studii anterioare executate în aer liber. Constable pictază o luncă inverzită, o casă țărănească și un mic grup de țărani, ce adună fân în depărtare. Titlul lucrării este dat de căruța trasă de cal, care apare în prim-planul tabloului.

Alte lucrări importante de Constable

Parcul Wivenhoe, Essex, 1816, ulei pe pânză, Galeria Națională de Artă, Washington (DC)	ulei pe pânză, Muzeul Fitzwilliam, Cambridge
Calul alb, 1819, ulei pe pânză, Colecția Frick, New York	Inaugurarea podului Waterloo, 1829, ulei pe pânză, Centrul Yale de Artă Britanică, New Haven
Moara de la Gillingham, 1824,	Ferma Glebe, 1830, ulei pe pânză, Tate Britain, Londra

J. M. W. Turner

Joseph Mallord William Turner

1775. Londra – 1851. Chelsea

■ A explorat coloristic posibilitățile clarobscurului ■ Era fascinat de imaginea fenomenelor naturale ■ Peisajele sale rămân idilice și romantice, în ciuda elementelor distructive

■ 1775 Se naște Joseph Mallord William Turner, pe 23 aprilie, la Londra
1779 Se înscrie la Academia Regală

1802 Devine membru plin al Academiei Regale

1807 Devine profesor de perspectivă la Academia Regală

1814 Este unul dintre fondatorii *Artists' General Benevolent Institution*

1837 Renunță la postul de profesor de perspectivă

1845 Devine președinte al Academiei Regale

1846 Se mută la Chelsea

1851 Moare pe 19 decembrie

■ **Ulise înfruntându-l pe Polifem – Odiseea lui Homer**, 1829, ulei pe pânză, 132,5x203 cm, Galeria Națională, Londra

După ce-l răzbină pe Neptun prin înfrângerea ciclopului, Ulise, înfățișat în roșu, flutură un steag de pe catargul corabiei sale. Uriașul Polifem apare deasupra ambarcațiunii ca o siluetă desprinsă dintr-o formațiune noroasă.

Secolul XIX

J.M.W. Turner aparține școlii romantice. Artă sa este influențată de Joseph Wright of Derby (p. 298), Wilson de Louthembourg și Nicolas Poussin (p. 228). A lucrat cu diverse medii, producând acuarele, picturi în ulei și gravuri. Stilul său a păstrat, în timp, fluiditatea și prospețimea acuarelelor sale timpurii. Turner prefera peisajele marine, explorând posibilitățile dramatice ale furtunii și trăznetului.

Stilul artistului se caracterizează prin luminozitate și claritate. În peisajele sale, culoarea și lumina sunt atât subiectul, cât și mijloacele de construcție a compoziției. În mod uzual, paleta lui Turner cuprinde nuanțe pure, aprinse, de roșu și galben. Evită umbrele și oscilează între folosirea unor straturi de culoare dense și a unora mai diluate. Eclerajul său caracteristic, ce pare uneori că inunda pânza, dizolvă formele aproape până la abstracție.

■ **Ultima cursă a vasului *Téméraire***, 1838, ulei pe pânză, 91x122 cm, Galeria Națională, Londra

Obiectele din acest peisaj marin la asfințit capătă o personalitate distinctă prin jocul culorilor și al tușelor energice. Elementul central îl constituie o ambarcațiune veche, tractată de un vas cu aburi. Nobila și impunătoare *Téméraire*, învăluită într-un nor de roșu, urmează pe ultimul drum un vapor cu aburi plin de o energie agresivă, în timp ce alte ambarcațiuni se pierd în zare.

Alte lucrări de Turner

Incendiul Parlamentului, 1835, ulei pe pânză, 92x123 cm,

Muzeul de Artă, Philadelphia

Corabia cu sclavi, 1840, ulei pe pânză, 90,8x122,6 cm,

Muzeul de Artă Frumoasă, Boston

Răsărit cu monștri marini, cca 1845, ulei pe pânză, 91,5x122 cm, Tate Gallery, Londra

Arnold Böcklin

1827, Basel – 1901, San Domenico, lângă Fiesole

■ A debutat ca paisagist ■ Artă lui Böcklin se bazează pe conceptul de simbolism pictural ■ Mare parte dintre subiectele sale au fost inspirate de mitologia antică ■ Multe dintre operele sale mărturisesc o fascinație pentru moarte ■ Tablourile sale au inspirat una dintre compozițiile lui Rahmaling

- 1827 Se naște la Basel, pe 6 octombrie
- 1846 Se înscrie la Academia de Arte din Düsseldorf și este elevul lui Schirmer
- 1850 Călătorește la Roma
- 1856 Se întoarce la München
- 1860 Profesor la Academia de Artă din Weimar
- 1862–1866 Locuiește la Roma
- 1886–1892 Se stabilește la Zürich
- 1892 Se mută la San Domenico
- 1901 Moare pe 16 ianuarie

Lucrările lui Arnold Böcklin sunt dificil de categorisit, fiind plasate în mod uzual în școala simbolistă din cadrul curentului Art Nouveau. A fost puternic influențat de romantism. Opera sa de-a dreptul fascinantă transmite un sentiment de melancolie față de imaginarul perioadei clasice. Personaje fabuloase, precum centaurii și naiadele, reprezentate adesea în decoruri bogate în elemente arhitecturale clasice, populează majoritatea scenelor sale. Alegerea subiectelor ne revelează o fascinație pentru moarte și sexualitate, pânzele sale fiind adesea extrem de sumbre. Picturile lui Böcklin au avut o influență semnificativă asupra mișcării suprarealiste, în special asupra lui Max Ernst (p. 454), Salvador Dali (p. 456) și Giorgio de Chirico.

■ **Insula morților**, 1886, ulei pe pânză, 80,7x150 cm, Muzeul de Arte Plastice, Leipzig

Această lucrare melancolică zugrăvește suferința dolului. Plutind peste o întindere de ape întunecate, condusă de un personaj îmbrăcat în alb și purtând un coșciug, barca se îndreaptă către insula tăcută, acoperită de chiparoși.

■ **Maria Magdalena plângând deasupra trupului lui Hristos**, 1867, ulei pe pânză, 84x149 cm, Muzeul de Artă, Basel

Tabloul abordează o temă clasică. Culoarele întunecate și expresia dramatică dau tabloului un caracter răscolitor și simbolic. Lucrarea induce o stare de stănjeneală, întrucât o stare de stănjeneală, întrucât pătrundem în viața personajelor, făcându-ne o impresie asupra viziunii extrem de personale a artistului despre moarte și suferință.

Alte lucrări ale lui Böcklin

Nimfă și satir, 1871, ulei pe pânză, 107,9x154,9 cm, Muzeul de Artă, Philadelphia

Venus ieșind din mare, 1872, tempera pe lemn, 59x46 cm, Stiftung Kunsthau Heylshof

Ciuma, 1898, tempera pe lemn, 149x105 cm, Muzeul de Artă, Basel

■ **Joacă în valuri**, 1883, ulei pe pânză, Neue Pinakothek, München

Lucrarea înfățișează într-o manieră dramatică sirene însoțite de tritoni lascivi. În ciuda titlului, ce trimite la bucurie, personajele nu sunt niciodată idealizate. Corpurile lor sunt poziționate ciudat, creând o atmosferă grotescă.

Dante Gabriel Rossetti

1828. Londra – 1882. Birchington-on-Sea

■ Artistul a dorit să devină atât pictor, cât și poet. ■ Majoritatea lucrărilor sale au o bază literară. ■ Arta sa a găsit un susținător infocat în persoana ce a fost critic de artă John Ruskin. ■ Lucrările sale au jucat un rol vital în evoluția mișcării simboliste.

- 1828 Se naște pe 12 mai
- 1841 Se înscrie la Școala de Desen a lui Sass
- 1846 Începe să studieze la Academia Regală
- 1847 Abandonează cursurile de la Academia Regală și lucrează sub îndrumarea lui Ford Maddox Brown
- 1848 Este unul dintre fondatorii Frăției Pre-Rafaelite
- 1872 Suferă o depresie nervoasă
- 1882 Moare pe 9 aprilie, în urma unui blocaj renal

Dante Gabriel Rossetti, principalul motor al Frăției Pre-Rafaelite, se caracterizează printr-un stil nostalgic, inspirat din arta Evului Mediu. Curentul este legat de universul literar al unor autori precum Dante, Shakespeare, Goethe, Coleridge și Poe. Rossetti însuși era un scriitor talentat, ale cărui poeme puneau în scenă aceleași personaje ca și picturile sale. Nu a vrut să aleagă între poezie și pictură, astfel încât a încercat să le combine printr-un simbolism complicat. Rossetti n-a obținut niciodată o recunoaștere totală din partea criticii, bazându-se în schimb, din ce în ce mai mult, pe un grup restrâns de sponsori, care îi colecționau acuarelele. Tema iubirii romantice, exprimată prin intermediul imaginii unor frumoase femei miste-rioase, a devenit subiectul său predilect. Eroinele lui Rossetti proveneau din lecturile sale, fiind înfățișate ca niște frumuseți extatice, pline de calm și grație divină.

■ **Lady Lilith**, cca 1868, ulei pe pânză, 95,3x81,3 cm, Muzeul de Artă Delaware, Wilmington, Delaware

În spatele lui Lilith, putem vedea în oglindă în formă de fereastră o imagine a grădinii răului, din care ea a fost exilată. Chipul îi este întors pe jumătate, în timp ce se privește într-o oglinjoară de mână. Corpul, acoperit cu o rochie albă, pare că se topește în albul cuverturii fotoliului. Printre numeroasele detalii, pletele lungi și roșcate ale lui Lilith sunt elementul care iese cel mai puternic în evidență, contrastând cu pielea ei lividă.

Alte lucrări de Rossetti

Căsătoria Sf. Gheorghe și a prințesei Sabra, 1862, acuarela pe hârtie, 52,4x30,8 cm, Tate Britain, Londra

Iubita, 1865–1866, ulei pe pânză, 82,6x76,2 cm, Tate Britain, Londra

Monna Vanna, 1866, ulei pe pânză, 88,9x86,4 cm, Tate Britain, Londra

Veronica Veronese, 1872, ulei pe pânză, 105,4x86,4 cm, Muzeul de Artă Delaware

Proserpina, 1877, ulei pe pânză, 116,8x55,9 cm, colecție particulară, Londra

■ **Beata Beatrix**, 1863, 86,4x66 cm, Tate Britain, Londra

Rossetti s-a folosit de personajul dantesco pentru a exprima simbolic durerea pricinuită de moartea soției sale. În timp ce lumina divină învăluie scena, Beatrice, cu ochii închiși față de această lume, primește din partea unei păsări de foc un mac alb, simbol al morții. În fundal, imaginea iubirii, într-o rochie roșie, face trimitere la calea către nemurire.

■ **Ecce Ancilla Domini**, 1849–1850, ulei pe pânză, 72,4x41,9 cm, Tate Britain, Londra

Printre posibilele surse de inspirație ale lucrării se numără Simone Martini, Sandro Botticelli și Roger van der

Weyden. În opoziție cu modalitatea tradițională de reprezentare, Rossetti o înfățișează pe Maria ridicându-se din pat, de-abia trezită din somn. Punctul central îl constituie crinul pe care îl ține Gabriel, albul său unificând întreaga compoziție.

Dante Gabriel Rossetti

James McNeill Whistler

James Abbott McNeill Whistler
1834. Lowell – 1903. Chelsea, Londra

■ Se inspiră din arta chineză și japoneză ■ Credea că pictura trebuie să se concentreze pe aranjamentul coloristic ■ Titlurile pânzelor sale sunt inspirate de elementele formale ale acestora

- 1834 Se naște pe 11 iulie
- 1856 Studiază la Paris, cu Gleyre
- 1859 Se stabilește la Londra
- 1884 Devine membru al Societății Artiștilor Britanici
- 1886 Primește postul de președinte al Societății Artiștilor Britanici
- 1892 Este decorat cu Legiunea de Onoare
- 1898 Devine președinte al Societății Internaționale a Pictorilor, Sculptorilor și Gravurilor
- 1903 Moare pe 17 iulie

■ **Aranjament în gri și negru nr. 1: mama artistului**, 1871, ulei pe pânză, 144,3x162,5 cm, Muzeul Orsay, Paris

Titlul arată dorința artistului de a pune accentul pe aspectele formale ale subiectului și pe calitățile paletelor, mai degrabă decât pe vreo semnificație ascunsă. În același timp, Whistler transmite cu acuitate tăria de caracter a personajului, prin postura demnă și profilul muncit de gânduri.

Secolul XIX

Pictorul de origine americană James McNeill Whistler și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în Europa. Recunoașterea de care s-a bucurat din partea unor maeștri parizieni precum Édouard Manet (p. 354) și Edgar Degas (p. 360) s-a datorat, în parte, imaginii de dandy pe care și-o crease. Lucrările sale sunt o ilustrare a esteticii anti-didactice a mișcării artă-pentru-artă. Paleta sa este restrânsă și subtilă.

Whistler colecționa stampe japoneze și ceramică chinezească. Arta sa își trăgea seva din cultura Orientului, devenită o sursă de inspirație a moderniștilor francezi. Tablourile sale precum și interesul pentru design și arhitectură, fac dovada unor valori estetice nonoccidentale, decorative și antimonumentale.

■ **Simfonie în alb nr. 2: fata în alb**, 1864, ulei pe pânză, 76,5x51,1 cm, Tate Britain, Londra

Structura compozițională este inspirată de *Venus la oglindă* a lui Velázquez, iar elementele stilistice amintesc de prerafaeliți. O tânără îmbrăcată într-o rochie albă, diafană, ținând în mână un evantai japonez, este surprinsă în timp ce se

privește în oglinda de deasupra șemineului. Chipul ei, încadrat de plete roșcate, pare meditativ și melancolic. Lucrarea, accentuată de câteva pete strălucitoare de roșu, roz și albastru, păstrează în rest paleta restrânsă de culori neutre, caracteristică lui Whistler. Swinburne a scris un poem dedicat lucrării, care este lipit de ramă.

Alte lucrări de Whistler

Nocturnă în negru și auriu, 1875, ulei pe lemn, 60,3x46,6 cm, Institutul de Artă, Detroit

Simfonie în alb nr. 1: fata în alb, 1862, ulei pe pânză, 214,6x108 cm, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Păuni luptându-se, 180,3x172,5 cm, Galeria Freer, Washington, DC

La pian, 1858-1859, ulei pe pânză, 67x91,6 cm, Muzeul Taft, Cincinnati

Aranjament în gri și negru nr. 2: Thomas Carlyle, 1872-1873, ulei pe pânză, 171,1x143,5 cm, Muzeul și Galeria de Artă, Glasgow

Jean-Baptiste-Camille Corot

1796-1875, Paris

■ A devenit unul dintre cei mai influenți membri ai Școlii de la Barbizon
 ■ Ca peisagist, a influențat evoluția Impresionismului, anticipându-i tehnica plein-air
 ■ Ca portretist, a influențat artiștii de mai târziu, inclusiv pe Degas și Picasso, care fac trimiteri explicite la inovațiile lui Corot

- 1796 Se naște la Paris, pe 16 iulie
- 1822 Începe să lucreze ca pictor în atelierul lui Michallon
- 1822 Se mută în atelierul lui Jean-Victor Bertin
- 1825 Petrece 3 ani în Italia
- 1845 Primește din partea orașului Paris comanda unui rețabilu
- 1848 Este ales în juriul Salonului; va fi reales în 1849
- 1854 Vizitează Auvers, călătorește în Olanda și Belgia
- 1855 Primește o medalie categoria I la Expoziția Universală
- 1875 Moare pe 22 februarie

Jean-Baptiste-Camille Corot este un reprezentant al Școlii de la Barbizon, care s-a inspirat din tradiția peisagistă neoclasică, îmbogățind-o cu scene de natură contemplative, idilice sau romantice. Deși a început cu tablouri istorice, Corot este cunoscut în special ca unul dintre peisagiștii care au inspirat generațiile ulterioare de artiști prin sinceritatea și deschiderea sa față de natură. Se caracterizează prin tușe moi și printr-un ecleraj abundent. În contrast cu propria-i aversiune față de modernitate și citadin, Corot este considerat unul dintre predecesorii importanți ai impresioniștilor. În esență, lipsa de afectare și de idealizare și absența narativității din lucrările sale au făcut din el un model al avangardei secolului XIX. În anii din urmă ai carierei, Corot a început să lucreze nuduri feminine, care l-au influențat pe van Gogh (p. 386) și pe Gauguin (p. 390).

■ Podul de la Narni, 1826, ulei pe hârtie, 34x48 cm, Muzeul Luvru, Paris

Micul peisaj plin de culoare nu conține nici o siluetă umană. Tabloul păstrează fluiditatea compozițională și slaba focalizare caracteristice artistului. Planul apropiat și cel depărtat nu sunt clar diferențiate, creând impresia de mare distanță între privitor și scenă. Cu toate acestea, nuanțele delicate de maro și verde sunt intense și clare.

■ Diana la scăldat, 1855, ulei pe pânză, 168x257 cm, colecție particulară

Diana la scăldat ilustrează interesul artistului pentru clasicizarea tablourilor de gen ce cuprind personaje umane în peisaje senine. Corot, care n-a adoptat niciodată în întregime

inovațiile Școlii de la Barbizon, nu s-a concentrat aici pe natură ca subiect unic al picturii, ci a păstrat peisajul în rolul său tradițional, de decor pentru desfășurarea unei acțiuni. Cu toate că subiectul este tradițional, pânza este lipsită de orice simbolism mitologic.

Compoziția este construită în maniera unui decor teatral, în care actorii își joacă rolurile printre arborii diafani, într-un platou slab luminat. *Diana la scăldat* a servit probabil drept sursă de inspirație pentru tablourile cu personaje nude la îmbăiat ale lui Paul Cézanne.

Alte lucrări de Corot

- Odiha, 1860, ulei pe pânză, Galeria Corcoran, Washington, DC
- Orfeu conducând-o pe Euridice din Infern, 1861, ulei pe pânză, Muzeul de Arte Frumoase, Houston
- Amintire din Mortefontaine, 1864, ulei pe pânză, Muzeul Luvru, Paris
- Agostina, cca 1866, ulei pe pânză, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

■ Femeia cu perla, cca 1869, ulei pe pânză, 70x55 cm, Muzeul Luvru, Paris

Reprezentarea acestei tinere înveșmântată după moda italiană este unul dintre cele mai bune studii de portret ale artistului. Paleta este aproape monocromă, concentrând atenția pe model. Printre posibilele influențe se află și *La Belle Ferronnière* a lui Leonardo, care ar putea fi sursa de inspirație a posturii și a costumului.

Jean-Baptiste-Camille Corot

Jean-François Millet

1814, Gruchy – 1875, Barbizon

■ A creat pânze de gen grandioase ■ A ajuns celebru după moartea sa, în timpul vieții a trăit în sărăcie și s-a întreținut pictând portrete ■ A fost influențat de Paul Delaroche, Nicolas Poussin și Eustache Le Sueur ■ Reprezentant esențial al Școlii de la Barbizon

- 1814 Se naște pe 4 octombrie, într-o familie de țărani
- 1833 Devine ucenicul unui portretist local
- 1835 Începe să lucreze în atelierul lui Lucien-Teophile Langlois
- 1837 Se înscrie la școala de Arte Frumoase
- 1840 Expune pentru prima dată la Salon
- 1849 Se mută la Barbizon
- 1864 Primește o medalie pentru Păstoriță păzindu-și turma
- 1868 Primește Crucea Legiunii de Onoare
- 1875 Moare pe 20 ianuarie

■ **Tăietorul de lemne și Moartea**, 1858–1859, ulei pe pânză, 77,5x98,5 cm, New Carlsberg Glyptotek, Copenhaga

Tabloul prezintă scena imaginată a sosirii bruște a Morții cu glugă albă în fața unui tăietor de lemne. Acesta scapă legătura de vreascuri, ferindu-se de mâna Morții, și alunecă în somnul etern. Moartea poartă atributele ei tradiționale: o coasă și o clepsidră.

Secolul XIX

Jean-François Millet aparține curentului realist. Desenele și tablourile sale cu subiecte cotidiene se axează pe scene din viața rurală din nordul Europei. Millet s-a născut într-o familie de țărani din Normandia, fapt care a influențat tendința sa de a prezenta viața rurală drept o formă universală și ideală de umanitate. L-a înfățișat pe țăranii francezi ca pe niște ființe de o mare noblete interioară și a redat truda lor în lucrările sale. Portretizarea oamenilor obișnuți de către Millet ține mai mult de o afinitate personală cu modul lor de viață decât de opțiunile sale politice. Predilecția sa pentru oamenii obișnuți a constituit un punct de atracție pentru artiști precum Monet (p. 370), Pissarro (p. 358) și van Gogh (p. 386). Paleta sa delicată, tușa viguroasă și atracția pentru pasteluri au influențat evoluția impresionistilor.

■ **Culegătoarele de spice**, 1857, ulei pe pânză, 33x44 cm, Muzeul Luver, Paris

Una dintre cele mai faimoase lucrări ale lui Millet, *Culegătoarele de spice* înfățișează strângerea resturilor recoltei, una

dintre cele mai puțin respectate munci ale câmpului. Portretizarea afectuoasă a celor trei țărânci contrastează cu statutul social implicat de activitatea pe care o practică. Corpurile lor sunt înfățișate cu o sacralitate religioasă, într-o

lumină solară aproape divină. Mișcările lor lente sunt la fel de durabile și atemporale precum câmpul și cerul ce se întind dincolo de linia orizontului; până și monotonia trudei lor este cumva transmisă prin intermediul pânzei.

■ **Semănătorul**, 1850, ulei pe pânză, 101,6x82,6 cm, Muzeul de Arte Frumoase, Boston

Tabloul de mari dimensiuni înfățișează o figură musculoasă, reprezentată spectaculos. Amintind de Michelangelo (p. 150), imaginea este o gloriificare a țăranului. Întreaga compoziție se concentrează în jurul gestului de a semăna, prins în plină mișcare.

Alte lucrări de Millet

Mersul la lucru, 1851, ulei pe pânză, colecție particulară

Angelus, 1857–1859, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris

Bărbat cu sapă, 1860, ulei pe pânză, Centrul Getty, Los Angeles

Cultivatorii de cartofi, cca 1861, ulei pe pânză, Muzeul de Arte Frumoase, Boston

Jean-François Millet

Gustave Courbet

1819, Ornans – 1877, La Tour du Peilz

- Vedea în lucrările sale un mijloc de a transcende diferențele sociale și de a promova dreptatea socială
- A înființat și a condus mișcarea reală franceză, pe care a definit-o din punct de vedere al tehnicii și al tematicii
- Lucrările sale prezentau subiecte obișnuite, cu o turnură dramatică

■ 1819 Se naște pe 10 iunie, la Ornans

1839 Călătorește la Paris, unde studiază cu Charles Steuben

1855 Refuzat la Expoziția Universală, își organizează propria expoziție „Le Réalisme”

1870 În timpul Comunei este numit la conducerea tuturor instituțiilor muzeale din Paris

1870 Îi este conferită Legiunea de Onoare de către Napoleon III, pe care, însă, o refuză

1871 Este arestat și internat în Elveția

1872 Se stabilește în Elveția

1877 Moare la Tour du Peilz, în Elveția, pe 31 decembrie

Alte lucrări de Courbet

Bonjour, Monsieur Courbet, 1854, ulei pe pânză, Muzeul Fabre, Montpellier

Atelierul pictorului, 1855, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris

Originea lumii, 1866, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris

Lucrând de-a lungul secolului XIX, Gustave Courbet a pus bazele mișcării realiste din arta franceză, respingând majoritatea curentelor anterioare în favoarea unei reprezentări sincere a realității. A creat compoziții ample, nuduri, naturi moarte, peisaje și portrete. Stilul provocator al lui Courbet se axa pe subiecte obișnuite, bazându-se pe observarea directă a acestora și evitând orice idealizare a formei sau a proporțiilor. Artistul a introdus de asemenea o metodă neobișnuită: folosind un cuțit de paletă, aplica un strat de pigment pe pânzele sale, pentru a realiza o țușă realistă, tactică. Metoda lui Courbet se inspira din opera unor artiști naturaliști, precum frații Le Nain, Géricault (p. 328) și Millet (p. 346).

■ **Spargătorii de piatră**, cca 1849, ulei pe pânză, 170x300 cm, lucrare distrusă în timpul celui de-al doilea război mondial

Tabloul de mari dimensiuni surprinde o scenă din viața unor muncitori. Figurile celor doi bărbați, unul tânăr și unul vârstnic, reprezintă greutatea vieții.

■ **Domnișoarele de pe malul Senei**, 1856–1857, ulei pe pânză, 174x200 cm, Muzeul Petit Palais, Paris

Lucrarea ilustrează felul în care se raportează Courbet la burghezii. Spre deosebire de celelalte lucrări ale sale, ce au ca subiect oameni obișnuți sau muncitori, în *Domnișoarele de pe malul Senei*, Courbet le reprezintă pe cele două femei cu o paletă vibrantă. Cadrul și poziția personajelor sunt extrem de naturale, punând privitorul în postura unui trecător care a nimerit din întâmplare peste cele două femei care lenevesc.

■ **Înmormântare la Ornans**, 1849–1850, ulei pe pânză, 314x663 cm, Muzeul Orsay, Paris

Una dintre cele mai cunoscute lucrări ale lui Courbet. A fost prezentată la Salon, pe când artistul era aproape necunoscut în lumea artistică pariziană. Tabloul tratează un subiect nou, într-o manieră amplă. Reprezentările anterioare ale

funeraliilor erau adesea reprezentări religioase ale lui Iisus sau ale sfinților, ori se refereau la moartea vreunui nobil. Aici, oameni obișnuți sunt dispuși într-o manieră clasică, de friză, asistând la înmormântarea unuia dintre ei. Din pricina amplitudinii și a abordării clasice a unui subiect atât de mundan, tabloul a trezit numeroase controverse.

Gustave Courbet

Ilia Repin

1844, Ciuguev – 1930, Kuokkala

- Lucrările pictorului rus au cuprins toate elementele realismului de secol XIX.
- Cunoscut drept un portretist sensibil, capabil să redea personalitatea subiecților săi.
- A tratat subiecte sociale și a produs peisaje capricioase.
- Caracterizat printr-o paletă încărcată și o deosebită atenție pentru detalii.

- 1844 Se naște în Ucraina
- 1858 Își face ucenicia pe lângă un pictor de icoane
- 1864–1871 Își face studiile la Academia de Arte din St. Petersburg
- 1873–1876 Trăiește la Paris
- 1876 Membru al Academiei
- 1878 Intră în Cercul Abramtsevo
- 1894 Profesor la Academie
- 1898 Director al Academiei
- 1900 Se mută în Finlanda
- 1930 Moare la Kuokkala

■ **Ivan cel Groaznic și fiul său, Ivan, 16 noiembrie 1581, 1885, 199,5x254 cm, ulei pe pânză, Galeria Tretiakov, Moscova**

Una dintre puținele lucrări istorice ale lui Repin. Pânza surprinde momentul imediat următor crimei, punând accentul pe dinamica scenei: tatăl îngrozit este cuprins de disperare în fața propriei fapte, în timp ce fiul neajutorat se află pe moarte.

Secolul XIX

■ **Buchet de toamnă, Portretul Verei Repina, fiica artistului 1892, 11x65 cm, ulei pe pânză, Galeria Tretiakov, Moscova**

Repin era recunoscut ca un portretist de mare talent. *Buchet de toamnă* este un portret plin de viață al fiicei artistului într-o livadă toamnătică. Culoarele vii ale buchetului răspund căldurii din chipul fetei, contrabalansând răceala peisajului și cenușiul cerului.

Alte lucrări de Repin

Cazacii zaporojeni scriindu-i Sultanului, 1880–1891, Muzeul Rus, St. Petersburg

Procesiunea Crucii în gubernia Kursk, 1880–1883, Galeria Tretiakov, Moscova

■ **Edecarii de pe Volga, 1870–1873, ulei pe pânză, 131,5x281 cm, Muzeul Rus, St. Petersburg**

Tabloul prezintă tema muncii fizice istovitoare la o scară monumentală. Repin și-a bazat reprezentările edecarilor pe observațiile sale din timpul călătoriei sale de-a lungul râului Volga. Fiecare personaj este portretizat individual, exact ca într-un portret de grup.

Ilia Repin

Adolph von Menzel

Adolph Friedrich Erdmann Menzel

1815. Wroclaw – 1905. Berlin

■ A pictat scene de gen având ca subiect viața lui Frederic cel Mare și scene din viața cotidiană, redată cu un acut simț al observației ■ A ajuns celebru în societatea prusacă, fiind distins cu multe onoruri

■ 1815 Se naște în Wroclaw

1833–1834 Urmează cursurile Academiei Regale de Artă, pe care le abandonează după șase luni

1839 Primește comanda ilustrațiilor pentru *Istoria lui Frederic cel Mare* de Franz Kugler

1853 Devine membru al Academiei Regale de Artă

1857 Profesor și senator

1867 Primește Crucea Legiunii de Onoare

1884

Prima expoziție personală

1905 Moare la Berlin

Lucrări de Menzel

Ceremonia decernării premiilor, 1829, 1854, Ermitaj, Sf. Petersburg

Plecarea de la petrecere, 1860, Muzeul de Artă Carnegie, Pittsburgh

După-amiaza în Grădiniile Tuilleries, 1867,

Galeria Națională, Londra

Interior în Biserica Sf. Petru din Viena, 1873, Galeria de Artă Regională, Liberec, Cehia

Adolph von Menzel aparține curentului realist german. Deși nu a primit o educație artistică, fiind un autodidact, a ajuns celebru la nivel internațional și a fost distins cu numeroase onoruri naționale. De-a lungul prolificii sale cariere artistice a produs peste 10.000 de lucrări. Ca realist, dorea să obțină o reprezentare obiectivă a lumii. Faima lui Menzel a crescut după ce a realizat o serie de 400 de gravuri menite să servească drept ilustrații pentru o carte despre viața împăratului Frederic cel Mare. Acestea i-au urmat alte lucrări despre împărat și despre armata prusacă. Lucrările sale – de la pictură istorică și până la scenele de gen – sunt bine documentate și abundă în detalii precise. Opțiunile sale cromatice, ecleraul și maniera sa au pregătit calea pentru mișcarea impresionistă.

■ Camera cu balcon, 1845, ulei pe carton, 58x47 cm, Alte Nationalgalerie, Berlin

Tabloul înfățișează camera lui Menzel din Berlin. Compoziția este extrem de originală. Centrul este lăsat liber, lipsește orice figură umană, iar subiectul este în întregime nou – un interior. Tușa modernă, impetuoasă și paleta saturată preced lucrările impresioniste ale lui Degas (p. 360).

■ Concertul de flaut al lui Frederic II la Sanssouci, 1850–1852, ulei pe pânză, 142x205 cm, Galeria Națională, Berlin

În mod tradițional, pictura istorică pune accentul pe un moment dramatic, dar scena lui

Menzel se opune convenției, înfățișând o clipă extrem de liniștită, de plăcută. Lumina este caldă; lumânările accentuează calitatea aproape sonoră a albastrului și a trandafirului.

■ Generalul Hans Karl von Winterfeldt, 1860, cărbune și creion pe hârtie

Unul dintre numeroasele portrete ale unor demnitari realizate de artist; imaginea evită orice idealizare. Lucrarea este un exemplu al talentului deosebit al desenatorului Menzel. Artistul reușește să obțină o asemănare perfectă cu modelul.

Édouard Manet

1832–1883, Paris

■ Opera lui controversată inspiră un grup de artiști de avangardă cu vorbina Impresionismului ■ Lucrările sale pun accentul pe momentele trecătoare ale vieții moderne ■ Stilul său se caracterizează printr-un realism sincer și necrușător ■ Tușele sale sunt lăsate intenționat neterminate, la vedere

- 1832 Se naște la Paris, pe 23 ianuarie
- 1850 la lecții de pictură cu Thomas Couture
- 1853 Călătorește în Italia
- 1856 își înființează propriul atelier
- 1856–1857 Călătorește în Europa de Nord și Italia
- 1863 Expune la Salon des Refusés
- 1867 Organizează o mare expoziție, în paralel cu Expoziția Universală
- 1881 Primește Crucea Legiunii de Onoare
- 1883
- Moare pe 30 aprilie

■ **Execuția împăratului Maximilian I al Mexicului, 1867**, ulei pe pânză, 252x305 cm, Staatliche Kunsthalle, Mannheim

Subiectul acestui tablou inspirat de o lucrare similară a lui Goya îl reprezintă un eveniment din istoria contemporană. Precum Goya, Manet reinterpretează în termeni moderni genul picturii istorice. Reprezentarea detașată a artistului ne este transmisă prin atmosfera rece a lucrării, obținută printr-o paletă glacială de culori: gri, verde și albastru, printr-un ecleraj sobru și prin forme geometrice bine definite.

■ **Bar in Folies-Bergère, 1882**, ulei pe pânză, 96x130 cm, Institutul de Artă, Courtland, Londra

Aceasta este ultima lucrare importantă dinaintea morții artistului. Ea reprezintă o scenă din clubul de noapte parizian Folies-Bergère, fiind o reinterpretare modernă a lucrării lui Diego Velázquez *Las Meninas* (p. 256). Pânza explorează tema reflexiei în oglindă și a dedublării. Imaginea este, în esență, portretul unei fete care, servind clienții, îi privește din spatele unei teighele. Oglinda reflectă imaginea publicului din local.

■ **Berthe Morisot, 1872**, ulei pe pânză, 55x40 cm, Muzeul Orsay, Paris

Portretul puternic luminat o reprezintă pe pictorița franceză Berthe Morisot, căsătorită cu fratele lui Manet. Imaginea explorează posibilitățile unei palete restrânse, în care predomină negrul, făcând legătura dintre această pânză și limbajul vizual al fotografiei. Frumusețea lui Berthe Morisot are un aer meditativ, exotic.

picturii în *plein-air*, n-a renunțat niciodată la preferința sa de a alătura albul și negrul și de a-și contura puternic personajele.

O prezență controversată pe scena artei moderne, Manet a anticipat impresionismul prin pensulația sa vizibilă și degajată, prin culorile saturate, prin aplatizarea perspectivei, prin absența tuturor subiectelor considerate importante în vremea sa și prin focalizarea pe scene pasagere ale vieții contemporane. Pânzele sale înfățișau scene din istoria modernă, instantanee ale vieții de noapte pariziene, imagini ale unor orașeni aflați în aer liber, portrete și naturi statice.

Alte lucrări de Manet

Toreadorul mort, 1861, ulei pe pânză, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Flautistul, 1866, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris

Émile Zola, 1868, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris

Balconul, 1868, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris

Gustarea, 1868, ulei pe pânză, Neue Pinakothek, München

Nana, 1877, ulei pe pânză, Hamburger Kunsthalle, Hamburg

■ **Olympia**, 1865, ulei pe pânză, 130,5x190 cm, Muzeul Orsay, Paris

Unul dintre cele mai influente tablouri din istoria artei moderne, lucrarea se bazează pe

reprezentările tradiționale ale lui Venus. *Venus din Urbino* a lui Tizian (p.166) a constituit sursa directă a *Olympiei*. În locul unei zeițe, Manet ne prezintă o curtezană senină și atrăgă-

toare, cu o floare în păr și un șnur negru legat la gât, stând întinsă în pat pe un șal prețios. Pisicuța neagră de la picioarele ei accentuează senzația de puternică mândrie feminină.

■ **Dejun pe iarbă**, 1862-1863, ulei pe pânză, 208x265,5 cm, Muzeul Orsay, Paris

Titlul inițial al lucrării era *Baia* (*Le Bain*), iar atunci când a fost expusă prima oară, a stârnit un scandal public. Artistul reinventează genul

franceze, ce înfățișă, în mod tradițional, nimfe într-un decor natural. Combinația dintre nudurile feminine realist reprezentate și bărbații elegant îmbrăcați a fost percepută drept scandaluoasă de publicul din secolul XIX.

Femeia din prim-plan este înfățișată fără nici o idealizare sau referință literară. Ea întâmpină privirea spectatorului cu calm, fără nici o grijă cu privire la goliciunea ei. Scena este deosebit de provocatoare, întrucât nici bărbații, angajați într-o conversație, nu par să dea importanță înfățișării femeii.

Camille Pissarro

Jacob Camille Pissarro

1830, Charlotte Amalie – 1903, Paris

■ A folosit tehnici diferite, adesea chiar în cadrul aceleiași lucrări ■ Nu are continuatori direcți, cu excepția fiului său ■ Mare parte din viață a trăit în sărăcie ■ Celebru pentru opera sa și pentru vederile sale politice radicale

- 1830 Se naște pe 10 iulie, în Indiile de Vest
- 1855 Se mută în Franța
- 1863 Expune la Salon des Refusés
- 1870 Se mută în Anglia
- 1872 Excursie în Pontolise; pictează cu Cézanne
- 1874 Ajută la organizarea expozițiilor impresioniste
- 1876–1882 Expune alături de impresionisti
- 1882 Se mută la Orsay; pictează cu Gauguin
- 1886 Expune din nou alături de impresionisti
- 1903
- Moare pe 13 noiembrie

■ **Foxhill, Upper Norwood.**
1870, ulei pe pânză,
34,9x45,7 cm, Galeria
Națională, Londra

Pe parcursul șederii sale în Anglia, în perioada războiului franco-prusac, Pissarro a pictat mai multe peisaje ale provinciei engleze. În compoziție, drumul cotește sinuos, întrarea în scenă se face pe diagonală.

Camille Pissarro a fost un important pictor impresionist francez, care a avut o contribuție majoră la dezvoltarea impresionismului și a postimpresionismului. A participat la toate expozițiile impresioniste, în organizarea cărora a jucat un rol esențial. Pissarro era extrem de respectat pentru integritatea sa în cadrul cercului său artistic. A colaborat cu Monet (p. 370), Gauguin (p. 390) și Cézanne (p. 382), cu acesta din urmă stabilind o relație extrem de strânsă. Subiectul său principal l-au constituit peisajele urbane și rurale franceze, populate uneori cu figuri de țărani sau de orășeni. Stilul său fluctua mai des decât cel al contemporanilor săi, ceea ce a făcut din el un model dificil de urmat. De-a lungul carierei sale, Pissarro a experimentat continuu diverse tehnici. A adoptat în lucrările sale impresionismul, neoimpresionismul și pointilismul în ceea ce privește tușa și compoziția și, uneori, a combinat

mai multe stiluri în cadrul aceleiași lucrări.

■ **Țărani odihnindu-se,** 1881, ulei pe pânză, 82x66 cm, Muzeul de Artă din Toledo

Lucrarea, de factură impresionistă, prezintă două femei ce se relaxează în pădure. Pozițiile femeilor sunt în mod voit ciudate, iar planul în care sunt situate corpurile lor nu este limpede diferențiat. Rezultă o absorbție picturală a personajelor în peisaj.

Alte lucrări de Pissarro

Acoperișurile roșii, 1877, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris
Țărancă tânără bându-și cafeaua, 1881, ulei pe pânză, Institutul de Artă din Chicago
Fata cu bățul, 1881, ulei pe pânză, Muzeul Orsay, Paris
Bulevardul Montmartre: zi ploioasă, după-amiaza, 1897, ulei pe pânză, colecție particulară

■ **L'Avenue de l'Opéra, zăpadă, dimineața,**
1898, ulei pe pânză,
65x82 cm, Muzeul de
Arte Frumoase, Houston

O mulțime pestriță de parizieni, redați în negru, se revarsă în aglomeratul boulevard, mergând în direcții diferite. Pissarro creează o imagine tipic urbană a Parisului plin de freamăt. Culoarele estompate și lipsite de strălucire ale paletelor sale pun în evidență anotimpul din imagine: o zi de iarnă, cu zăpadă.

Camille Pissarro

Edgar Degas

Hilaire Germain Edgar Degas
1834–1917, Paris

■ Degas și-a început cariera ca pictor clasic, lucrând subiecte istorice ■ Avea un interes deosebit pentru reprezentările figurii umane ■ A fost influențat de Botticelli, Holbein cel Tânăr, Poussin și de stampele japoneze

- 1834 Se naște la Paris
- 1854 Se înscrie la École des Beaux-Arts și lucrează în atelierul lui Louis Lamoignon
- 1855–1859 Călătorește în Italia
- 1860 Își face debutul la Salon
- 1874 Începe să lucreze cu pastelul și participă la prima expoziție impresionistă
- 1876–1881 Participă la alte expoziții ale Impresioniștilor
- 1893 Are singura expoziție personală din cariera sa, la galeria Durand-Ruel
- 1917 Moare pe 27 septembrie, la Paris

Edgar Degas a fost unul dintre protagoniștii impresionismului francez. A produs un număr remarcabil de picturi, sculpturi, stampe și schițe. Deși și-a început cariera artistică cu studiul artei clasice, considerându-se un discipol al lui Ingres (p. 304) și Delacroix (p. 330), Degas a realizat repede că trebuie să-și urmărească interesul pentru scenele din viața contemporană. Atenția sa se îndrepta către figura umană plasată într-un cadru modern, de secol XIX. Imaginea corpului a devenit, în timp, din ce în ce mai puțin idealizată. Repertoriul său conține scene de curse, peisaje urbane, balerine și înotători. În prezentarea compozițiilor sale, Degas s-a folosit de o tehnică specifică, structurând scenele astfel încât să pară a fi instantanee surprinse de un trecător. Principala diferență dintre Degas și ceilalți impresionisti a fost refuzul său

■ **Tineri spartani exersând,**
cca 1860, ulei pe pânză,
109,2x154,3 cm, Galeria
Națională, Londra

Degas a prezentat acest tablou la debutul său de la Salon. Lucrarea păstrează câteva elemente ale picturii neoclasice tradiționale, cum ar fi sursa literară. Cu toate acestea, pânza se caracterizează printr-o lipsă foarte modernă de idealizare în tratarea corpului uman, iar figurile tind să arate oarecum primitiv.

Secolul XIX

■ **Jockey pe hipodrom,**
cca 1876–1880, ulei pe pânză,
Muzeul Orsay, Paris
Unul dintre subiectele
preferate ale lui Degas, cursele

de cai, i-a permis să exploreze dinamica mișcării cailor și a călăreților. Asistând frecvent la curse, el a creat schițe după realitate. Deși nu a pictat

niciodată în timpul curselor, odată întors în studioul său, se folosea de schițe pentru a produce tablouri vii, aparent spontane.

■ **Comerț cu bumbac la New Orleans,**
1873, ulei pe pânză, 74x92 cm,
Muzeul de Arte Frumoase, Pau

Imaginea surprinde un moment dintr-o zi aglomerată de la bursa de bumbac din New Orleans. Cu intuiția sa pătrunzătoare, artistul observă oamenii de afaceri îmbrăcați formal, în timpul lucrului. Contrastul siluetelor în negru, pe fundalul ce combină un verde catifelat cu un maro nisipos, conferă importanță fiecărui gest și face ca oamenii să lase puternic în evidență.

Edgar Degas

■ **Dansatoare urcând scările,** cca 1886, ulei pe pânză, 39x86,9 cm, Muzeul Orsay, Paris

Un instantaneu dintr-o sală de repetiții.

de a practica pictura în *plein-air*. Cu toate acestea, prin alegerea subiectelor din viața cotidiană a Parisului secolului XIX, prin explorarea mijloacelor pastelului, prin crearea unor imagini recurente ale aceluiași subiect în diferite condiții și prin folosirea compozițiilor asimetrice, inspirate din evoluțiile contemporane ale artei fotografice și din stampele japoneze, Degas a fost un impresionist. Din punct de vedere tehnic Degas se remarcă prin paleta de culori saturate și îndrăznețe și prin pensulația vizibilă de tip *impasto*: depunerea unui strat gros de vopsea pe pânză. Stilul său i-a influențat mai târziu pe Mary Cassatt (p. 378), Walter Sickert și Henri de Toulouse-Lautrec (p. 380).

■ **Femeie ștergându-și picioarele,** cca 1885-1886, ulei pe pânză, 54x52 cm, Muzeul Orsay, Paris

În imaginile sale cu femei care își fac toaleta, Degas a evitat orice idealizare a trupurilor.

■ **Mica balerină,** cca 1881, bronz, vopsea policromă, tutu, corset de satin, suport de lemn, 98 cm înălțime, Tate Modern, Londra

În ultimii ani de viață, Degas și-a pierdut treptat vederea și a început să lucreze sculpturi de balerine.

Alte lucrări ale lui Degas

Clasa de dans, cca 1873-1875, Muzeul Orsay, Paris

Henri Rouart în fața fabricii sale, cca 1875, Muzeul de Artă, Carnegie Institute, New York

Place de la Concorde, 1878, Ermitaj, St. Petersburg

Absintul, 1876, Muzeul Orsay, Paris

Modista, 1882, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

■ **Dansatoare pe scenă,** 1876-1877, pastel, 58x42 cm, Muzeul Orsay, Paris
Lucrările cu balerine ale lui

Degas explorează materialitatea și mișcarea corpurilor feminine. Folosirea pastelurilor îi permite pictorului să se concentreze pe

expresia tensionată și pe postura dansatoarei, reținând în același timp atmosfera de vis creată de luminile rampei.

Edgar Degas

Auguste Rodin

François-Auguste-René Rodin
1840. Paris — 1917. Meudon

- A primit o educație tradiționalistă în Academie ■ Sculpturile sale mentale erau de un realism extrem ■ Rodin a modernizat arta sculpturii
- După moartea sa, renumele său a intrat pentru scurtă vreme în declin

- 1840 Se naște pe 12 decembrie
- 1864 Este respins la Salon
- 1877 Expune *Vârsta de bronz* la Salon
- 1889 Participă la înființarea Société Nationale des Beaux-Arts
- 1893 Este ales președinte al secției de sculptură al Société Nationale des Beaux-Arts
- 1900 Înnoțit cu Ordinul Leopold al Belgiei
- 1903 Devine Comandor al Legiunii de Onoare
- 1917 Moare pe 17 noiembrie

Auguste Rodin a fost o figură centrală în dezvoltarea sculpturii franceze și a avut o influență hotărâtoare asupra redefinirii genului. Explorarea tensiunii și a dinamismului se combină la el cu nuduri inspirate din tradiția lui Michelangelo (p. 150). Lucrările sale nu încearcă să păcălească privitorul prin realismul lor. Dimpotrivă, sculpturile sale dezvăluie în mod sincer natura lor de artefacte, prin finisările aspre și prin modul în care par încă prinse în materia originală. Viziunea nouă, radicală, a lui Rodin era susținută și de măiestria sa în reprezentarea formală a intelectului uman. Abordarea revoluționară a formei umane, ce constituia subiectul său fundamental, a eludat orice aluzie literară, istorică sau mitologică, evitând dimensiunea narativă.

■ **Gânditorul**, 1881, bronz, 71,5x40x58 cm, Muzeul Rodin, Paris

Gânditorul era menit să fie un element din *Poarta Infernului* și urma să-l înfățișeze pe Dante, autorul *Divinei Comedii*. *Poarta Infernului* trebuia să fie instalată la una dintre intrările în Muzeul de Artă Decorativă. Astăzi, sculptura ilustrează puterea eroică a inteligenței.

Alte lucrări de Rodin

- Vârsta de bronz*, cca 1877, ghicis, Muzeul Orsay, Paris
- Poarta Infernului*, 1880-1917, bronz, Muzeul Rodin, Philadelphia
- Burghezii din Calais*, 1884-1886, bronz, Muzeul Rodin, Philadelphia
- Iris*, 1890, bronz, Los Angeles County Museum of Art
- Amor și Psyche*, cca 1890, marmură, Muzeul Petit Palais, Paris
- Eva*, cca 1902, bronz, Galeria de Artă Walker, Liverpool

■ **Honoré de Balzac**, 1898, bronz, 270x120x128 cm, Muzeul Rodin, Paris

La scurt timp după moartea lui Balzac (1891), asociația literară pariziană Societatea Oamenilor de Litere l-a comandat lui Rodin acest monument comemorativ. Rodin a lucrat mai mulți ani la el, producând multiple versiuni. Rezultatul final este un omagiu neconvențional adus lui Balzac. Corpul nu poate fi distins

sub faldurile veșmântului abstract. Capul greu este îndesat între umeri, păstrând To oarecare asemănare cu scriitorul, înfățișat cu privirea pierdută în zare. Sculptura este densă, grea, sugerând privitorului masivitatea operei lui Balzac.

■ **Sărutul**, 1888-1889, marmură, 181,5x112,3x117 cm, Muzeul Rodin, Paris

Această sculptură plină de erotism ne dezvăluie fascinația lui Rodin pentru forma umană. Lucrarea monumentală explorează intensitatea și dinamismul îmbrățișării celor doi îndrăgostiți ce se cuprind cu brațele. Cuplul iese din blocul de marmură, acțiunea lor fiind la fel de străveche și de atemporală ca piatra însăși. Deși parte a *Porții Infernului* lui Rodin, lucrarea se baza inițial pe povestea îndrăgostiților damnați descrisă în *Infernul* lui Dante. În interpretarea sculptorului, imaginea talmăcește povestea universală a dragostei, dorinței și pasiunii. La origine, titlul lucrării era *Francesca da Rimini*.

Pierre-Auguste Renoir

1841, Limoges – 1919, Cagnes

■ Lucrările sale au un caracter înălțător, având adesea drept subiect femei aflate la scăldat sau într-un cadru intim ■ A fost cel mai popular și mai copiat dintre impresionisti ■ Pânzele artistului celebră frumusețea și bucuria cotidianului

■ 1841

Se naște pe 25 februarie

1854 Începe să lucreze ca

decorator de porțelanuri

1860 Este admis la École

des Beaux-Arts

1874–1877, 1882

Expune alături de

impresionisti

1877 Începe revista

de artă *L'Impressionniste*

1883

Are o expoziție personală

1919

Moare pe 3 decembrie

Auguste Renoir este unul dintre cei mai renumiți artiști ai mișcării impresioniste franceze. Metoda sa picturală manifesta preferințe stilistice evidente, reflectând o manieră tipic impresionistă de tratare a pigmentilor și de construcție compozițională. Renoir picta adesea în aer liber. Stilul său a fost influențat de colegii și prietenii săi Manet (p. 354), Bazille și Sisley, iar alegerea subiectelor a stat sub semnul măștrilor pastoraliei din rococo: Boucher (p. 288), Watteau (p. 286) și Fragonard (p. 282).

De-a lungul carierei sale, pictorul a evoluat constant. A trecut printr-o gamă întreagă de subiecte și stiluri. În timp ce în lucrările sale timpurii era preocupat de

Alte lucrări importante de Renoir

Romaine Lacaux, 1864, Muzeul de Artă Cleveland	Washington, DC
Balansoarul, 1876, Muzeul Orsay, Paris	Două surori, 1881, Institutul de Artă, Chicago
Prânzul văslășilor, 1881, Galeria Memorială Phillips,	Les baigneuses, cca 1918, Fundația Barnes, Merion, Pennsylvania

■ **Femeie la soare**, cca 1876, ulei pe pânză, 81x64,8 cm, Muzeul Orsay, Paris

Imaginile cu tinere femei sunt o caracteristică a artistului. Renoir se concentrează pe frumusețea delicată a trupului gol, textura mătăsoasă a pielii, de un auriu luminos, contrastând cu suprafețele mai aspre ale frunzei care o înconjoară. Tabloul capătă viață prin jocul fasciculelor de lumină pe trupul senzual al femeii.

■ **Bal la „Moulin de la Galette”**, 1876, ulei pe pânză, 131x175 cm, Muzeul Orsay, Paris

Cadrul acestei compoziții de mari dimensiuni, cu multe personaje, este cartierul Montmartre, zona boemă a Parisului, un loc popular de distracție pentru burghezia pariziană. Personajele principale sunt pictate după realitate: femeile sunt modelele lui Renoir, iar bărbații, colegii și prietenii săi pictori. Tabloul este inundat, în mod caracteristic, de o lumină puternică, ce creează un joc de raze de soare și de umbre pe figurile din această scenă foarte animată.

■ **Tânăr cu pisică**, 1868–1869, ulei pe pânză, 124x67 cm, Muzeul Orsay, Paris

Imaginea rece și distantă, axată pe interacțiunea dintre un băiat și animalul său de companie, nu ilustrează un subiect recunoscut și nici vreo semnificație explicită. Tânărul stă cu spatele la privitor și, în timp ce mângâie pisica, privește oarecum ciudat peste umăr. Una dintre cele mai timpurii lucrări ale artistului, portretul acestui adolescent nud extrem de palid este neobișnuit pentru Renoir, care abordează de obicei nuduri feminine, dar și pentru lumea artelor în genere.

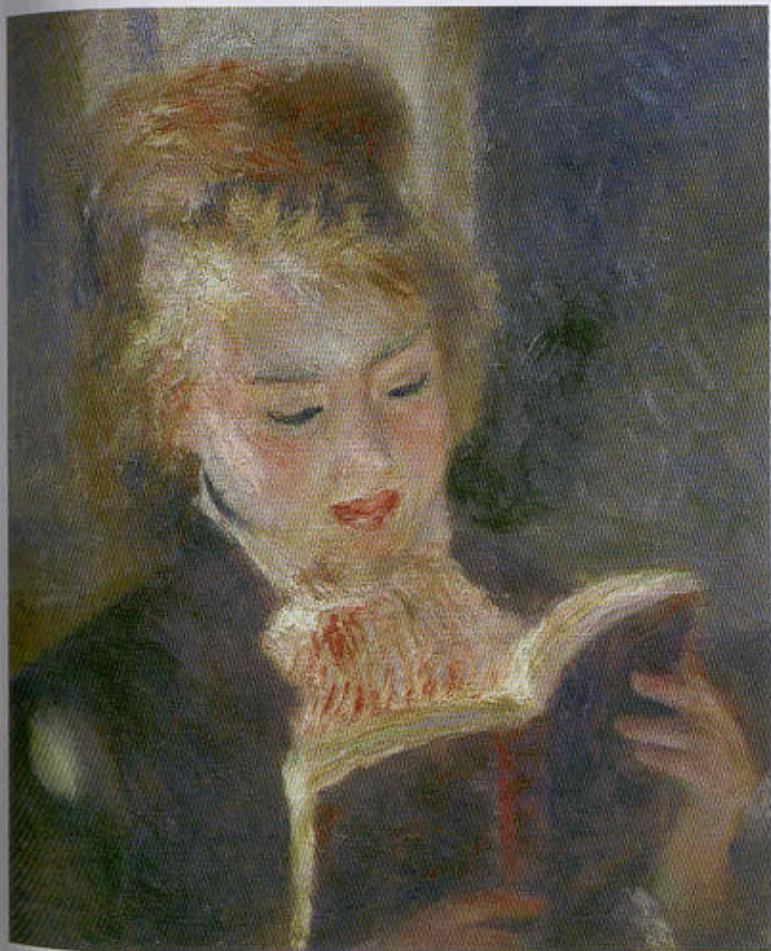
Pierre-Auguste Renoir

viața cotidiană, în creațiile târzii a explorat subiecte mai tradiționale: portrete și compoziții cu figuri. În ciuda acestor schimbări, pe tot parcursul vieții Renoir a rămas fidel temei nudului. Reprezentarea feminității se inspira, în cazul său, din tradiția consacrată a senzualității feminine deschisă de Rubens (p. 234). În special ultima fază a evoluției creatoare a artistului se caracterizează printr-o prolifică producție de nuduri. Această schimbare de subiect este simultană cu o trecere stilistică de la o estetică decorativă mai reținută – căreia îi erau specifice linearitatea și o paletă de culori reci, cel mai probabil preluate de la Manet (p. 354) – către o folosire mai energică și aparent spontană a tușelor și aplicarea unor culori mai strălucitoare.

■ **Podul de cale ferată de la Chatou**, 1881, ulei pe pânză, 66x54 cm, Muzeul Orsay, Paris

Una dintre puținele scene de natură ale artistului, peisajul înfrunzit prezintă un spațiu ce pare a se situa în afara oricărei așezări moderne. Lucrarea transmite un sentiment de satisfacție. În ciuda acestei senzații de ansamblu, tabloul include și elemente ale progresului tehnologic, precum calea ferată, ce zdruncină atmosfera de aparentă bucurie pastorală a scenei.

■ **Tânăra citind**, cca 1874, ulei pe pânză, 46,5x38,5 cm, Muzeul Orsay, Paris

Atât compoziția, cât și subiectul sunt inspirate de Fragonard (p. 282).

Spre deosebire de acesta, Renoir așează cititoarea în prim-plan, redându-i chipul delicat în culori proaspete. Femeia reușește să ne capteze atenția, în ciuda faptului

că ochii îi sunt pe jumătate închiși, concentrată asupra lecturii. Total absorbită de carte, femeia zâmbește sub impresia unui gând pasager.

Claude Monet

Oscar-Claude Monet sau Claude Oscar Monet
1840, Paris – 1926, Giverny

- Inovațiile lui Monet au avut impact asupra multor artiști
- Stilul său se caracterizează printr-o tușă rapidă și vizibilă și printr-o paletă bogată
- Tablourile lui Monet creează o suprafață materială cu ajutorul vopselei

- 1840 Se naște pe 14 noiembrie
- 1859 Începe să studieze la Académie Suisse
- 1860 Stagiu militar în Algeria
- 1862 Lucrează în atelierul pictorului Gleyre
- 1865 Este admis la Salonul Oficial de la Paris
- 1870 Se mută la Londra
- 1871 Se mută în Argenteuil
- 1874, 1876–1879 Participă la expozițiile impresionistilor
- 1883 Se stabilește în Giverny
- 1926 Moare pe 5 decembrie

Claude Monet a fost unul dintre întemeietorii impresionismului francez și a rămas un reprezentant al curentului de-a lungul întregii sale cariere. De fapt, unul dintre tablourile sale, intitulat *Impresie, răsărit de soare*, a fost tocmai acela care, după expunerea sa la Salon, a dat numele mișcării. Monet a rămas mereu atașat de practica picturii în *plein-air*, de explorarea picturală a proprietăților fizice ale luminii și a considerat întotdeauna că peisajul trebuie să fie subiectul principal al lucrărilor sale. Pânzele lui Monet evită în mod intenționat orice formă narativă. În schimb, ele pun accentul pe redarea coloristică a efectelor luminii solare și ale umbrei.

Lucrările sale târzii, care evită să illustreze orice obiect făcut de mâna omului și orice figură umană, sunt reprezentative pentru teoriile impresioniste. Lucrările sale timpurii înfățișează scene stradale, imagini

■ **Gara Saint-Lazare**, 1877, ulei pe pânză, 75,5x104 cm, Muzeul Orsay, Paris

Această imagine din interiorul unei faimoase gări din Paris, pe care Monet a recreat-o de șapte ori, explorează efectul luminii filtrate prin norii de aburi. Este unul dintre rarele momente în care artistul s-a interesat de subiectul industriei moderne și a reprezentat scene caracteristice vieții urbane pariziene. De obicei, Monet prefera să picteze peisaje din provincie.

■ **Coțofana**, 1868–1869, ulei pe pânză, 89x130 cm, Muzeul Orsay, Paris

Accentul cade, în acest peisaj, pe interacțiunea dintre lumină și zăpadă. Paleta artistului este drastic limitată, astfel încât albul luminos al zăpezii să intre în rezonanță cu nuanțele de gri-albăstrui sau purpuriu ale umbrelor și cu auriul palid al petelor de soare.

■ **Femei în grădină**, 1866–1867, ulei pe pânză, 256x208 cm, Muzeul Orsay, Paris

Această importantă lucrare timpurie include în peisaj și figuri umane, pe care Monet le tratează însă asemenea oricărui alt element natural. Artistul se concentrează asupra jocului dintre lumină și umbră pe trupurile lor și pe țesătura hainelor, mai degrabă decât pe trăsăturile lor.

Alte lucrări importante de Monet

Impresie, răsărit de soare, 1872, Muzeul Marmottan, Paris

Boulevard des Capucines, 1873, Muzeul de Artă Nelson-Atkins, Kansas City

Doamna Monet și fiul ei Jean, 1875, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Căpiță (Efectul zăpezii), 1890, Muzeul de Artă Frumoasă, Boston

industriale și instantanee ale parizienilor, aflați pe plajă sau în parcuri. A adaptat nevoilor sale o formă de inseriere ce i-a permis să exploreze aceleași subiecte, precum cârpe de fân, fațade de clădiri sau nuferi în diverse momente ale zilei, anotimpuri sau condiții de lumină. Tușa lui Monet este specific impresionistă, un *impasto* ce construiește suprafața tactică a tablourilor sale și le conferă un aer visător. Inovațiile sale au avut un efect major asupra altor impresionisti, care îl considerau o bogată sursă de inspirație stilistică.

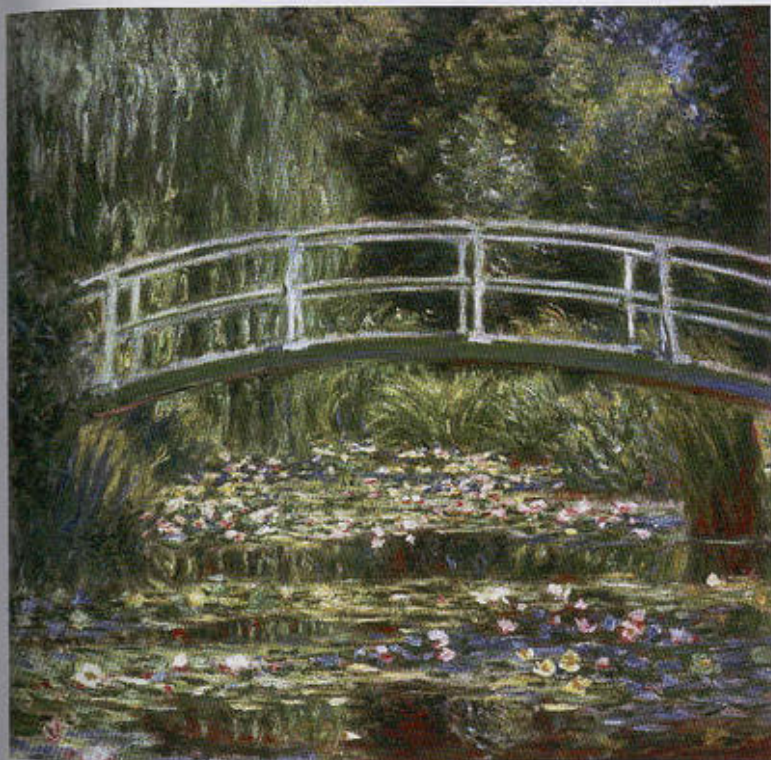

■ **Catedrala din Rouen: portalul și turnul Saint-Romain în plin soare**, 1894, ulei pe pânză, 107x73 cm, Muzeul Orsay, Paris

Parte a seriei lui Monet ce înfățișează catedrala din Rouen, imaginea fațadei de vest are la bază mai multe studii ale clădirii. Tabloul a fost terminat din memorie, în atelierul artistului. În total, Monet a creat 20 de pânze cu acest subiect. Imaginea redă clădirea la răsăritul soarelui, surprinzând, prin jocul coloristic de lumini și umbre, strălucirea dimineții pe fațadă. Tușele groase de vopsea se suprapun, dând formă exteriorului de piatră. Planurile luminate și înrândurile întunecate modelează fizic suprafața tabloului.

■ **Iazul cu nuferi, Armonie roz**, 1899, ulei pe pânză, 89x93 cm, Muzeul Orsay, Paris

După mutarea la Giverny, Monet a început să picteze imagini ale iazului cu nuferi din grădina pe care o crease pe moșia sa de-acolo. Florile, vegetația acvatică, apă și reflexiile acesteia constituie subiectul unic al tabloului. Maniera de tratare face dovadă unei preocupări specific impresioniste pentru suprafața picturală. Aplatizarea spațială, unghiurile și podul arcuit revelează influența stampeilor japoneze asupra stilului impresionistilor. Subiectul se potrivește perfect interesului arătat de artist pentru efectele de lumină.

Nuferi

După recunoașterea oficială a succesului său, Claude Monet și-a cumpărat o casă în Giverny, în jurul căreia și-a amenajat o minunată grădină de nuferi, cu un pod japonez ce traversa iazul. Odată realizat acest de-

cor fabulos din punct de vedere estetic, Monet a început să-l reproducă într-o serie de tablouri. Din 1890 și până în clipa morții, artistul a păstrat o fascinație constantă pentru nuferi. La fel ca în alte cicluri tematice ale sale, artistul

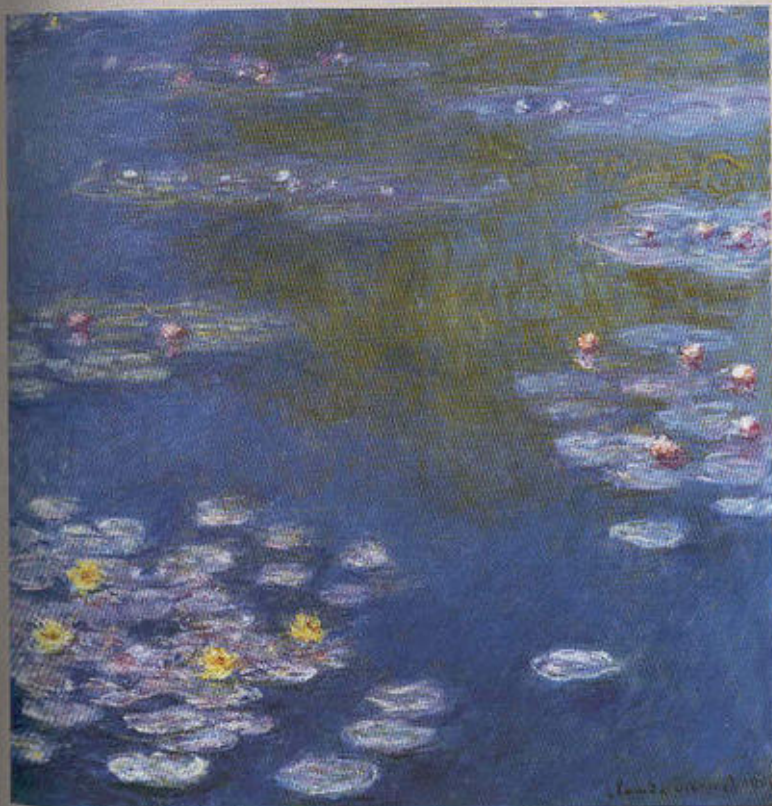
explorează diversele efecte ale luminii asupra aceleiași scene, în diferite anotimpuri și momente ale zilei. Observând același subiect în condiții naturale diferite, Monet reușește să-i surprindă însăși esența.

Infinitezimalele schimbări de nuanță și luminozitate sunt înregistrate de *Nuferii* lui Monet cu o obiectivitate de-a dreptul științifică. Aceste lucrări dovedesc adevărul că aspectele mai tehnice ale abordării impresioniste.

Cu toate acestea, privitorul nu se poate sustrage senzației că aceste lucrări au o semnificație intimă pentru artist. Obiectele neînsușite, apa, cerul și florile prind viață în aceste pânze inspirate, în care tușele energice și viguroase creează un efect vibrant. Apa nu este o simplă suprafață statică, ci dă impresia că trepidează, iar

crestele undelor mărunte fac tabloul să pară în mișcare. Apa se undulează în jurul florilor striate, al lujerilor și al luxuriantei vegetații acvatice ce fuzionează cu

propria reflexie. Simpla materialitate a pigmentului, adăugat în straturi dense, dă impresia de prezență reală, palpabilă, redând cu precizie serenitatea lacului.

Nuferi, 1908, ulei pe pânză, 92x89 cm, colecție particulară
Imaginea nuferilor lui Monet surprinde un fenomen pasager, conferindu-i o importanță deosebită. Alături de impresia

de transformare continuă, organică, el reușește să transmită și senzația de copleșitoare vastitate a peisajului sălbatic, în care apa este elementul

compozițional central. Impresionanta pânză nu are un subiect narativ convențional, ci prezintă doar armonia trecătoare a unei clipe.

Georges Seurat

1859–1891, Paris

■ Pointilismul este numit și divizionism, întrucât culoarea este divizată în puncte de vopsea. ■ A dorit să definească procesul creator în termeni tehnici, obiectivi. ■ Teoria sa se baza pe înțelegerea contemporană a percepției optice a culorilor. ■ Stilul său a anticipat cubismul și constructivismul.

- 1859 Se naște la Paris, pe 2 decembrie
- 1870 Se înscrie la Școala de Desen din Paris și învață cu sculptorul Justin Lequien
- 1878 Este admis la École des Beaux-Arts, unde studiază cu Henri Lehmann
- 1879 Se înrolează în armată
- 1884 Este unul dintre fondatorii Société des Artistes Indépendants
- 1886 Se alătură impresionistilor, la ultima lor expoziție
- 1891 Moare pe 29 martie

Alte lucrări de Seurat

Femeie șezând, 1883, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York
 La scăldat în Asnières, 1884, Galeria Națională, Londra
 Seară la Honfleur, 1886, Muzeul de Artă Modernă, New York
 Parada, 1888, Muzeul Metropolitan de Artă, NY
 Le Chahut, 1889–1890, Muzeul Kröller-Müller, Otterlo
 Cai în apă, cca 1890, Institutul de Artă Courtland, Londra

Georges Seurat a fost unul dintre reprezentanții majori ai mișcării neoimpresioniste din arta franceză a secolului XIX. A fost inițiatorul pointilismului, o adevărată filozofie a culorii bazată pe descoperirile științifice contemporane și pe teoriile optice. Adoptând această orientare drept manieră stilistică, Seurat a încercat să creeze un sistem care să-i structureze paleta în funcție de emoțiile specifice fiecărei culori. Artistul credea că orice variație de culoare corespunde unei anumite reacții emoționale, provocându-i privitorului stări de calm, bucurie sau tristețe. Toate aceste reacții au format un limbaj, cunoscut drept „cromoluminarism”. Imaginile sale monumentale constau din puncte diferite colorate care, văzute de la distanță, creau nuanțe subtile și alcătuiau forme și tipare. Tablourile sale prezintă, de regulă, subiecte din viața contemporană și trebuie privite de la distanță pentru ca punctele să formeze o imagine încheată.

■ Model, vedere frontală (studiu pentru *Les Poseuses*), 1886–1887, ulei pe lemn, 25x16 cm, Muzeul Orsay, Paris
 O figură nudă, construită în mare parte din puncte de albastru și portocaliu, pare a fi încremenită într-o poză statuară. Lumina și umbra sunt create prin cantitățile diferite de culoare.

■ **Duminică după-amiaza pe insula Grande Jatte**, 1884–1886, ulei pe pânză, 207,6x308 cm, Institutul de Artă din Chicago

Peisajul de mari dimensiuni, bazat pe schițe după natură, prezintă o stațiune situată pe o insulă. O mulțime pestriță, alcătuită din orașeni, se bucură din plin de ziua de vară. Fiind realizate geometric, figurile dau impresia de imobilitate. Până și umbrele par a fi incapabile de mișcare.

■ **Circul**, 1891, ulei pe pânză, 186x150 cm, Muzeul Orsay, Paris

Tabloul nu era încheiat în momentul în care a fost expus, reușind, cu toate acestea, să ilustreze perfect armonia matematică specifică pointilismului. Imaginea spectacolului de circ se folosește de cercuri, dreptunghiuri și linii, pentru a înfățișa o colecție de forme și figuri redată geometric. Liniile oblice și arcurile conferă dinamism lucrării.

Mary Cassatt

1844. Pittsburgh – 1926. Chateau de Beaufresne, lângă Paris

- Pictoriță de origine americană, Mary Cassatt s-a identificat în totalitate cu impresionismul francez.
- A fost profund influențată de xilogravura japoneză.
- Modelele ei erau femei sensibile și puternice în același timp.

- 1844: Se naște pe 25 mai, în Pittsburgh, Pennsylvania.
- 1861: Începe cursurile la Pennsylvania Academy of Fine Arts.
- 1865: Călătorește în Europa.
- 1868: Este acceptată la Salonul din Paris.
- 1877: Îl cunoaște pe Degas.
- 1879–1886: Expune alături de impresionisti.
- 1893: Primește comanda unei picturi murale pentru Expoziția Mondială din Chicago.
- 1904: Primește Crucea Legiunii de Onoare.
- 1914: Primește o medalie de aur din partea Pennsylvania Academy.
- 1926: Moare pe 14 iunie.

Alte lucrări de Mary Cassatt

- Miss Mary Ellison, 1877, Galeria Națională de Artă, Washington, DC
- Fetiță într-un fotoliu albastru, 1878, Galeria Națională de Artă, Washington, DC
- Mama artistei, cca. 1889, Muzeul de Arte Frumoase din San Francisco
- Baia, cca. 1891, Institutul de Arte Frumoase din Chicago

Ajunsa pictoriță de succes, Mary Cassatt este unică în istoria artei secolului XIX. Deși s-a născut în America, și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în Franța, unde a devenit una dintre artistecele cele mai apreciate ale Impresionismului parizian. Cassatt a fost influențată în principal de Edgar Degas (p. 360), dar și de Renoir (p. 366) și Caillebotte, stilul ei rămânând totuși mereu extrem de personal. S-a rezumat la reprezentarea unor femei cu copii în timpul unor activități domestice sau a mai seducătoarelor imagini ale unor femei participând la distracții mondene. Cassatt a realizat tablouri în ulei, pasteluri, iar după ce a descoperit fascinantă artă japoneză, a început să creeze stampe. Pânzele ei se caracterizează prin realismul emoțional al observației, prin aranjamentele compoziționale neconvenționale, cu unghiuri aparent spontane, prin reducerea formelor și a dimensiunilor, precum și printr-o perspectivă aplatizată.

- Fată aranjându-și părul, 1886, ulei pe pânză, 75,1x62,5 cm, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Artista interpretează, plină de înțelegere în redarea intimității, subiectul înfățișat adesea al unei femei făcându-și toaleta. Construcția compozițională urmărește crearea armoniei, mobila fiind dispusă astfel încât să oglindească mișcarea brațelor fetei.

- Loja, 1882, ulei pe pânză, 79,8x63,8 cm, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

O temă la modă, femeile la teatru, îi permite artistei să reflecte imaginea socială a femeii în spațiul public. Cassatt înfățișează două tinere într-o lojă. În timp ce una dintre ele se ascunde sfios în spatele evantaiului, cealaltă se arată încrezătoare. Bogăția rochiilor, a evantaiului și a fundalului sunt indicii ale opulenței pe care o pune în joc mersul la teatru.

- Plimbare cu barca, 1893–1894, ulei pe pânză, 90,2x117,5 cm, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

O lucrare în care influența stampelor japoneze asupra stilului lui Cassatt este evidentă prin poziționarea asimetrică a figurilor umane, prin austeritatea compoziției, precum și prin culorile opace și prin lipsa de adâncime spațială. Femeia și copilul sunt subiectul principal al pânzei.

Henri de Toulouse-Lautrec

Henri Marie Raymond de Toulouse-Lautrec-Monfa
1864, Albi — 1901, Malromé

■ Vizitator frecvent al locurilor pe care le picta: cabarete, teatre și bodeie din Montmartre. ■ Colecționa artă japoneză, aceasta influențându-l compozițiile oblice, culorile opace și perspectiva aplatizată.

- 1864 Se naște Henri Marie Raymond de Toulouse-Lautrec-Monfa
- 1881 Se mută la Paris
- 1882 Studiază cu Léon Bonnat și Fernand Cormon
- 1888 Se alătură grupării moderniste Les XX
- 1889 Expune la Salonul Independenților
- 1897 Este internat într-un spital de boli nervoase
- 1901 Moare în luna septembrie

Henri de Toulouse-Lautrec a fost un artist francez cunoscut pentru litografiile, ilustrațiile și afișele sale, ce prezentau viața de noapte decadentă a Parisului sfârșitului de secol XIX. Născut într-o familie aristocratică, Toulouse-Lautrec și-a ales profesia, în parte, ca rezultat al unei maladii ce l-a împiedicat să aibă o viață fizică normală (picioarele au încetat să-i mai crească după vârsta de 14 ani). Cu toate acestea, ca artist de avangardă și reprezentant al boemei, Toulouse-Lautrec a dus o viață activă și neconvențională. Lucrările sale provocatoare înfățișează teatrele, cabaretul, bordelurile și cafenelele din cartierul boem al Parisului, Montmartre.

Alte lucrări importante de Toulouse-Lautrec

Ambasadori:
Aristide Bruant, 1892,
colecție particulară
În Rue des Moulins,
1894, Galeria Națională
de Artă,
Washington DC

Yvette Guilbert
salutând audiența,
1894, Muzeul
Toulouse-Lautrec, Albi
Pasagera din
cabina 54, 1896,
Muzeul Städel,
Frankfurt

■ **Cloveș zădărnici, d-șoara Cha-U-Kao**, 1896,
52,7x40,5 cm,
editor Gustave Pellet, Paris

Afișele lui Toulouse-Lautrec sunt reprezentative pentru spectacolele pe care le prezintă. Această lucrare de inspirație japoneză o înfățișează pe Cha-U-Kao, o celebră interpretă ce avea reprezentații la Moulin Rouge și era extrem de populară în Parisul sfârșitului de secol XIX. Strălucitoarea paletă a posterului este alcătuită din tonuri de negru, roșu și galben.

■ **La Moulin Rouge**, 1892,
ulei pe pânză, 133,5x141 cm,
Institutul de Artă din Chicago
Lucrarea este un instantaneu
al spectatorilor de la Moulin
Rouge. Scena este inundată de
o lumină aspră, ce conferă

localului un aer aproape
amenințător. Tabloul se
concentrează asupra câtorva
figuri particulare ale unor
personaje reale. Chipul verde-
spectral al lui May Milton este
în prim-plan, roșcata Jane Avril

se află în centru, câțiva prieteni
de-ai lui Lautrec stau la masă,
iar el poate fi văzut în fundal.
Tenta verzuie a pânzei
amintește de culoarea
absintului, una dintre
băuturile populare în epocă.

Paul Cézanne

1839 – 1906, Aix-en-Provence

■ Dorea să expună structura internă a obiectelor ■ A creat naturi moarte, nuduri, serii cu Muntele Sainte-Victoire și portrete ■ Astfel de subiecte minore l-au permis să studieze textura suprafețelor, masa, culoarea și forma obiectelor ■ Tablourile sale se opun abordării tradiționaliste a perspectivei

- 1839 Se naște pe 19 ianuarie
- 1858 Se înscrie la Academia de Arte din Aix
- 1859 Studiază dreptul la Universitatea din Aix
- 1861 Călătorește la Paris
- 1863 Expune la Salon des Refusés
- 1864 Lucrează la Atelier Suisse
- 1874 Prezintă lucrări la prima expoziție impresionistă
- 1877 Expune la a treia expoziție impresionistă
- 1886 Prezintă lucrări la ultima expoziție impresionistă
- 1889 Expune la Târgul Mondial de la Paris
- 1906 Moare pe 22 octombrie

■ **O Olympia modernă**, cca 1873–1874, ulei pe pânză, 46x55,5 cm, Muzeul Orsay, Paris
Inspirat de Manet (p. 354), Cézanne a creat o nouă versiune a *Olympiei*. Folosind un cuțit de paletă, a dat tabloului un aer nefinisat, liber, aproape tactic, și un decor mai amplu decât cel al lui Manet.

Secolul XIX

Născut în Aix, un oraș francez de provincie, Paul Cézanne a ajuns unul dintre cei mai mari artiști ai modernității. Arta sa a creat o punte între stilurile mai apropiate de tradiție ale secolului XIX și schimbările radicale ce-au avut loc odată cu apariția avangardei în secolul XX. În cadrul mișcării postimpresioniste, și-a creat un stil cu o puternică amprentă personală, având o mare influență atât asupra artiștilor contemporani, cât și asupra curentelor stilistice ulterioare. Modul său de abordare a reprezentării picturale se baza pe o metodă constructivă, constând în adăugarea succesivă a mai multor planuri cu figuri, pentru a crea un întreg. Ideea va fi reluată de Picasso (p. 428) și de Braque.

■ **Muntele Sainte-Victoire**, cca. 1904–1906, ulei pe pânză, 65x81 cm, colecție particulară, Elveția

Această pânză dramatică este tipic constructivistă,

anticipând cubismul. Paleta este restrânsă la nuanțe pastelate de verde, brun și galben. Cézanne a făcut aproape 60 de tablouri cu muntele Sainte-Victoire,

aflat în apropierea casei sale din Aix-en-Provence. Seriiile îi permiteau artistului să exploreze puncte de vedere și eclerae diferite.

■ **Natură moartă cu un Cupidon din ghips**, 1895, 70x57 cm, Institutul de Artă Courtauld, Londra

Această natură moartă conține un ghips al unui Amor, de Puget, în prim-plan și un desen după o altă sculptură, *Omul jupuit*, în fundal. Dinamismul imaginilor contrastează cu imobilitatea fructelor, dar corespunde perfect liniilor curbe ale tabloului.

Alte lucrări de Cézanne

Scăldători odihnindu-se, 1875–1876, Fundația Barnes, Merion

Madame Cézanne într-un fotoliu roșu, 1877–1878, Muzeul de Arte frumoase, Boston

Autoportret, 1885–1887, colecția familiei artistului, Paris

Femeia cu pălărie verde (Madame Cézanne), 1894–1895, Fundația Barnes, Merion

Paul Cézanne

Cézanne însuși se inspira din arta impresionistilor, concentrându-se pe explorarea obiectelor înțelese ca niște colecții de forme. Artistul se arăta mai preocupat de caracteristicile vizuale ale vopselei decât de subiectul în sine. Pictând aceleași subiecte, de exemplu portocale, munți sau mere, Cézanne a reușit să-și ducă tehnica la perfecțiune. Studia metodic diferitele efecte de lumină, diversele perspective posibile și modul în care ele scoteau la iveală fațete distincte ale subiectului. Acestea erau surprinse folosind straturi coloristice diferite și evidențiau natura geometrică a obiectelor în cauză. Disecând forma prin intermediul abstracției, artistul a încercat să surprindă schimbarea obiectelor în funcție de poziționarea lor în spațiu. Datorită ideilor sale revoluționare, l-a influențat pe expresioniști, cubiști, fauviști, și chiar și pe futuriști.

■ **Les Grandes Baigneuses**, 1899-1906, ulei pe pânză, 208x249 cm, Muzeul de Artă din Philadelphia

Tema scădatului, unul dintre subiectele favorite ale lui Cézanne, este dezvoltată aici într-o manieră ce combină abordarea tradițională a nudului cu cea modernă în cadru natural. Inspirându-se din genul pastoral, Cézanne își poziționează personajele într-un aranjament simetric. Tratarea corpurilor, alcătuite din blocuri geometrice solide, cu nuanțe subtil gradate, este specific avangardistă.

■ **Gustave Geffroy**, 1895, ulei pe pânză, 116x89 cm, Colecția d-lui și d-nei René Lecomte, Paris

Portretul criticului de artă care l-a susținut pe Cézanne este realizat în aceeași manieră ca și naturile sale moarte. Accentul

cade pe colecția de cărți, tratate cu infinit mai multă atenție și rafinament decât chipul modelului.

Vincent van Gogh

Vincent Willem van Gogh

1853, Groot-Zundert – 1890, Auvers-sur-Oise

■ Pictor postimpresionist, van Gogh a creat numeroase acuarele, stampe, desene și tablouri în ulei ■ A ajuns să fie considerat un mare artist după moartea sa

- 1853 Se naște pe 30 martie
- 1869 Își face ucenicia pe lângă un negustor parizian de tablouri
- 1877 Se întoarce în Olanda
- 1879 Lucrează ca pastor
- 1880 Începe să picteze la Bruxelles
- 1881 Studiază cu Anton Mauve, la Haga
- 1885 Studiază timp de 3 luni la Academia de Arte Frumoase din Anvers
- 1888 Se mută la Arles
- 1889 Este internat în azilul de boli mentale St. Rémy
- 1890 Se sinucide

Aproape necunoscut în timpul vieții, Vincent van Gogh este astăzi unul dintre cei mai celebri pictori din lume. Și-a început cariera artistică la o vârstă destul de înaintată – 27 de ani – și a trăit o viață relativ scurtă, fiind, cu toate acestea, extrem de prolific și realizând peste 2.000 de lucrări. Pe parcursul succintei sale cariere, a colaborat ocazional cu alți artiști – în speță, cu Paul Gauguin (p. 390) – pentru întemeierea unei noi mișcări stilistice, fiind considerat unul dintre cei mai importanți postimpresioniști din Franța. După ce s-a mutat în sudul Franței, paleta sa a evoluat de la tonurile întunecate ale primilor săi ani la culori vii și saturate. Van Gogh n-a abordat o gamă largă de subiecte, limitându-se la autoportrete (cele mai numeroase), reprezentări ale unor oameni

obișnuiți într-un cadru natural, scene de interior, naturi moarte și peisaje. Stilul său de maturitate se caracterizează prin culori îndrăznețe și trăsături tactile în *impasto*.

■ **Autoportret cu ureche bandajată și pipă**, 1889, ulei pe pânză, 51x45 cm, colecție particulară, Chicago

Tabloul a fost creat după căderea nervoasă care l-a făcut să-și taie urechea. Autoportretul îl înfățișează pe artist cu capul bandajat. Purtând o căciulă și fumând pipă, van Gogh se uită înspre privitor. Paleta este extrem de intensă, din cauza folosirii roșului și a verdei, culori complementare ce se scot reciproc în evidență. Spațiul este lipsit de adâncime, iar tușele sunt conduse cu fermitate prin stratul gros de vopsea.

■ **Țărani mâncând cartofi**, 1885, ulei pe pânză, 81,5x114,5 cm, Muzeul Vincent van Gogh, Amsterdam

Această scenă de gen induce privitorului senzația de asprime a vieții rurale. Lumina slabă a unei lămpi cu petrol, fețele îndărite ale țăranilor străși în jurul unei mese și corpurile lor îndesate fac legătura dintre decor și lumea țărănească, creând un efect realist de legătură cu pământul. Exagerările stilistice, contururile accentuate și liniile distorsionate, caracteristice stilului matur al lui van Gogh, sunt deja vizibile aici. Spre deosebire însă de alte lucrări celebre ale artistului, paleta este mai puțin stridentă.

■ **Cafenea din Arles**, 1888, ulei pe pânză, 70x89 cm, Galeria de Artă a Universității Yale, New Haven

Tabloul explorează expresivitatea și simbolismul culorilor. Aici artistul a folosit culoarea

chiar mai arbitrar decât înainte, pentru a se exprima mai degrabă decât pentru a ilustra obiectele, atmosfera sau lumina. Tușele se acumulează în mod caracteristic, creând un efect tactil.

El concepea arta ca mijloc de expresie a personalității, mai degrabă decât ca reproducere a realității. Inovațiile sale stilistice vor influența mai târziu fauvismul și expresionismul. Fascinația pe care o produce van Gogh nu ține numai de remarcabilele sale realizări artistice, ci și de dramatismul vieții sale tumultuoase. Biografia îi este marcată în multe privințe de evoluția bolii sale mentale, ce a provocat celebrul episod de automutilare – tăierea urechii – și s-a încheiat în mod tragic cu sinuciderea sa. Opera lui van Gogh n-a ajuns să fie recunoscută decât după moartea sa, fiind apreciată astăzi în toată lumea.

Alte lucrări de van Gogh

Incălțările, 1888, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Iriși, 1889, Muzeul Getty, Los Angeles

La Berceuse, 1889, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Camera lui van Gogh din Arles, 1889, Muzeul Orsay, Paris

Rădăcini, 1890, Muzeul van Gogh, Amsterdam

Casa țărănească, 1890, Ermitaj, St. Petersburg

■ **Noapte înnelată**, 1889, ulei pe pânză, 73,7x92,1 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Unul dintre cele mai ușor de recunoscut tablouri ale lui van Gogh are la origine un peisaj văzut de artist

la Saint-Rémy. Linile învolburate și formele distorsionate creează o atmosferă intens emoțională.

■ **Floarea-soarelui într-o vază**, 1889, ulei pe pânză, 100x76 cm, Seiji Togo Memorial Yasuda Kasai Museum of Art, Tokyo

Acest tablou este parte a uneia dintre celebrele serii florale ale lui van Gogh. Paleta lui este de o forță coloristică vibrantă,

iar tehnica desăvârșită a *impostului* creează un efect sculptural care scoate la iveală măiestria artistului.

Paul Gauguin

1848, Paris — 1903, Hira Oa, în Insulele Marchize

■ Stilul său se caracterizează prin lipsa de adâncime spațială, forme și culori exagerate și o paletă vie. ■ Sensul tablourilor sale nu poate fi descifrat decât prin înțelegerea iconografiei sale simbolice personale. ■ A produs numeroase autoportrete, care explorează diversele fațete ale complicatei sale personalități.

- 1848 Se naște pe 7 iunie
- 1855 Se mută din Peru înapoi în Franța
- 1872 Lucrează ca agent de bursă
- 1874 Întâlnește pe impresionisti
- 1876 Expune la Salon
- 1880–1882 Expune alături de impresionisti
- 1883 Renunță la bursă
- 1886 Călătorește la Pont Aven, în Bretagne
- 1888 Întâlnește pe van Gogh
- 1891 Pleacă în Tahiti
- 1901 Se mută la Hira Oa, în Insulele Marchize
- 1903 Moare pe 8 mai

Paul Gauguin este un reprezentant de seamă al curentului postimpresionist. Extrem de fecund, a produs numeroase tablouri, gravuri în lemn, obiecte decorative și sculpturi. Stilul său a evoluat continuu de-a lungul carierei: a trecut printr-o etapă numită *cloisonism* – caracterizată prin forme intense colorate, plate, cu contururi groase – și mai târziu printr-o fază *sintetistă*, în care formele și culorile fuzionează. Până să adopte o manieră mai stilizată, inspirată de arta populară franceză, de stampele japoneze și de Cézanne (p. 382), artistul a folosit tehnicile impresioniste, pe care le cunoscuse prin intermediul lui Pissarro (p. 358). A fost fascinat de arta „primitivă” a Egiptului, Indiei și Polineziei. Subiectele sale timpurii țineau de sfera religioasă, dar, după mutarea în Tahiti, accentul a fost pus pe scene din viața de pe insulă a băștinașilor.

■ **Viziune după predică (Lupta lui Iacob cu îngerul).** 1888, ulei pe pânză, 73x92 cm, Galeria Națională a Scoției, Edinburgh

Tabloul plin de culoare înfățișează încheștrarea dintre un mitor și un înger, simbolizând încheștrarea interloară dintre natura divină și cea umană. Artistul descrie scena din perspectiva femeilor care parcă au un vis în stare de trezie, inspirat de predică. Gauguin este prezent printre ele, în rolul preotului.

■ **De unde venim? Ce suntem? Încotro ne îndreptăm?** 1897, ulei pe pânză, 139x375 cm, Muzeul de Arte Frumoase, Boston

Terminată după o încercare de sinucidere, lucrarea exprimă viziunea lui Gauguin asupra vieții. Citită de la dreapta la stânga, imaginea este cel mai probabil

■ **Două femei tahitiene,** 1899, ulei pe pânză, 94x72,4 cm, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Aceste nuduri exotice sunt adesea considerate ilustrarea perfectă a misoginismului lui Gauguin. Femeile sale sunt exotice și ispititoare. Mugurii pe care îi oferă privitorului sugerează o paralelă între darurile naturii și propria lor disponibilitate sexuală.

Alte lucrări de Gauguin

Răstignirea „galbenă”, 1889, ulei pe pânză, Galeria de Artă Albright-Knox, Buffalo

Autoportret caricatural, 1889, ulei pe lemn, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Spiritul morților veghează, 1892, ulei pe pânză de sac montată pe pânză, Galeria de Artă Albright-Knox, Buffalo

o alegorie a diferitelor etape ale existenței umane de-a lungul unei vieți, dar simbolismul complicat, propriu lui Gauguin, limitează sensul narativ.

Edvard Munch

1863, Løten – 1944, Ekly, lângă Oslo

■ Lucrările sale au fost răspândite în toată Europa sub formă de gravuri ■ Personajele specifice lui Munch au chipurile supte și trupurile flasce ■ Rodul stărilor sale psihice și emoționale, pânzele sale creează o atmosferă tensionată, anxioasă și depresivă ■ Culoarele sale au o profundă semnificație simbolică

■ 1863

Se naște pe 12 decembrie

1880 Studiază la Școala Regală de Design din Kristiania

1881 Se înscrie la Școala Regală de Desen

1885 Călătorește la Paris

1889 Prima expoziție personală în Kristiania

1892 Expoziție în Berlin

1909 Primește Ordinul Regal al Sf. Olaf

1933 Primește Marea Cruce a Ordinului Sf. Olaf

1944 Moare pe 23 ianuarie

Norvegian de origine, Edvard Munch a lucrat în maniera simbolistă și a creat din cea de-a doua jumătate a secolului XIX. Imaginile sale intens psihologice, trepidante și chinuitoare, sunt expresia stării de spirit a unei culturi nord-europene *fin de siècle* pătrunse de neliniște și depresie. Paleta artistului a fost profund influențată de postimpresionismul francez. Munch a explorat adesea imaginea femeii ca victimă sau amenințare. Simbolismul subiectiv al lucrărilor sale relevă conflictele interne legate de iubire și sexualitate. Atât stilul, cât și tematica sa au constituit repere puternice în coagularea mișcării expresioniste germane.

■ **Dansul vieții**, cca 1899, ulei pe pânză, 124,5x190,5 cm, Galeria Națională, Oslo
Lucrarea de factură simbolistă este alegoria vieții unei femei.

Aceasta trece de la virginitate, simbolizată de albul rochiei, la starea de maturitate sexuală – dansul perechii – și apoi la stadiul asexual, la bătrânețe.

Alte lucrări de Munch

Seara pe str. Karl Johan, 1892, Colecția Rasmus Meyer, Bergen

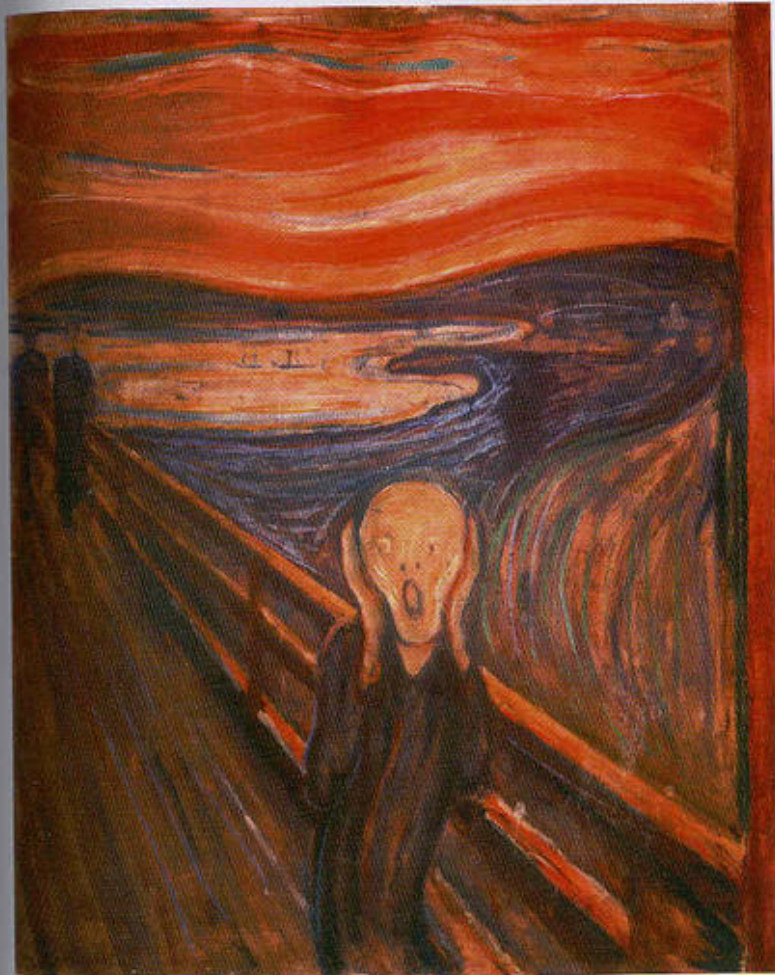
Furtuna, 1893, Muzeul de Artă Modernă, New York

Madonna, 1893–1894, Muzeul Munch, Oslo

Autoportret, 1895, Muzeul de Artă Frumoasă, Houston

Două ființe (Însingurații), 1895, Galeria de Artă din New South Wales, Sydney

Asocierea cu cele trei faze este accentuată de un boboc înflorit, de culoare roșu aprins, și apoi de culoarea neagră a doliului.

■ **Strigătul**, 1893, tempera pe carton, 91x73,5 cm, Galeria Națională, Oslo
Strigătul este cea mai cunoscută lucrare a lui Munch.

Tabloul relevă chinul interior al artistului. Munch se simțea copleșit de singurătate, teamă și de anxietate în fața modernității sfârșitului

de secol. O reprezentare simbolică a disperării umane, imaginea morbidă a fost inspirată de o mumie peruana recent descoperită.

Edvard Munch

James Ensor

James Sidney Ensor

1860–1949. Oostende

■ Inițial, a fost considerat un artist controversat. ■ Relația sa tensionată cu Les XX a dus la spargerea grupului. ■ Cele mai celebre lucrări ale sale conțin critici explicite la adresa guvernului, a bisericii și a armatei.

■ **1860** Se naște pe 13 aprilie, în Oostende, Belgia.

1877–1880 Studiază la Académie de Bruxelles.

1883 Se alătură unui grup cunoscut drept Les XX (Cei douăzeci), care-l va include mai târziu pe Pissarro, Monet, Seurat, Gauguin, Cézanne, van Gogh ș.a.

1883–1888 Expune alături de Les XX.

1887–1900 Crea mai productivă și originală perioadă de creație.

1929 Înnobilat de regele Albert cu titlul de baron.

1949 Moare pe 19 noiembrie, la Oostende.

James Ensor a fost un simbolist belgian cu o carieră îndelungată și prolifică. Deși a petrecut mare parte a vieții în orașul său natal, Oostende, Ensor a reușit să obțină notorietatea internațională prin intermediul picturilor sale inventive. În afara tablourilor, a mai creat și decoruri de teatru și de balet, numeroase stampe și gravuri. În lucrările sale timpurii, Ensor s-a concentrat în principal pe portret, inspirându-se din diverse surse, precum vechii maeștri și impresionistii. Mai târziu a căpătat o fascinație pentru subiectele de factură mistică.

Stilul său a avut o mare influență asupra contemporanilor săi, inclusiv asupra grupului Les XX. Ensor a ajuns unul dintre reprezentanții de frunte ai acestuia și a creat lucrări care au avut un mare impact asupra expresioniștilor, anticipând suprarealismul.

■ **Moartea și măștile**, 1897, ulei pe pânză, 78,5x100cm, Muzeul de Artă Modernă și Contemporană, Liège

Tabloul are la bază una dintre temele preferate ale lui Ensor – explorarea implicațiilor simbolice ale imaginilor carnavalului. Centrul lucrării este ocupat de Moarte, înconjurată de o mulțime de oameni mascați. Măștile sunt la fel de hidoase și înspăimântătoare ca și craniul Morții. În loc să ascundă adevărul intim al mulțimii, măștile îi revelează natura, accentuând caracterul grotesc al propriilor demoni.

Alte lucrări majore ale lui Ensor

Ispitirea Sf. Anton, 1887, Muzeul de Artă Modernă, New York

Măști înfruntând Moartea, 1888, Muzeul de Artă Modernă, New York

Schelete încălzindu-se în jurul unei sobe, 1889, Muzeul de Artă Kimbell, Fort Worth

Schelete luptându-se pentru un hering afumat, 1891, Muzeul Regal de Arte Frumoase, Bruxelles

■ **Intrarea lui Hristos în Bruxelles**, 1898, gravură și acuarelă, 23,8x30,5 cm, Muzeul de Artă Contemporană Teheran

Lucrarea transformă un subiect dogmatic în critica unui eveniment politic contemporan. Artistul i-a împrumutat lui Hristos, în mod provocator,

propriile trăsături, relevând astfel legătura sa personală cu subiectul și a plasat scena în Bruxelles-ul contemporan, în locul Ierusalimului biblic. Acestea conferă o modernitate extremă subiectului tradițional. Tabloul a stârnit un adevărat scandal la vremea sa.

James Ensor

Pierre Puvis de Chavannes

1824, Lyon – 1898, Paris

■ Considerat simbolist, a ajuns cu greu să obțină recunoașterea ■ A împrins pe „primitivi” italieni și pe Delacroix cu interesul pentru peisajele lui Corot ■ Anticlasicismul, exprimat prin formele simplificate și o paletă restrânsă, se împletea la el cu subiectele idealizate și preferința pentru simetrie

- 1824 Se naște pe 14 decembrie
- 1844 Studiază la Paris cu Eugène Delacroix
- 1874 Primește comanda decorării Pantheonului
- 1889 Acceptă să decoreze Sorbonna
- 1880 Decorează un muzeu din Amiens
- 1891 Decorează Hôtel de Ville
- 1895 Primește comanda scării de la Boston Public Library
- 1898 Moare la Paris, pe 24 octombrie

■ **Speranța**, 1872, ulei pe pânză, 70,5x82 cm, Muzeul de Artă Walters, Baltimore

Lucrarea prezintă o tânără delicată – personificarea Speranței – șezând pe o colină. Tabloul simbolizează tristețea războiului, prin intermediul cimitirului, crucilor și al ruinelor din fundal. Plasarea Speranței în mijlocul acestui peisaj devastat face trimiteri, prin ramura de măslin, albul pur al rochiei și al florilor, la dorința de pace.

Pierre Puvis de Chavannes a fost un important pictor francez din cea de-a doua jumătate a secolului XIX. A creat picturi murale monumentale, ce împodobesc câteva dintre clădirile publice pariziene, precum Pantheonul, Sorbonna și Hôtel de Ville. Artistul năzuia ca lucrările sale să imite efectul frescelor; în realitate, ele erau pictate pe pânză și apoi prinse pe ziduri. Subiectele sale conțineau personaje alegorice dispuse în largi cadre narative simbolice. Paleta lui Puvis favoriza tonurile pastelate. Formele simplificate din imaginile sale, aplatizarea spațiului, compoziția bine strunită și modalitatea antidramatică prin care figurile statuare erau dispuse în cadrul panoramelor sale a făcut să fie îndrăgit de moderniști precum Toulouse-Lautrec (p. 380), van Gogh (p. 386), Gauguin (p. 390) și Matisse (p. 408).

■ **Sărmanul pescar**, 1881, ulei pe pânză, 155x192,5 cm, Muzeul Orsay, Paris

Puvis tratează subiectul biblic în termeni moderni. Cu ajutorul compoziției simplificate și al unei palete calme, reușește să ilustreze situația personajelor, mai degrabă prin austeritatea lor decât făcând recurs la un moment narativ dramatic.

Alte lucrări de Puvis

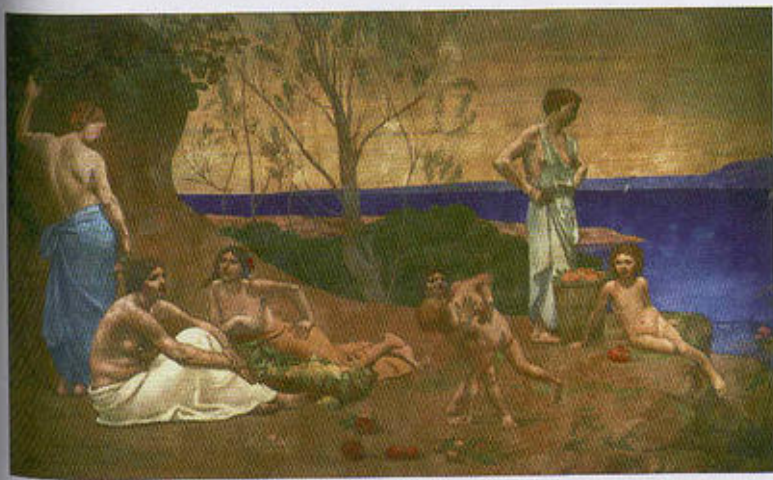
- Odiha, cca 1863, Galeria Națională de Artă, Washington, DC
- Alegoria vieții, cca 1873, Ermitaj, St. Petersburg
- Tinere pe malul mării, 1879, Muzeul Orsay, Paris
- Inter artes et naturam, cca 1890, Muzeul de Artă Metropolitană, New York
- Foloasele păcii, 1890, Galeria Națională a Canadei, Ottawa

■ **Dulcele ținut**, 1882, ulei pe pânză, 24,6x47 cm, Muzeul Bonnat, Bayonne

Panoul trebuia să fie amplasat în sufrageria reședinței lui Leon Bonnat, un colecționar parizian.

Compoziția formată din linia sinuoasă a malului, aplatizarea spațială a aranjamentului și figurile de tip clasic va inspira unul dintre tablourile lui Seurat. În afara albastrului intens al mării, paleta este reținută.

Pierre Puvis de Chavannes

Ferdinand Hodler

1853, Berna – 1918, Geneva

■ Lucrările timpurii ale lui Hodler erau mai decorative, fiind influențate de Art Nouveau. ■ Lucrările mai târzii relevă influența unui misticism de factură personală. ■ Stilul său mărtușește o tendință către monumentalitate, agilitate spațială, culori strălucitoare și linii puternice.

- 1853 Se naște la Berna, pe 14 martie
- 1867 Începe să studieze cu un pictor local
- 1871 Călătorește la Geneva, unde studiază cu Barthélemy Menn
- 1878 Călătorește la Madrid, unde studiază lucrările lui Rubens și ale lui Velázquez
- 1900 Primește o medalie de aur la Expoziția Mondială de la Paris
- 1912 Primește postul de ofițer în Legiunea Străină
- 1914 Condamna armata germană și este exclus din muzeele germane
- 1918 Moare pe 19 mai

Alte lucrări de Hodler

- Sătui de viață, 1892, Neue Pinakothek, München
- Ziua, cca 1904, Kunsthau, Zürich
- Ora sfântă, cca 1907, Muzeul de Artă din Cincinnati, Ohio
- Femeie în extaz, 1911, Muzeul de Artă și Istorie, Geneva

Pictor și gravor, Ferdinand Hodler este unul dintre cele mai cunoscute nume din pelsajul artistic elvețian al secolului XIX. Hodler era un mare admirator al vechilor maeștri, precum Hans Holbein (p. 206), Dürer (p. 194), Rubens (p. 234) și Velázquez (p. 260). Și-a început cariera cu lucrări inspirate din Corot (p. 344), Delacroix (p. 330) și Ingres (p. 304), creând și pânze în manieră impresionistă. Cu toate acestea, Hodler a început să fie interesat de mișcările contemporane, de simbolism și de Art Nouveau. Paleta sa a devenit mai simplă și mai îndrăzneță, iar picturile sale s-au stilizat, îndreptându-se către expresionism și utilizând distorsiuni și exagerări pentru a transmite privitorului un mesaj intelectual. Printre subiectele sale se regăsesc peisaje, portrete și compoziții de grup. Sub influența lui Gauguin (p. 390), artistul și-a dezvoltat un stil unic, numit *parallelism*, caracterizat prin dispunerea ritmică a unor figuri puternic conturate.

■ **Wilhelm Tell**, 1897, ulei și tempera pe pânză, 255,5x195,5 cm, Muzeul de Artă Solothurn

Imagine a eroului național elvețian, tabloul este, de asemenea, un autoportret al artistului. Pânza a fost inspirată de o sculptură din Aitdorf a lui Tell și-l înfățișează pe erou ca pe un protector divin al poporului, ce se pogoară din nori cu brațele larg deschise. Prezența sa impozantă este accentuată de perspectivă.

■ **Valentine Godé-Darel**, 1915, ulei pe pânză, 60,5x90,5 cm, Muzeul de Artă, Basel
Pictată având-o drept model pe

prietena sa, ce suferea de cancer, această imagine tragică și intimă deopotrivă este ultima dintr-o serie de lucrări ce redau evoluția bolii ei. Terminată la o

zi după moartea acesteia, lucrarea este marcată de o sinceritate dureroasă și reflectă impactul emoțional pe care dispariția tinerei a avut-o asupra artistului.

■ **Studiu de cap al unei italiene**, 1910, 34,5x40 cm, Muzeul Wallraf-Richartz, Köln

Tabloul este o reprezentare romantică a unei femei cu părul negru. Trăsăturile chipului ei sunt atent observate, într-o manieră realistă, ușor stilizată, fiind redată, cu toate acestea, în culori strălucitoare. Lucrarea se caracterizează printr-o energie puternică, angulară, transmisă prin intermediul contururilor precise și fine și prin culorile vii, saturate. Pictorul a reușit să surprindă caracterul exotic al modelului cu ajutorul dinamismului accentuat al compoziției și al tușelor.

Ferdinand Hodler

Gustav Klimt

1862, Baumgarten – 1918, Viena

- Stilul lui Klimt este simbolic și decorativ ■ Lucrările sale se caracterizează printr-un colorit îndrăzneț și elemente decorative auri ■ Stilizare decorativă, eleganță sumptuoasă și înțepănarea figurilor umane cu obiectele
- Subiectele sale erau extrem de dramatice și pline de erotism

1862

Se naște pe 14 iulie

1891 Se alătură Societății Cooperative a Artiștilor Austrieci

1897 Devine primul președinte al grupului Secession de la Viena

1900 Câștigă marele premiu la Expoziția Mondială de la Paris

1905 Creează gruparea Kunstschau

1918 Moare pe 6 februarie

Gustav Klimt a fost unul dintre întemeietorii simbolismului austriac și un lider al mișcării vieneze Art Nouveau. A produs un mare număr de uleiuri, desene și picturi murale. Printre subiectele sale se regăsesc imagini de femei fatale, portrete și nuduri. A creat, de asemenea, alegorii stilizate și peisaje. Opera sa reflectă cultura vieneză *fin de siècle*, cu notele ei de tensiune psihologică, erotism și decadență. Printre sursele de inspirație ale lui Klimt se numără arta egipteană, bizantină, cea a Evului Mediu european, Albrecht Dürer (p.194) și simbolisti moderni precum Max Klinger, Franz von Stuck și Fernand Khnopff. Stilul său se caracterizează printr-o eleganță decorativă, o predilecție pentru auriu, aplatizarea și ritmizarea formelor. Lucrările sale sunt încărcate de erotism și tratează, adesea, iubirea și moartea.

Alte lucrări de Klimt

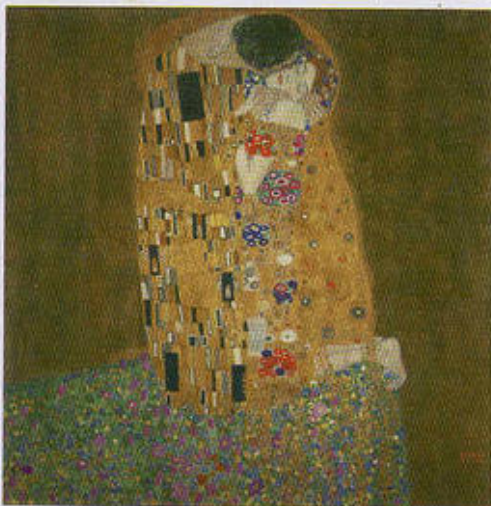
Judith I, 1901, ulei pe pânză, Galeria Austriacă Belvedere, Viena

Friza Beethoven, 1902, Secession, Galeria Austriacă Belvedere, Viena

Pădurea de fagi I, 1902, ulei pe pânză, Gemäldegalerie Neue Meister, Dresda

Câmp de maci, 1907, ulei pe pânză, Galeria Austriacă Belvedere, Viena

Danae, 1907-1908, ulei pe pânză, Galeria Würthle, Viena

■ Adele Bloch-Bauer I, 1907, ulei, argint și aur pe pânză, 138x138 cm, Neue Galerie, New York

Unul dintre numeroasele portrete dedicate de Klimt frumuseților din înalta societate vieneză, imaginea de față prezintă un instărit personaj monden, personificare a feminității educate și intelectuale. Stilul tabloului se inspiră din tradiția portretelor în mozaic ale figurilor imperiale bizantine, cu estetica lor aurită, bogat împodobită. Figura delicată este încadrată în fundal și în rochia luxoașă. Modelul se uită în afara cadrului tabloului, înspre privitor, chipul ei ieșind în evidență din decorul ornamental.

■ Moartea și Viața, cca 1916, ulei pe pânză, 178x198 cm, Colecția dr. Rudolf Leopold, Viena

Subiectul determină atât conținutul imaginii, cât și modul ei de tratare. Opulența construcției ornamentale a suprafețelor contrastează cu seriozitatea subiectului. Artistul dorește să reprezinte contrastul dintre viață și moarte. La dreapta se află Viața – nașterea, maternitatea, iubirea și intimitatea, redată printr-un amalgam de femei, în toate stadiile vieții. La stânga așteaptă Moartea, privind cu lăcomie, acoperită fiind cu simboluri religioase ce amintesc de pietrele funerare.

■ Sărutul, 1907-1908, 180x180 cm, Galeria Austriacă Belvedere, Viena

Singurele elemente corporale ce se văd în prim-planul acestei

fastuoase reprezentări a unei interacțiuni amoroase sunt chipurile și mâinile celor doi îndrăgostiți, care se îmbrățișează pe un pat de flori.

În ciuda frumuseții scenei, cuplul se află pe marginea unei stânci. Fundalul este ascuns de auriu ce unifică în mod simbolic întreaga compoziție.

Gustav Klimt

Egon Schiele

1890. Tulln - 1918. Viena

■ Și-a transpus experiențele traumatizante de viață în intense imagini psihologice. ■ Era cunoscut în special pentru reprezentările explicit sexuale ale unor tinere fete. ■ Autoportretele sale îl prezintă ca pe o personalitate contradictorie, nefericită, cu un trup efeminat

- **1890** Se naște pe 12 iunie, în Austria
- 1906** Se înscrie la Academia de Arte Plastice din Viena
- 1907** Studiază cu Gustav Klimt
- 1909** Părăsește Academia; participă la înființarea Neukunstgruppe
- 1909** Expune la Kustschau din Viena
- 1910, 1912** Expune alături de Neukunstgruppe
- 1911** Expune cu artiștii Secession la München
- 1912** Este arestat și închis pentru imoralitate
- 1913** Are prima expoziție personală
- 1918** Moare de gripă spaniolă pe 31 octombrie

Alte lucrări de Schiele

- Autoportret cu vază neagră, 1911, Muzeul de Istorie al orașului Viena
- Femeia gravidă și Moartea, 1911, Praga
- Agonie, 1912, Neue Pinakothek, München
- Femele ghemuite, 1917, Narodni Galerie, Praga

■ **Autoportret cu umărul gol, ridicat**, 1912, ulei pe hârtie, 42,2x33,9 cm, Muzeul Leopold, Viena

Autoportretul dramatic și distorsionat personifică o criză a masculinității, caracteristică pentru cultura europeană de la începutul secolului XX. În acest portret, Schiele se exprimă în termenii înfrângerii și al suferinței, expunându-se ca un personaj izolat și persecutat. Imaginea este puternic distorsionată.

■ **Fecioara și Moartea**, 1915-1916, ulei pe pânză, 150x180 cm, Galeria Austriacă, Viena

Simbolismul acestei pânze melancolice nu ni se dezvăluie decât prin titlu. Subtila imagine alegorică ne prezintă o tânără și un bărbat îmbrățișându-se pe un cearșaf alb, în fața unui peisaj stâncos. Femeia se agăță cu disperare de trupul Mortii, ce o adăpostește trăgându-i capul cu mâna la pieptul său. Culoare vii folosite pentru redarea femeii contrastează puternic cu tonurile gri-verzui ale figurii Mortii.

■ **Femeie întinsă cu ciorapi verzi**, 1917, guașă și creion negru pe hârtie, 29,4x46 cm, colecție particulară

La Schiele, reprezentarea feminină reflectă înțelegerea

feminității și a sexualității, ca manifestări deopotrivă atrăgătoare și morbide. Modelul își contorsionează trupul într-o poziție oarecum chinută, ce păstrează însă

aparența atracției erotice. Chipul este lipsit de orice expresie semnificativă, privind fără ocolișuri, direct către spectator. Corpul ei este cu totul închis în sine.

Amedeo Modigliani

1884, Livorno – 1920, Paris

■ Stilul unic și elegant al lui Modigliani se bazează pe o estetică primitivă noneuropeică. ■ Portretele sale reprezintă, cel mai adesea, prieteni, clienți sau iubite. ■ A fost practic necunoscut în timpul vieții sale bătăuile de spectrul sărăciei. ■ Constantin Brâncuși l-a inspirat în sculptură.

- 1884 Se naște pe 12 iulie
- 1898 Se înscrie la Academia de Artă din Livorno
- 1902 Se înscrie la Scuola Libera di Nudo din Florența
- 1903 Se înscrie la Reale Istituto di Belle Arti din Veneția
- 1906 Se stabilește la Paris
- 1907 Devine membru al Societății des Artistes Indépendants
- 1908–11 Expune la Salon des Indépendants
- 1914 Participă la expoziția londoneză Artă Secolului XX
- 1920 Moare pe 24 ianuarie

Amedeo Modigliani s-a născut la Livorno, în Italia, dar a devenit cunoscut ca artist în Paris. A fost pictor, desenator și sculptor. Opera sa este alcătuită în principal din portrete, nuduri feminine și câteva sculpturi. A realizat numai trei peisaje și un număr restrâns de naturi moarte. Modigliani a lucrat în atelierul său, aranjându-și și studiindu-și modelele numai în interior. A fost influențat de arta primitivă a Greciei arhaice, a Egiptului, Africii și cea a Evului Mediu european. În afara artei arhaice grecești, pe care o admirase în timpul anilor de studiu din Italia, el putea avea acces la celelalte surse stilistice străine în muzeele pariziene, pe care le vizita frecvent. Lucrările sale prezintă și influențe ale operelor Renașterii italiene și ale operelor impresioniste ale lui Toulouse-Lautrec (p. 380).

■ **Cariatidă în picioare**, 1912, creion albastru pe hârtie, 40x26 cm, colecție particulară, New York

Modigliani a produs aproximativ 70 de schițe de cariatide, ca studii pregătitoare pentru sculpturile sale. Schițele sunt extrem de stilizate, senzuale și liniare, bazându-se pe reprezentări primitive ale corpului feminin. Această imagine elegantă pare să reflecte funcția arhitecturală a unei cariatide: o coloană de susținere într-un templu grec. Partea sa inferioară masivă asigură stabilitatea necesară, în timp ce partea superioară este decorativă, asemenea unui capitel.

Alte lucrări de Modigliani

- Madame Pompadour (Portretul lui Beatrice Hastings), 1915, Institutul de Artă Chicago
- Lolotte, 1916, Muzeul Național de Artă Modernă, Centrul Georges Pompidou, Paris
- Paul Guillaume, 1916, Muzeul Civic de Artă Contemporană, Milano
- Elena Pavlovski, 1917, Colecția Phillips, Washington, DC
- Nud șezând, 1917, Muzeul Regal de Arte Frumoase, Anvers
- Servitoarea, cca 1918, Galeria de Artă Albright-Knox, Buffalo

■ **Nud culcat**, 1917, ulei pe pânză, 60x92 cm, Galeria de Stat, Stuttgart

Subiectul principal al lui Modigliani a fost nudul feminin culcat. Imaginea se bazează pe tradiționala reprezentare senzuală a nudului, ale cărei origini se găsesc la Tizian (p. 166) și Giorgione (p. 162). Modernitatea pânzei este dată de sexualitatea explicită a corpului expus, fără nici o aluzie mitologică. Contururile îngroșate sunt tipice pentru lucrările lui Modigliani.

■ **Cap**, cca 1911, calcar, Galeriei Perls, New York

Întâlnirea lui Modigliani cu artistul Constantin Brâncuși i-a suscit interesul pentru sculptură. Acest cap feminin este tipic pentru sculpturile sale. Lucrarea relevă aceeași eleganță liniară și aceleași elemente primitive caracteristice tablourilor sale. Gâtul lung, ovalul grațios al feței, gura mică, ochii înguști și migdalați, pleoapele grele și nasul subțire, fac toate referire la măștile africane, la sculpturile egiptene și cele medievale. Folosirea calcarului trimite și ea la universul Antichității.

■ **Jeanne Hébuterne într-un pulover galben**, 1918–1919, ulei pe pânză, 100x64,7 cm, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York

Modigliani își reprezintă prietena utilizând limba stilizată al artei africane.

Amedeo Modigliani

André Derain

1880, Chatou, lângă Paris – 1954, Garches, lângă Paris

■ A fost unul dintre primii cunosători ai artei africane ■ Către sfârșitul carierei a devenit mai tradiționalist ■ A creat picturi și stampe, dar și sculpturi și decoruri de teatru ■ Stilul său de maturitate se caracterizează prin contururi accentuate, o paletă saturată și o structură specifică

- 1880 Se naște în localitatea Chatou
- 1898 Urmează cursurile Academiei Carrière din Paris
- 1900 Primul atelier
- 1905 Participă la Salon d'Automne
- 1907 Se mută în Montmartre
- 1916 Prima expoziție personală la Paris
- 1954 Moare în urma unui accident de automobil

Lucrările pline de viață ale lui André Derain ilustrează perfect, cu paleta lor bogată, principiile fauvismului. La începuturile carierei, Derain a fost profund influențat de maeștrii timpurii italieni și de arta gotică. Mai târziu s-a orientat către Seurat (p. 390), Cézanne (p. 382) și Gauguin (p. 390). A fost unul dintre primii artiști care au cunoscut fascinația artelor africane, în special a măștilor. De-a lungul carierei sale de pictor, ilustrator și gravor, și-a schimbat frecvent stilul, experimentând impresionismul, o formă timpurie de cubism, inspirat din lucrările lui Picasso (p. 428) și Braque, și, în sfârșit, realismul.

■ **Arlechin și Pierrot**, 1924, ulei pe pânză, 175x175 cm, National Gallery of Victoria, Melbourne
Imaginea condensată este o reinterpretare stilistică, sub forma unui manifest simbolist, a reprezentărilor tradiționale ale unor personaje de teatru. Clownii și arlechinii sunt apariții frecvente în arta începutului de secol XX.

Alte lucrări ale lui Derain

Epoca de aur, cca 1905, Muzeul de Artă Contemporană Teheran
Henri Matisse, 1905, Tate Modern, Londra
Podul Londrei, 1906, Muzeul de Artă Brooklyn, New York
Vânătoarea, 1943, Galeria de Artă MacKenzie, Saskatoon

■ **Podul de la Charing Cross**, 1901, ulei pe pânză, 81x100 cm, Muzeul Orsay, Paris

Astfel de imagini, ce combină peisajul natural cu cel industrial, erau un subiect la modă printre impresionisti. În această lucrare Derain face explicit trimitere la curentele stilistice anterioare, care l-au inspirat. În același timp, el reinterpretează scena de exterior în termenii provocatori ai fauvismului, redând imaginea cu ajutorul unei palete coloristice îndrăznețe și subiective.

■ **Portul Collioure**, 1905, ulei pe pânză, 46x38 cm, colecție particulară

Una dintre multele pânze dedicate de pictor micului oraș mediteraneeen, unul dintre subiectele preferate ale fauviștilor. Matisse a pictat, la rândul său, aici mai multe pânze. Tabloul este un excelent exemplu de fauvism, culorile părand a fi pe punctul de a părăsi pânza, în direcția privitorului, ilustrare cât se poate de clară a prospețimii mediului.

André Derain

Henri Matisse

Henri Émile Benoît Matisse

1869, Le Cateau-Cambrésis – 1954, Nisa

- A început ca pictor simbolist, sub îndrumarea lui Gustave Moreau
- Alegerea subiectelor se datorează influenței lui Renoir, cu care împărtășea preferința pentru nudurile voluptuoase ■ Paletă coloristică echilibrată

- 1869 Se naște pe 31 dec.
- 1889 Începe să picteze, internat în spital
- 1892 Urmează cursurile de la Școala Națională de Arte Decorative
- 1895 Lucrează în atelierul lui Gustave Moreau
- 1905 Participă la o expoziție fauvistă
- 1908 Deschide o școală
- 1925 Legiunea de Onoare
- 1954 Moare pe 3 noiembrie

Henri Matisse este una dintre figurile esențiale ale modernismului francez, fiind un reprezentant de frunte al fauvismului. Mișcarea și-a primit numele de la apelativul ironic de „animale sălbatice”. Printre reprezentanți se numără pictorii André Derain, Georges Braque, Raoul Dufy și Maurice de Vlaminck. Pe parcursul evoluției sale artistice, Matisse a fost influențat de impresioniști ca Manet (p. 354) și Renoir (p. 366), de pointiliști ca Seurat (p. 376) și de postimpresioniști precum Cézanne (p. 382) și Gauguin (p. 390). A fost, de asemenea, prieten cu Picasso (p. 428). Stilul său conservator, se caracterizează prin realism și prin tratarea atentă a cadrului compozițional.

■ **Nud albastru IV**, 1952, 102,9x76,8 cm, colaj și guașă, Muzeul Matisse, Nice-Cimiez

Într-o perioadă în care avea probleme de sănătate, Matisse a început să se intereseze de arta mai puțin solicitantă fizic a decupajului și a colajului. Un nud feminin în mișcare își îndoaie brațele și se întoarce aproape în totalitate către privitor. Forma geometrică monocromă, decupată din hârtie și pictată cu albastru, este aproape abstractă. Culoarea puternică accentuează contururile figurii.

■ **Soția artistului**, 1912–1913, 145x97 cm, ulei pe pânză, Ermitaj, St. Petersburg

Imaginea d-nel Matisse este pe deplin stilizată, efectul fiind întărit de conturul puternic al chipului ei. Paleta se limitează la un spectru de culori reci: albastru și ultramarin. Lucrarea a fost creată aproape de sfârșitul relației lor, alegerea paletelor reflectând problemele lor maritale. Ochii ei sunt de un negru opac.

Henri Matisse

În loc să se opună influenței mișcărilor artistice anterioare, Matisse a încercat să arate continuitatea tradițiilor artistice. Gama sa de subiecte se întinde de la portrete și până la nuduri și naturi moarte. Predilecția sa pentru o paletă saturată, linii dinamice și forme libere a anticipat evoluția expresionismului abstract. Principalul susținător financiar al lui Matisse a fost bogatul colecționar de artă rus Serghei Șciukin, care i-a comandat multe lucrări pentru reședința sa particulară. Mai târziu, din cauza problemelor de sănătate, Matisse s-a rezumat la crearea de colaje.

■ **Bucuria vieții**, 1905–1906, ulei pe pânză, 175x241 cm, Fundația Barnes, Merion
Peisajul fantastic, populat cu nuduri voluptuoase, prezintă o idilă mitologică arcadiană. Subiectul este preluat, probabil, din lucrarea

Trei femei la scăldat a lui Cézanne. Femeile ce trândăvesc sau se joacă pe câmp și în pădure sunt nimfe. Personajele sunt împărțite în grupuri. Câteva femei dansează în fundal, în timp ce în prim-plan lenevesc două nimfe.

Alte lucrări de Matisse

Luxe, Calme et Volupté, 1904, Muzeul Orsay, Paris
Linia verde, 1905, Muzeul Regal de Arte Frumoase, Coponhaga
Dansul I, 1909, Muzeul de Artă Modernă, New York
Odaliscă purtând șalvari roșii, 1921, Centrul Georges Pompidou, Paris
Nud roz, 1935, Muzeul de Artă, Baltimore

Un cuplu se îmbrățișează, două femei culeg flori în apropierea pădurii, iar un păstor cântă din fluiet. Culoarele sunt vii și strălucitoare, lumina ce inundă pânza este aurie, iar efectul de ansamblu este unul de liniște, senzualitate și mulțumire.

■ **Armonie în roșu**, 1908, ulei pe pânză, 180x220 cm, Ermitaj, St. Petersburg

Luminoasă scenă de interior prezintă o femeie care așterne o masă cu mere, vin și flori. Culoarea predominantă a pereților și a feței de masă este roșul.

Artistul se joacă cu perspectiva peisajului din fundal, accentuând echivocul: este un peisaj înrămat sau o fereastră către exterior?

■ **Muzica**, 1910, ulei pe pânză, 260x389 cm, Ermitaj, St. Petersburg

Tabloul a fost o comandă pentru decorarea unei mari reședințe particulare. Matisse a redat imaginea în maniera sa caracteristică simplificată, evitând detaliile de prisos. Coloritul fiecăruia dintre nudurile roșii, de factură primitivă, este la fel de strident pe cât pare să fie muzica pe care o cântă.

Secolul XX

înainte de 1945

Pablo Picasso: Guernica, 1937, ulei pe pânză,
349,3x776,6 cm, Muzeul Național Regina Sofia, Madrid

Secolul XX – înainte de 1945

p. 423

1905–1940
Expresionismul

1909–1914
Futurismul

Giacomo Balla
Carlo Carrà
Umberto Boccioni p. 436
Gino Severini
Luigi Russolo

p. 447

1916–1924
Dadaismul

1900

1905

1910

1915

1920

Wassily Kandinsky p. 424
Emil Nolde
Georges Rouault
Gabriele Münter
Ernst Ludwig Kirchner p. 422
Franz Marc
Richard Gerstl
Max Beckmann p. 426
Amedeo Modigliani
Oskar Kokoschka
August Macke
Otto Dix

1908–1920
Cubismul

Kazimir Malevici
Natalia Goncharova
Fernand Léger
Pablo Picasso p. 428
Georges Braque
Robert Delaunay
Sonia
Delaunay
Marc Chagall p. 434

p. 429

Jean Arp
Raoul Hausmann
Marcel Duchamp p. 446
Kurt Schwitters p. 444
Hannah Höch

1919–1933
Bauhaus,
De Stijl,
Constructivismul

Lyonel Feininger
Piet Mondrian p. 440
Paul Klee p. 438

p. 452

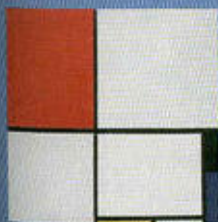
1925

1930

1935

1940

1945

p. 441

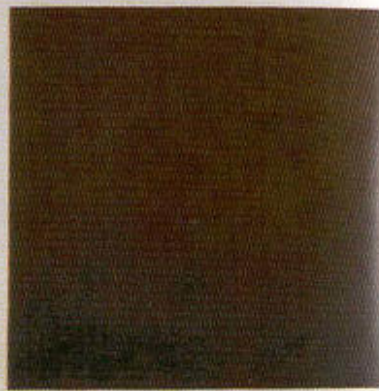
Walter Gropius
Josef Albers
Liubov Popova p. 442
László Moholy-Nagy

1930–1940
Neorealismul

Edward Hopper p. 450
George Grosz p. 448
Frida Kahlo p. 452

p. 450

Figurativ și abstract

Arta modernă de la începuturile secolului XX

„Artă modernă” nu se referă la o perioadă anume din istoria artei și nici la vreunul dintre stilurile internaționale, ci, mai degrabă, la un tip de atitudine artistică. Ca și istoria acestei perioade, dezvoltarea artei moderne europene din prima jumătate a secolului XX se caracterizează, pe de-o parte, prin falii adânci și, pe de alta, prin mari inovații și schimbări fundamentale, ce afectează o întreagă generație de artiști. Cele două războaie mondiale, Revoluția rusă, fascismul și distrugerea operelor de artă moderne în Germania nazistă au lăsat și ele urme adânci. Titlul unei cărți apărute în 1925, *Die Kunstismen* („-isme” în artă), ilustrează perfect provocarea pe care o implică orice caracterizare a artei moderne. Epoca în cauză nu mai cunoaște un singur stil uniform, arta ajungând să fie fragmentată în numeroase „-isme”: expresionism, cubism,

Secolul XX - înainte de 1945

■ **Fernand Léger:**
Soldat fumând,
1916, ulei pe
pânză, 130x97 cm,
Kunstammlung
Nordrhein-
Westfalen,
Düsseldorf

■ **Kazimir
Malevici:** **Pătratul
negru**, cca. 1923,
ulei pe pânză,
106x106 cm,
Ermitaj,
St. Petersburg

■ **Franz Marc:**
Cai albaștri, 1911,
ulei pe pânză,
61,5x101 cm,
Galeria de Stat,
Stuttgart

futurism, simultaneism, constructivism, dadaism, verism, suprarealism și neorealism. Noțiunea de avangardă face parte din istoria artei moderne și nu este întâmplător faptul că acest concept a fost preluat în lumea artelor din terminologia militară. Termenul *avangardă* se referea la trupele de recunoaștere; în consecință, artiștii avangardiști trebuiau să mărșăluiească în fruntea unui nou val creator. Avangarda se află mereu în înaintare. În această mișcare rapidă, avangarda hărțuiește și se luptă mereu, fie cu sine, fie cu alții, fiecare stil fiind urmat de un altul, un nou „-ism” venind după altul. Această revărsare fără precedent de forțe creative a pus capăt ideii de a copia lumea naturală. Prima jumătate a secolului XX este percepută ca fiind structurată de cele două mari teme ale „abstractului” și „figurativului”, precum și de redefinirea constantă și de extinderea conceptelor artistice.

Introducere

Expresionismul, Cubismul, Futurismul

Reorientarea către arta modernă s-a produs în 1914, odată cu începutul Primului Război Mondial. Primele avangarde au apărut aproape simultan în Dresda, München, Paris și Roma. În 1905, Ernst Ludwig Kirchner, Fritz Bleyl, Erich Heckel și Karl Schmidt-Rottluff au pus bazele grupării *Die Brücke*, marcând începuturile expresionismului german. În rădăcinată în arta gotică și în cea romantică și influențată de van Gogh și Matisse, această mișcare antiburgheză se definea printr-o simplificare drastică și prin dorința de a elibera culoarea de constrângerile lumii naturale. În 1911, accentul s-a mutat pe viața urbană din Berlin, oraș în care locuiau majoritatea expresioniștilor. În München, Kandinsky, Münter, Alexei Jawlensky și Marianne von Werefkin, precum și Marc, Macke și Klee urmăreau aceleași obiective de simplificare a formelor și de eliberare a culorii. La sfârșitul anului 1911 s-a format gruparea *Der Blaue Reiter* (Călărețul Albastru),

Secolul XX - Înainte de 1945

■ **Hannah Höch:**
Tăiată cu un cuțit de bucătărie...
1919-1920,
fotomontaj,
114x90 cm,
Muzeul de Stat,
Berlin

■ **Otto Dix:**
Invalizi de război jucând cărți. 1920,
ulei pe pânză și
colaj, 110x87 cm,
Galeria Națională,
Berlin

■ **Constantin Brâncuși:** **Muză adormită.**
cca. 1910, bronz,
27 cm, Muzeul
Metropolitan
de Artă, New York

■ **Robert Delaunay:**
Omagiu lui Blériot. 1914,
tempera,
250,5x251,5 cm,
Muzeul de Artă,
Basel

■ **Georgia O'Keeffe:**
Doi lauri. 1938,
ulei pe pânză,
121,9x101,6 cm,
colecție particulară

influențată de arta populară, de cubismul parizian și de pictorul naiv Henri Rousseau. În 1910, Kandinsky a început să picteze primele pânze abstracte, aventurându-se în lumea spirituală a expresiei pure.

Între timp, la Paris experimentele cubiste de fragmentare a formei, începute de Picasso și Braque în 1907, erau în plină desfășurare. Léger își crease un stil ce utiliza numai forme geometrice simple, în timp ce Delaunay îmbina cubismul cu paleta urbană, vivace, a orfismului.

Catalizatorul diverselor forme de abstracționism se regăsește în mișcarea futuristă italiană. Artiști precum Boccioni și Balla încercau să reprezinte simultaneitatea senzațiilor și întrepătrunderea universală a spațiului și timpului. În 1915, artistul rus Malevich a reușit să ducă o variantă de cubo-futurism la suprematismul abstract, în vreme ce alți artiști ruși de după 1917 au dezvoltat un constructivism revoluționar, iar mișcarea olandeză *De Stijl* a introdus o abstracție de tip geometric.

Introducere

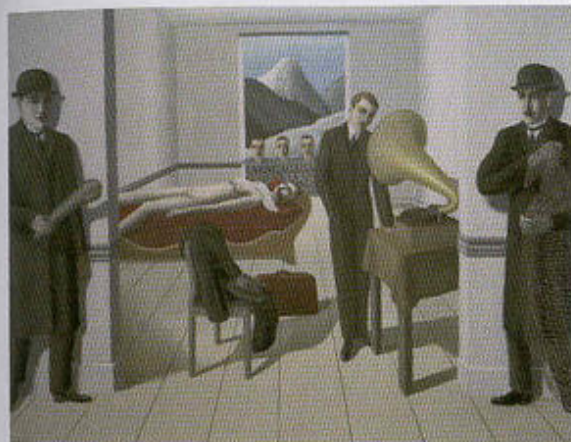
Dadaismul, suprarealismul și neorealismul

Inițial, atracția „abstractului” părea de neoprit. Cu toate acestea, accentul s-a schimbat în timpul războiului, drept răspuns la natura apolitică a artei abstracte și a celei expresioniste. Deziluzionați și traumatizați de nesfârșitele lupte, artiștii au făcut front comun împotriva războiului. În Berlin, Köln, Paris, Geneva și New York s-au format centre Dada, izvorâte din mișcarea *Dada*, fondată în 1916, la Zürich. Artiștii s-au unit în lupta împotriva clasei de mijloc, a armatei și a capitalismului. Sub influența utopiilor socialiste ale Revoluției din Octombrie, ilustrate de constructivismul unor El Lissitzky, Vladimir Tatlin și Liubov Popova, și inspirați de orașele-fantomă, păpușile mecanice și automatizarea prezente în pânzele unor De Chirico, Carrà și Giorgio Morandi, dadaistii și-au creat un stil extrem de versatil. Utilizând noile medii ale colajului și fotomontajului, Höch, Hausmann și John Heartfield au condamnat viața contemporană, în timp ce Grosz și Dix au

Secolul XX - înainte de 1945

■ **Giorgio de Chirico: Enigma orei**, 1913, ulei pe pânză, 83,7x129,5 cm, colecție particulară

■ **Alexander Calder: Încruciștură cu disc roșu**, 1973, mobil, Muzeul de Artă, Stuttgart

■ **René Magritte: Asasinul primejduit**, ulei pe pânză, 152x195 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

șocat publicul cu lucrările lor veriste, satirice. Scurta revoltă Dada a dus către un stil plat, preocupat de obiecte, numit *Neue Sachlichkeit* (*Noua Obiectivitate*). Această formă caustică de realism s-a propagat din Europa în America, influențând lucrările lui Dennis Hopper și ale Georgiei O'Keeffe.

În 1924, montajele dadaiste și verismul au ajuns la Paris, unde începea să ia naștere suprarealismul. Suprarealiștii au îmbinat oniricul, automatismul și cultura capitalistă burgheză.

Cu tendințele sale polimorfe, grafice și abstracte, și realitatea sa magico-poetică, mișcarea a dezvoltat numeroase forme. La începutul celui de-al Doilea Război Mondial curențele dominante erau suprarealismul, *Bauhaus* și *De Stijl*. Deja în 1939, naștii denunțaseră arta modernă ca fiind „degenerată” și o îndepărtaseră din muzee, marcând astfel începutul marelui exod al artiștilor către America.

Ernst Ludwig Kirchner

1880, Aschaffenburg – 1938, Frauenkirch, lângă Davos

■ Se numără printre cei mai reprezentativi pictori și graficieni ai grupului *Die Brücke* din Dresda ■ Reprezentant de seamă al expresionismului german ■ Cunoscut pentru marile sale scene stradale din Berlin ■ Lucrările sale au fost considerate de naziști „artă degenerată”

- 1880 Se naște la Aschaffenburg
- 1901–1905 Studiază arhitectura la Dresda
- 1905 Fondează la Dresda gruparea *Die Brücke*, alături de Erich Heckel, Karl Schmidt-Rottluff și Fritz Bleyl; începutul expresionismului german
- 1911 Se mută la Berlin
- 1915 O perioadă de ședere la un sanatoriu din Elveția
- 1917 Se mută la Frauenkirch, în apropiere de Davos
- 1937 Peste 600 de lucrări îi sunt confiscate de naziști
- 1938 Se sinucide la Frauenkirch

■ **Patru femei la scăldat**, 1910, ulei pe pânză, 75x100 cm, Muzeul Von der Heydt, Wuppertal

În timpul anilor petrecuți la Dresda, Kirchner prezenta omul și natura drept egali în cadrul unei armonii universale. Nudurile și peisajul sunt, ambele, redade în culori puternice, nerealiste.

În 1905, Kirchner era implicat activ în fondarea grupării artistice *Die Brücke* (Podul) la Dresda, fiind cel mai talentat dintre membrii săi. Artă grupului se caracterizează printr-o imagistică puternică, adeseori violentă din punct de vedere emoțional. După o fază de început neo-impressionistă, Kirchner a intrat sub influența lui Munch (p. 392), a lui van Gogh (p. 386), Gauguin (p. 390) și a fauvismului, care l-a condus către o simplificare stilistică plină de culoare și o disjunctie între culoare și obiect. În 1911, pe când se afla la Berlin, și-a dezvoltat, sub influența cubismului, un limbaj al formelor fragmentat și expresiv. În timpul războiului, Kirchner a suferit o cădere nervoasă. În 1917 s-a stabilit în Elveția. Aici, la mijlocul anilor '20, a creat peisaje muntoase simplificate și dinamice, cu abstracții ornamentale și culori luminoase.

■ **Pe stradă, la Berlin**, 1913, ulei pe pânză, 120,6x91,1 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

La Berlin, Kirchner și-a schimbat stilul. Tema sa principală a devenit viața metropolei. Inspirat de cubism, noul său stil urmărește desfășurarea dramatică și ritmul febril al vieții moderne. Colțuroase și fragmentate, impresiunile sale grupuri de personaje stabilesc o conexiune directă cu privitorul prin intermediul tușelor nervoase și al contrastelor puternice de culoare.

Ernst Ludwig Kirchner

Lucrări de Kirchner

- Fränsi Fehrmann, 1910/1920, Institutul de Artă, Minneapolis
- Casa de sub copaci, 1912, Galeria Națională, Berlin
- Potsdamer Platz, 1914, colecție particulară
- Bala soldatului, 1915, Muzeul de Artă Modernă, New York
- Munți, 1921, colecție particulară

■ **Nud în picioare**, 1917, sculptură policromă în lemn, 63 cm înălțime, Colecția Stein, Köln

Asemenea pictorilor avangardiști timpurii, expresionistii erau fascinați de culturile „arhaice”. În arta „primitivă” africană și în sculpturile din Pacificul de sud au întâlnit o direcție a exprimării emoției pe care au dorit s-o includă în propriile lucrări. Kirchner a creat mai multe sculpturi inspirat de acest ideal. Această artă va fi categorisită mai târziu de către naziști ca „degenerată”.

Wassily Kandinsky

1866, Moscova — 1944, Neuilly-sur-Seine

- Pionier al artei moderne și al „picturii pure” ■ A creat primele tablouri predominant abstracte ■ Kandinsky a fost un artist și un teoretician de frunte
- Cofondator al grupării artistice *Der Blaue Reiter* ■ Profesor la Bauhaus
- A creat un limbaj abstract universal

- 1866 Se naște la Moscova
- 1886 Studiază dreptul și economia politică
- 1900 Studiază arta la München
- 1909 Fondează gruparea *Der Blaue Reiter*
- 1911/12 Apar Almanahul *Der Blaue Reiter* și lucrarea *Despre spirit în artă*
- 1918 Se implică în politicile culturale sovietice
- 1922 Este profesor la Bauhaus
- 1933 Se mută în Franța
- 1944 Moare la Neuilly-sur-Seine, aproape de Paris

Lucrări de Kandinsky

- Cântec*, 1906, Muzeul Național de Artă Modernă, Paris
- Micile plăceri*, 1913, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York
- Compoziție VII*, 1913, Galeria Tretyakov, Moscova
- În alb II*, 1923, Centrul Pompidou, Paris
- Galben-Roșu-Albastru*, 1925, Muzeul Național de Artă Modernă, Paris

■ **Gedämpfte Glut**, 1928, acuarelă și gușa, 36,5x25,1 cm, Muzeul Ulm, Ulm

Pânzele expresive ale lui Kandinsky ating o prospețime a construcției și o formă geometrică din ce în ce mai fixe, mai întâi în 1917, sub influența constructivismului rus, și apoi în timpul perioadei Bauhaus. Această schimbare stilistică izvorăște din dorința de a crea un limbaj formal universal al artei. Linile, formele și suprafețele se întrepătrund și se suprapun, intrând într-o interacțiune captivantă.

■ **Compoziție VI**, 1913, ulei pe pânză, 195x130 cm, Ermitaj, St. Petersburg

Pentru Kandinsky, revoluția adusă de arta abstractă însemna o nouă formă de observație, izvorâtă dintr-o

reîntoarcere la spirit, pe care Kandinsky îl considera lipsit de orice relație cu realitatea. Deși Kandinsky făcuse deja o acurată pur abstractă în 1910 – prima operă abstractă – a rămas inițial atașat artei

obiective, după cum o demonstrează și alăturarea celor două lucrări. Deși culoarea este subiectul principal al *Compoziției VI*, diferite obiecte și figuri sunt încă recunoscutibile. Culoarea se separă nu numai de obiect, ci și de linie. Linile vagi și neclare sunt întâlnite din ce în ce mai des, până în 1913, moment în care ultimele rămășițe vag recunoscutibile ale lumii fizice se dizolvă în forme ritmice de culoare în seriile de *Compoziții* și *Improvisații* ale lui Kandinsky.

■ **Peisaj cu biserică**, 1913, ulei pe pânză, 78x100 cm, Muzeul Folkwang, Essen

Wassily Kandinsky

Max Beckmann

1884. Leipzig – 1950. New York

- Unul dintre cei mai importanți pictori și graficieni germani ai perioadei moderne
- A creat alegorii ale individului însingurat și deznădăjduit de război
- Reprezentativ pentru mișcarea *Neue Sachlichkeit* (Noua Obiectivitate)
- Spre sfârșitul carierei a lucrat tripticiuri simbolice monumentale

- 1884 Se naște la Leipzig
- 1899 Studiază la Academia de Artă din Weimar
- 1907 Membru al mișcării Secessiion din Berlin
- 1914 Participă la război
- 1915 Se mută la Frankfurt
- 1925 Predă la Școala de Artă Stadel
- 1937 Lucrările sale sunt considerate „artă degenerată” de către naști; fugie la Amsterdam
- 1948 Se mută în SUA; este profesor la Brooklyn Museum Art School din New York
- 1950 Moare la New York

Pictorul și desenatorul german este considerat unul dintre cei mai de seamă croniciari ai condiției umane din epoca modernă. În 1907, după încheierea studiilor la Berlin, crease deja un corpus de lucrări dramatice și impresioniste. În timpul războiului, servind pe front ca medic, stilul său a evoluat înspre un realism mai expresiv, ce se concentrează asupra indivizilor izolați, aflați în primejdie. În anii '20 Beckmann a predat la Școala de Artă Stadel din Frankfurt am Main. În 1933 a fugit de naști în Olanda, apoi a emigrat, în 1948, în America. Stilul său din timpul Republicii de la Weimar, modelat de *Noua Obiectivitate*, a evoluat după 1933 înspre compoziții de mari dimensiuni mai puțin tensionate, printre care și nouă tripticiuri caracterizate de folosirea unor elemente mitologice cu încălțură simbolică.

Alte lucrări de Beckmann

Scufundarea Titanicului, 1912, Muzeul de Artă St. Louis, St. Louis	Iadul păsărilor, 1938, Muzeul de Artă St. Louis, St. Louis
Autoportret în costum, 1927, Muzeul Busch-Reisinger, Cambridge, MA	Tripticul argonauților, 1949–1950, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

- **Autoportret cu goarnă**, 1938, ulei pe pânză, 110x101 cm, Neue Galerie, New York

Aproape nici un alt artist modern nu a creat la fel de multe autoportrete precum Max Beckmann. Ele oferă o perspectivă psihologică complexă asupra personalității sale, arătând când un individ marcat de război, când, precum în *Fumând*, un om puternic și sigur pe sine, când o voce profetică și disperată deopotrivă.

- **Noaptea**, 1918, ulei pe pânză, 133x154 cm, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf

În urma experiențelor sale din timpul războiului, stilul lui Beckmann a suferit profunde modificări. Artă sa a început să fie caracterizată de o asprime grafică, realistă. Lucrarea principală a acestei perioade, *Noaptea*, reprezintă oameni supuși la diverse torturi. Compoziția sa colțuroasă, expresivă, cu unghiuri ascuțite și perspectivă distorsionată,

crează, în interiorul spațiului strâmt al tabloului, o senzație de claustrofobie. Personajele, tortionari și torturați deopotrivă, sunt înălțate în interiorul pânzei. La fel ca în război, nimeni nu câștigă de pe urma conflictului. Scena coșmarescă de tortură simbolizează situația umanității într-o lume apocaliptică. Lucrările mai târzii, ținând de *Noua Obiectivitate*, sunt infinit mai calme. Accentul se mută pe viața urbană, naturi moarte și portrete.

Max Beckmann

Pablo Picasso

Pablo Ruiz Picasso

1881. Málaga – 1973. Mougins

■ Cel mai important și complex artist modern al secolului XX ■ Unul dintre cei mai productivi artiști din toate timpurile, cu 15.000 de tablouri, 660 de sculpturi și nenumărate desene și gravuri ■ Intemeietor al cubismului

■ **1881** Se naște la Málaga; tatăl său îi organizează prima expoziție, considerându-l un copil minune

1897 Studiază la Madrid; începutul primei dintre numeroasele sale sederi la Paris

1900 „Perioada albastră”

1904 Se mută la Paris; „Perioada roz”

1906/1907 Sub influența lui Cézanne și a sculpturii africane, pictează *Domnișoarele din Avignon*

1907–1914 Fondează împreună cu Braque cubismul analitic și sintetic

1914 Își formează un stil metaforic de factură neoclasică

1925 Se îndreaptă spre suprarealism

1929–1931 Sculpturi antropomorfe constructiviste, de fier

1935 Începe să combine deformarea expresivă cu simbolismul individual

1937 Pictează manifestul anti-război *Guernica*

1944 Devine membru al Partidului Comunist

1968 Perioadă frenetică

1973 Moare la Mougins

Artistul spaniol este una dintre marile figuri ale artei moderne din secolul XX. Năzuind la frumusețea absolută, și-a dedicat întreaga viață căutării unei picturi autentice. A creat lucrări de o mare forță și sinceritate. Acestea erau puternic înrădăcinate în tradiție, fiind totuși libere de orice constrângere ortodoxă. Tema centrală a lui Picasso, pe care a urmărit-o neobosit de-a lungul întregii cariere, a fost condiția umană. Cu inepuizabila sa creativitate și diversitate stilistică, a inițiat și a luat parte la numeroase curente ale artei moderne, dar nu s-a aventurat niciodată în pictura abstractă. Omul și viețuitoarele în genere au fost obsesia sa de-o viață, asupra căreia și-a direcționat întreaga atenție. A spart forma umană, i-a deformat corpul, a capturat-o în suprafețe plane sau a rotunjit-o, a inundat-o în culoare sau a lipsit-o cu totul de aceasta. A înfățișat bărbatul ca ființă suferindă sau ca animal, l-a văzut ca amant viril, iar femeia, ca pe o ciudată ființă magică – a dus forma umană la limita

■ **Porumbelul păcii**, 1949, litografie, 54,5x70 cm, creată pentru Congresul Mondial al Păcii

Pe lângă faptul că a fost un pictor și un sculptor de renume, Picasso a fost și un grafician ce stăpânea la perfecție tehnicile gravurii și ale litografiei. *Porumbelul păcii* este unul dintre cele mai cunoscute motive ale sale. După cel de-al Doilea Război Mondial, a desenat acest afiș pentru Congresul Mondial al Păcii, ce a avut loc la Paris, în aprilie 1949.

■ **Sursa**, 1921, ulei pe pânză, 64x90 cm, Moderna Museet, Stockholm

Picasso a fost adesea preocupat de subiectul persoanelor care se scaldă. Această alegorie, de pildă, a fost inclusă în numeroase tablouri din 1920, ce prezentau femei cu forme clasice, în apă. Corpuri feminine puternice și senzuale stau în picioare, culcate sau se mișcă pe plaje pustii. Nici un element nu distrage atenția de la figurile melancolice și închise în sine, disproporționate față de spațiul pe care-l ocupă.

■ **Natură moartă cu vioară, pahar, pipă și ancoră**, 1912, ulei pe pânză, 81x54 cm, Narodni Galerie, Praga

Dezvoltarea cubismului este una dintre cele mai mari realizări ale artei moderne. Această inițiativă de pionierat este rezultatul dialogului artistic dintre Braque și Picasso, din jurul anului 1909. Tabloul de față este o bună ilustrare a cubismului analitic. El încearcă să reproducă fiecare imagine tridimensională pe o suprafață plană.

nonreprezentativității, dar niciodată dincolo de aceasta. Picturile și sculpturile lui Picasso au revoluționat tratarea spațiului în artă. Versatilitatea și spiritul său novator au dat naștere mai multor curente și mișcări stilistice.

Alte lucrări de Picasso

Familie de saltimbanci, 1905, Fundația Barnes, Merion

Ambroise Vollard, 1910, Muzeul Pușkin, Moscova

Femeia care plânge, 1937, Tate Modern, Londra

Masacrul din Coreea, 1951, Muzeul Picasso, Paris

Femei la scăldat, 1956, grup statuar cu 6 personaje, Galeria de Stat, Stuttgart

Nud culcat cu pisică, 1964, Colecția Steegmann, Stuttgart

Matadorul, 1970, Colecția Berggruen, Berlin

■ **Guernica**, 1937, ulei pe pânză, 349,3x776,6 cm, Muzeul Național Regina Sofia, Madrid

Monumentala pânză, cu pasionala ei critică a războiului, este considerată a fi supremul manifest pictural anti-război.

Este de remarcat direcția agoniilor, durerii și a groazei, ilustrate prin distrugerea formei de-a lungul întregii suprafețe a picturii.

Pe 26 aprilie 1937, aliații lui Franco au bombardat orașul basc Guernica, distrugându-l. Picasso a făcut primele schițe pe 1 mai și a prezentat lucrarea la Expoziția Internațională de la Paris, din iunie.

■ **Fată la oglindă**, 1932, ulei pe pânză, 162,3x130,2 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Tabloul, neobișnuit de colorat, cu multiple straturi, o prezintă pe noua iubită a lui Picasso, Marie-Thérèse Walter, într-un dublu portret. Motivul dublării imaginii în oglindă este o aluzie la mitul lui Narcis, care-l preocupa intens pe artist la acea vreme. Astfel, ni se amintește că oglindirea este întotdeauna un simbol al descoperirii de sine.

■ **Om cu miel**, 1944, bronz, 222,5x78x72 cm, Muzeul de Artă din Philadelphia
Picasso și-a petrecut anii de război la Paris, refuzând orice ofertă de emigrare. Statuia monumentală a „Bunului păstor” este, prin limbajul clar și realist al formelor, un apel la umanism în vremuri sumbre.

nonreprezentativității, dar niciodată dincolo de aceasta. Picturile și sculpturile lui Picasso au revoluționat tratarea spațiului în artă. Versatilitatea și spiritul său novator au dat naștere mai multor curente și mișcări stilistice.

Alte lucrări de Picasso

Familie de saltimbanci, 1905, Fundația Barnes, Merion

Ambroise Vollard, 1910, Muzeul Pușkin, Moscova

Femeia care plânge, 1937, Tate Modern, Londra

Masacrul din Coreea, 1951, Muzeul Picasso, Paris

Femei la scăldat, 1956, grup statuar cu 6 personaje, Galeria de Stat, Stuttgart

Nud culcat cu pisică, 1964, Colecția Steegmann, Stuttgart

Matadorul, 1970, Colecția Berggruen, Berlin

■ **Guernica**, 1937, ulei pe pânză, 349,3x776,6 cm, Muzeul Național Regina Sofia, Madrid

Monumentala pânză, cu pasionala ei critică a războiului, este considerată a fi supremul manifest pictural anti-război. Este de remarcat direcția agoniilor, durerii și a groazei, ilustrate prin distrugerea formei de-a lungul întregii suprafețe a picturii. Pe 26 aprilie 1937, aliații lui Franco au bombardat orașul basc Guernica, distrugându-l. Picasso a făcut primele schițe pe 1 mai și a prezentat lucrarea la Expoziția Internațională de la Paris, din iunie.

■ **Fată la oglindă**, 1932, ulei pe pânză, 162,3x130,2 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Tabloul, neobișnuit de colorat, cu multiple straturi, o prezintă pe noua iubită a lui Picasso, Marie-Thérèse Walter, într-un dublu portret. Motivul dublării imaginii în oglindă este o aluzie la mitul lui Narcis, care-l preocupa intens pe artist la acea vreme. Astfel, ni se amintește că oglindirea este întotdeauna un simbol al descoperirii de sine.

■ **Om cu miel**, 1944, bronz, 222,5x78x72 cm, Muzeul de Artă din Philadelphia
Picasso și-a petrecut anii de război la Paris, refuzând orice ofertă de emigrare. Statuia monumentală a „Bunului păstor” este, prin limbajul clar și realist al formelor, un apel la umanism în vremuri sumbre.

Domnișoarele

din Avignon

Această lucrare epocală, care marchează începuturile artei moderne, nu a apărut în urma unui act unic de inspirație creatoare, ci a fost pregătită, pe parcursul mai multor luni, de numeroase schițe și studii, în care artistul a încercat să creeze un contrast între plasticitatea figurii umane și caracterul ei statuar. Inspirându-se din *Baigneuse*-ele lui Cézanne (p. 382), Picasso este preocupat de schematizarea corpului și de reducerea lui la forme și volume. Cu timpul, corpurile, câmpul vizual și culoarea se contopesc într-o singură unitate monofațetată. Caracterul narativ poate fi regăsit numai în mica natură moartă de la baza tabloului.

În primăvara anului 1907, Picasso a făcut studiile preliminare, iar în iunie a început să lucreze la tablou. Astfel a fost concepută prima versiune „iberică” a lucrării. Apoi, în timpul unei vizite la un muzeu etnografic cu sculpturi din Africa colonială franceză, Picasso a fost atât de impresionat, încât a modificat în totalitate trei dintre personaje. În iulie 1907 tabloul era gata. În final, pânza a fost montată aproape scenic, cele cinci personaje feminine fiind aliniate la același nivel cu privitorul.

Contemporanii săi, incapabili să-l recunoască noutatea și caracterul revoluționar, au găsit că pictura este înspăimântătoare și stranie. Din chipurile menite să reprezinte tipuri, a fost eliminată orice asemănare cu modelele sale. Dimensiunile corpurilor sunt și ele reduse. Ambele femei „africane” din

jumătatea dreaptă a lucrării, cu chipurile lor asemănătoare unor măști totemice, amintesc de siluetele feminine sculptate ce-l impresionaseră pe Picasso în muzeul de etnografie. Într-o conversație din 1937, el a mărturisit efectul tulburător pe care l-a avut arta tribală și atracția magică pe care a exercitat-o asupra sa.

„Dacă reușim să dăm formă acestor spirite, ne eliberăm”, spunea el. Datorită deformărilor ulterioare ale chipurilor, ce dădeau un aer spectral picturii, exprimând energia anarhică a vieții și teama de moarte, femeile stărneau un efect aproape fetișist. Picasso a reușit astfel să reprezinte pericolul prin intermediul figurii feminine.

■ **Domnișoarele din Avignon**, 1907, ulei pe pânză, Muzeul de Artă Modernă, New York

Marc Chagall

1887. Vitebsk – 1985, Saint-Paul-de-Vence

- Este unul dintre cei mai influenți artiști ruși de origine iudaică
- A spart barierele ce separă cultura est-europeană de cea occidentală
- A combinat cubismul cu motive din arta populară
- A fost un grafician de primă clasă
- S-a inspirat și din fauvism, folosind o paletă strălucitoare

- 1887 Se naște la Vitebsk, în Belarus
- 1910–1914 Trăiește la Paris
- 1914 Are o primă expoziție la Berlin; se întoarce în Rusia
- 1922 Trăiește la Berlin
- 1923 Se mută la Paris
- 1937 Primește cetățenia franceză; este criticat în Germania pentru arta sa „degenerată”
- 1941 Emigrează în America; creează primele litografii colorate
- 1948 Se întoarce definitiv în Franța
- 1985 Moare la Saint-Paul-de-Vence

■ **Deasupra Vitebskului**, 1915–1920, ulei pe pânză, Muzeul de Artă Modernă, New York

În jurul anului 1914, Chagall a creat mai multe portrete ale unor bătrâni evrei – ipostaziati ca „oameni ai aerului” – simboluri ale măreției tragice a rabinilor și a cerșetorilor. Plutirea este o metaforă a existenței umile și pline de amărăciuni a acestor oameni.

Chagall transcende granița dintre cultura est-europeană și cea occidentală. Se considera a fi atât unul dintre membrii avangardei internaționale, cât și un artist evreu din Rusia. Primele sale lucrări au fost create la Paris, în 1910. A combinat forma fațetată a cubismului cu teme și motive din folclorul rusesc și cel evreiesc. Nuanțele sale sunt intense, fără legătură cu obiectele cărora le aparțin, o abordare inspirată din fauvismul francez și din orfism. Acest stil a avut o influență durabilă asupra viziunii sale artistice unice, ce sfida gravitația. Tablourile sale înfățișau viața simplă a ghetoului evreiesc sau forfota febrilă a metropolei franceze. Atenția i s-a îndreptat, în principal, către imagini de teatre și circuri. Ilustrațiile decorative și ciclurile de litografii din literatura universală și din Biblie au jucat un rol important în ultimii săi ani.

■ **Decorația plafonului sălii mari a Operei din Paris**, 1964, ulei pe pânză, 220 mp, Paris

Renovarea clădirii istorice a operei din Paris a constituit o mare provocare pentru Chagall. El a împărțit forma circulară în cinci secțiuni coloriste ritmice: albastru, verde, alb, roșu și galben. Scene teatrale, construcții celebre, perechi de îndrăgostiți, flori și animale se amestecă într-o armonie melodică de culori.

Alte opere importante ale lui Chagall

Eu și satul meu, 1911, ulei pe pânză, Muzeul de Artă Modernă, New York	pe pânză, Muzeul Rus de Stat, St. Petersburg
Parisul văzut de la fereastra mea, 1913, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York	Răstignirea albă , 1938, ulei pe pânză, Institutul de Artă din Chicago
Pliimbarea, 1917, ulei	Carul lui Ilie , 1971, mozaic, Muzeul Național Mesajul Biblic Marc Chagall, Nisa

În lucrările sale, Chagall a ilustrat bucuria și optimismul prin folosirea unor culori vii și strălucitoare. Artistul era fascinat de universul magic al circului, teatrului și muzicii, reprezentând adesea jongleri, artiști, clowni, dansatori, actori și animale. Prima lucrare monumentală care folosește aceste teme a fost creată în 1920, la Moscova, pentru Teatrul Evreiesc de Cameră. De-a lungul vieții, Chagall a continuat să creeze lucrări de mari dimensiuni, printre acestea numărându-se și decorul pentru *Pasărea de foc* a lui Stravinsky.

Marc Chagall

Umberto Boccioni

1882, Reggio – 1916, Verona

■ Pictor și sculptor italian, a fost unul dintre fondatorii și reprezentanții cei mai cunoscuți ai futurismului ■ La apogeul mișcării, lucrările sale erau asociate cu formele rupte, cu perspectivă multiplă, ale cubismului ■ Mare parte din opera sa încearcă să surprindă în chip spațial schimbarea și mișcarea

■ 1882 Se naște în Calabria

1898 Călătorește la Roma, unde studiază cu Giacomo Balla

1907 Se mută la Milano; lucrează în publicitate

1910 îl întâlnește pe Marinetti; are o primă expoziție personală la Veneția

1911 Afliă despre cubiști de la Guillaume Apollinaire

1912 Participă la prima expoziție futuristă, la Paris, urmată de altele la Londra, Berlin și Bruxelles

1913 Participă la „Erster Deutsche Herbstsalon” din Berlin

1915 Se înrolează în armată

1916 Moare în urma unui accident de călărie

Alte lucrări de Boccioni

Strada pătrunde în casă, 1911, Muzeul Sprengel, Hanovra

Elasticitate, 1912, Muzeul Civic de Artă Contemporană, Milano

Dinamismul unui cal în galop + case, 1914-1915, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York

Pictor, sculptor și scriitor italian, Boccioni este unul dintre cei mai reprezentativi artiști ai mișcării futuriste. El a studiat la Roma cu pictorul Giacomo Balla, care l-a inițiat în arta impresioniștilor. În 1910, semnează *Manifestul futurist* al lui Marinetti, redactat cu un an înainte. Mai târziu, va concepe și el două manifeste futuriste.

În 1912 a participat la prima expoziție futuristă de la Paris. Sub influența experimentelor cubiste, a încercat să creeze în pictură și în sculptură o sinteză între timp, loc, formă, culoare și tonuri. După 1912, a reușit să schimbe pentru totdeauna înțelegerea tradițională a sculpturii.

■ **Formă unică de continuitate în spațiu**, 1913, bronz, 114x84x37 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Total se află în mișcare în această impresionantă sculptură. Suprafețele sunt divizate violent, anatomia este distorsionată, iar statula pare că înalțează.

■ **Răsul**, 1911, ulei pe pânză, 110,2x145,4 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Boccioni și ceilalți futuristi aveau o mare încredere în viitor. Artistul a glorificat tehnologia și stilul de viață trepidant și zgometos al lumii moderne, căutând să reprezinte saturația, transparența și simultaneitatea unor impresii prin acțiuni dinamice, indivizibile, caracterizate de fuziunea dintre subiect și mediul său. Timpul și mișcarea, centrele principale de interes ale futuristilor, dar și redarea sunetelor, a tonurilor, a zgometului și a râsului, joacă un rol important în lucrarea prezentată aici.

■ **Șarja lăncierilor**, 1915, tempera și colaj pe carton, 32x50 cm, Muzeul de Artă Contemporană, Milano

o provocare la adresa tuturor valorilor depășite. El combină o perspectivă multistratificată de tip cubist cu o divizare a formelor și a mișcării, în compoziții agresive, frapante.

Paul Klee

1879, Münchenbuchsee, lângă Berna – 1940, Muralto

■ Klee a fost un important pictor și teoretician german al artei ■ A fost considerat un poet printre artiștii moderni ■ A combinat un constructivism abstract cu o paletă luminoasă și structuri fantastice ■ A influențat generațiile ulterioare prin cursurile și prin teoriile sale asupra artei

- 1879 Se naște la Münchenbuchsee, lângă Berna
- 1900 Studiază la Academia de Arte Frumoase din München
- 1911 Intră în gruparea *Der Blaue Reiter* și participă la cea de-a doua expoziție
- 1914 Vizitează Tunisia, însoțit de August Macke și Louis Moilliet
- 1920 Începe să predea la Bauhaus, în Weimar, iar după 1924, în Dresda
- 1924 Conferențiază și expune alături de *Die Blaue Vier*, în SUA
- 1930 Începe să predea la Academia din Düsseldorf
- 1933 Este suspendat din învățământ și ostracizat pentru arta sa „degenerată”; emigrează în Elveția
- 1940 Moare la Muralto

■ **Despărțire seară**, 1922, acuarelă și creion pe hârtie, 33,5x23,2 cm, colecția familiei Klee, Berna

De-a lungul profesoratului său la Bauhaus, Klee a fost intens preocupat de culoare. Și-a tradus teoriile în lucrări abstracte, precum cea de față – o compoziție delicată, alcătuită din nuanțe cromatice orizontale.

Pictorul, desenatorul și graficianul Paul Klee, este unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai artei moderne. La fel de importantă ca și opera sa este influența pe care a avut-o asupra lumii artistice ca profesor și teoretician al artei. Klee considera că arta este un act creator echivalent creației naturale. „Arta nu reproduce vizibilul, ci face vizibil”, scria el. Prima sa perioadă artistică, influențată de simbolism, cuprinde atât desene, cât și gravuri. A avut o adevărată revelație cu privire la modul de folosire a culorii, datorată, în principal, unei excursii din 1914 în Tunisia, dar și întâlnirii cu Kandinsky (p. 424) și Delaunay. Viziunea artistică a lui Klee se baza pe îmbinarea dintre asocierea liberă și memorie cu ajutorul unor titluri poetice în cadrul unor tablouri tălmăcite.

Alte lucrări de Klee

- După un motiv din Hamamet, 1914, Muzeul de Artă, Basel
- Compoziție cosmică, 1919, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf
- Attrappen (Omega 5), 1927, Colecția Thyssen-Bornemisza, Madrid
- Ad Parnassum, 1932, Muzeul de Artă, Berna
- Omul viitorului, 1933, 265, Centrul Paul Klee, Berna
- Vesta roșie, 1938, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf

■ **Peștișorul de aur**, 1925, ulei și acuarelă pe hârtie fixată pe carton, 49x69 cm, Kunsthalle, Hamburg

Celebrul peștișor de aur al lui Klee se află la limita dintre inspirația poetică și construcția austeră. Peștele luminescent plutește nemiscat, într-o apă de un albastru profund, și este înconjurat de mici pești roșii, plante acvatice albastre și valuri, dispuse simetric.

■ **În deșert**, 1914, acuarelă pe hârtie fixată pe carton, 27,6x23,7 cm, Colecția Franz Mayer, Zürich

În 1914, Klee a vizitat Tunisia alături de alți doi pictori. Inspirat de experiența peisajului colorat și plin de lumină, a reinventat pictura. Acuarelele, acoperite de o rețea de forme geometrice, sunt compoziții clare, alcătuite din benzi de culoare translucide, luminoase, cu gradații tonale fine, în care strălucesc fragmente de arhitectură și de peisaj.

Piet Mondrian

Pieter Cornelis Mondriaan

1872. Amersfoort – 1944. New York

- Fondatorul neoplasticismului – un stil auster, geometric și abstract
- Cofondator al mișcării olandeze *De Stijl* ■ Important teoretician al artei
- Odată cu lucrările sale, a elaborat și teorii arhitecturale și urbanistice

- 1872 Se naște Pieter Cornelis Mondriaan
- 1892–1894 Studiază la Academia din Amsterdam
- 1911–1914 Se mută la Paris
- 1917 Fondează mișcarea *De Stijl* din Olanda, alături de Theo van Doesburg, și creează neoplasticismul
- 1919–1938 Trăiește la Paris
- 1931 Se alătură grupului *Abstraction-Création* de la Paris
- 1940 Emigrează la New York
- 1944 Moare la New York

Piet Mondrian este inițiatorul neoplasticismului, un stil de o extremă abstracție, ce folosește doar culorile primare și nonculorile, dispunându-le orizontal și vertical în forme pătrate sau rectangulare. În căutarea unei realități „universale”, a reușit să creeze abstracția totală, în mare parte datorită influenței cubiștilor parizieni. În 1916 a făcut cunoștință cu Theo van Doesburg, alături de care a fondat mișcarea *De Stijl*, publicându-și, în revista cu același nume, propriile teorii artistice. Mondrian își considera tablourile, din ce în ce mai abstracte, alegorii ale unei armonii ce ar trebui să cuprindă toate aspectele existenței.

■ **Compoziție ovală III**, 1913, ulei pe pânză, 94x78 cm, Stedelijk Museum, Amsterdam

Sub influența cubismului, lucrările lui Mondrian dintre anii 1910 și 1914 au ajuns la o formă de abstracție în care obiectele sunt încă recognoscibile. În imaginea alăturată, observăm utilizarea planurilor geometrice, pe care le regăsim și în tablourile cubiste.

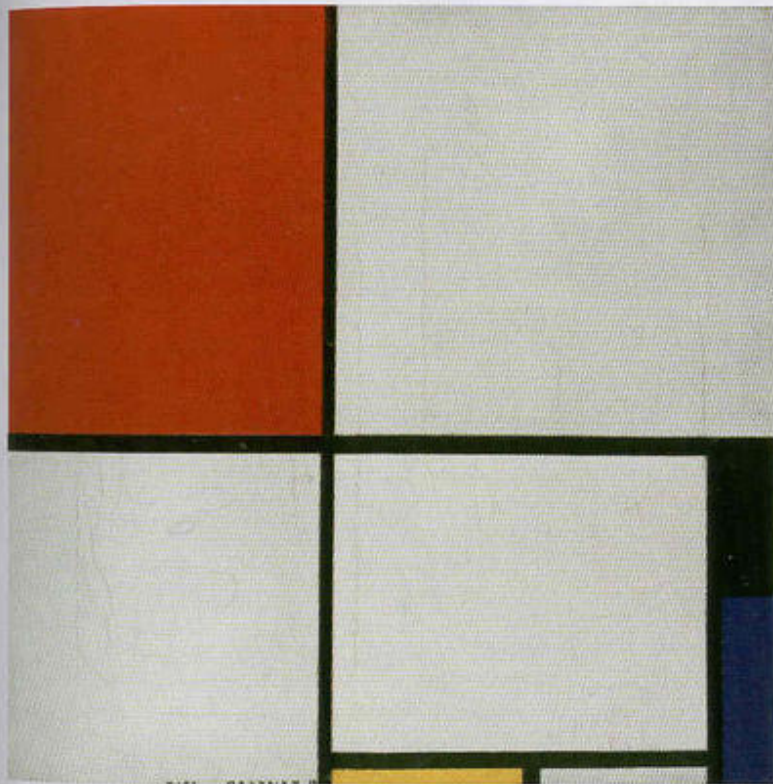
Alte lucrări importante ale lui Mondrian

Compoziție în culoarea B, 1917, Muzeul Kröller-Müller, Otterlo

Compoziție IV, cu roșu, gri, albastru, galben și negru, cca 1924, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Compoziție cu linie dublă și galben, 1932, Galeria Națională a Scoției, Edinburgh

Victory Boogie Woogie, 1942–1944, Gemeentemuseum, Haga

■ **Compoziție cu roșu, galben și albastru**, 1929, ulei pe pânză, 45,2x45 cm, Muzeul Wilhelm-Hack, Ludwigshafen

Majoritatea lucrărilor lui Mondrian sunt abstracții rigide, situate în interiorul unui cadru geometric, în care liniile orizontale și cele verticale formează un singur dreptunghi, cu ajutorul culorilor primare.

■ **Broadway Boogie Woogie**, 1942–1943, ulei pe pânză, 127x127 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

În ultima parte a carierei, Mondrian a creat pânze ascetice, de un surprinzător dinamism. În seria *Boogie Woogie*, o rețea „dansează” pe suprafața tabloului, trecând dintr-o formă dreptunghiulară în alta.

Piet Mondrian

Liubov Popova

Liubov Sergheievna Popova

1889, Ivanovskoe, lângă Moscova – 1924, Moscova

■ Una dintre artistele reprezentative ale avangardei ruse ■ Primele ei lucrări aparțin cubo-futurismului ■ A contribuit la dezvoltarea unui constructivism rusesc aflat în serviciul autorităților

- 1889 Se naște lângă Moscova, la Ivanovskoe
- 1907-1909 Studiază arta la Moscova
- 1912-1914 Studiază la Paris, cu Jean Metzinger; călătorește în Italia
- 1916 Devine membră a grupului Supremus, fondat de Malevici
- 1918 Primește comenzi oficiale pentru spectacole și decorațiuni interioare
- 1920 Membră a Institutului pentru Cultură Artistică; conferențiază la Atelierul Tehnico-Artistic
- 1922 Face schițe pentru haine și materiale
- 1924 Moare la Moscova

Alte lucrări de Popova

- Compoziție cu figuri, 1913, Galeria Tretyakov, Moscova
- Arhitecturi picturale: negru, roșu, gri, 1916, Galeria Tretyakov, Moscova
- Birso, 1916, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York
- Arhitectonici picturale, 1916/1917, Fondul și Colecția Weinberg, Elveția

■ Filozoful, 1915, ulei pe pânză, 89x63 cm, Muzeul Rus de Stat, St. Petersburg

Popova stă la baza cubo-futurismului rusesc, sintetizând între refracțiile folosite de cubismul francez și „liniile de tensiune”, repetiția secvențială și intensitatea coloristică, caracteristice futurismului italian. Stilul se definește printr-o puternică prezență spațială și prin analiza la scară mare a formei. Deși Popova a încercat să creeze o artă specific rusescă, lucrarea de față este rezultatul studiilor ei pariziene.

■ Construcție spațială de forță, 1921, ulei pe placaj, 83,5x64,5 cm, Galeria Tretyakov, Moscova

Pânza abstractă din 1916, Arhi-

tectonici picturale, prezintă o bogăție nemălăntănită de forme și culori. În seria ulterioară, Construcție spațială de forță, Popova a dezvoltat un stil

al liniei autonome, eliberate de formă, careia îi conferă, ca mijloc de exprimare elementar, o semnificație aparte. Liniile creează un dinamism general.

Liubov Popova

Kurt Schwitters

1887. Hanovra — 1948. Kendal

■ Unul dintre cei mai complecși dadaști germani ■ Influențat de utopia socială a constructivismului rus ■ Pictor, grafician și poet ■ A fondat la Hanovra o formă unică de dadaism, intitulată Merz ■ A creat nenumărate colaje compuse din reziduuri ale civilizației

■ 1887 Se naște la Hanovra

1909–1914 Studiază la Academia din Dresda

1918 la contact cu dadaștii din Zürich și Berlin; începu-
turile prieteniei sale cu Hans
Arp și Hannah Höch

1922 Se familiarizează cu
mișcarea De Stijl, prin inter-
mediul lui van Doesburg

1923 Fondează revista
Merz; lucrează în publicitate
și ca tipograf

1923–1936 Lucrează
la primul său Merzbau

1937 Fuge în Norvegia,
după ce arta sa este cataloga-
tă drept „degenerată”
de către naști

1940 Se refugiază în Anglia

1948 Moare în Kendal,
din Lake District

■ **Fără titlu (Merzbild
roz-galben)**, 1943,
asamblaj, 34,1x26,5 cm,
Fundatia Kurt și Ernest
Schwitters, Hanovra

Schwitters era un
colecționar pasionat
de obiecte de tot felul,
nu numai de relicve ale
civilizației, ci și de obiecte
naturale – pietre, frunze și,
în special, lemne plutitoare,
pe care le-a folosit mai
târziu în numeroasele sale

Pictor, poet și sculptor german, Schwitters a fost unul dintre reprezentanții marcanți ai mișcării Dada, apărută ca reacție la catastrofa Primului Război Mondial și ca o critică la adresa artei și a culturii burgheze. În 1919, a pus la Hanovra bazele unei forme unice de dadaism, pe care a numit-o Merz. Opera lui Schwitters din perioada Merz nu avea un program politic asemănător celui al Clubului Dada de la Berlin, ci era, mai degrabă, ironică, autoparodică și ludic poetică, lucru observabil și în poemele sale absurde *An Anna Blume* și *Ursonate*. În 1923 a început cea mai semnificativă dintre lucrările sale: *Merzbau*. Aceasta era un fel de construcție asemănătoare unei peșteri cu numeroase cuiburi, care crea un nou tip de mediu, prin înglobarea, în fiecare dintre camere, a unui mare număr de obiecte și materiale. *Merzbau* a fost distrusă într-un bombardament din timpul războiului. În timpul exilului său din Norvegia, a început o a doua construcție, și chiar o a treia, după fuga sa în Anglia, în 1940.

colaje în relief. Această lucrare din 1943 este alcătuită din asemenea obiecte naturale găsite. Ea demonstrează maniera în care Schwitters reușește să separe materialul recuperat de natură sa originală, precum și modul în care încorporează distribuția forțelor în procesul sculptural. Lemnul brut se reîntoarce la starea sa materială, subordonându-se conceptului estetic de ansamblu, care, în această lucrare târzie, este subliniat în chip artistic.

■ **Zuban Merz 366**, 1922,
colaj, 14,8x11,2 cm,
colecție particulară,
Berlin

În 1919, Schwitters și-a creat propria formă de dadaism în Hanovra, oraș în care a locuit până în momentul emigrării. Izvorât din dragostea pentru absurd, așa cum artistul însuși mărturisea, stilul și-a primit numele – Merz – prin fragmentarea cuvântului „Kommerz” (termenul german pentru „comerț”). Alegerea sa n-a fost făcută întâmplător, întrucât colajele sale criticau atât cultura burgheză, cât și dorința de înăvuiere. A înclat, la propriu, resturile, fragmentele și rămășițele timpului său. Ele par haotice și arbitrare, dar sunt îmbinate conștient într-un cadru constructiv și, adesea, precum în cazul lui Zuban, denumite cu ajutorul altor resturi de cuvinte.

■ **Aceasta este primăvara pentru Hans Arp**,
1930, relief în lemn vopsit, 61,5x51 cm,
Pinacoteca Casa Rusca, Locarno

Lucrarea este caracteristică pentru constructivismul lui Schwitters. În 1929 a fondat împreună cu Hans Arp și alți artiști gruparea *Cercle et Carré*, care se opunea suprealismului prin arta constructivistă.

Alte lucrări importante de Schwitters

Construcție pentru
doamnele de neam,
1919, Los Angeles
County Museum of Art

Tablou cu cireșă, 1921,
Muzeul de Artă Modernă,
New York

Merz 25 A, 1920,
Kunstsammlung

Nordrhein-Westfalen,
Düsseldorf

Mică serată Dada, 1923,
Galeria de Artă în New
South Wales, Sydney

Merzbau, 1947–1948,
Galeria Hatton,
Newcastle

Marcel Duchamp

Henri-Robert-Marcel Duchamp

1887, Blainville – 1968, Neuilly-sur-Seine

■ Unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai avangardei ■ A jucat un rol decisiv în evoluția artei moderne ■ A inventat *readymade*-ul ■ A pus bazele mișcării Dada la New York ■ Numeroase scrieri teoretice despre artă

- 1887 Se naște Henri-Robert-Marcel Duchamp
- 1904 Se mută la Paris și urmează cursurile Academiei Julian
- 1913 Renunță la pictura tradițională
- 1915 Se mută la New York
- 1920 Membru fondator al Societății Anonyme, primul forum american dedicat organizării expozițiilor de artă modernă
- 1923 Se întoarce la Paris
- 1941 Se mută în America
- 1942 Expune muzeul său portabil, *Cutie într-o valiză*, în care sunt strânse într-un format miniatural lucrările, scrierile și facsimilele sale
- 1968 Moare la Neuilly

Lucrări de Duchamp

- Răft de sticle*, 1914, *readymade*, Galeria de Stat, Stuttgart
- Rășniță de ciocolată nr. 2*, 1914, Muzeul de Artă din Philadelphia, Philadelphia
- Fântâna*, 1917, copie autorizată 1964, *readymade*, colecție particulară
- Cutie într-o valiză*, 1963, Colecția Loir Malle, Paris

Acest artist francez este considerat unul dintre cei mai importanți artiști avangardiști și unul dintre cei mai influenți deschizători de drumuri ai artei moderne din secolul XX. După începuturile sale impresioniste, Duchamp a descoperit cubismul, pe care, după 1910, l-a îmbinat cu elemente futuriste. În 1913 a creat primul său *readymade* – un obiect de uz curent, ales de artist pentru a juca rolul unei opere de artă. Aceste lucrări au avut stat la baza dezvoltării „artei găsite”. Ulterior s-a ocupat cu explorarea conceptuală a artei în căutarea unei „antiarte”. În 1915, Duchamp a plecat la New York, unde a participat la numeroase activități predadaiste. În 1920, inspirat de întâlnirile pe care le avusese cu dadaiștii parizieni, a fondat revista *New York Dada* și a organizat aripa americană a mișcării.

- **L.H.O.O.Q.**, 1930, reproducere color a Mona Lisei lui Leonardo da Vinci, *readymade*, repictat, colecție particulară
- Nici unul dintre *readymade*-urile lui Duchamp nu a fost atât de strâns asociat mișcării Dada precum această Mona Lisa cu mustață și barbă. Lucrarea este văzută astăzi ca un simbol al dadaismului, ca un ultim asalt asupra culturii burgheze. Lucrarea i-a inspirat pe dadaiștii berlinezi să „îmbunătățească operele Antichității”.

- **Nud coborând scara nr. 2**, 1912, ulei pe pânză, 147x89 cm, Muzeul de Artă, Philadelphia

În jurul anului 1910, Duchamp s-a îndepărtat de cubism și a început să experimenteze elementele futuriste. Cea mai celebră lucrare a sa din această perioadă, în care a combinat angularitatea formelor cubiste cu dinamica unor mișcări descendente, a fost considerată o trădare de către cubiști. Surprinderea mișcării era un ideal futurist. În lucrarea de față, Duchamp a captat și a fragmentat mișcarea unui nud coborând niște trepte.

- **Roată de bicicletă**, original – 1913, a treia versiune – 1951, reconstrucție a originalului, 126 cm înălțime, Hessisches Landmuseum, Darmstadt
- În 1913 Duchamp a prezentat pentru prima dată un obiect banal – o roată de bicicletă – ca operă de artă. El a modificat-o, montând-o pe un ta-

buret. A creat astfel conceptul de *readymade*. Duchamp a modificat obiectele produse în masă, astfel încât să nu mai fie doar niște lucruri obișnuite. Le-a atașat o semnătură și un titlu. Cu aceste lucrări, create mai întâi la Paris, apoi la New York, în 1915, a schimbat modul de înțelegere a artei.

Marcel Duchamp

George Grosz

Georg Ehrenfried Gross
1893–1959, Berlin

■ Unul dintre fondatorii de stânga ai mișcării Dada din Berlin ■ Și-a creat un stil de desen realist-satiric și individualist ■ În 1925 s-a orientat către mișcarea *Noua Obiectivitate*

- 1893 Se naște la Berlin Georg Ehrenfried Gross
- 1909–1913 Studiază pictura la Dresda, Berlin și Paris
- 1914 Participă la război ca voluntar
- 1917 Critică războiul și-și anglicizează numele, ca formă de protest; apare *Micul portofoliu Grosz*
- 1918 Fondează mișcarea Dada la Berlin
- 1920 Participă la organizarea Expoziției Internaționale Dada
- 1933 Se mută în America
- 1959 Moare la scurt timp după reîntoarcerea la Berlin

Pictor, desenator strălucit, grafician și caricaturist german, Grosz a fost unul dintre fondatorii mișcării Dada de la Berlin, din 1918. El a avut o influență covârșitoare asupra orientării politice a grupului, având simpatii comuniste. Experiența de soldat în linia întâi l-a transformat într-un neclintit oponent al războiului. Către 1917 își formase deja un stil unic de desen, realist-satiric și intenționat-naiv, puternic influențat de futurism. Desenele, tablourile și fotomontajele sale dadaiste, politice și critice emană o batjocură mușcătoare la adresa culturii burghize, a capitalismului și a claselor dominante. La jumătatea epocii Republicii de la Weimar, stilul lui Grosz a devenit mai realist, apropiindu-se de *Noua Obiectivitate* – un stil caracterizat printr-o interpretare violent distorsionată a subiectelor, folosită pentru a reda o realitate urâtă și cinică. În

lucrările sale târzii, de după fuga din Germania nazistă în SUA, Grosz prezintă viziuni sumbre ale războiului și ale dictaturii.

■ **Max Herrmann-Neise**, 1925, ulei pe pânză, 100x101 cm, Staatliche Kunsthalle, Mannheim

În acest portret, Grosz accentuează trăsăturile caracteristice ale subiectului. Cu un pragmatism rece, redă fiecare rid și fiecare venă a țestei impresionante, precum și mâinile zbârcite ale micuțului personaj malformat. Pictorul a creat astfel nu doar un portret al poetului, ci și o reprezentare tipică a unui intelectual critic al Republicii de la Weimar.

■ **Stălpii societății**, 1926, ulei pe pânză, 200x108 cm, Galeria Națională, Berlin

În această alegorie a Republicii de la Weimar, Grosz introduce, cu o ironie mușcătoare, personajele tipice ale clasei dominante: fostul student aristocrat purtând o svască, „jurnalistul” reacționar, „politicianul” social-democrat fluturând un steaguleț naționalist, precum și „preotul militar” imbecilizat sau soldații însetați de sânge. În spatele lor, casele sunt deja în flăcări. *Stălpii societății* are un straniu aer profetic.

Alte lucrări de Grosz

- Metropolis**, 1916/1917, Colecția Thyssen-Bornemisza, Madrid
- Înmormântarea lui Oskar Panizza**, 1917/1918, Galeria de Stat, Stuttgart
- Autoportret și model**, 1928, Muzeul de Artă Modernă, NY
- Sunt bucuros că am revenit**, 1943, Universitatea din Arizona, Tempe, Arizona

■ **Daum se mărită cu George**, **automatul său pedant**, în mai 1920, iar **John Heartfield se bucură**, 1920, acuarela și colaj, 42x30,2 cm, Galeria Berlineză, Berlin

În această lucrare se recunoaște influența marionetelor mecanice din *Pittura Metafisica* italiană. Este o pânză auto-ironică, realizată cu ocazia căsătoriei sale cu Eva Peter (Daum).

George Grosz

Edward Hopper

1882. Nyack – 1967. New York

■ Pictor, grafician și ilustrator ■ Unul dintre cei mai importanți artiști realisti ai epocii moderne ■ Și-a format un stil expresiv, ilustrând singurătatea și izolarea omului modern ■ S-a axat pe teme americane ■ A reprezentat structuri arhitecturale și peisaje

■ 1882 Se naște la Nyack, în statul New York

1900 Studiază grafica, ilustrația și pictura la New York

1906 Prima sa călătorie la Paris; studiază vechii meșteșuguri; călătorește la Londra, Amsterdam, Bruxelles și Berlin

1913 la parte la Armory Show; lucrează ca ilustrator și artist publicitar

1923 Se orientează către acuarelă și lucrează ca artist liber profesionist

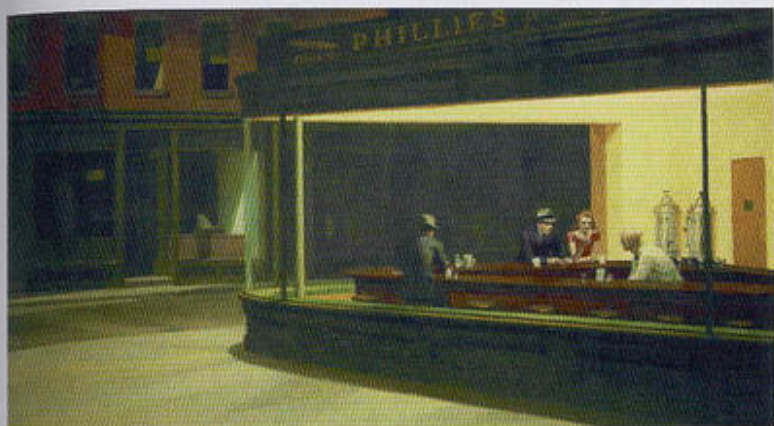
1933 Lucrările sale sunt prezentate la New York, în Muzeul de Artă Modernă

1967 Moare la New York

■ Casa de lângă calea ferată, 1925, ulei pe pânză, 60,7x72,7 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Hopper pictează cu obstinție peisaje ale unor locuri uitate. Cerul vast și inexpressiv se înalță ca fundal al unor clădiri singuratic și monumentale. Lumina intensă creează umbre puternice, întărind impresia de ireal, de oniric, a subiectului.

Pictor, ilustrator și grafician, Hopper este considerat cel mai important reprezentant al realismului american din secolul XX. A urmat atât tradiția realistă americană, cât și stilul realist apărut la nivel internațional în anii '20. Hopper a studiat pictura la New York și a călătorit de mai multe ori la Paris, unde a admirat lucrările artiștilor francezi, în special pe cele ale lui Manet (p. 354). După 1920 și-a creat o metodă proprie de compoziție. Prin intermediul eclerajului și al efectului pe care-l avea acesta asupra stărilor emoționale, a reușit să redea viziunea tipic americană asupra vieții și alienarea individului solitar în societatea modernă. Hopper este celebru și pentru reprezentările sale arhitecturale și peisagistice.

■ Păsări de noapte, 1942, ulei pe pânză, 84,1x152,4 cm, Institutul de Artă, Chicago

Imaginea de față ilustrează, mai mult decât oricare alta, sentimentul de însingurare al individului. Hopper obține acest efect printr-o compoziție extrem de bine gândită. El accentuează răceala tabloului prin intermediul mai multor

planuri coloristice plate, omogene, cu marginile drepte. Diagonalele îndreaptă privirea spre centrul scenei, prezentată ca și cum ar fi privită printr-o vitrină. Lumina joacă și ea un rol în crearea atmosferei. Umbrele grele ale amurgului, tăcerea și nemișcarea degajă o puternică impresie de solitudine, tipică lui Hopper.

■ Automatul, 1927, ulei pe pânză, 71,4x91,4 cm, Centrul de Artă Des Moines

Hopper s-a concentrat exclusiv asupra temelor americane. Realismul său avea foarte puțin în comun cu realismul modern și cu *Noua Obiectivitate*, neavând aproape nici o legătură cu stilul contemporanilor săi europeni. Cu toate că temele sale au rămas mereu profund americane, stilul său se înrudea cu cel al impresionistilor francezi, precum Manet sau Degas, artiști față de care avea o profundă admirație.

Alte lucrări de Hopper

Benzinărie, 1940, Muzeul de Artă Modernă, New York

Luna august în oraș, 1945, Muzeul de Artă Norton, West Palm Beach, Florida

Femeie la soare, 1961, Muzeul de Artă Americană Whitney, New York

Frida Kahlo

Magdalena Carmen Frieda Kahlo y Calderón
1907, Coyoacán – 1954, Ciudad de México

- Se numără printre cele mai importante artiste ale perioadei moderne
- Foarte apropiată de suprarealiști
- A pictat autoportrete de o mare intensitate
- A creat o iconografie a existenței feminine

- 1907 Se naște Frieda Kahlo
- 1925 Începe să picteze în urma unui grav accident
- 1926 Îl cunoaște pe pictorul Diego Rivera
- 1927 Se căsătorește cu Rivera
- 1932 Trăiește în SUA
- 1938 Are expoziții la New York și la Paris
- 1942 Este fondatoare a Seminario de Cultura Mexicana; se alătură grupării „Los Fridos”
- 1946 Primește Premiul Național pentru pictură
- 1954 Moare la Ciudad de México

Alte lucrări ale lui Kahlo

- Autobuzul, 1929, colecția Fundației Dolores Olmedo, Ciudad de México
- Nașterea mea, 1932, colecție particulară
- Câteva mici tăieturi, 1935, colecția Fundației Dolores Olmedo, Ciudad de México
- Puștoaica, 1945, colecția Fundației Dolores Olmedo, Ciudad de México

- Coloana frântă, 1944, ulei pe pânză, 40x30,7 cm, colecția fundației Dolores Olmedo, Ciudad de México

Acest autoportret ilustrează apropierea de suprarealism, în special de Max Ernst. Frida se uită direct în ochii privitorului; corpul ei, prins într-un corset de oțel, este deschis, expunând coloana ei (vertebrală) ruptă. Tabloul face dovada forței, dar și a vulnerabilității ei.

Această pictoriță mexicană a fost una dintre cele mai importante artiste ale secolului XX. Frieda Kahlo a început să picteze la 18 ani, după un grav accident de mașină, care a ținut-o la pat o lungă perioadă de timp și care a dus și la alte complicații de-a lungul unei vieți marcate de suferințe fizice și emoționale. Influențată în mod clar de arta populară mexicană și de realismul soțului ei, Diego Rivera, în tablourile ei, aparent naive, Frida se concentrează asupra suferinței ei personale. Ea a pictat de asemenea numeroase naturi moarte și scene de gen, înfățișând viața de zi cu zi a mexicanilor obișnuiți. Unele dintre cele mai enigmatice pânze ale ei se află într-o relație deosebit de strânsă cu suprarealismul. Artista însăși a remarcat: „N-am pictat niciodată vise. Mi-am pictat realitatea.” A murit la vârsta de 47 de ani, în urma unei suferințe îndelungate.

- Cele două Frida, 1939, ulei pe pânză, 173,5x173 cm, Muzeul de Artă Modernă, Ciudad de México

Între ființele reale și cele mitice inventate de Kahlo pentru a-și face viața suportabilă exista o ruptură profundă. Transferându-și propria durere unei alte Frida, artista a reușit nu doar s-o domine, ci chiar s-o îndepărteze. Dublul portret cu inimile la vedere ilustrează, de asemenea, suferința pricinuită de despărțirea de Diego Rivera. Una dintre Frida ține în mână un mic portret al lui Rivera, iar cealaltă își obținează cu un cleșțisor vena sângărândă.

Max Ernst

1891, Brühl – 1976, Paris

■ Pictor, grafician și sculptor, Ernst a fost unul dintre artiștii cei mai reprezentativi și complecși ai modernismului ■ Membru al grupărilor dadaiste de la Köln și din Paris ■ A creat o pictură de factură suprarealistă, aflată sub imperiul inconștientului și al interpretării viselor ■ A descoperit numeroase tehnici noi

■ 1891 Se naște la Brühl, în Germania

1910–1914 Studiază istoria, arheologia și alte discipline, la Universitatea din Bonn

1914 Își face stagiul militar; îl cunoaște pe frații Herzfeld și pe Georg Grosz

1918 Se căsătorește cu Luise Straus, istoric de artă

1919 Contribuie la înființarea grupului dadaist din Köln

1922 Se mută la Paris

1924 Debutază perioada sa suprarealistă, odată cu inițierea acestui curent de către André Breton

1929 Creează primul său „roman-colaș”

1937 Etichetat drept „degenerat” de către naști

1938 Se mută în sudul Franței

1941 Emigrează în SUA

1946 Se căsătorește cu pictorița Dorothea Tanning

1953 Se întoarce în Franța

1976 Moare la Paris

Artistul de origine germană a fost unul dintre cei mai inovatori pictori ai epocii moderne, numărându-se, de asemenea, printre primii suprarealiști din Paris. În lucrările sale premergătoare războiului, autodidactul Ernst părea mai apropiat de impresionisti. În 1919 a fost unul dintre fondatorii grupului Dada din Köln. În colajele sale dadaiste alături lucruri aparent incompatibile, creând lucrări fantastice și derutante. Ernst s-a alăturat mai târziu dadaistilor parizieni. După apariția suprarealismului, în 1924, a inventat tehnicile: *frottage*, ce presupune lipirea, pe diferite materiale, a colajelor de hârtie; *grattage*, o tehnică picturală bazată pe răzuirea vopselei uscate; și, mai târziu, în preajma anului 1940, tehnica *décalcomanie*, introducerea unor tipuri de materiale diverse în straturi groase de vopsea. Prin intermediul stratificării, *décalcomania* ilustra perfect ideea dicteului automat. Tablourile sale, influențate de descifrarea freudiană a viselor și de inconștient, au o stranie putere halucinatorie.

■ **Moonmad**, 1956, bronz, 92,2x31,7x29 cm, Hirshhorn Sculpture Garden la Institutul Smithsonian, Washington, DC

Ernst a practicat și sculptura. Spre deosebire de tablourile sale, sculpturile create de el sunt construite simplu, dezvoltând o formă unică.

Aceste creaturi nostime, ce amintesc adesea de figurile totemice ale culturilor arhaice, emană un aer comic.

■ **Elefantul Célèbes**, 1921, ulei pe pânză, 125x107 cm, Tate Modern, Londra

Ernst folosea adesea tehnica obișnuită a colajului în picturile sale dadaiste. A găsit modelul pentru acest monstru fantastic într-o fotografie a unui aparat industrial pentru prepararea zahărului; l-a transformat într-un „elefant” prin adăugarea părților anatomice corespunzătoare, fără a ascunde însă mașinaria ce stă la baza creației sale.

■ **Toaleta miresei**, 1940, ulei pe pânză, 129,6x96,3 cm, colecția Peggy Guggenheim, Veneția

Cu această capodoperă, Ernst a deschis porțile unor noi orizonturi vizuale. Folosind *décalcomania*, artistul a creat forme și structuri de o extraordinară bogăție și varietate.

Alte lucrări majore ale lui Ernst

Pubertatea apropiată, 1921, colecție particulară

Bărbații nu vor ști nimic despre asta, 1923, Tate Modern, Londra

Pădure și pombel, 1927, Tate Modern, Londra

Habacuc, 1934, Muzeul Max Ernst, Brühl

Orașul întreg, 1934, Tate Modern, Londra

Ispitirea Sf. Anton, 1945, Muzeul Wilhelm Lehmbruck, Duisburg

Zeii întunecați, 1957, Muzeul Folkwang, Essen

Salvador Dalí

1904–1989. Figueras

■ Un important pictor spaniol ■ Reprezentativ pentru suprarealismul verist
■ A folosit o imagistică provocatoare, creând metafore picturale de un realism îngelător ■ A publicat numeroase scrieri ■ Lucrările sale târziu abundă în efecte manieriste ■ A fost un talentat fotograf, cineast și sculptor

■ 1904 Se naște în Spania, la Figueras

1921 Studiază la Academia de Artă din Madrid

1929 Se mută la Paris, se alătură grupului suprarealistilor și creează, împreună cu Buñuel, filmul *Un chien andalou*; o întâlnește pe Gala Eluard

1934 Este dat afară din grupul suprarealist pentru glorificarea fascismului

1938 Participă la Expoziția suprarealistă de la Paris

1940 Se mută la New York

1941 Expune la Muzeul de Artă Modernă

1948 Se întoarce în Spania; folosește o tematică religioasă

1989 Moare la Figueras

■ **Persistența memoriei**, 1931, ulei pe pânză, 24,1x33 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

Metoda paranoico-critică i-a permis lui Dalí să atingă o stare de transă, în timpul căreia avea viziuni fantastice; el a dat apoi formă acestor viziuni cu o uimitoare precizie și o atenție obsesivă pentru detalii.

Pictor și desenator spaniol, Dalí este considerat reprezentantul cel mai de seamă al suprarealismului verist (adevărat). Reprezentarea fidelă a fiecărui detaliu își are originea în admirația nutrită de Dalí pentru pictorul istoric francez Meissonier. Lucrările sale timpurii stau sub semnul *picturii metafizice* a lui de Chirico și al psihologiei de tip freudian. În 1929, Dalí a ajuns la Paris și a fost primit în cerul suprarealiștilor, îndeplinind cerințele de bază ale acestora: automatismul și interpretarea viselor. Dalí folosea metoda paranoico-critică, cea care, în combinație cu stilul său hiperrealist, crea iluzii optice. Atenția față de detalii se împletește la el cu un aer ireal, oniric. Își prezenta toate activitățile artistice, ca și pe sine însuși și pe soția și muza sa, Gala, ca pe o operă de artă în sine.

■ **Girafa arzând**, cca. 1936/1937, ulei pe lemn, 35x27 cm, Muzeul de Artă, Basel

Femeia-sertar este una dintre cele mai cunoscute creații ale lui Dalí, influențată de obiectele de mobilier manieriste. Dalí, intens preocupat de Freud, a vrut să creeze „o alegorie a psihanalizei”. El a dorit să ilustreze plăcerea „cu care devenim conștienți de parfumul narcisic al fiecăruia dintre sertarele noastre.”

■ **Retrospectiva unui bust de femeie**, 1933, diverse materiale (reconstrucție), 70x65x22 cm, Colecția Laurence Clarac-Sérour, Paris

Creată în 1933, lucrarea este unul dintre cele mai fermecătoare obiecte create de Dalí. Bustul demonstrează fascinația suprarealiștilor pentru păpuși, statuete și manechine care par vii. Punctul maxim al acestei

fascinații a fost atins în timpul marilor Expoziții Suprrealiste de la Paris, din 1938. Dalí și-a dorit să creeze o armonie care să stimuleze eroticismul. Bustul trebuia să stârnească senzația de foamă și să pară gata să o și satisfacă. Astfel, toate ornamentele bustului au legătură cu mâncarea.

Alte lucrări majore ale lui Dalí

Joc lugubru, 1929, colecție particulară

Ajustarea dorinței, 1929, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Gala, 1935, Muzeul de Artă Modernă, New York

Canibalism autumnal, 1936, Tate Modern, Londra

Somnul, 1937, colecție particulară

Răstignirea (Corpus Hypercubus), 1954, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Joan Miró

1893, Montroig – 1983, Palma de Mallorca

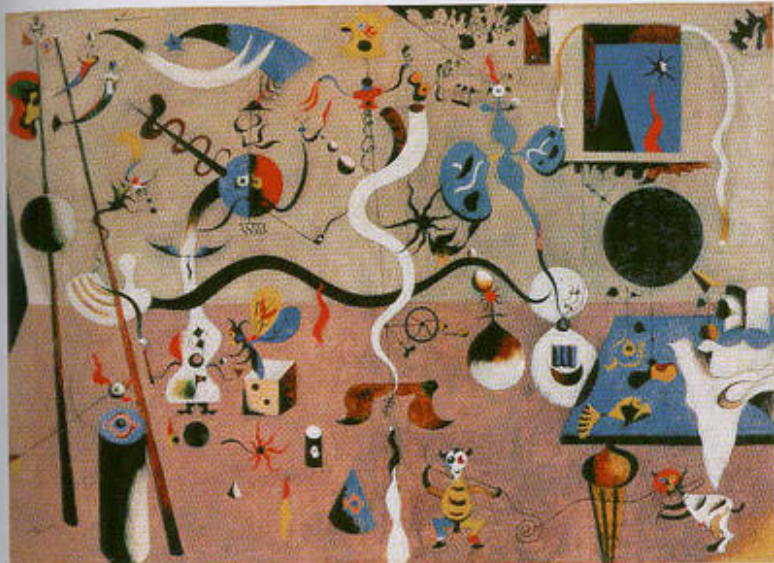
- Unul dintre cei mai importanți supraprealiști ■ A creat un univers pictural extrem de personal și de poetic, compus din semne vizuale emblematic
- A realizat numeroase sculpturi, picturi murale și obiecte de ceramică
- Lucrările sale târzii au devenit din ce în ce mai organice și onirice

- 1893 Se naște la Montroig
- 1907–1910 Studiază arta și economia la Barcelona
- 1921 Are un atelier la Paris
- 1924 Se alătură mișcării supraprealiste
- 1936 Susține cauza Republicii Spaniole
- 1937 Creează pictura murală a pavilionului spaniol de la Expoziția Mondială din Paris
- 1941 Retrospectivă a operei sale la Muzeul de Artă Modernă, din New York
- 1947 Pictura murală de la hotelul Hilton din New York
- 1983 Moare la Palma de Mallorca

Pictor, sculptor și grafician spaniol, Miró a fost unul dintre cei mai originali supraprealiști, alăturându-se mișcării în 1924. Este „probabil cel mai supraprealist dintre noi toți”, remarcă André Breton. Artistul a studiat la Barcelona, operele sale timpurii având înfățișarea naivă caracteristică influenței artei populare catalane. În 1920 a călătorit la Paris, unde s-a împrietenit cu Picasso (p. 428). După o scurtă fază cubistă, și-a dezvoltat o pensulație spontană, automată și un univers pictural extrem de personal și de poetic, populat de elemente abstracte și figurative. Emblematicile sale semne picturale evocă atât mazăgălele copilărești, cât și simbolurile arhaice. Începând cu anii '50, a creat primele sale obiecte de ceramică și primele sculpturi. Mai târziu va picta și câteva picturi murale de mari dimensiuni.

■ **Personaj aruncând cu o piatră într-o pasăre**, 1926, ulei pe pânză, 73,7x92,1 cm, Muzeul de Artă Modernă, New York

După 1920, sub influența abstracțiilor geometrice ale lui Mondrian (p. 440) și, mai ales, a lui Klee (p. 438), Miró a început să picteze mai simplu. Pânzele se concentrează pe figurile individuale, prezentate pe un fundal plat, monocromatic și strălucitor. Personajele acestui tablou au, în mod evident, un caracter comic și arhaic.

■ **Carnavalul arlechinilor**, 1924/1925, ulei pe pânză, 66x93 cm, Galeria de Artă Albright-Knox, Buffalo, NY

Miró este considerat pe drept cuvânt cel mai ludic dintre supraprealiști. În această pânză el înfățișează o lume medievală miraculoasă, cu o multitudine de forme ce se înalță de pe o scenă asemenea unor baloane. Un roi fantastic de ființe ciudat alcătuite se agită în imagine: forme ale unor pisici și nimfe zburătoare, insecte cu mustați și multe, multe altele.

Alte lucrări importante de Miró

Grădina de legume cu măgar, 1918, Modernă Museet, Stockholm

Dansator II, 1925, colecția A. Rosenberg, Elveția

Nașterea lumii, 1925, Muzeul de Artă Modernă, New York

Femei în noapte, 1946, Henie Onstad Kunstsenter, Hovikodden, Oslo

Albastru II, 1961, Muzeul Național de Artă Modernă, Centrul Georges Pompidou, Paris

■ **Femeie**, 1983, bronz, 206x103x70 cm, Fundația Pilar și Joan Miró, Palma de Mallorca

Deja din anii '20, Miró dezvoltase un discurs critic la adresa neoplasticismului lui Mondrian, creând obiecte abstracte din lemn și din metal. În lucrările sale târzii, Miró a revenit la creaturile arhaice și fantastice pe care le pictase în tinerețe. Deși înfățișată ca realizare, sculptura este totuși ușor erotică.

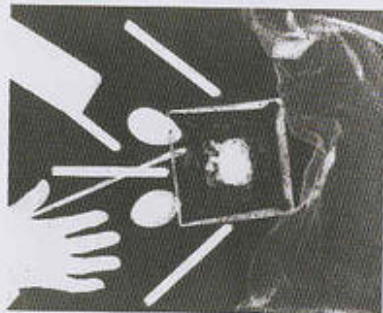
Man Ray

Emmanuel Radnitzky

1890. Philadelphia – 1976. Paris

■ Pictor american ■ A devenit celebru în Parisul anilor '20 ca fotograf suprealist ■ A inventat o serie de tehnici fotografice ■ A creat numeroase portrete ale prietenilor săi artiști și ale contemporanilor săi

- 1890 Se naște în Philadelphia
- 1912 Studiază la New York; începe să-și semneze lucrările „Man Ray”
- 1915 îl întâlnește pe Marcel Duchamp
- 1920 Lucrează în fotografia de modă și în portretistica fotografică
- 1921 Pleacă la Paris, unde se alătură dadaștilor, apoi suprealiștilor
- 1938 Expune la New York, alături de suprealiști
- 1976 Moare la Paris

■ Două mâini, „rayografie”, serigrafie pe sticlă acrilică, 42,7x33,7 cm, Galeria Marion Myer, Paris

Man Ray a inventat o metodă de fotografiere fără aparat fotografic. Aceste rayografii prezentau obiecte albe pe un fond negru.

Man Ray a devenit cunoscut în principal ca fotograf suprealist. A fost unul dintre fondatorii mișcării Dada de la New York. Influențat de *readymade*-urile lui Duchamp (p. 447), a creat o serie de obiecte suprealiste. În 1921 s-a mutat la Paris, unde s-a alăturat dadaștilor și, mai apoi, suprealiștilor. A experimentat neîncetat noi tehnici fotografice. Împreună cu elevul său, Lee Miller, a descoperit solarizarea, o metodă prin care figurile apăreau înconjurate de o aură, ce conferea fotografiilor o calitate metafizică apreciată de suprealiști. Această metodă fotografică se potrivea perfect intențiilor mișcării suprealiste, întrucât clișeele fotografice căpătau astfel o aparență eterică, onirică. Compozițiile sale prezintă adesea corpuri și obiecte stranie, care creează o ambianță erotică, ludică sau chiar depresivă. Man Ray este celebru și pentru remarcabilele sale portrete făcute contemporanilor săi.

Alte lucrări importante de Man Ray

Pliumbare, 1915/1945, Muzeul de Artă Modernă, New York

Siluetă, 1916, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York

La Volière, 1919, Galeria Națională de Artă Modernă a Scoției, Edinburgh

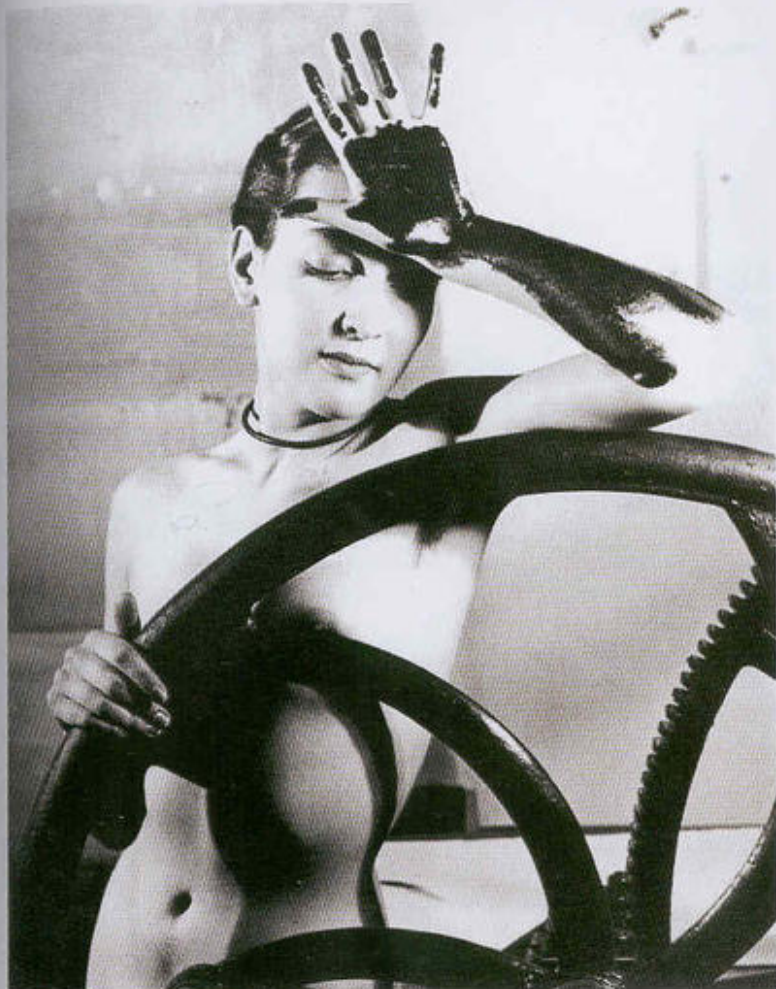
Cădout, originalul 1921, copie 1963, colecție

particulară

Obiect indestructibil, originalul 1922/1923, copie 1966, Tate Modern, Londra

Vioara lui Ingres, 1924, Centrul Georges Pompidou, Paris

Nud cu plasă de pânjen, cca. 1940, colecția Lucien Treillard, Paris

■ Meret Oppenheim, 1933, fotografie, 28,5x20 cm
Imaginea o prezintă pe pictorița suprealistă Meret Oppenheim

într-un nud statuar. Ea este fotografiată artistic, în spatele roții unei mașini tipografice și, deși are un trup oarecum

androgin, păstrează o alură feminină, subtil erotică. Aceasta este una dintre cele mai celebre fotografii ale lui Man Ray.

Arta după 1945

Robert Rauschenberg – Retroactiv II, 1964, ulei și serigrafie
pe pânză, 213x152 cm, Colecția Stefan T. Edlis

Arta după 1945

1945- Expresionismul abstract

Lucio Fontana
Jean Dubuffet
Mark Rothko p. 476
Adolph Gottlieb
Arshile Gorky
Willem de Kooning
Hans Hartung
Barnett Newman

p. 487

1960- Noul Realism, Op Art, Minimalismul

M.C. Escher
Louise Nevelson
Barbara Hepworth
Victor Vasarely
Agnes Martin
Jean Tinguely

p. 490

1960- Fotorealismul: Arta video și arta foto

1960- Obiectualismul, Acționismul și Arta conceptuală

Joseph Beuys p. 498
Marcel Broodthaers
Edward Kienholz
George Maciunas
Wolf Vostell

p. 494

1945

1950

1955

1960

1970

1990

2008

p. 475

Maria Helena Vieira
da Silva p. 478
Lee Krasner
Jackson Pollock p. 474
Wols
Pierre Soulages
Emilio Vedova
Georges Mathieu
Helen Frankenthaler

1950- Neodadaismul și Pop Art

Richard Hamilton
Roy Lichtenstein
Robert
Rauschenberg p. 482
Andy Warhol p. 484
Claes Oldenburg
Jasper Johns
Tom Wesselmann
Peter Blake
James Rosenquist
Jim Dine
Allan Jones
David Hockney

Raymond Hains
Arman
Donald Judd
Yves Klein p. 480
Sol LeWitt
Niki de Saint Phalle
Bridget Riley p. 490
Dan Flavin
Carl Andre
Eva Hesse
Richard Serra
p. 488
Hanne
Darboven

p. 486

Nam June Paik p. 492
Gerhard Richter
Richard Estes
Hannah Wilke
Bruce Nauman
Gilbert & George
Candida Höfer
Jeff Wall
Marie-Jo Lafontaine
Jenny Holzer
Bill Viola
Mona Hatoum
Nan Goldin
Cindy Sherman
Pippilotti Rist

On Kawara
Ilya Kabakov
Yoko Ono
Robert Barry
Hermann Nitsch
Judy Chicago
Valie Export
Christian
Boltanski
Rebecca Horn
Richard Long
Joseph Kosuth
Rosemarie
Trockel

p. 473

1945- Noul Figurativ în pictură și sculptură

Henry Moore
Alberto Giacometti p. 472
Germaine Richier
Francis Bacon p. 494
Louise Bourgeois p. 496
Maria Lassnig
Lucian Freud
Georg Baselitz
Sigmar Polke
Anselm Kiefer
Susan Rothenberg
Marlene Dumas

Modernismul după 1945

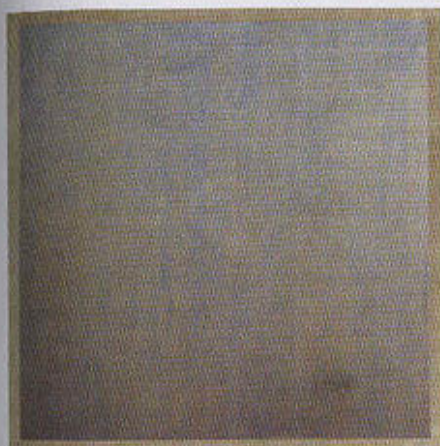
O varietate de genuri, internaționalism, stil, pluralism

Dezvoltarea artei moderne în cea de-a doua jumătate a secolului XX este marcată de rupturile adânci apărute după cel de-al Doilea Război Mondial în cadrul societății. La sfârșitul anilor '30 avangarda a intrat într-o perioadă de criză. Inovațiile diferitelor mișcări băteau pasul pe loc, iar artiștii își epuizaseră combustibilul viziunilor lor utopice. Cu toate acestea, arta modernă a fost trezită din stagnare, într-o primă fază, de tentativa fascismului de a o distruge. Ca rezultat al acestei persecuții, arta modernă a ajuns să fie considerată un stindard a libertății.

Exodul artiștilor din Europa spre America a permis avangardei nu numai să capete noi forțe, ci și să inspire o întreagă generație de tineri artiști americani. New York-ul a devenit rapid centrul tuturor experimentelor artei moderne de după război.

■ **Lee Krasner:**
Priveghi, 1960,
ulei pe pânză,
225x178 cm,
colecție particulară

■ **Roy Lichtenstein:**
Natura moartă cu acvariu pentru peștișori aurii, 1972, tehnică mixtă – ulei și acrilice pe pânză, 132x106,6 cm, colecție particulară

■ **Agnes Martin:**
Albastru căzător,
ulei pe pânză
și creion,
182,56x182,88 cm,
Muzeul de Artă
Modernă, New York

■ **Henry Moore:**
Moon Head,
1964, bronz,
57,8x44,1x25,4 cm,
Fundatia Henry
Moore, Leeds

Primele impulsuri au venit din partea artiștilor europeni, care, cu stilul lor combativ, dădeau din nou frâu liber unor energii creatoare viguroase. Credința absolută în progres și speranța optimistă în distrugerea tuturor granițelor au fost înlocuite de un profund scepticism și de o mare deziluzie, apărute ca urmare a distrugerilor inumane și fără precedent cauzate de război. Inovația artistică nu mai îndemna la subversiune, ci la schimbare. Pe baza realizărilor din prima jumătate a secolului, arta modernă și-a construit un nou limbaj artistic.

Dezvoltarea artei după 1945 s-a desfășurat în două etape. Într-o primă fază, conflictul cu modernitatea clasică. Cea de-a doua fază a început în anii '70, odată cu dezvoltarea unor moduri de expresie fundamental noi, apărute în special ca rezultat al folosirii noilor medii.

Prima fază

Timp de aproape trei decenii, America a dominat scena artelor, determinându-i cursul prin intermediul unor abstracții expresive la nivel fizic. Sub influența cubismului și a suprarealismului, în New York-ul anilor '40 artiști precum Jackson Pollock, Mark Rothko, Lee Krasner și Barnett Newman foloseau un stil spontan și emoțional, ducând la dezvoltarea expresionismului abstract.

Acesta, la rândul său, a inspirat idei similare în Europa postbelică, în special în cadrul mișcării informale din 1951. Artiștii aparținând acestei mișcări, precum Wols, Georges Mathieu, Pierre Soulages și Maria Helena Vieira da Silva, au dominat scena artistică internațională până la începutul anilor '60. Alți artiști europeni aparținând noului figurativ s-au arătat preocupați de-a lungul epocii postbelice de o imagine deformată, alienată și violentă a omului, ilustrată de sculptori precum Alberto Giacometti și Germaine Richier și de pictori precum Francis Bacon și Jean Dubuffet.

Arta după 1945

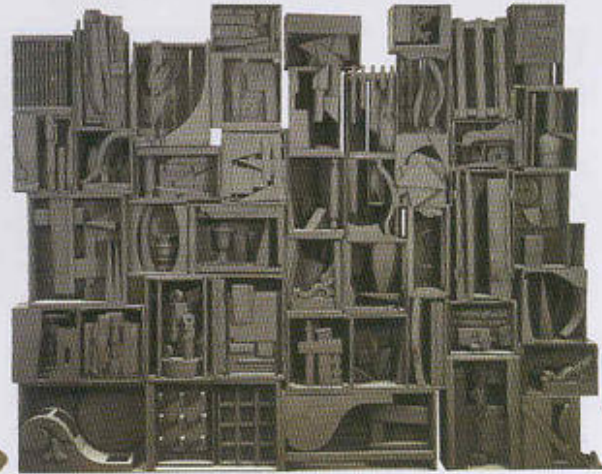
■ **Victor Vasarely:**
Boo, 1978, acrilic
pe pânză,
200x200 cm,
colecție particulară

■ **Maria Lassnig:**
Regina-broască,
2000, ulei pe pânză,
125x100 cm,
colecție particulară

■ **Niki de Saint Phalle:** **Nana Dansante**, 1970, poliester pictat, 63x44x26 cm, Muzeul Wilhelm Hack, Ludwigshafen am Rhein

■ **Louise Nevelson:** **Catedrală siderală III**, 1960, relief de lemn pictat, 300x345 cm, colecție particulară

La sfârșitul anilor '50 au luat naștere numeroase mișcări care se opuneau individualismului extrem al artei informale. În America a apărut un nou stil de realism, care căuta să aducă arta înapoi la realitate. Robert Rauschenberg a încercat să actualizeze dadaismul dinăuntrul principiilor acestei mișcări. Neorealismul precum Andy Warhol, Roy Lichtenstein și Claes Oldenburg au redefinit arta, conferind obiectelor comune ale societății de consum un statut artistic. În paralel cu mișcarea Pop Art, pe vechiul continent s-a dezvoltat de asemenea un curent neorrealist. Yves Klein, Arman, Niki de Saint Phalle și Jean Tinguely au contribuit la inițierea mișcării acționiste, care a spulberat granițele dintre genurile artistice.

În vreme ce Bridget Riley și Victor Vasarely explorau domeniul efectelor optice, minimaliști precum Sol LeWitt, Donald Judd și Richard Serra promovau claritatea în defavoarea emoției, reducând sculpturile la simple structuri geometrice.

Introducere

A doua fază

Perioada unor stiluri identificabile, rezultat al unor direcții autonome și al opoziției dintre ele, s-a sfârșit brusc în anii '70. Cu cât artiștii experimentau mai mult, depășind barierele dintre genuri, și se lăsau influențați de idei străine presupus antagonice, cu atât mai puternic se făcea simțită apariția unei noi concepții despre adevăr, însoțită de un nou etos artistic. Din anii '60, lărgirea posibilităților artistice prin intermediul mediilor electronice a schimbat din temelii estetica, promovând integrarea tuturor formelor de artă. Tema conflictelor sociale a renăscut în cadrul marilor tablouri politice ale lui Gerhard Richter, fiind apoi supusă analizei subiective de către Louise Bourgeois și de corpurile goale ale Mariei Lassnig. Ideile șamanice despre viață ale lui Joseph Beuys și modalitatea în care acestea erau expuse în cadrul unor instalații, acțiuni și obiecte artistice, n-au pierdut teren în fața sculpturilor video ale lui Nam June Paik, a specu-

■ **Gerhard Richter: Ema**, 1966, ulei pe pânză, 200x130 cm, Muzeul Ludwig, Köln

■ **Anselm Kiefer: Polonia încă nu a pierdut**, 1968, fotografie acoperită cu plumb, 170x240 cm, colecție particulară

■ **Bruce Nauman: one Sing - Neon Sign**, 1970, neon, Muzeul de Artă Contemporană Castello di Rivoli, Torino

■ **Wolf Vostell: Cadillacuri de beton în formă de Maia desnuda**, 1987, sculptură din ciment, Berlin

loaselor obiecte încastrate în beton ale lui Wolf Vostell și a tablourilor liniștite și meditative ale lui Agnes Martin. Subiectul și obiectul au suscită noi explorări, întreprinse de Anselm Kiefer, Georg Baselitz și Kiki Smith. Ideea de om a fost supusă unei actualizări în urma explorării posibilităților video. În fotografiile migăloase construite ale lui Jeff Wall omul se găsește într-o stare de totală deziluzie, în timp ce instalațiile video ale lui Bruce Nauman îl portretizează ca încarnare a unei violențe la limita bestialității, iar lucrările lui Bill Viola îl arată încremenit în timp. Arta se caracterizează în zilele noastre atât prin genuri noi, cât și prin genuri tradiționale aflate în schimbare. Vechile întrebări – precum „ce este arta?” – trebuie reluate.

Alberto Giacometti

1901, Borgonovo – 1966, Chur

■ Un important pictor și sculptor modern ■ După 1945, a dezvoltat un stil de sculptură unic, extrem de personal, bazat pe experiențele sale de război ■ S-a axat pe explorarea conceptului de „om” ■ Fragilele sale sculpturi filiforme sunt reprezentări simbolice ale solitudinii și izolării omului modern

■ 1901: Se naște la Borgonovo, în Elveția
 1919: Studiază sculptura și desenul la Școala de Arte și Meserii din Geneva
 1922: Se mută la Paris, pentru a studia cu sculptorul Bourdelle
 1926/1927: Prima lucrare importantă: se alătură grupului suprarealist
 1940: Fuge din Paris; trăiește la Geneva pe parcursul războiului
 1945: Se întoarce la Paris; aparține „stilului Giacometti”
 1948: Prima expoziție postbelică are loc la New York
 1966: Moare la Chur, în Elveția

Arta după 1945

Sculptor, pictor și desenator elvețian, Giacometti este considerat unul dintre sculptorii de frunte ai perioadei postbelice. Primele sale lucrări sunt strâns înrudite cu cele ale suprarealiștilor cărora li se alăturase la Paris, între 1930 și 1935. Alungirea extremă, caracteristică statuiilor sale, era deja prezentă în lucrările acestei perioade. Pe parcursul războiului, stilul său a suferit o transformare radicală, concentrându-se asupra modalității în care este conceput omul. Odată cu această reorientare, realitatea nu se mai limitează la manifestările sale vizibile. În 1945 artistul își crease deja un stil idiosincronic, începând să nu mai folosească modele, ci să sculpteze din memorie. Giacometti a fost un artist „în căutarea absolutului”, cum scria Jean-Paul Sartre în 1940.

■ Piață publică: trei figuri și un cap.

1950, bronz, 57x53,5x40 cm, Institutul Smithsonian, Hirshhorn Sculpture Garden, Washington, DC

Izolate una de cealaltă și, în același timp reunite pe o aceeași bază, statuetele filiforme stau în echilibru pe un placaj. Ele sunt metafore ale destinului individual, supus friei și singurătății, ale insului fragil, pierdut în vidul existențial.

■ Trei sculpturi: Bust zvelt – Diane Bataille, nedată; Femeie pe un piedestal, 1950; Bustul Diane Bataille, 1947, 43,7 cm înălțime, ghips, colecție particulară

În 1945 Giacometti s-a întors la Paris, și-a reînșușit atelierul și a început să lucreze. Printre prietenii săi se numărau și scriitorul George Bataille cu soția sa, ale căror portrete le-a modelat de nenumărate ori, în stilul alungit și aspru care l-a făcut celebru.

Alte lucrări importante de Giacometti

Femeia lingură, 1926, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York

Cuplul, 1926, Fundația Alberto Giacometti, Kunsthau, Zürich

Cușca, 1930–1931, Moderna Museet, Stockholm

Femeie cu gâtul tăiat, 1932, Fundația Alberto Giacometti, Kunsthau, Zürich

Masa suprarealistă, 1933, Muzeul Național de Artă Modernă, Centrul Georges Pompidou, Paris

Obiect invizibil, 1934–1935, Galeria Națională de Artă, Washington, DC

Nasul, 1947, Muzeul de Artă, Basel

Figură înaltă III, 1949, Muzeul de Artă Modernă, New York

■ Femeie înaltă II, 1960, bronz, 277x60x31 cm, Fundația Maeght, Saint-Paul-de-Vence

Statuetele înalte și filiforme ale lui Giacometti sunt asemănătoare unor hieroglife: stând pe loc sau deplasându-se, ele trimit la ideea de spațiu. Deși nu au o anatomie explicită, alungirea figurilor emaciate se ghidează după proporții precise, intensificând prestația sculpturilor. Caracterul lor firav și delicat, este accentuat prin textura zgrunțuroasă a suprafeței.

Alberto Giacometti

Jackson Pollock

Paul Jackson Pollock

1912, Cody — 1956, East Hampton

- Cel mai important artist american al secolului XX ■ A creat lucrări abstracte de o tulburătoare intensitate, folosind o tehnică numită „dripping”
- Automatismul este împins până la ultimele consecințe

■ 1912 Se naște Paul Jackson Pollock

1928 Studiază la o școală de artă din Los Angeles

1930 Frecventează în New York Art Students' League

1936 Lucrează în atelierul din New York al pictorului mural mexican Siqueiro

1943 I se organizează prima expoziție la galeria lui Peggy Guggenheim din New York; colecționara devine cel mai important sponsor al său

1945 Se mută în localitatea Springs, din Long Island

1946/1947 Creează tehnica „dripping”

1955 Suferă de depresie

1956 Pollock și Edith Metzger sunt uciși într-un accident de mașină, în Long Island

Alte lucrări de Pollock

Pădurea fermecată, 1947, Studio Essee, Padova

Numărul 26 A, Negru și Alb, 1948, Centrul Georges Pompidou, Paris

Numărul 32, 1950, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf

Numărul 1, Aburi de lavandă, 1950, Galeria Națională de Artă, Washington DC

Cu picturile sale „drip”, Pollock a devenit unul dintre cei mai cunoscuți pictori americani ai secolului XX. Primele sale lucrări erau caracterizate de un stil expresiv, influențat de picturile murale mexicane. În preajma anului 1943 a început să fie interesat de automatismul promovat de suprarealism. Tablourile, pictate cu tușe fluide și expresive, sugerează asocieri muzicale și figurative. În 1946 a dezvoltat tehnica numită „dripping”: suprafața picturală a devenit astfel un teren experimental pentru creativitatea degajată a artistului autonom. Pictorul orientat către acțiune era influențat, în proporții egale, de spontaneitate, calcul, inspirație și îndemănare.

■ Numărul 7 A, 1948, ulei și email întinsă pe jos, iar culoarea era fie picurată cu intensități diferite, fie stropită sau azvârlită asupra ei.

Acest tablou este un remarcabil exemplu al dripping-urilor lui Pollock, supuse unor modificări și extinderi continue. Pânza era

El folosea adesea formate verticale sau orizontale extreme, precum și ustensile neobișnuite pentru pictat.

■ Numărul 22, 1950, ulei pe pânză, 56,4x56,4 cm, Muzeul de Artă Philadelphia

În timpul creării tabloului, artistul aproape că dansa „în interiorul picturii”. El înconjura ritmic suprafața picturală, lăsând în urmă dăre de culoare care se împletesc, se suprapun și se dizolvă, creând în final o structură expresivă abstractă, în care formele și culoarea se contopesc într-un întreg.

Jackson Pollock

Mark Rothko

Marcus Rothkowitz

1903, Daugavpils – 1970, New York

- Figură marcantă a expresionismului abstract al Școlii de la New York
- În picturile sale de mari dimensiuni a dezvoltat stilul „iconic”, o variantă a expresionismului abstract
- A creat picturi murale și triptici

- 1903 Se naște în Rusia
- 1913 Emigrează în SUA
- 1924 Studiază la Art Students' League din New York
- 1929–1952 Predă la o școală evreiască din Brooklyn
- 1938 Obține cetățenia americană
- 1945 Expune în galeria lui Peggy Guggenheim, de la New York
- 1948 Își dezvoltă stilul coloristic în format mare
- 1970 Se sinucide în atelierul său

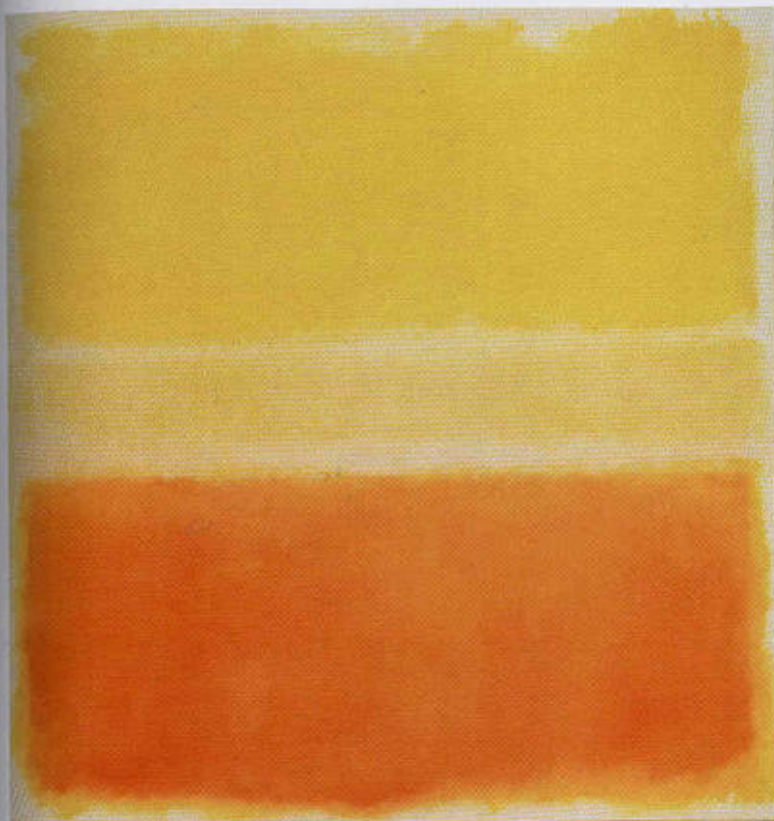

Arta după 1945

Acest pictor de origine rusă se numără printre cei mai influenți artiști americani ai expresionismului abstract. Alături de Pollock (p. 474), este considerat unul dintre principalii reprezentanți ai Școlii de la New York, apărută în anii '40. A studiat la Universitatea Yale și apoi la Art Students' League, cea mai veche școală independentă de artă din New York. După lucrări timpurii create într-un stil expresiv și figurativ, Rothko, influențat de Max Ernst (p. 454), s-a orientat către suprarealism, începând să experimenteze tehnica picturii automate. Compozițiile sale biomorfe amintesc de universul pictural al lui Miró (p. 458). Primele sale lucrări caracteristice de mari dimensiuni au apărut în jurul anului 1948, stilul lor formând o variantă iconică a expresionismului abstract. Trăsătura definitorie a acestor tablouri este preeminența, în spațiul pictural, a câtorva mari blocuri coloristice, ce sugerează diverse stări și emoții ale artistului.

■ **Roșu, alb, maro**, 1957, ulei pe pânză, 252,5x207,5 cm, Muzeul de Artă, Basel

Primele lucrări ce poartă amprenta inconfundabilă a lui Rothko au apărut în 1948. Două-trei mari blocuri rectangulare de culoare domină pânzele. Culoirile se întrepătrund, părând să plutească în fața unor fundaluri monocrome. Structura lor difuză, nedefinită, blochează, în concepția artistului, „memoria, ușurând, în același timp, reflecția”. Culoirile devin centrul atenției; ele par să înghită tot spațiul. Prin compoziții coloristice subtile, ce conțin o pată de un alb intens, se sugerează simultan tensiunea și calmul, așa cum o demonstrează și această tablou.

Alte lucrări de Rothko

Portocaliu și galben, 1956, Galeria de Artă Albright Knox, Buffalo

Alb pe roșu, 1957, Muzeul de Artă Modernă San Francisco

Nr. 13 Alb și roșu pe galben, 1958, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

Portocaliu, maro, 1963, Institutul de Artă, Detroit

■ **Galben și auriu**, 1956, ulei pe pânză, 170,5x159,4 cm, Colecția Philip Johnson, New Canaan

Galben și auriu reprezintă apogeul operei lui Rothko, reușind să transmită dispoziția spirituală specifică stilului său „multiform”, aflat în căutarea transcendenței. Tabloul este asemănător, din punct de vedere coloristic,

cu o icoană rusească. Originea evreiască a avut un impact stilistic asupra artistului, compozițiile sale fiind presărate cu referințe mistice și trimiteri la tradițiile fondatoare ale picturii europene. Galbenul auriu și nuanțele aproape transparente conferă pânzei un caracter imaterial și luminos, care stârnește o senzație de liniște și de căldură.

Mark Rothko

Maria Helena Vieira da Silva

1908. Lisabona – 1992. Paris

■ Una dintre cele mai importante artiste ale picturii informale din Parisul de după 1945 ■ Prin tablourile ei „cu pete de culoare” a creat o variantă puternic individualizată și spațializată a artei abstracte ■ În anii '30 s-a orientat către suprarealism, creând arhitecturi vizionare ale unor orașe moderne

■ 1908 Se naște la Lisabona

1919 Studiază desenul, pictura și sculptura la Academia de Arte Frumoase din Lisabona

1928 Studiază sculptura cu Bourdelle, la Paris

1930 Se căsătorește cu pictorul Arpad Szenes

1933 Prima expoziție personală la Paris

1939 Fuge din Franța în Portugalia

1940 Se mută la Rio de Janeiro

1947 Se întoarce la Paris

1961 Câștigă Grand Prix des Beaux-Arts la Bienala din Sao Paulo

1966 Primește Grand Prix National des Arts din partea guvernului francez

1992 Moare la Paris

Lucrări de Vieira da Silva

Dans, 1938, Muzeul de Artă Modernă, New York

Joc de șah, 1943, Muzeul Național de Artă Modernă, Paris

Culoarul, 1950, Tate Modern, Londra

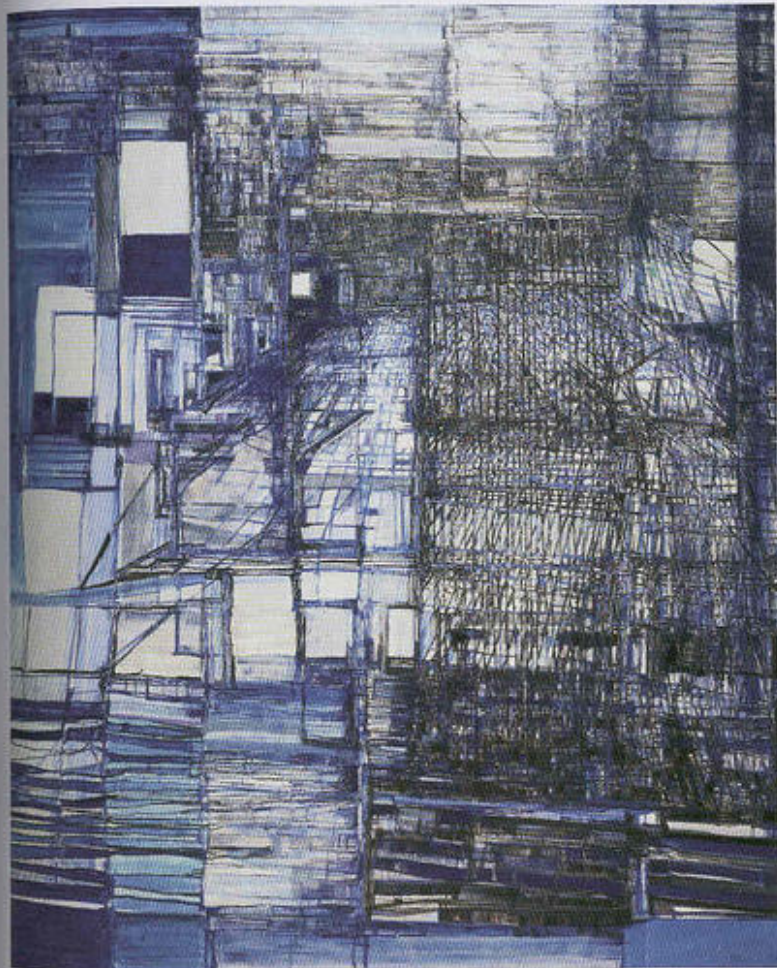
Serigrafic 1, 1959, Muzeul de Arte Frumoase din San Francisco

Prin opera ei, creată după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, pictorița franceză de origine portugheză Maria Helena Vieira da Silva este considerată una dintre cele mai importante reprezentante ale artei informale. Ea a compus lucrări abstracte și complicate, contribuind cu propria-i variantă la numeroasele curente abstracte ce existau în epocă. Elevă a lui Antoine Bourdelle, ea și-a început cariera ca sculptoriță. În anii '30, sub influența suprarealismului, a început să realizeze construcțiile sale spațiale confuze, asemănătoare unei arhitectonici moderne onirice. „Cred că tot ceea ce este real, ceea ce este static este fals”, declara ea.

■ **Aburi de căldură**, 1957, ulei pe pânză, 73x116 cm, Comitetul Arpad Szenes-Vieira da Silva, Paris
Acestă compoziție abstractă este alcătuită din linii verticale

și pătrate colorate. Ele nu formează camere, ci structuri deschise, legate de subiectul de bază al tabloului: orașul, peisajul citadin.

■ **Teatrul lui Gérard Philipe**, 1975, ulei pe pânză, Unterlindenmuseum, Colmar
O rețea de linii și segmente colorate traversează pânza,

creând o puternică senzație de spațiu. Liniile pot fi cu greu deosebite unele de altele, formând plase din ce în ce mai mari. Rețeaua este mai densă înspre

centrul compoziției și mai difuză către margini. Tablourile tașiste sunt construite pornind de la cel mai mic element de culoare.

Maria Helena Vieira da Silva

Yves Klein

1928. Nisa – 1962. Paris

■ A fost unul dintre cei mai importanți artiști europeni postbelici ■ Promotor al artei la nivel internațional ■ Lucrările sale se concentrau asupra ideii pure ■ Monocromie ■ A creat o celebră nuanță de albastru: IKB ■ A pictat corpurile modelelor sale, folosindu-le drept „pensule vii”

■ 1928 Se naște la Nisa
1942–1946 Studiază la École Nationale de la Marine Marchande și la École Nationale des Langues Orientales
1946 Începe să picteze și formulează primele teorii ale monocromiei
1952 Călătorește în Japonia
1955 Se mută la Paris
1956 Descoperă IKB; face cunoștință cu criticul Pierre Restany
1957 Expune la Milano
1960 Membru fondator al noului realism
1962 Moare la Paris

Alte lucrări de Klein

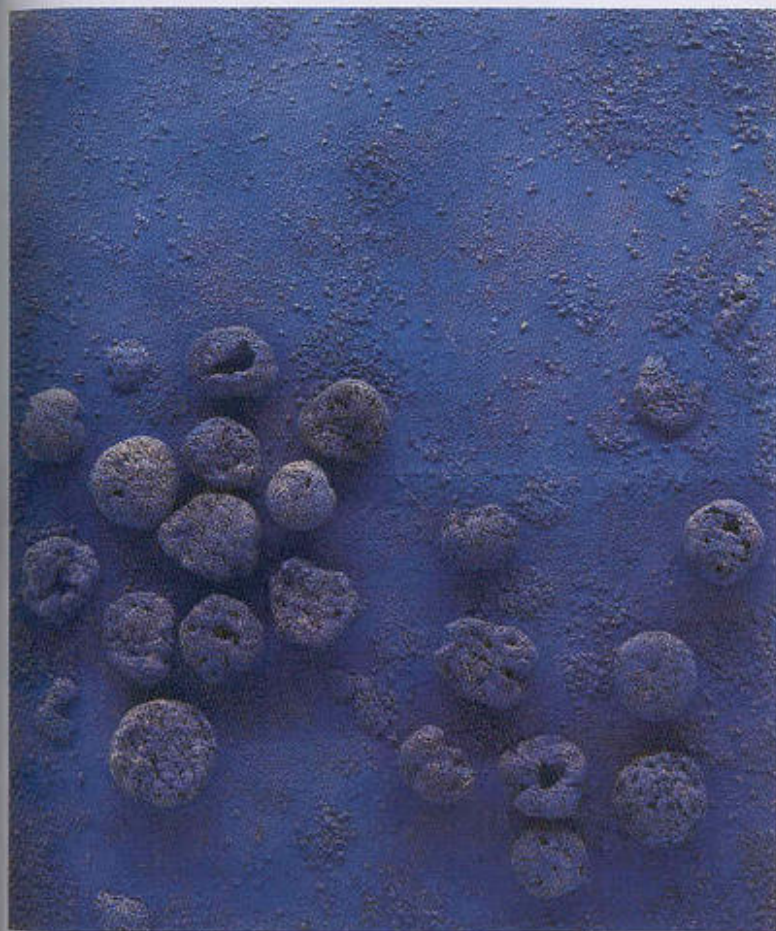
Antropometrie albastră mare, ANT 105,
cca 1960,
Galeria Gmurzynska,
Köln
Requiem albastru,
1960, Colecția Menil,
Texas
Pictură de foc, Feu 88,
1961, Colecția Lenz,
Schönberg
**Portretul lui Claude
Pascal PR 3, 1962,**
Galeria de Artă din New
South Wales,
Sydney

Arta după 1945

Artistul francez face parte dintre reprezentanții de seamă ai noului realism (*Nouveau Réalisme*), curentul apărut ca reacție împotriva expresionismului abstract american și a tașismului care se dezvoltase în Europa anilor '60. Ideile sale complexe i-au permis să exercite o mare influență asupra dezvoltării artei. Încă din primele sale lucrări a folosit monocromia, creând tablouri în diverse tonuri de culoare.

În 1956, în căutarea pigmentului pur, a descoperit un albastru ultramarin profund și penetrant, pe care l-a patentat ca IKB și care a devenit semnul său distinct.

■ **Venera albastră, 1962,**
bronz pictat, 53,5x25,5x8,5 cm,
Muzeul de Artă Modernă, Paris
Klein a devenit celebru pictând cu albastru corpurile goale ale unor femei și apoi „imprimându-le” pe o pânză albă. El a transpus aceste antropometrii și în sculpturi tridimensionale, precum această *Veneră albastră*. În alte lucrări, a continuat să elaboreze acest tip de opere, transformându-le în ceea ce numea „cosmogonii”, prin adăugarea altor elemente, precum „amprente” unor plante și „urme” lăsate de ploaie sau de vânt.

■ **RE 16, Do-Do-Do, 1960,**
burete, pietriș, pigment
albastru și rășină sintetică
pe lemn, 199x165x18 cm,
Arhivele Yves Klein, Paris
Artistul experimenta neconținut
diverse tehnici și materiale. În

1956 a creat *International Klein
Blue*, un pigment pătrunzător,
care a avut un rol important în
lucrările sale. Pentru el, această
culoare era întruchiparea
cosmosului, iar nemărginirea sa
trebuia să determine privitorul

să pătrundă într-un spațiu
cerebral infinit. Urmând acest
deziderat, artistul nu a pictat
numai pe pânză, ci și pe obiecte
precum bureți, pietre, crengi
și rădăcini, transfigurându-le
pe toate în artă.

Yves Klein

Robert Rauschenberg

1925, Port Arthur — 2008, Captiva Island

- Un reprezentant de seamă al dadaismului ■ Precursor și figură marcantă a recent apărutei Pop Art ■ Colajele sale tridimensionale au devenit cea mai puternică punte de legătură între expresionismul abstract și Pop Art ■ A creat numeroase tehnici noi ■ A fost activ în mișcarea pacifistă.

- 1925 Se naște în Texas
- 1946 Începe cursurile la Kansas Art Institute
- 1948 Studiază la Académie Julian din Paris
- 1949 Îi are drept profesor pe Josef Albers; se împrietenește cu John Cage și Merce Cunningham
- 1951 Pictază primele sale tablouri monocrome
- 1953 Șterge unul dintre desenele lui Willem de Kooning în cadrul unui happening
- cca. 1955 Primele „combine paintings”
- 1969 În urma lansării lui Apollo 11, creează seria *Stoned Moon*
- 2008 A murit pe 12 mai, în Florida

Arta după 1945

Acest pictor și grafician american a fost un precursor al mișcării Pop Art, apărută ca reacție la subiectivismul radical al expresionismului abstract din anii '50. După cel de-al Doilea Război Mondial, Rauschenberg a studiat la diferite școli de artă americane, călătorind, de asemenea, pentru studii, la Paris, la Académie Julian. Căutând noi forme de expresie artistică, a intrat în contact cu dadaismul german. Această formă de artă l-a inspirat, în special prin colaje și prin viziunea critică asupra societății, să reînnoiască ideile de bază ale dadaismului, creând colaje neodadaiste, îndreptate împotriva dominației artei abstracte. *Readymade*-urile lui Duchamp (p. 447) au avut și ele o influență asupra sa, ca și muzica lui John Cage. Deși colaborările cu acest compozitor au dus la crearea unor forme timpurii de „happening”, un tip de reprezentare scenică improvizată, asemănătoare unei demonstrații, Rauschenberg s-a orientat către realitatea metropolei americane, deschizând calea către un nou realism, ce va da naștere artei pop.

- **Fără titlu**, 1957, ulei pe pânză și colaj, 38x61 cm, Kunsthaut, Zürich
- Lucrările timpurii ale lui Rauschenberg stăteau sub influența artei dadaistilor germani Kurt Schwitters (p. 444) și Hannah Höch. Artistul își dorea să creeze o punte între viață și artă, introducând în tablourile sale fragmente din lumea reală, cum sunt tăieturile din ziare și fotografiile.

Alte lucrări de Rauschenberg

- Memorandum din bucătărie*, 1956, „combine painting”, Colecția Sonnabend, New York
- Navigators*, 1962, Muzeul de Artă Modernă, Frankfurt am Main
- Urban*, Muzeul de Artă Frumoasă, Houston
- Alegorie de august (Anagrame)*, 1997, Muzeul de Artă Morris, Augusta, Georgia
- Mergând cu bicicletele*, 1998, Colecția Daimler-Chrysler, Berlin

- **Retroactiv II**, 1964, ulei pe pânză și serigrafie, 213x152 cm, Colecția Stefan T. Edlis, Chicago

Rauschenberg a ajuns să fie cunoscut în anii '60 datorită seriei sale de lucrări de mari dimensiuni, asemănătoare unor colaje, în care crea un portret complex al vieții urbane americane. A folosit o varietate de tehnici, precum serigrafia, pentru transferul fotografiilor de știri din reviste, pe care le combina cu alte elemente. Glorificând idoli americani precum John F. Kennedy, astronautii sau sportivi, el adopta totodată o atitudine critică față de curentele din societatea contemporană. Compoziția devine astfel o viziune a unor evenimente eterogene, puse unele peste altele.

- **Magician II**, 1959, colaj și materiale mixte, 166x97x41 cm, Colecția Sonnabend, New York
- Primele „combine paintings”, precum acest *Magician II*, amintesc de colajele lui Schwitters făcute din obiecte găsite și deșeurile ale societății industriale. Prin intermediul obiectelor incluse în ele, precum anvelopele de mașină sau animalele împalate, ansamblurile devin obiecte tridimensionale, de sine stătătoare.

Robert Rauschenberg

Andy Warhol

Andrew Warhola

1928. Pittsburgh – 1987. New York

- Unul dintre cei mai celebri artiști ai perioadei postbelice din America.
- A fondat curentul pop, care a rămas predominant la nivel internațional timp de peste un deceniu.
- Arta lui este în continuare extrem de influentă.

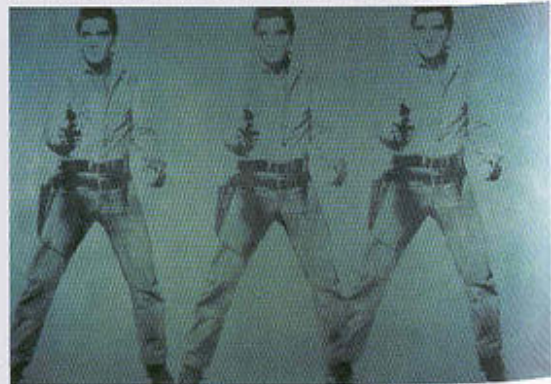
■ **1928** Se naște Andrew Warhola în Pittsburgh
1945–1949 Studiază designul și istoria artei la Pittsburgh
1949–1960 Se mută la New York; își schimbă numele; lucrează ca artist și ilustrator comercial
1962 Primele tablouri produse în serie; participă la expoziția *Non Realists*; își deschide atelierul numit *The Factory*
1963 Face primele filme; influențează dezvoltarea mișcării Pop Art
1987 Moare la New York

■ **Triplu Elvis, 1962**, serigrafie și vopsea de aluminiu, 40,2x23,4 cm, Muzeul de Arte Frumoase Virginia, Richmond

Warhol s-a ocupat intens de industria de divertisment, de filme, benzi desenate, rock'n'roll și celebrități. Prin reproduceri seriale, Elvis Presley a devenit, într-o și mai mare măsură, o figură iconică. Warhol folosea tehnica serigrafiei ca instrument al producției de masă.

Arta după 1945

Artist american, creator de ilustrații comerciale, serigrafii și filme de avangardă, este considerat unul dintre principalii reprezentanți ai „artei populare”, pe scurt Pop Art. Inițial, a studiat designul comercial la School of Fine Arts din Pittsburgh. După mutarea la New York a lucrat ca ilustrator comercial. Această etapă îi va influența întreaga evoluție creatoare. Cariera sa timpurie este legată de Noul Realism, un grup de artiști ce a devenit cunoscut în jurul anilor '60. Bazându-și creațiile pe ideile dadaiste ale anilor '20, aceștia își percepeau arta ca pe o antiteză ironică la expresionismul abstract și drept o căutare a unui nou început. După reorientarea către arta pop, materialismul cotidian și cultura consumeristă au căpătat statutul de subiecte valabile din punct de vedere artistic. Lucrările lui Warhol au oscilat întotdeauna între glorificarea și critica culturii de masă americane.

■ **Conserva de supă Campbell imprimată pe o sacoșă**, 1966, serigrafie pe o sacoșă de hârtie, 40,2x23,4 cm

Din 1962, Warhol începe să creeze seriile de imprimări cu *Supa Campbell* și *Dezastru*. Prin intermediul serigrafiei a ajuns curând să fie cunoscut drept „Papa Pop-ului”. Aceste imagini au schimbat radical conceptele convenționale de artă și estetică. Creativitatea artistică și originalitatea nu mai erau în centrul atenției; dimpotrivă, înseși produsele industriale ale culturii de consum au început să fie considerate opere de artă. Producția de masă și lipsa semnăturii au făcut ca obiectele picturale să devină reprezentări ale culturii căreia îi aparțin.

Alte lucrări de Warhol

Dezastru portocaliu #5, 1963, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York
Accident de ambulanță, 1963, Muzeul Andy Warhol, Pittsburgh
Liz, 1964–1965, Muzeul de Artă Ackland, Chapel Hill, North Carolina
Brillo, 1964, Galeria Națională a Canadei, Ottawa
Scaun electric, 1967, Galeria Națională a Australiei, Canberra
Mao, 1973, Institutul de Artă din Chicago
Ultimul autoportret, 1986, Muzeul Metropolitan de Artă, New York

■ **Picior și pantof**, cca. 1955, acuarelă, litografie și pană pe hârtie, 66x50,8 cm, Colecția Jose Mugarib, New York

Format ca decorator de vitrine, Warhol a început să lucreze în New York ca artist comercial pentru magazine universale și case de modă. Mai târziu, la începutul anilor '60, el a lucrat ca ilustrator publicitar și designer de vitrine. Primele sale imagini ale unor personaje de benzi desenate – *Superman* și *Popeye* – fuseseră create ca decorații pentru vitrinele unor magazine. Această planșă timpurie aparține seriei de schițe de pantofi pentru personalități – colaje reprezentând pantofi cu ornamente emblematice pentru

caracterul fiecărei celebrități în parte. Este vizibilă preferința lui Warhol pentru culorile izbitoare, de neon.

Andy Warhol

Marilyn

În anii '60, SUA deveniseră o societate industrializată, de consum. Ca reacție la această stare de fapt, un număr de tineri artiști au creat lucrări ce au luat cu asalt lumea artistică a New York-ului și a Los Angeles-ului. În jurul anului 1963, termenul de *Pop Art* a fost acceptat ca denumire a unei noi mișcări artistice, care reflecta atitudinea contemporană față de viață. Termenul „pop” este o abreviere a cuvântului „popular”. Artiștii își găseau inspirația în obiecte și embleme comune ale culturii de masă, pe care le transformau în artă. Andy Warhol a ajuns foarte repede celebru ca figură centrală a mișcării Pop Art. Încă de la început, lucrările sale se caracterizează printr-o combinație între fascinație și ironie la adresa producției mecanice de serie, considerată până atunci a nu avea nici o legătură cu arta. În tablourile și seriile sale, artistul a pus cutiile de supă și sticlele de Coca-Cola în postura unor superstaruri, exact așa cum procedase și cu celebritățile industriei cinematografice, ale rock-ului sau ale politicii. Planșele sale cu Elvis Presley, Jacqueline Kennedy, Elizabeth Taylor, Marilyn Monroe și Mao au ajuns simboluri ale secolului XX.

Celebrul portret al lui Warhol o înfățișează pe Marilyn Monroe drept idol al culturii pop. Legenda starului de cinema continuă până în zilele noastre și datorită acestei reprezentări. Warhol a transferat pe pânze poza vedetei prin intermediul serigrafiei, în nenumărate culori, mărimi și compoziții seriiale ce conțin până la 150 de imagini ale acesteia. În toate a folosit aceeași imagine, preluată din filmul *Niagara*. Când actrița a murit, pe 2 august 1962, Warhol și-a exprimat mâhnirea producând de-a lungul anului, respectiv peste 20 de serigrafii ce o au ca subiect. Una dintre cele mai remarcabile lucrări ale sale este *Dipticul Marilyn*. Cele două jumătăți, una imprimată în culori strălucitoare de neon, iar cealaltă în ceară neagră, simbolizează, prin contrastul lor, viața și moartea.

■ **Doă Marilyn** (pagina opusă, sus), serigrafie și creion pe pânză, 75x36 cm, Colecția Froehlich, Stuttgart

■ **Marilyn Monroe**, 1967, serigrafie, 91,5x91,5 cm fiecare, pe pânză, 75x36 cm, Fundația pentru Arte Vizuale Andy Warhol, New York

■ **Dipticul Marilyn**, 1962, serigrafie și acrilic pe pânză, 208,3x114,8 cm, Tate Modern, Londra

Richard Serra

1939, San Francisco

- Sculptor novator și influent al celei de-a doua jumătăți a secolului XX
- Cu sculpturile create după anii '70 aderă la curentul minimalist
- Tema centrală a sculpturilor sale în aer liber este echilibrul suprafețelor plane în relație cu mediul în care sunt plasate

■ 1939 Se naște la San Francisco

1957-1961 Studii de literatură, pe care le plătește lucrând ca laminor

1961 Învăță la Universitatea Yale; îl cunoaște pe Josef Albers

1964 Face o călătorie de studii în Italia; la contact cu gruparea *Arte Povera* după 1964 Călătorește în Italia și la Paris

1968-1979 Realizează mai multe filme

1983 Retrospectivă la Centrul Georges Pompidou

din 2002 Lucrează la New York; este implicat în proiectul *Cremaster 3*, al lui Matthew Barney

■ **Memorial pentru victimele nazismului,**

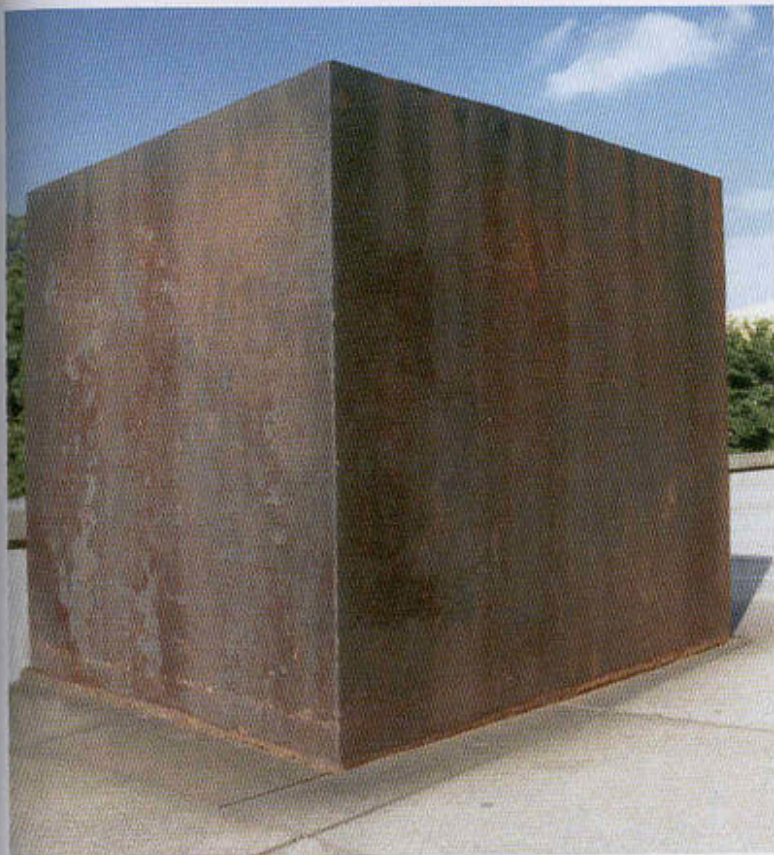
1987, oțel, în fața Filarmonicii din Berlin

Sculpturile lui Serra stau mereu sub semnul conflictului cu gravitatea. Plăcile grele de oțel, aparent dezasamblate, sunt atât de bine echilibrate, încât nu au nevoie să fie ancorate. Curburile lor elegante creează senzația unui dinamism elementar, în ciuda masivității structurii.

Arta după 1945

Acest artist american este unul dintre cei mai cunoscuți sculptori ai zilelor noastre. A studiat la Universitatea din California și la Yale, unde a fost influențat de abstracțiile geometrice puriste ale lui Josef Albers, marele practician al Bauhaus-ului. În 1964, Serra a călătorit în Italia, unde a luat contact cu *Arte Povera*. Ideea de a folosi materiale umile pentru a transmite semnificații pline de energie sau poetice a avut o mare influență asupra lucrărilor sale timpurii. Dar cea mai mare înrăurire asupra operei sale a avut-o minimalismul, apărut ca mișcare artistică în anii '60, drept reacție împotriva individualismului radical promovat de expresionismul abstract. După 1970, s-a concentrat asupra creării unor suprafețe plane de oțel, ce stau în echilibru în spațiu. Lucrările sale tratează relația dintre oameni și modul în care percep ei spațiul. Sculpturile sale masive transformă modul de a observa mediul și de a relaționa cu el.

■ **Bloc pentru Charlie Chaplin,** 1978, fier forjat, 200x200x200 cm, Neue Nationalgalerie, Berlin

Influențate de principiile minimalismului, sculpturile lui Serra sunt reduse la formele cele mai simple. Ele transmit o impresie de maximă claritate, fiind, cu toate acestea, tulburătoare.

Acest bloc masiv intră în relație cu Neue Nationalgalerie: forma sa cubică se află în mod voit în contrast cu construcția rectangulară a clădirii. Cubul înspăimântă privitorii, făcându-i să-și conștientizeze propria natură instabilă și lipsa de apărare în fața forțelor gravitației.

Alte lucrări de Serra

Cerc al accelerării, 1961, Muzeul Sztuki, Lodz

Stâlp de susținere în unghi drept, 1969, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York

Intersecție, 1992, Theaterplatz, Basel

Richard Serra

Victor Vasarely

1908. Pécs – 1997. Paris

■ Este considerat a fi cel mai important reprezentant al curentului internațional Op Art ■ A creat o variantă strict geometrică a acestei mișcări abstracte ■ Explorează domeniul efectelor și al iluziilor optice

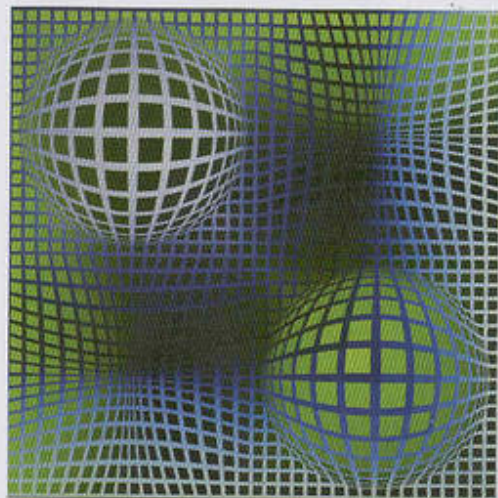
- 1908 Se naște Väsárhelyi Viktor, în Ungaria
- 1929 Se înscrie la o școală de inspirație Bauhaus
- 1930 Se mută la Paris
- 1938 Creează *Zebrele*, prima lucrare Op Art
- anii '50 Stilul cinetic; lucrări în alb și negru
- 1965 Expoziția *Ochiul sensibil* de la New York
- 1976 Se inaugurează Muzeul Vasarely la Pécs
- 1976 Moare la Paris

Pictorul de origine maghiară este considerat părintele Op Art, mișcarea artistică abstractă ce și-a câștigat recunoașterea internațională la începutul anilor '60. Op Art este un curent dominat de gândirea de tip matematic, preocupat de modul în care ochiul percepe lucrurile din medii inconjurător. Vasarely a fost profund influențat de educația primită la Műhely, școala de inspirație Bauhaus inițiată de Sándor Bortnyik. În timpul primilor ani ai carierei sale a experimentat numeroase stiluri, înainte de a crea, în cele din urmă, prima sa abstracție geometrică pură, la sfârșitul anilor '40. Lucrările lui Vasarely explozează spațiul gol și pe cel ocupat de obiecte, culoarea și

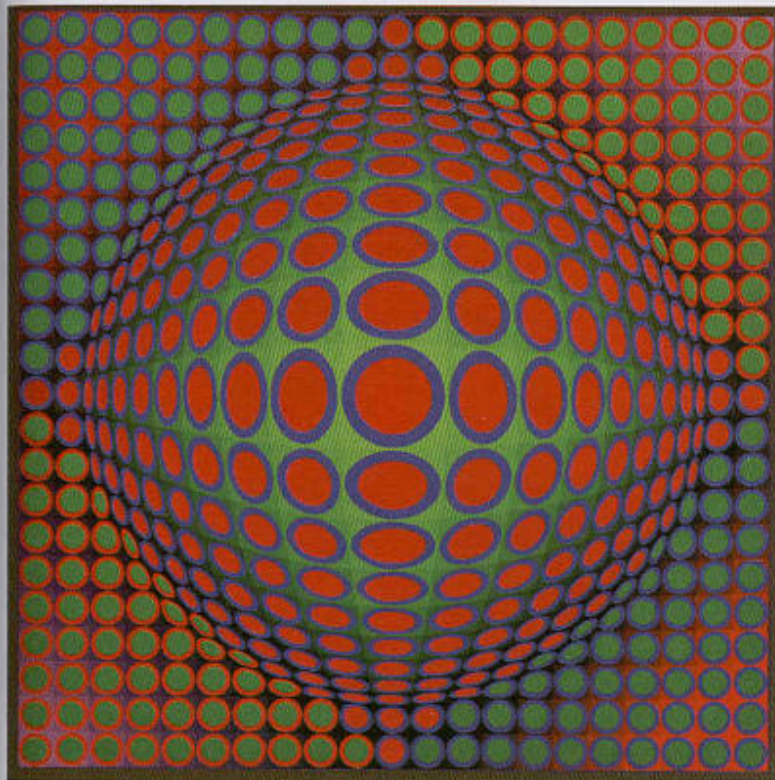
lipsa acesteia, relația dintre privitor și opera de artă, dar și mișcarea pe o suprafață plană.

■ **Boo**, 1978, acrilic pe pânză, 200x200 cm, colecție particulară

După seria *Omagiu Hexagonului*, în care experimenta pliurile și adânciturile formelor – Vasarely a intrat în perioada cunoscută drept *Vega*. *Boo*, una dintre lucrările acestei epoci, arată interesul artistului pentru deformările liniilor ca mijloc de creare a iluziei spațiului. Îndoind liniile unei rețele, protuberanțele lucrării deviază lumina și deformează culoarea, creând volum pe o suprafață plată.

Arta după 1945

Alte lucrări

- Omagiu lui Malevici*, 1954, Ciudad Universitaria de Caracas
- OB-NEG*, 1955, Muzeul de Artă Contemporană din Teheran
- Tlínko-F*, 1956-1962, Muzeul Vasarely, Budapesta
- Fuga Quasar*, 1966-1973, Muzeul de Artă Contemporană din Teheran
- Bi-Otkans*, 1979, Muzeul Vasarely, Budapesta

■ **Vega 200**, 1968, acrilic pe pânză, 200x200 cm, Colecția Michel Vasarely
Vasarely creează iluzia spațiului și a unei mișcări tremurătoare prin intermediul juxtapunerii formelor. Limitându-se la paleta și formele redactate, a creat un tip de artă serială. Seturile de culori și forme puteau fi cu ușurință rearanjate pentru a produce noi lucrări. „Mișcarea” compozițiilor rezidă în succesiunea

schimbării formelor, pe măsură ce seturile de culori și rețelele de cercuri, elipse, pătrate, romburi și patrulatere se contractă și se dilată. Din elementele statistice și cele dinamice se desprinde o expresivitate încordată, o armonie a contrastelor. Artistul atacă modalitatea convențională de a privi, punând sub semnul întrebării percepția noastră asupra spațiului.

Victor Vasarely

Nam June Paik

1932, Seul – 2006, Miami

■ Muzicianul coreean a fost unul dintre cei mai versatili artiști de pe scena artei internaționale după 1960 ■ A experimentat muzica electronică ■ A luat parte la mișcarea Fluxus ■ A creat și a influențat în chip decisiv arta video ■ A creat sculpturi-robot și instalații video grandioase

- 1932 Se naște la Seul
- 1950 Emigrează în Japonia
- 1953–1956 Studiază filozofia, muzica și istoria artei la Tokyo
- 1957 Studiază compoziția la Freiburg
- 1958–1963 Trăiește în Köln; îl întâlnește pe John Cage și compune piese experimentale

Artist, muzician și compozitor coreean, Paik a fost unul dintre pionierii artei video din anii '60. A studiat muzica, compoziția, istoria artei și filozofia. Întâlnirea cu John Cage a dus la implicarea sa în mișcarea Fluxus și la nenumărate happening-uri și concerte alături de violoncelista Charlotte Moorman. După încheierea acestei perioade, a lucrat cu televizoare modificate și obiecte muzicale. La jumătatea anilor '60 au apărut primele sale instalații video, precum un prototip de robot radio-controlat. Paik a experimentat neîncetat noi tehnologii, căutând să realizeze o sinteză între artele vizuale, film și muzică.

■ Robot Andy Warhol, 1994, sculptură video, Muzeul de Artă, Wolfsburg

Lucrarea lui Paik reușește să exprime respectul său pentru artiștii de renume într-o manieră spectaculară, aici trimiterea fiind la reprezentantul principal al artei pop, Andy Warhol, ușor identificabil prin cutia sa Brillo caracteristică. Pentru a-și atinge scopul, Paik a combinat televizoare vechi și bobine de film cu monitoare și cea mai nouă tehnologie computerizată pe care o avea la dispoziție.

- 1960 Se implică în mișcarea Fluxus
- 1963 Creează, împreună cu Shuya Abe, Robotul K456
- 1964 Se mută la New York; colaborează cu Charlotte Moorman
- 1965 Începutul perioadei sale video; creează diverse instalații din televizoare
- 1979 Este profesor la Academia de Artă din Düsseldorf
- 2006 Moare la Miami

Arta după 1945

■ Neptun, 1993, video-sculptură, cadru de metal, tuburi fluorescente, 16 monitoare, două aparate video și două discuri imprimate cu imagini, 257x257x50 cm, Galeria Weisser Raum, Hamburg

Începând din anii '80, Nam June Paik a început

■ O lumanare, 1988/1989, cameră de filmat, lumanare și cinci proiectoare, Muzeul de Artă Modernă, Frankfurt am Main

Ca întotdeauna, lucrările artistului emană o stare de liniște și de intimitate. Cu mijloace simple, precum această proiecție a unei lumanări aprinse, Paik obține un efect izbitor.

să creeze nenumărate instalații de mari dimensiuni, cu multe monitoare și aparate video. Această lucrare trebuie înțeleasă ca o replică agresivă la însăși ideea de televiziune. Idei asemănătoare pot fi întâlnite și în Zen pentru TV și TV Buddha.

TV Buddha, 1974, Muzeul Stedelijk, Amsterdam
Beuys/Voice, 1980, Fundația TW, Hamburg
Piesă pentru pian,

1993, Galeria de Artă Albright-Knox, Buffalo
Turnul de emisie al WAIS, 1996, Muzeul de Artă al Americii, Washington, DC

Nam June Paik

Francis Bacon

1909. Dublin – 1992. Madrid

■ Cel mai semnificativ pictor englez modern de după cel de-al Doilea Război Mondial ■ Tema sa centrală, urmărită în mod obsesiv, era reprezentarea singurătății, a cruzimii individului și a figurii în spații de interior ■ A exercitat o mare influență asupra renașterii artei figurative în Europa

■ 1909 Se naște la Dublin

1914 Se mută la Londra

1943 Distrugere nenumărate lucrări timpurii

1945 Creează un triptic senzațional la Londra

1954 Reprezintă Anglia la Bienala de la Veneția

1957 Seria Van Gogh

1963 Retrospectivă la Muzeul Guggenheim, din New York

1992 Moare la Madrid

Bacon este unul dintre cei mai importanți pictori moderni ai condiției umane în secolul XX. A proiectat mobilă și decorațiuni interioare, începând să picteze ca autodidact în jurul anilor 1930. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial s-a dedicat în exclusivitate picturii. Profund influențate de suprarealism, portretele sale vizionare sunt suspendate într-o perpetuă luptă între autocontrol și angoasă, între agresiune și durere. De-a lungul evoluției sale, Bacon și-a construit tema centrală plecând de la apocalipsele lui Hieronymus Bosch (p. 188), dar și de la lucrările unor William Blake, Edvard Munch (p. 392) sau Vincent van Gogh (p. 386). În afară de portrete, artistul a creat o multitudine de variații ale figurii aflate într-un spațiu interior. Aceste spații extrem de bine structurate contrastează cu efectul creat de figurile de-abia schițate, uneori aproape mutilate, pictate cu o tușă și cu niște culori profund expresive.

■ **Nud**, 1960, ulei pe pânză, 152,5x119 cm, Muzeul de Artă Modernă, Frankfurt

În lucrările sale târzii, Bacon a accentuat din ce în ce mai puternic contrastul dintre spațiile goale de interior, construite din linii drepte și planuri egale, ce amintesc de abstracționismul geometric sau de constructivism, și figura umană, cu formele ei rotunjite. Umbrele întinse amplifică efectul amenințător al formelor abstracte. La fel ca în multe alte lucrări ale sale, chipul personajului este neidentificabil, semănând înspăimântător de mult cu o mască.

Artă după 1945

■ **Papa țipând**, 1953, ulei pe pânză, 152x118 cm, Colecția William Burden New York

Critica adusă catolicismului de către Bacon este vizibilă în multiple variante create după tabloul lui Velázquez (p. 262), *Papa Inocențiu X*. Această serie demonstrează că arta figurativă postbelică nu și-a pierdut deloc forța provocatoare. Prezentându-l pe papă suspendat într-un cadru alcătuit din linii rigide și agățat de tronul său, Bacon a încălcat un tabu.

■ **Figură întinsă, văzută în oglindă**, 1971, ulei pe pânză, 198x147,5 cm, Muzeul de Arte Frumoase, Bilbao

Bacon tratează subiectul clasic al figurii umane într-o manieră unică. Se poate doar presupune că forma abstractă este una umană, iar cadrul este lăsat în mod intenționat ambiguu. Masa rotunjită roz-violet pare să fie de natură carnală, surprinzător de organică în comparație cu decorul.

Alte lucrări de Bacon

Personaj cu carne, 1954, Institutul de Artă din Chicago

Studio per una figura VI, 1956, Palatul Forti, Verona

Copil paralizat mergând în patru labe, 1961, Gemeentemuseum, Haga

Ultim portret neterminat, 1991-1992, Dublin City Gallery, Dublin

Louise Bourgeois

1911, Paris

■ Se numără printre cei mai influenți sculptori și artiști ai stilului internațional din secolul XX ■ Și-a dezvoltat un stil polimorf, aflat între abstract și figurativ ■ Are o abordare radical subiectivă ■ Prima mare realizare artistică la vârsta de 70 de ani ■ Instalații de mari dimensiuni

■ 1911 Se naște la Paris
1932-1935 Studiază matematica la Sorbona
1936-1937 Urmează cursurile École des Beaux-Arts din Paris
1937-1938 Este eleva lui Fernand Léger
1938 Se mută la New York
1945 Prima expoziție personală la New York
1982 Retrospectivă la Muzeul de Artă Modernă din New York
1989 Retrospectivă europeană; prezintă lucrări la Documenta 9
1993 Reprezintă SUA la Bialla de la Veneția
2000 Lucrările ei sunt prezentate la inaugurarea galeriei Tate Modern din Londra
în prezent Trăiește și lucrează la New York

■ **Torso**, 1963/1964, bronz cu patină albă, 62,8x40,6x20 cm, colecție particulară, reproducere obținută prin intermediul Galeriei Karsteri Greve, Köln
Începând cu anii '60, artista

Arta după 1945

Această artistă franceză este unul dintre cei mai importanți sculptori ai secolului XX. Utilizând o pleiadă de medii și forme de exprimare, lucrările ei desfid orice clasificare stilistică. A studiat în Parisul anilor '30, alăturându-se pentru scurt timp mișcării suprealiste, înainte de a emigra în SUA, în 1938. În primele ei sculpturi a explorat experiențele de soție și mamă, precum și angoasa și izolarea vieții cotidiene. În anii '70, cu experimentele sale provocatoare și devierea totală de la reprezentările tradiționale ale sexualității, a devenit un model al mișcării feministe. Bourgeois n-a obținut recunoașterea artistică până în anul 1982, când a avut o expoziție la Muzeul de Artă Modernă din New York. Spectrul ei larg de lucrări se întinde de la figurativ la abstract, de la desene și până la instalații de mari proporții. Mare parte din opera ei își are rădăcinile în începuturile suprealiste.

a experimentat materiale din ce în ce mai neobișnuite, precum latexul sau cauciucul. Peisajele formate din măruntăie, în lucrări precum acest *Torso*, au o corporalitate de o senzualitate extraordinară. Formele sexuale nu pot fi identificate drept masculine, sau feminine. Adesea, „săni” rotunjite și forme „falice” protuberante se îmbină, creând un soi de figură hermafrodită.

Alte lucrări importante de Bourgeois

C.O.Y.O.T.E., 1941-1948, Galeria Națională a Australiei, Canberra
Copilul pumnal, 1947-1949, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York
Distrugearea Tatălui, 1974, Muzeul de Artă Modernă, New York

Studiu de natură, ochi, 1984, Galeria Albright-Knox, Buffalo, NY
Le Défi, 1991, Muzeul Solomon R. Guggenheim, New York
Trei orizontale, 1998, Daros Exhibitions, Zürich

■ **Maman**, 1999, oțel și marmură, 9,27x8,92x10,27 m, parte din seria *Unilever* pentru Sala turbinelor a galeriei Tate Modern, Londra

Elementele autobiografice joacă un rol important în lucrările lui Bourgeois. Ea și-a creat un univers autonom și subiectiv, adânc înrădăcinat în amintire. În 2000 i s-a cerut să organizeze o expoziție pentru deschiderea galeriei Tate Modern și a prezentat sculptura sa arahnidă, *Maman*, pe cât de fragilă, pe atât de monumentală, în Sala turbinelor. Nenumăratele variante de păianjeni explorează teme precum frica, alie-narea și sexualitatea agresivă.

Louise Bourgeois

Joseph Beuys

1921, Krefeld – 1986, Düsseldorf

■ Unul dintre cei mai importanți sculptori, ilustratori și artiști revoluționari ai „performance”-ului și artei „obiectuale” de după 1945 ■ Considera creativitatea un atribut al tuturor oamenilor, legând funcția artistică de cea a unui șaman ■ A inițiat happening-uri și performance-uri politice și ecologice

- 1921 Se naște la Krefeld
- 1941 Grav rănit în timpul războiului
- 1947 Studiază sculptura la Düsseldorf; elevul preferat al lui Ewald Matare
- 1957 Studiază scrierile lui Rudolf Steiner și ale lui Novalis, propune teoria „conceptului lărgit de artă” și a „sculpturii sociale”
- 1961 Este numit profesor la Academia de Artă din Düsseldorf
- 1972 Este concediat pentru că primește studenți respinși
- 1980 Cădează pentru o legislație în parlament, fiind susținut de Partidul Ecologist
- 1986 Moare la Düsseldorf

Alte lucrări de Beuys

Unde aș fi ajuns dacă aș fi fost deștept.
1970–1972,
Dia Chelsea,
New York

La rivoluzione siamo noi.
1972, Muzeul de Artă Armand Hammer din UCLA,
Los Angeles

Terremoto, 1981,
Muzeul Solomon R. Guggenheim,
New York

Pictor, sculptor și ilustrator german, Beuys a fost unul dintre cei mai importanți artiști ai performance-ului din epoca postbelică. Ca profesor a exercitat o mare influență asupra Academiei din Düsseldorf și, după ce a fost concediat pentru că a acceptat la cursuri studenți exmatriculați, a fondat Universitatea Internațională Liberă pentru Creativitate și Cercetare Interdisciplinară. Inspirat de teoriile lui Rudolf Steiner, Beuys a încercat să reunifice spiritul și natura, ilustrând complexitatea vieții prin figurativitatea expresivă a obiectelor. Folosind tehnici și materiale neconvenționale, a creat o operă interdisciplinară. A inițiat „acțiuni” politice și s-a implicat în mișcarea ecologistă.

■ **Costum de fetru**, 1970, fetru, cca. 170x60 cm, Tate Modern, Londra

În afară de cupru, Beuys folosea adesea fetru și grăsimea animală drept materiale naturale eldetiche. *Costumul de fetru* este unul dintre cele mai cunoscute „obiecte” ale sale.

■ **Sfârșitul secolului XX**, 1983, cinci roci bazaltice, cca 190x60x60 cm fiecare, Colecția Ulbricht, Düsseldorf

Beuys a pus adesea în discuție distrugerea naturii. Lucrarea de față reamintește de performance-ul *Plantarea copacilor* din *Documenta 7*, în care a combinat stejari cu roci bazaltice.

■ **Fulger în a cărui strălucire se întrevede un cerb**, 1958–1987, instalație, bronz, fier și aluminiu, fotografie de la expoziția din Berlin din 1988, prin amabilitatea lui Thomas Amman, Zürich

Referințele arhetipale și cele magico-religioase joacă un rol important în gândirea lui Beuys. Lucrarea propune o reflecție asupra funcției artei în epoca industrială, recurgând la o diversitate de forme și materiale.

Arta contemporană – intrarea în secolul XXI

■ Artiștii de pretutindeni se pot adresa unui public mondial ■ Stilurile și mișcările artistice apar și se transformă rapid ■ Mulți artiști abordează teme ale istoriei și societății contemporane, recurgând la stiluri și mijloace artistice tradiționale și inovatoare

■ **Anii 1990** Apare Noua Școală de la Leipzig

1992 Un grup de artiști conceptualiști britanici formează mișcarea *BritArt*

1992 Expoziția *Post Human* a lui Jeffrey Deitch fondează curentul *Post Human*, care evidențiază prăpastia dintre om și tehnologie

1999 *Stuckism*, o mișcare figurativă britanică

anii 2000 Mișcarea *Superlot Art*

2003 Elemente situaționale și psiho-geografice în happeningurile *Proflux* și *Psy-Geo-Conflux*

2006 Expoziția *Street Art* din Texas prezintă artiști de graffiti

Arta contemporană se inspiră din stiluri și idei din trecut, fiind însă influențată puternic și de dezvoltările tehnologice radicale ce au deschis calea spre o comunitate globală. Dacă în perioada *fin de siècle* anumite motive și medii străine din Asia și Orientul Apropiat au transformat fundamental arta acelei perioade, astăzi avem de a face nu doar cu influențe, ci și cu artiști din zone îndepărtate. Odată cu generalizarea globalizării, contextul istoric care influențează creativitatea artiștilor a început să includă istorii, tehnici și legende străine lor. Arta contemporană reflectă aceste schimbări rapide printr-o mare diversitate.

Stilurile și curentele apar și dispar cu viteza epocii informaționale.

Alte lucrări importante

Takashi Murakami:
Tan Tan Bo Peking,
2002, Galeria Emmanuel Perrotin, Paris

Jonathan Meese:
Sfântul Eu II, 2002,
Muzeul de Artă Contemporană, Berlin

Jenny Saville: *Revers*,
2003, Galeria Gagosian,
New York

Raqib Shaw: *Grădina plăcerilor lumești III*,
2003, Galeria Victoria Miro, London

Jeff Wall: *Zid dintr-o fostă bruterie*, 2003,
Johnen & Schöttle,
Köln

Grayson Perry:
Balon, 2004, Galeria
Victoria Miro, London

■ **Neo Rauch: Revoltă**, 2004,
ulei pe hârtie, 199 x 275 cm,
EIGEN+ART,
Leipzig/Berlin

Neo Rauch face parte din

■ **Matthew Barney:**
Imagine din Cremaster 3,
2002, Galeria Barbara Gladstone,
New York

Filmele video ale lui Matthew Barney, ciclul *Cremaster*, au devenit cele mai cunoscute opere de acest gen. Născut în America rurală, Barney se inspiră deopotrivă din mitologia clasică și din cultura contemporană, creând o lume fantastică și simbolică. Este celebru și pentru instalațiile sale.

Noua Școală de la Leipzig. Curentul a apărut în Germania de Est și multe din lucrările sale au o tematică politică. Picturile sunt adesea

monumentale, având un mesaj și o problematică utopică și revoluționară, care se situează preponderent în linia Partidului Socialist.

■ **Zhang Xiaogang: Mica carte roșie**, 2003, ulei pe pânză, 130x110 cm, Galeria de Artă Chineză Contemporană, Londra

Zhang este unul dintre creatorii cei mai cunoscuți din universul viace al artei chineze contemporane. Operele lui îl confruntă pe privitor cu problemele boom-ului economic din China. Investițiile străine în piața artistică chineză au deschis noi căi creației.

De la picturile rupestre la operele cubiste din secolul XX, de la templele grecești la stampele japoneze, *Istoria vizuală a artelor plastice* propune o incursiune cronologică prin cele opt epoci fundamentale ale istoriei artei și oferă o perspectivă limpede asupra celor mai importante momente ale ei.

Pasionații de istoria artei vor descoperi între paginile acestei lucrări povestea capodoperelor și a creatorilor lor, de la primele manifestări artistice la înfloritoarele civilizații antice, de la Evul Mediu bizantin și Renaștere la suprarealismul lui Dali și minimalismul anilor '60.

Ilustrațiile alese cu grijă susțin și îmbogățesc textul, asigurând emoția vizuală în prezentarea fiecărei epoci și personalități. Împreună, textul bine documentat și ilustrația propun celor pasionați o aventură fascinantă în istoria artei lumii, oferind cititorilor o lucrare cu adevărat esențială.

Află mai mult pe:

www.litera.ro

ISBN 978-973-675-415-9

9 789736 754159

Esențial

Esențial

De la picturile rupestre la operele cubiste din secolul XX, de la templele grecești la stampele japoneze, *Istoria vizuală a artelor plastice* propune o incursiune cronologică prin cele opt epoci fundamentale ale istoriei artei și oferă o perspectivă limpede asupra celor mai importante momente ale ei.

Pasionații de istoria artei vor descoperi între paginile acestei lucrări povestea capodoperelor și a creatorilor lor, de la primele manifestări artistice la înfloritoarele civilizații antice, de la Evul Mediu bizantin și Renaștere la suprarealismul lui Dalí și minimalismul anilor '60.

Ilustrațiile alese cu grijă susțin și îmbogățesc textul, asigurând emoția vizuală în prezentarea fiecărei epoci și personalități. Împreună, textul bine documentat și ilustrația propun celor pasionați o aventură fascinantă în istoria artei lumii, oferind cititorilor o lucrare cu adevărat esențială.

ARTA

ISTORIA VIZUALĂ A ARTELOR PLASTICE

ARTA

ISTORIA VIZUALĂ A ARTELOR PLASTICE

Află mai mult pe:

www.litera.ro

ISBN 978-973-675-415-9

9 789736 754159

Esențial

LITERA INTERNAȚIONAL

LITERA INTERNAȚIONAL